
OTAVA
HARRI SAUKKOMAA
Kuka tarvitsi
PENTTI
KOURIA
?

»Kysymmekin nyt, mitä kapitalismin aikakausi on saavuttanut? Onnea se ei ole maailmaan tuonut, mutta se on luonut länsimaisen modernin ihmisen . . .»

Max Weber: Pörssi

»Osakeyhtiön myötä yhteiskunnat ottivat valtavan askeleen kohti nimettömyytä. Tuli mahdolliseksi toimia likaamatta käsiään, murhata näkemättä kenenkään kaatuvan, riistää näkemättä kenenkään olevan nälissäään. Se oli ensimmäinen askel kohti yhteiskuntaa jossa sodat aloitetaan nappia painamalla ja kaikki inhimilliset toiminnot mekanisoidaan.»

Olof Lagercrantz: Ensimmäinen piirini

»Minä myönnän, että jos hän keksii ruveta harkitsemattomasti juoruilemaan, hän voi tuottaa minulle paljon harmia. Pankissa käsitellään monenlaisia asioita.»

Georges Simenon: Entinen pankin omistaja, herra Atoum,
kirjassa Maigret ja hotellin kahvinkeittäjä

SISÄLLYS

Lukijalle

Oikeastaan tämä kirja on vain oikaisu tai täsmennös.

Olen kirjoittanut Suomen Kuvalehteen Pentti Kourista ja hänen operaatioistaan vuodesta 1988. Kesällä 1989 kirjoitin jutun otsikolla »Kourin valtakunta». Jutussa oli vääriä tietoja, koska minua oli johdettu harhaan. Ymmärsin omat virheeni viime vuonna, kun tutkin tämän kirjan aineistoa. Osittain samasta aineistosta syntyi keväällä 1991 Suomen Kuvalehden juttu »Salattu sijoittajaryhmä».

Tämän kirjan synnystä liikkuu monia huhuja, jotka eivät pidä paikkaansa. Valitettavasti Pentti Kouri ei ole maksanut tämän kirjan kirjoittamisesta. Valitettavasti kukaan ei ole suostutellut, painostanut tai edes pyytänyt kirjoittamaan tätä kirjaa. Joudun tunnustamaan, että kirja on oma hullu ajatukseni, johon Otavan kustannusjohtaja Leena Tarkka ystävällisesti tarttui joskus alkuvuonna 1990.

Olen kiitollinen kaikille lähteilleni, jotka vaaransivat toisinaan työpaikkansa, turvallisuutensa ja maineensa keskustellessaan kanssani ja antaessaan tarvittavia dokumentteja. Ilman heitä, Suomessa ja ulkomailla, tämä kirja ei olisi syntynyt. Kunnioitan heidän rohkeuttaan, ja olen ylpeä heidän luottamuksestaan.

Haluan kiittää kollegoitani, hyviä toimittajia eri lehdissä. Olen varastanut surutta heidän ajatuksiaan ja tietojaan, ja olen muistanut mainita lähteen aivan liian harvoin.

Kiitän Otavan tietokirjaosaston ihmisiä kärsivällisyydestä. Käsikirjoituksen kahden ja puolen kuukauden myöhästyminen ei saanut heitä luopumaan toivosta.

Kiitän työyhteisöäni, Suomen Kuvalehden toimitusta, tuesta ja rohkaisusta, toisinaan vaikeina ja painostavina hetkinä.

Kiitän Kati Grönholmia, Kirsi Kiurua ja Eija Leskistä avusta monissa tärkeissä töissä.

Lopuksi kiitän perhettäni: Melekiä, Selimiä, ja Latife-mummoa, joka joutui lapsenhoitajaksi. Tämän kirjan kirjoittamiseen käytetty aika olisi kuulunut heille.

Etelä-Haagassa, kesäkuussa 1991

Harri Saukkomaa

PROLOGI

Ja äkkiä rahalla oli kasvot

Se oli kuin kirkastuminen; joku jota aikaisemmin ei voinut katsoa kasvoista kasvoihin oli täällä, keskellämme.

Rahan kasvot olivat loistavat, juonikkaat, vilpittämät, sulkeutuneet. Ja kasvoihin liittyi koko ruumis, ihminen, jolla oli nimi. Rahaa kutsuttiin tuunaseksi, optioksi, merkkariksi, mäkeläksi, asikaiseksi, riikokseksi, hot-investiksi, osakkeeksi, kouriksi. Se helpotti. Kun näimme, että rahalla on kasvot ja nimi, tunsimme kenen kanssa puhuimme. Ja puhetta riitti. Halusimme tutustua rahaan, tuohon kaivattuun ja kauan poissa olleeseen sukulaiseen.

Mistä vieras tuli? Oliko matka vaivalloinen, vaivasivatko sudet tai heinäsirkat? Oliko raha väsynyt?

Kaikki kysymykset kysyttiin. Kaikki ajatukset vaihdettiin. Kaikki otsikot käytettiin. Raha oli matkustanut näin kauas, jotta me kaikki viihtyisimme. Me tiesimme, että matka loppuisi joskus. Raha jatkaisi sinne mistä se oli tullut.

Ja raha tiesi, että me unohtaisimme. Me emme välittäisi. Me kiukuttelisimme hetken, potkisimme hiekkaa ja tuulta niin kuin lapset. Ja tulisivat ne jotka sanoisivat, että rahan kasvot kuuluivat valehtelijoille ja huijareille. Ja että meitä oli petetty.

Kasvottomat miehet palaisivat entisille paikoilleen. Tutut kasvot katoaisivat. Raha, meidän rahamme, katoaisi kuin ilmaan. Me unohtaisimme kaiken.

Niin oli tarkoitettu.

Ensimmäinen luku:
SIJOITTAJA; RAHA

1. Mistä Pentti Kouri tuli?

Vastaus voisi olla pitkä tai lyhyt. Lyhyt vastaus: Kemijärveltä. Pitkä vastaus: Pentti Kouri tuli maailmasta, jonka hän oli itse luonut.

Pentti Juha Kalervo Kouri oli 1980-luvun alussa tunnetuin suomalainen kansantaloustieteilijä. Vuosikymmenen lopussa hän oli Suomen vihatuin sijoittaja. Mitä hänelle tapahtui? Mitä Suomelle tapahtui? Siihen on olemassa vain pitkä vastaus, kirjan mittainen.

1980-luvun alussa hänen artikkeleitaan siteerattiin kansainvälisissä aikakauskirjoissa. Hänen väitöskirjansa jäi kansantaloustieteen historiaan.

Hän oli huomiota herättävän pitkä. Hänellä oli pehmeä, suostutteleva tapa puhua. Hän pukeutui huomiota herättävän tyylikkäästi. Hän oli kansainvälinen ihminen, harvinainen vielä 1980-luvun alun Suomessa.

Kouri tuli kuitenkin Kemijärveltä. Hänen lahjakkuutensa koulussa oli vienyt hänet suorittamaan ylioppilastutkinnon Walesiin, Atlantic Collegeen.

Atlantic College oli koulu huippulahjakkaille oppilaille ja riittävän rikkaille oppilaille. Huippulahjakkaita kerättiin kouluun kaksi kolmasosaa; yksi kolmasosa oppilaista pääsi mukaan vanhempiensa rahojen takia. Näin koulu kerää rahat toimintaansa.

Pentti Kouri kuului huippulahjakkaisiin. Hän pääsi opiskelemaan Suomen Kulttuurirahaston stipendin avulla. Hän suoritti koulussa ylioppilastutkinnon, joka on vaativampi kuin Suomen ylioppilastutkinto.

Pentti Kouri oli huippulahjakkaiden koulun paras oppilas. Hän suoritti omassa ylioppilastutkinnossaan vaadittavat kolme ainetta: historian, matematiikan ja kansantaloustieteen parhailla mahdollisilla arvosanoilla. Hänen aineyhdistelmänsä oli vaikein mahdollinen.

Hänen älykkyytensä erottui jopa huippulahjakkaiden koulussa. Hänen olemuksensa hurmasi muut oppilaat. Hän sai helposti muut puolelleen, tekemään niitä asioita, joita hän halusi. Toisaalta hänen tarpeensa päteä oli kehittynyt yhtä hyvin kuin hänen älykkyytensä. Monien mielestä hän oli täynnä itseään. Hän oli luultavasti synnynnäinen narsisti, mutta monet antoivat sen hänen lahjakkuutensa takia anteeksi.

Poika Lapin Kemijärveltä tutustui Atlantic Collegessa maailman rikkauteen. Kerrotaan, että hänellä ei ollut riittävästi rahaa lähteä lomalle Lontooseen, mutta rikkaan koulutoverin isä oli järjestänyt pojille kullanvärisen Jaguarin odottamaan koulun portille. Lontoossa pojat yöpyivät loistohotellissa. Kouri kiinnostui rahasta ja niistä, joilla on paljon rahaa. Hän halusi myöhemmin päteä myös niiden rinnalla, jotka tekivät paljon rahaa. Hän huomasi, että ne, jotka tekivät nopeasti paljon rahaa, olivat usein myös huippuälykkäitä. Tai ainakin hän kuvitteli niin. Hän itse tiesi olevansa huippuälykäs, joten myös hän voisi tehdä paljon rahaa.

Atlantic Collegesta Kouri palasi Suomeen. Hän valmistui ennätysajassa Helsingin yliopistosta, hän teki ennätysajassa kohutun väitöskirjansa arvostetussa M.I.T. -yliopistossa Massachusetissa. Hän osallistui sitä ennen opiskelijapolitiikkaan keskustan ryhmässä Helsingin Yliopiston Ylioppilaskunnassa. Hänet tunnettiin ryhmässä »älykkäänä kepulaisena». Hän on myöhemmin selittänyt osallistumistaan opiskelijapolitiikkaan kokeiluna, haluna nähdä yksi maailma lisää. Sama halu selittää hänen elämäänsä myöhemminkin; hänessä on halu kokeilla uusia maailmoja, ja siirtyä taas uusiin.

Tehtyään väitöskirjansa Kouristа tuli Stanfordin yliopiston apulaisprofessori, Yalen yliopiston nuorempi professori, ja vuodesta 1979 New Yorkin yliopiston kansantaloustieteen vanhempi professori. Hän oli 30-vuotias.

Helsingin yliopiston kansantaloustieteen henkilökohtaiseksi professoriksi Kouri tuli vuonna 1980. Paikka on järjestetty häntä varten: oikeastaan professuuri olisi kuulunut lääketieteellisen tiedekuntaan, mutta tieto Kourin tulosta muutti suunnitelmat yliopistossa. Kouri oli jo muuttunut myytiksi; hän tuli Yhdysvalloista, hän oli myllertänyt suomalaista yhteiskuntaa puheenvuoroillaan Suomen taloudesta. Yksi puheenvuoroista oli julkaistu Suomen Kuvalehdessä edellisenä vuonna. Toimittaja Juhani Aromäen haastattelussa professori Kouri suositteli revalvaatiota. Hänen mielestään myös Suomen Pankille olisi voinut antaa lisää valtaa valuuttakurssien määrittelyssä. »Suomalaisen yhteiskunnan pitäisi siirtyä vaatimusyhteiskunnasta työnteon yhteiskuntaan», Kouri sanoi.

Kouri oli saanut kansainvälisen kansantaloustieteen henkilökohtaisen professorin viran Helsingin Yliopistosta, mutta hän ei ehtinyt heti hoitamaan virkaansa. Hän oli saanut virkavapautta, ja varsinaisesti hän toimi professorina vasta 1982–83. Samaan aikaan hän opetti myös New Yorkin yliopistossa. Lopulta hän jäi virkavapaalle Helsingistä myös vuosiksi 1983–84.

Kouri oli kansantaloustieteen laitoksen näkyvin hahmo. Toimittajat tiesivät saavansa Kourilta nopeita ja lennokkaita lausuntoja. Hänen kollegansa muistelevat vieläkin katkerasti, että jokainen kysymys, aiheesta riippumatta, esitettiin Kourille.

Kourin saama julkisuus oli tavallisesti myönteistä ja innostunutta. Hän sai useimmiten myös toimittajan innostu-

maan. Oli vain yksi poikkeus: Ylioppilaslehti lokakuussa 1983.

Lehden toimittaja Kari Kontio oli päättänyt vääntää kättä ärsyttävän gurun kanssa. Haastattelun jälkeen Kontio jäi epätietoiseksi Kourin todellisesta olemuksesta.

»Olen iloinen, etten kysynyt Kourilta vastausta itse olemassaolon ongelmaan. Hänellä olisi saattanut olla siihenkin vastaus.

Me emme tiedä, mitä tasoa Pentti Kouri oikeastaan edustaa kehityksen kärjessä. Hänellä on paljon uusinta tietoa, jota ei saa Suomesta. Emme ole kehityksen kärjessä. Namusetiin on suhtauduttava harkiten. (Ei kieltäen!) Ainakin Kourin käsitys humanismin sisällöstä on hellyttävän naiivi.»

Kontion jutun jälkeen kansantaloustieteen opiskelijoiden yhdistys lähetti Ylioppilaslehteen oman käsityksensä Kourista. Yhdistys oli valittanut yliopiston rehtorille, koska Kouri oli ollut aivan liian kiireinen pitääkseen lupaamansa luennot. Hämmentyneet opiskelijat huomasivat, että professori jätti luentosarjansa kesken ja suositteli opiskelijoille luettavaksi kirjoja, joita Suomesta ei edes saanut.

Opiskelijat toivottivat Kourin »intergalaktisen tutkimuslaitoksen» johtajaksi Kuuhun, mahdollisimman nopeasti.

Kouria kiinnostivatkin jo muut asiat kuin harmaa yliopiston byrokratia. Hän oli perustanut Helsingin Yrjönkadulle oman toimistonsa. Toimistossa hän keskittyi tieteen lisäksi uusiin yhteyksiin ja konsultointiin.

Hän halusi uusia yhteyksiä. Hän sai uusia yhteyksiä. Ne nostivat hänet suomalaisen yhteiskunnan tärkeisiin kabinetteihin. Ne lisäsivät hänen valtaansa, jota hän tarvitsi myöhemmin.

Erityisesti kaksi miestä nostivat Kourin: Sanoma Osakeyhtiön hallituksen puheenjohtaja Aatos Erkko ja Nokian pääjohtaja, vuorineuvos Kari Kairamo. Sen lisäksi Kouri

tarvitsi ystäväänsä Paavo Väyrystä, ja Väyrynen tarvitsi Kouria. He olivat kuin sisilialaiset veljet. He puhuivat toisilleen asioita avoimesti. Ja lopulta Kouri tarvitsi vielä neljännen miehen, hoitamaan käytännön asioita. Hän oli Juhani Lipsanen.

Kouri valittiin Sanoma Osakeyhtiön hallitukseen 1980-luvun alussa. Hän oli tutustunut yhtiön omistajaan, Aatos Erkkoon, Helsingin Sanomien päätoimittajan Teo Mertasen kautta. Erkko halusi yhtiönsä hallitukseen nuoren, kansainvälisesti ajattelevan taloustieteilijän. Erkkoa kiinnostivat Yhdysvallat ja Eurooppa; Kouri saattoi olla sopiva kansainvälinen linkki Sanomien ja muun maailman välille.

Paikka Sanoma Osakeyhtiön hallituksessa toi Kourille arvonantoa, tietoa ja julkisuutta. Julkisuus ei syntynyt siten, että Helsingin Sanomat olisi kirjoittanut hänestä erityisen paljon. Helsingin Sanomat varoi kuitenkin kirjoittamasta kustantavan yhtiön hallituksen jäsenestä erityisen kriittisiä juttuja. Se ei ollut tahallista itsesensuuria, vaan alitajuista varovaisuutta.

Sanoma Osakeyhtiön kautta Kouri pääsi kuitenkin vielä paremmin julkisuuteen. Julkisuuden takasivat Suhdanneseminaarit, joita Sanoma Osakeyhtiö järjesti.

Ajatus Suhdanneseminaareista syntyi tiettävästi Kourin ja Sanoma Osakeyhtiön toimitusjohtajan Jaakko Rauramon keskusteluissa.

Suhdanneseminaarit saivat paljon julkisuutta. Niihin kokoontui yritysjohtajia, jotka halusivat kuulla Kourin puhuvan maailmantaloudesta. Seminaareissa kerrottiin myös tuore suhdanne-ennuste ja kuunneltiin menestystarinoita yrityksistä. Esitelmien välillä osanottajat juoruilivat keskenään, kuten kaikissa seminaareissa on tapana. Päivä huipentui mahdollisuuteen puristaa Helsingin Sanomien päätoimittajan kättä, samalla kun vasen käsi puristi cocktail-lasia.

Kourille Suhdanneseminaarit merkitsivät tilaisuutta tulla tunnetuksi, tavata lisää ihmisiä Suomesta, solmia lisää yhteyksiä. Ne merkitsivät myös rahaa, hänen luentopalkkionsa kasvoivat Suomen korkeimmiksi.

Kourin ura Suhdanneseminaarien pääpuhujana alkoi 1981 ja päättyi 1988. Hän katosi Suhdanneseminareista samaan aikaan, kun hänet potkaistiin pois Sanoma Osakeyhtiön hallituksesta.

Kouri tarvitsi rahaa. Hän oli avioeron jälkeen joutunut poikansa yksinhuoltajaksi. Hän oli tottunut käyttämään rahaa huolettomasti. Akateemisen uran tuoma raha ei hänelle riittänyt. Siksi luentopalkkiot ja yritysten konsultointi vaikuttivat entistä houkuttelevammilta vaihtoehdoilta.

Vuorineuvos Kari Kairamo ihastui Kourissa luultavasti samoihin piirteisiin kuin Erkkokin. Myös Kairamo halusi Nokian hallitukseen älykkään keskustelukumppanin. Kouri oli juuri sellainen: Kourilla oli myös ideoita, joista Kairamo innostui. Kouri nopeutti myöhemmin Nokian muutenkin nopeaa muuttumista elektroniikkayhtiöksi kumisaappaita ja wc-paperia tuottavasta yhtiöstä.

Kairamo tutustui Kouriin Paavo Väyrysen ryhmässä.

Kourista oli tullut ryhmän jäsen, koska Kouri tunsi Väyrysen vanhastaan. Tai oikeastaan hänen isänsä tunsi Väyrysen. Kourin isä oli ollut aikaisemmin kansanedustaja Olavi Lahtelan tukimies Lapissa. Pentti Kouri oli kuitenkin suositellut isälleen Väyrystä uudeksi ehdokkaaksi, kun Lahtela kuoli. Näin Väyrynen peri Lahtelan äänet Koillis-Lapissa.

Kouri oli tavannut Paavo Väyrysen Helsingin yliopistossa jo 1969. Silloin Väyrynen ei vielä tarvinnut Suomen talouselämän tukiryhmää, mutta 1980-luvun alussa sellainen oli tarpeen. Väyrysen ryhmään kuuluivat ainakin vuorineuvos Kari Kairamo (Nokia), vuorineuvos Casimir Ehrnrooth (Kymmene), puheenjohtaja Heikki Haavisto (MTK), johtaja Harry Mildh (Nokia), johtaja Esko Ollila (Suomen

Pankki), alkuaikoina johtaja Matti Korhonen (Kansallispankki), vuorineuvos Jaakko Ihamuotila (Neste) ja Pentti Kouri. Kouri ei kuulunut ryhmän vakituisiin vieraisiin, koska hän asui jo Yhdysvalloissa.

Kari Kairamo nousi ryhmän henkiseksi johtajaksi. Paitsi Väyrynen myös Kouri hyötyi ryhmästä, jossa hän tapasi suomalaisen yhteiskunnan todellisia vallankäyttäjiä. Tärkeintä oli tavata vuorineuvos Kari Kairamo. Kairamosta tuli hänen tukijansa ja ystävänsä. Ilman Kairamoa ja Erkkoa Kouri ei olisi Suomessa voinut tehdä kaikkia niitä asioita, jotka hän aikoi tehdä ja niitä asioita, jotka hänen annettiin tehdä.

Kouri oli 1980-luvulla tärkeä linkki. Suomalaisessa valtajärjestelmässä hän yhdisti toisaalta Sanoma Osakeyhtiön, toisaalta Paavo Väyrysen; toisaalla Nokian ja toisaalla pellervolaisen teollisuusryhmän. Hän opetteli suomalaisten yritysten valtapelejä, hän oppi ne nopeasti, koska hän oli äärimmäisen lahjakas ja nopea oppimaan. Hän tarvitsi tietojaan myöhemmin.

Hän tarvitsi myös käytännön ihmisen hoitamaan asioitaan. Häntä eivät kiinnostaneet paperit, numerot, yhtiöiden perustamiset tai muut pikkuasiat. Niitä hoitamaan tuli Juhani Lipsanen, jonka Sanoma Osakeyhtiön informaatikko Leenamaija Jarenko Kourille esitteli.

Lipsanen kuului Lipsasen kauppiassukuun. Suvulla oli kauppahuone Aug. Lipsanen Oy, joka harjoitti tukkukauppaa ja tekstiiliteollisuutta. Suurin osa tästä yhtiöstä myytiin kesällä 1988 Tukolle. Juhani Lipsanen osti kuitenkin itselleen sukunsa tekstiiliteollisuuden.

Lipsanen oli juristi ja ekonomi. Hän oli hyvä perustamaan ja purkamaan yhtiöitä. Hän piti asiat käsissään, hän oli hyvä neuvottelemaan sopimuksia. Juuri näitä ominaisuuksia Kouri tarvitsi, koska näitä ominaisuuksia jumalat eivät olleet sirotelleet hänen muuten lahjakkaaseen persoonalli-

suuteensa. Lipsanen tuli Kourille sopivaan aikaan ja sopivaan paikkaan. Lipsanen otti hoitaakseen Kouri-yhtiöt.

Aluksi oli professori Pentti Kourin toimisto, josta tuli Pentti Kouri Consulting. Lipsanen tuli osakkaaksi, jolloin yhtiö muuttui Pentti Kouri & Co:ksi. Professori Pentti Kourin toimiston tarkoituksena oli kerätä lahjakkaille opiskelijoille stipendejä jatko-opiskeluun, mutta toimistosta jäi jäljelle enimmäkseen velkoja, jotka siirtyivät uusiin Kouri-yhtiöihin.

Lipsasen tultua osakkaaksi yhtiö muutti Annankadulle. Lipsanen oli tuonut yhtiöön rahaa ja lainoihin tarvittavia vakuuksia. Pentti Kouri oli tuonut oman nimensä ja velkoja. Miehet istuivat toimistossaan, molemmilla oli aluksi oma sihteeri. Yhtiössä alkuaikoina käynyt tilapäinen avustaja muistelee, että toimistossa vallitsi hieman suuruudenhullu tunnelma. Yhtiö näytti laajemmalta kuin sen liiketoiminta.

Yhtiön liiketoiminnaksi oli suunniteltu 20–30 suomalaisen suuryrityksen konsultointia ja neuvomista. Yhtiö kehitti myös riskirahoitusajatuksia, joissa rahoittaja menee sisään hyvän idean omistavaan yhtiöön ja myy myöhemmin osuutensa pois hyvällä voitolla. Suomessa nämä Kouri-yhtiöiden ajatukset olivat aikaansa edellä, ja Kourin nimeä kantavia yhtiöitä tuskin otettiin vielä vakavasti. Kouri otetttiin vakavasti taloustieteilijänä, mutta kukaan ei vielä tiennyt, että hänestä tulisi myös sijoittaja ja liikemies.

Kouri oli muuttanut pysyvästi New Yorkiin. Siellä hän tutustui sijoittaja George Sorosiin. Tapaaminen muutti Kourin elämän.

Sorosin perhe oli paennut natseja Unkarista Yhdysvaltoihin. Hän oli aloittanut tyhjästä ja luonut itselleen Quantum Fundin, sijoitusrahaston, joka oli yksi menestyneimpiä 1980-luvulla.

Julkisuutta visusti karttava Soros keräsi rahastoihinsa eurooppalaista rahaa. Tiettävästi hän teki yhteistyötä Olivetti-yhtymää johtaneen Carlo de Benedettin kanssa, ja myös Rotschildit kuuluvat hänen tuttavapiiriinsä.

1980-luvulla jokainen halusi tehdä kauppoja Sorosin kanssa New Yorkin Wall Streetillä. Hän oli yksi pörssimaailman legendoista.

Kouri tapasi Sorosin sijoituspankkiiri Gerald Nordbergin esittelemänä. Sen jälkeen Soros soitti ja kutsui Kourin aamiaiselle, jonka aikana hän halusi tietää kaiken Neuvostoliitosta. Soros oli aloittanut kirjoittaa samaan aikaan kirjaansa The Alchemy of Finance (Rahoituksen alkemia).

Kouri auttoi kirjoittamisessa ja ajattelemisessa. Itseoppinut sijoittaja vertasi kirjassa nykyajan sijoittajia keskiajan alkemisteihin, jotka yrittivät luoda kultaa tyhjästä. Kirjassa oli myös filosofia: Sorosin mukaan rahatalous ei vain heijasta reaalitaloutta, vaan sijoitukset ja rahatalous vaikuttavat reaalitalouteen. Soros kehitteli ajatustaan kohti modernia fysiikkaa: jos riittävän pientä kohdetta tutkitaan ja mitataan, se vaikuttaa lopulta myös itse kohteen käyttäytymiseen.

Kirjan kirjoittaminen oli tärkeää. Sitä ei olisi kuitenkaan kukaan halunnut lukea, ellei Soros olisi tehnyt käytännössä oppimilla opeillaan rahaa. Soros teki rahaa erityisesti kehittymättömillä, aliarvostetuilla osakemarkkinoilla. Soros valitsi maan, jossa osakkeiden hinnat olivat matalia, mutta maassa taloudellinen kehitys olisi joka tapauksessa varmaa. Sellaiseen maahan piti sijoittaa ajoissa, ja sellaisesta maasta piti lähteä pois ajoissa, koska osakkeiden kurssit nousisivat nopeasti, ja silloin osakkeet piti myydä.

Suomi oli sellainen maa 1980-luvun puolivälissä. Pentti Kouri sai Sorosin kiinnostumaan Suomesta.

Kourista tuli George Sorosin agentti ja aivo.

Kouria ja Sorosia yhdisti kiinnostus rahaan. Kouri valvoi Sorosin sijoituksia Suomessa, ja Kourin palkkio oli 20 prosenttia tuotoista, joista vähennettiin korot.

Soros sijoitti ainakin Ameriin, Nokiaan, Pohjolaan. Hänelle järjestettiin erityisiä osakeanteja, joissa hän sai osakkeensa halvalla. Kun kurssit alkoivat vahvasti nousta, Soros luopui omistuksistaan, hyvällä voitolla. Myös Kouri sai hyvän voiton.

Sorosin sijoitukset Suomeen arvioitiin vuonna 1985 noin 300–400 miljoonaksi markaksi.

Suomalaiset yhtiöt eivät olleet tottuneet ulkomaisiin sijoittajiin. Soros oli heistä ensimmäisiä, ja siksi osakkeita myytiin alihintaan. »Jos joku ostaa yhtiöstä kymmenen prosenttia, eikä vaadi edes hallituspaikkaa, niin jonkun pitäisi ajatella, että hetkinen...», sanoo yksi Sorosin ja Kourin operaatioita seurannut yritysjohtaja. Tyypillistä on se, että hän sanoo mielipiteensä nyt, vuonna 1991. Kun Soros teki kauppansa, kaikki pitivät niitä edullisina ja hyvinä.

Soros ja Kouri ymmärsivät, että Suomen pörssi oli vasta kehityksensä alussa. Vain ne, jotka olivat riittävän aikaisin liikkeellä, voisivat rahastaa eniten. Suomalaisyritykset taas kiljahtelivat innosta saadessaan ulkomaista pääomaa ja hienolta näyttävän omistajan osakerekistereihinsä.

Sorosin voitoista ei ole tarkkoja tietoja. Kourille yhteistyö Sorosin kanssa toi alkupääoman, ensimmäiset miljoonat. Se saattoi olla kymmeniä miljoonia, mutta selvästi alle sata miljoonaa markkaa.

Soros tuli myös osakkaaksi 1985 perustettuun Kouri Capitaliin. Sorosin osuus oli lain sallima 20 prosenttia osakepääomasta. Soroksen sijoitus oli 50 miljoonaa markkaa. Raha tuli Kourille ja Lipsaselle otolliseen aikaan: Helsingin pörssi oli juuri lähtenyt nopeaan kasvuun. Kouri Capitalista kasvaisi suuri tekijä kasvavilla markkinoilla, ja siihen 50 miljoonan markan raha riittäisi sopivasti.

Soros omisti Kourin yhtiöstä viidenneksen elokuuhun 1987 saakka. Silloin Kouri osti Sorosin pois, jotta Kouri

Capitalin osakkaiksi olisivat tulleet Kansallispankki, Pohjola ja Sponsor. Nämä yhtiöt panivat ehdokseen sen, että ulkomaalaisella ei saanut olla Kouri Capitalissa niin suurta osuutta. Suomalaiset olivat huolissaan Sorosin kasvaneesta vaikutusvallasta: Soros oli yksinään paljon suurempi sijoittaja kuin Suomen suurin sijoittaja vakuutusyhtiö Pohjola.

Suunnitelma ei koskaan toteutunut. Kouri osti Sorosin pois, mutta kansallispankkilainen ryhmä ei tullut osakkaiksi Kouri Capitaliin. Sponsorin toimitusjohtaja Hannes Kulvikin piti järjestää uudet osakkaat Kouri Capitaliin, mutta hän ei onnistunut. Ja 19. lokakuuta 1987 New Yorkin pörssi romahti.

Se muutti kaiken.

2. Mitä New Yorkissa ja Suomessa tapahtui?

Hänen äänessään ei ollut epätoivoa. Oikeastaan Pentti Kouri oli vain kiihtynyt ja innostunut. Hän puhui pehmeästi ja nopeasti: jotkut sanoista olivat amerikkaa. Tapaamista hänen kanssaan oli vaikea järjestää. Hän sopi uusia ja uusia aikoja.

Kummallinen autius oli levinnyt New Yorkiin. Jopa Park Avenuen kivestä, lasista ja teräksestä rakennettu First Boston -pankin pääkonttori vaikutti autiolta ja tyhjältä. Tai ehkä se tuntuu siltä vain muistikuvassa, ehkä se oli täynnä elämää.

Hän istui 36. kerroksessa. Hän selitti, että talon ikkunat olivat niin vahvat, että niistä ei voinut hypätä alas, vaikka olisi halunnutkin. Hän ei halunnut; häntä kiinnostivat näyttöpäätteen luvut, jotka kertoivat miten kullan hinta muuttui, ja juuri tuli kiinnostavia uutisia Persianlahdelta.

Päivä oli lokakuun 22. päivä, 1987.

Oli kulunut kolme päivää New Yorkin pörssin romahduksesta.

Pentti Kourilla, 38, oli jo selitys romahdukseen. Ne, jotka häntä vihasivat, sanoivat, että hänellä oli aina selitys kaikkeen. Mutta pörssiromahdus näytti todella kiinnostavan häntä, entistä kansantaloustieteilijää, nykyistä sijoittajaa.

Hänen ympärillään oli jo myytti, roolihahmo, joka eli Suomessa omaa elämäänsä. Lehdissä häntä ei voinut kuvitella ilman näyttöpäätettä, tai ilman juttuja suurista rahavirroista.

Tai ilman tummaa pukua, ilman valkoista paitaa ja kirkkaan keltaista solmiota. Ja hän oli Manhattanilla; se kelpasi suomalaisille. Suomi oli valmis palvomaan häntä ja myöhemmin rankaisemaan häntä.

Se oli hänen oma valintansa. Se oli ollut hänen oma valintansa pitkään, jo vuonna 1987, ehkä aikaisemmin. Hän saattoi lopulta syyttää vain itseään.

Vuoden 1987 pörssiromahdus ei oikeastaan ollut romahdus. Tosin sijoittajat menettivät 500 miljardia dollaria eli 2200 miljardia markkaa osakkeidensa arvosta muutamassa tunnissa.

Maailman rahamarkkinat olivat sekaisin. Myös New York oli sekaisin ja täynnä tuhon tunteita. New Yorkin pörssin edessä baskeripäinen, vanha nainen jakoi lehtisiä, jotka kertoivat maailmanlopun odottavan nurkan takana.

Kukaan ei silloin tiennyt, että maailmanloppuun olisi vielä matkaa. Kukaan ei tiennyt, että Yhdysvaltain johtama kapitalismi nousisi helposti jaloilleen pörssiromahduksen jälkeen. Ja että pörssiromahdus ei oikeastaan ollutkaan romahdus, vaan pörssikurssien korjaus, jonka jälkeen nousu jatkuisi muutaman vuoden entistä vahvempana, talouden taantuma ja lama odottaisivat vasta 1990-luvulla, samaan aikaan kun kapitalismi kaataisi sosialismin Itä-Euroopassa, ja Yhdysvalloista tulisi maailman ainoa supervalta.

Teräksestä, ruskeasta kivestä ja lasista rakennettu torni kätki sisäänsä First Boston -investointipankin. Se oli rikastunut järjestelemällä suuria määriä osakkeita kaikkialla maailmassa suurille sijoittajille. Myöhemmin se oli yksi niistä pankeista, jotka olivat kasvaneet ja rikastuneet yritysten välisillä taisteluilla. Näissä taisteluissa taitavimmat ja röyhkeimmät yritykset valtasivat suojattomia ja taitamattomia. Pankki sai voittoja toiminnastaan neuvonantajina näissä taisteluissa. Pankki saattoi antaa neuvoja sille, joka vallattiin tai sille joka valtasi. Tai pankki saattoi olla mukana painostuksessa, jossa vallattiin pieni osake-erä toisesta yrityksestä ja pakotettiin vanhat omistajat ostamaan osakkeet myöhemmin takaisin parempaan hintaan.

First Boston -pankissa oli perustettu osasto hoitamaan näitä asioita. Osastoa johtivat Joseph Perella ja Bruce Wasserstein. Juuri samat miehet perustivat myöhemmin omia nimiään kantavan sijoituspankin, josta tuli menestys.

Professori Pentti Kourista oli tullut First Bostonin kansainvälisen osaston neuvoa-antava johtaja 1985. Hän kertoi Helsingin Sanomien suuressa haastattelussa, että »uudessa tehtävässäni voin käyttää koko osaamistani». Lehtijuttu kertoi, että uusi työpaikka antoi Kourille mahdollisuuden jatkaa samaan aikaan myös New Yorkin yliopiston professorina.

Haastattelussa Kouri sai toimittajan hengästymään rahamaailman ihmeiden äärellä. Kouri kertoi, että »kaikki yritykset voidaan ostaa ja heittää johto pellolle ja tuoda uudet tilalle». Hän kertoi, että hyökkäysten kohteeksi joutuvat erityisesti vanhat monialayritykset, joita on mahdotonta hoitaa.

Kuvassa Kouri istui Manhattanin tornit taustanaan. Hä-

nen hymynsä oli ärsyttävän itsevarma. Haastattelussa hän kertoi puhuvansa joka päivä puolentoista tunnin puhelun Suomeen pysyäkseen ajan tasalla. Toimittaja lisäsi, että matkat kuuluvat Kourin ohjelmaan: olihan hän Nokian ja Sanoma Osakeyhtiön hallituksen jäsen. Toimittaja kertoi myös, että Kouri matkusti kerran kuussa Sveitsiin ja Englantiin.

Suomessa pörssiromahdusta ei seurattu lasin ja teräksen temppeleissä, vaan vanhan pörssitalon lehterillä. Toisinaan siellä istui vaaleatukkainen, osakkeista kiinnostunut mies.

Kukaan ei tullut kysymään häneltä neuvoa, kun maailman pörssit romahtivat lokakuussa 1987. Tavallisesti hän istui Suomen Tietotoimiston pääkonttorissa, Helsingin Mannerheimintiellä ja teki arkista työtään yhtiön talouspäällikkönä.

Mustaa maanantaita seuranneena tiistaina hän käveli kuitenkin Helsingin Arvopaperipörssin lehterille. Hänellä oli kädessään muovikassi, jossa oli osakkeita. Lehteri oli täynnä huolestuneita ja uteliaita sijoittajia. Suomen Tietotoimiston toimittaja tunnisti miehen ja kävi kysymässä kommentteja sijoittajalta, joka oli juuri menettänyt paljon rahaa.

Hän oli Taito Tuunanen, mies, jolta myöhemmin monet kysyivät neuvoa sijoitusongelmissaan.

Tuunasella oli kuitenkin sijoituksia jo 1987. Hän oli kerännyt eri yhtiöiden osakkeita: hänen kokoelmissaan oli jo satoja osakekirjoja. Häntä huvitti myös käyttää osakkeiden omistamiseen liittyvää valtaa: hän meni yhtiökokouksiin, ehdotti äänestyksiä huomaamistaan epäoikeudenmukaisuuksista. Hän soitti yhtiöiden toimitusjohtajille ja vaati pienille osakkeenomistajille yhtä hyvää kohtelua kuin suurillekin.

Tuunanen oli syntynyt vuonna 1950 Savonlinnan keskus-

sairaalassa. Hänen isänsä oli pienviljelijä ja sekatyömies. Hänen äitinsä hoiti pientilaa ja neljää lasta.

Tuunanen kävi kansakoulun, kansalaiskoulun ja rippikoulun. Hän meni kauppakouluun ja kauppaopistoon. Hänestä tuli merkantti, merkonomi ja reipas mies. Hän päästi töihin Valtion ravitsemuskeskukseen, josta hän siirtyi Suomen Tietotoimistoon.

Tuunanen oli pienehkö, vaaleatukkainen ja ehdottoman rehellinen. Hän uskoi itse niihin periaatteisiin, joita hän ajoi yrityksiin pienillä ja suurilla osakemäärillään. Yhdessä sijoittaja Kai Mäkelän kanssa Tuunanen alkoi ostaa 1984 maakuntalehtien osakkeita, jotka tavallisesti myöhemmin myytiin ostohintaa suuremmalla hinnalla eteenpäin. Tuunanen oli painostaja, mutta rehellinen ja avoin painostaja.

Tuunasessa ja Pentti Kourissa ei ollut paljon yhteistä. Kouri oli noin viisikymmentä senttiä Tuunasta pitempi. Kouri oli tehnyt väitöskirjansa M.I.T. -yliopistossa Massachusettissa, kun taas Tuunanen oli valmistunut kauppakoulun ja kauppaopiston jälkeen ruotsalaisesta Grimslövin kansanopistosta.

Tuunanen ei halunnut käyttää tai tuhlata rahaa. Hän näytti aina uskovan, että pahat päivät saattavat koittaa myöhemmin.

Tuunasesta tuli julkisuudessa hyväksytty menestyjä ja oikeustaistelija, Kourista vihattu keinottelija ja parasiitti.

Tuunasta ja Kouria yhdisti oikeastaan vain yksi asia: molemmilla oli aavistus tai tieto siitä, miten Suomen pörssimarkkinat kehittyisivät. Tämän aavistuksen varassa molemmat miehet toimivat, toisistaan tietämättä, ja tietämättä, että kohtalo veisi vielä heidät yhteen ja järjestäisi molemmille paljon rahaa.

Tuunanen oli suomalaiskansallinen hahmo, joka rakasti pesäpalloa. Kourin tiedettiin käyttäneen kiiltonahkakenkiä, joissa oli rusetti. Tuunanen oli Suomi, Kouri oli muu

maailma. Tuunanen otti suuren henkilökohtaisen riskin ja sai pienen voiton. Kouri yritti siirtää riskinsä toisten kannettavaksi.

1980-luvun lopun Suomessa taloudellinen valta oli yhä jähmettynyt kahden voimaryhmän, Kansallis-Osake-Pankin ja Suomen Yhdyspankin, ympärille. Nämä ryhmät käyttivät valtaa teollisuuden ja kaupan rahoittajina, omistajina ja päättäjinä.

Pankit käyttivät myös poliittista valtaa luotettavien poliitikkojen kautta. Pankkien tiedotus- ja yhteiskuntasuhdejohtajat muokkasivat mielipidettä pankeille sopivaksi. Siihen käytettiin luotettavia tiedotusvälineitä ja luotettavia toimittajia. Vielä 1980-luvun puolivälissä molemmat pankit pystyivät valvomaan omaa julkista kuvaansa: häiritseviä paljastuksia pankkien toiminnasta ei juuri esitetty, ja myönteiset arviot pankit pystyivät myös hyvin ennakoimaan.

Herrasmiesmäinen luottamus pankkien väliltä oli kuitenkin kadonnut. Taistelu kahden kehitysyhtiön Sponsorin ja Spontelin omistuksesta 1986-87 oli lopullisesti katkaissut Kansallispankin ja Suomen Yhdyspankin luottamukselliset keskustelut. Taistelussa Yhdyspankin tukema Spontel oli irtautunut Sponsorista, joka oli aikoinaan perustanut yhtiön. Spontelin kautta Yhdyspankin leiri oli yrittänyt vallata koko Sponsorin. Taistelu Sponsorin ja Spontelin ympärillä oli amerikkalaistyylinen valtaustaistelu, joka toteutettiin suomalaiseen tapaan.

Vuonna 1987 KOP:n ja SYP:n suhteet huononivat entisestään, kun pankit olivat perustamassa kahta kilpailevaa optiopörssiä. Yhdyspankki, Säästöpankkien Keskus-Osake-Pankki ja pankkiiriliike Henrik Kuningas perustivat lokakuussa 1987 oman optiopörssin. Näin Kansallispankki jäi valmistelemaan optiopörssiä, johon kaikkien pankkien piti yhdessä osallistua. Kansallispankki syytti Yhdyspankkia valehtelusta ja sopimusten pettämisestä.

Vuoden lopussa pankkien kiistat sovittiin. Pääjohtajat Jaakko Lassila ja Mika Tiivola tapasivat toisensa, ja molemmat pankit mahtuivat jälleen saman optiopörssin omistajiksi.

Taistelu optiopörssistä oli mitättömän pieni kiista, joka sai suuruudenhullut mittasuhteet. Kiista oli kuitenkin myös periaatteellinen: kun KOP:n pääjohtaja Jaakko Lassila syytti Yhdyspankkia valehtelusta, syytös osui erityisesti pankinjohtaja Björn Wahlroosiin, jonka pääjohtaja Mika Tiivola oli ottanut pankkiinsa kehittämään uusia ja tarvittavia asioita. Tiivolan mielestä pankki tarvitsi lisää vauhtia ja älyä; Wahlroosissa, joka oli Svenska handelshögskolanin professori, nämä ominaisuudet yhdistyivät.

Pääjohtaja Mika Tiivola oli pragmaatikko. Hänen maailmansa sanottiin jakaantuvan valon ja pimeyden valtakuntaan. Valo oli Yhdyspankki teollisuusryhmineen, pimeys Kansallispankki omine tukijoineen. Näiden kahden ryhmän välillä ajelehti joukko älykkäitä teknokraatteja, joista tohtori Wahlroos oli yksi. Myös tohtori Kouri olisi voinut kuulua Tiivolan haluamiin teknokraatteihin, jos Kouri olisi itse sitä halunnut, tai jos Yhdyspankin ja Kourin suhteet olisivat olleet paremmat. Tai jos Mika Tiivola olisi luottanut Pentti Kouriin.

Yhdyspankin ja Kansallis-Osake-Pankin ulkopuolellakin oli elämää. Säästöpankkien Keskus-Osake-Pankki oli päättänyt ryhtyä tehokkaaksi sijoituspankiksi. Se oli nopeasti lisännyt sijoituksiaan pörssimarkkinoilla. Se kävi kauppaa Suomen lisäksi New Yorkin markkinoilla, Tokiossa ja Keski-Euroopassa. Sijoitustoimintaa johti pankinjohtaja Juhani Riikonen, jonka City-lehti kuvaili Woody Allenin maalaisserkuksi.

Riikosesta ja hänen sijoituksistaan tuli yksi 1980-luvun myyteistä. Niin kauan kuin osakkeiden kurssit maailman pörsseissä nousivat, Riikonen ja Skop hänen avullaan näyt-

tivät tekevän loputtomasti rahaa. Kun kurssit romahtivat New Yorkissa 1987, Riikonen näytti hymyilevän, vaikka hänen pankkinsa epäiltiin menettäneen rahaa. Silloin kukaan ei tiennyt, että säästöpankkiryhmän sisällä Skopin tappiot New Yorkista siirrettiin väliaikaisesti pankin luxemburgilaiseen osakkuuspankkiin, jonka tilikausi päättyi vasta keväällä. Näin pankin ei tarvinnut näyttää tappioitaan Suomessa vuoden 1987 lopussa, ja Skop saattoi jatkaa rauhassa sijoituksiaan.

Säästöpankkiryhmä halusi kolmanneksi valtatekijäksi suomalaiseen teollisuuteen. Kun Helsingin Osakepankin osakkeet olivat siirtyneet Skop:lta Yhdyspankkiin, sai säästöpankkiryhmä vastalahjaksi Tampellan. Tampellasta piti tulla säästöpankkien teollisuusryhmä.

Säästöpankkiryhmän haltuun oli siirtynyt myös Teollistamisrahasto, josta aikaisemmin oli yhdessä Sponsorin kanssa suunniteltu itsenäistä rahoitus- ja teollisuusryhmää.

Yhdyspankissa ja Kansallispankissa pelättiin säästöpankkiryhmän nopeaa vauhtia. Säästöpankkiryhmästä tuli vaarallinen monella tavalla. Pankki sai onnettomien osakeantien jälkeen haltuunsa esimerkiksi metsäteollisuusyhtiö Kajaanin ja Rauma-Repolan osakkeita. Molemmat yhtiöt olivat kansallispankkilaisen teollisuusryhmän ytimessä. Ajatus näiden yhtiöiden luisumisesta säästöpankkiryhmän hyökkäyksen kohteiksi tai peräti omistukseen oli paitsi pelottava myös mahdoton.

Postipankin toimitusjohtajaksi oli nimetty entinen Teollistamisrahaston toimitusjohtaja Ilpo Santala. Hänet tunnettiin vauhdikkaana pankkimiehenä, jonka suuri unelma oli rakentaa Yhdyspankin ja Kansallispankin rinnalle kolmas voimaryhmä. Teollistamisrahastossa se ei onnistunut, koska vanhat voimaryhmät, erityisesti Mika Tiivola, estivät hänen hankkeensa.

Postipankissa Santala suunnitteli pankille suurta roolia

pörssimarkkinoilla. Hän onnistui: pankki sai suuren roolin, mutta vain hetkeksi.

Osuuspankit yrittivät päästä kykyjensä mukaan jakamaan kasvavien pörssimarkkinoiden voittoja. Varovaisuutensa ja hitaudensa takia ne eivät kuitenkaan päässeet yhtä pitkälle kuin säästöpankit tai Postipankki.

Pelko lisääntyi. Luottamus katosi. Vuodesta 1988 tuli kuviteltujen ja todellisten valtausten vuosi. Ajatus suuryrityksen nurkanvaltauksesta oli yhtä suosittu keskustelunaihe ravintola Kosmoksen lounaspöydissä kuin viimeksi nähty elokuva. Vuoden 1988 suosituin ulkomainen elokuva oli muuten 'Vaarallinen suhde', jossa porvarillinen perheenisä rakastui toiseen naiseen, joka puolestaan tuhoaa onnellisen perhe-elämän. Se oli moraliteetti menestyvien ihmisten maailmassa.

Nurkanvaltaukset olivat todellisia ja kuviteltuja. Todelliset nurkanvaltaukset 1980-luvun lopun Suomessa olivat helppoja operaatioita. Suomen Pankki oli vapauttanut rahamarkkinat, joten arvopaperiyhtiöillä ei ollut rahapulaa. Lopulta rahat lainattiin ulkomailta, joten pelin hinta maksettiin vasta myöhemmin koko maan vaihtotaseen vajeen kasvuna. Pörssilaki tuli voimaan vasta kesällä 1989, joten kurssien manipulointi pörssissä oli helppoa, ja valtaajan ei tarvinnut julkistaa omistuksiaan erityisen tarkasti. Vasta pörssilaki pakotti omistajat »liputtamaan» eli kertomaan, jos omistukset ylittivät esimerkiksi kymmenen prosenttia yhtiön äänivallasta.

Jos yhtiö oli valittu oikein, kymmentäkään prosenttia yhtiön äänivallasta ei aina tarvittu järkyttämään yhtiön rauhaa. Suomalaisia suuryhtiöitä hallittiin pienillä äänimäärillä. Jos omistus oli hajautunut, kuten esimerkiksi Wärtsilässä, riitti SYP:n ja Pohjolan yhteenlaskettu 16,2 prosenttia äänivallasta päätöksentekoon. Suomalaisten suuryhtiöiden vanhat omistajat, vakuutusyhtiöt, pankit tai Ehrnroothit

eivät olleet vaivautuneet nostamaan omaa omistustaan 1980-luvun alun rauhallisina vuosina. Vuosikymmenen lopussa nämä vanhat omistajat huomasivat, että valta oli käymässä kalliiksi. Vallalla oli hintansa, jos peliin tuli niitä, joilla oli rahaa maksaa hinta.

Pankkien tilanne oli hankala. Teollisuuden keskusliiton työvaliokunnan puheenjohtaja ja Nokian pääjohtaja Kari Kairamo ei rakastanut pankkeja. Nokiassa Kansallispankki ja Yhdyspankki hallitsivat kauhun tasapainon avulla. Yhtiö ei voinut tehdä mitään, mikä ärsyttäisi pankkeja. Se taas ärsytti Kari Kairamoa.

Kairamo keskusteli Kourin kanssa yhtiön omistusongelmasta. Keskustelu näkyy myös Nokian johtaja Timo H.A. Kosken kuoleman jälkeen julkaistussa väitöskirjassa, joka keskittyy yrityksen omistajastrategiaan.

Vuonna 1988 Nokia uhmasi pankkeja ja sai siitä myös rangaistuksen. Nokia omisti sekä Yhdyspankkia että Kansallispankkia. Yhtiö päätti tehdä rahaa näillä osakkeillaan.

Yhdyspankin pääjohtaja ja Nokian hallituksen puheenjohtaja Mika Tiivola kuuli Nokian osakekaupoista matkallaan Brysselissä. Hän soitti Kairamolle ja kysyi, kuinka tämä saattoi kuvitella myyvänsä Yhdyspankin osakkeita ilmoittamatta. Kairamo kertoi perustelunaan, että Nokia on myynyt samaan aikaan myös Kansallispankin osakkeita. Se ei tyynnyttänyt Tiivolaa, joka halusi osakekaupoista tarkan selvityksen seuraavaan Nokian hallituksen työvaliokunnan kokoukseen. Työvaliokunnassa istui myös Lassila, jolle Tiivola myös soitti. Tällä kertaa suomalaista talouselämää hallitsevan kahden miehen edut yhdistyivät. Tällä kertaa heidät yhdisti yhteinen uhka.

Tapaus oli pieni, mutta se kertoi, kuinka herkkä kahden pankin ja Nokian muodostama kolmio oli.

Kairamo oli kuitenkin pystynyt rajoittamaan omistajiensa valtaa. Hän ajoi aikanaan Teollisuuden keskusliiton kautta

liikepankkilakiin pykälän, jonka mukaan pankki ei voinut omistaa kuin korkeintaan kymmenen prosenttia teollisuusyrityksen äänivallasta. Vielä tärkeämpää oli, että pankki ei voinut sijoittaa teollisuusyrityksiin kuin korkeintaan kymmenen prosenttia omasta pääomastaan.

Rajoitukset olivat tiukkoja. Toisaalta esimerkiksi Ruotsissa pankit eivät saaneet omistaa teollisuusyrityksiä lainkaan.

Tiivola ja Lassila eivät olleet rajoituksiin tyytyväisiä. He käyttivät kaikki keinonsa muuttaakseen lakiehdotusta. Illallisilla istuessaan Tiivola huomautti silloiselle ministeri Paavo Väyryselle, että ehdotus pankkien omistusoikeudesta on huono ja sitä pitäisi muuttaa. Väyrynen sanoi, että hänellä on hyvät taustavoimat tässä asiassa. Niihin kuuluu Teollisuuden keskusliitto. He ovatkin väärässä, Tiivola vastasi.

Kun pankit eivät voineet lisätä omia omistuksiaan rajoitusten takia, ne kehittivät muita keinoja hallita teollisuusyhtiöitä. Pankit etsivät ja perustivat erilaisia osakkeiden parkkipaikkoja, jotka salaisesti tai julkisesti saattoivat omistaa ja käyttää valtaa pankin laskuun. Parkkeerattujen osakkeiden piti olla suojassa, ja samalla osakkeiden kurssinoususta saatavan hyödyn piti tulla pankille.

Näin kaikki pankit hakivat lähelleen yhtiöitä, jotka voisivat toimia hiljaisuuden satamina. Tarvittiin myös hiljaisia miehiä, jotka tarvittaessa saattoivat tehdä nopeita ja hiljaisia operaatioita pankkien laskuun. Näistä miehistä yhtenä pidettiin Pentti Kouria; hänellä arveltiin olevan rajattomasti kansainvälistä rahaa.

Suomessa ei ollut oikeaa pörssiromahdusta. Suomessa pörssiosakkeiden kauppa oli kasvanut 191,1 prosenttia vuoden aikana lokakuusta 1986 lokakuuhun 1987. Pörssikurssit olivat nousseet 52 prosenttia.

Suomen rahamarkkinat olivat vapautumassa. Vapautu-

minen tarkoitti sitä, että yritykset saattoivat entistä helpommin ottaa ulkomaista lainaa ja sijoittaa sitä Suomeen. Vuonna 1986 tämä mahdollisuus suotiin teollisuus- ja varustamoyrityksille. Yritykset eivät tietenkään sijoittaneet lainaamiaan rahoja uusien tehtaiden pystyttämiseen tai koneiden hankintaan, jos vielä parempia voittoja oli saatavissa pörssiosakkeista tai kiinteistösijoituksista.

Vapauttaminen tarkoitti myös sitä, että korkoja ei enää säädelty. Pankit saattoivat itse ottaa lainaa ulkomailta ja lainata rahaa edelleen korkeammalla korolla omille suomalaisille asiakkailleen. Pankit oppivat lainaamaan rahaa osakesijoittajien kasvavalle joukolle. Lainojen vakuutena olivat ostettavat osakkeet. Toisinaan pankki tarjosi 100 prosenttia lainaa, toisinaan jopa yli sata prosenttia, jolloin lainanottaja saattoi ostaa osakkeet ja käyttää loput lainasta muihin tarpeisiinsa. Sitä paitsi kurssien noustessa lainanottaja saattoi maksaa lainansa välillä pois, sijoittaa voittonsa ja ottaa uutta lainaa. Sijoittaja saattoi maksaa korkokulunsa osakkeiden kurssien nousuilla.

Pankinkaan ei tarvinnut huolehtia riskistä niin kauan kuin pörssiosakkeiden kurssit nousivat. Ja kurssit nousivat niin kauan kuin uutta rahaa osakemarkkinoille oli tulossa. Näin syntyi ikuiselta näyttävä kiertokulku. Vasta muutaman vuoden kuluttua selvisi, että tätäkään ikuista onnea ei ollut olemassa maan päällä.

Yksityiset ihmiset perustivat arvopaperiyhtiöitä. Paikallispankin kaupunkikonttorin johtaja muistaa, että pankinjohtajan työ muuttui rahan säätelystä rahan jakamiseksi.

Kansallispankin ja Yhdyspankin taistelun jälkeen Suomeen perustettiin optiopörssi syksyllä 1987. Teoriassa optiopörssissä varovainen sijoittaja pääsi suojautumaan kurssinousuja ja kurssilaskuja vastaan. Tärkeämpää oli kuitenkin se, että optiopörssissä sijoittaja pääsi pelaamaan satumaista voittopeliä tai tappiopeliä satumaisen pienellä panostuksella. Suomen nuorisolle kerrottiin tarinoita Ruotsista, jossa valkoisiin paitoihin ja kirkkaankeltaisiin olkaimiin sonnustautuneet optiomeklarit olivat tehneet sekunnissa miljoonien omaisuuksia. Jotkut näistä olivat tosin hävinneet samassa ajassa miljoonia tai hävittäneet miljoonia työnantajansa tai asiakkaansa rahoista, mutta tarinoiden loppuosat eivät koskaan olleet kiinnostavia.

Perustettu optiopörssi järjesti halukkaille mahdollisuuden hakeutua optiomeklareiksi. Ravintola Kultainen Sipuli Helsingin Katajanokalla täyttyi syksyllä 1987 opiskelijoista, jotka kuuntelivat menestystarinoita posket punaisina. He ostivat option unelmaan, nopean rikastumisen unelmaan.

Vaikka maailman pörssien romahdus ei juuri koskettanutkaan Suomea, jäi epäilys pörssikurssien laskusta elämään pelimiesten sisimpään. Epäilys johti toimintaan: monia asioita olisi ehdittävä tehdä, ennen kuin pörssikurssit laskisivat.

Helsingin menestyville nuorille toimitettu City-lehti kertoi joulukuun numerossaan 1987 Aidsin vaaroista, erilaisista laskettelijatyypeistä, Kallioon muuttaneista nuorista menestyjistä. Lehden kansi esitteli Laura Ashleyn iltapukua sarjasta kartanomallistojen parhaita. Puvun hinta oli 1790 markkaa. Arvoituksellisesti katsovalla mallitytöllä oli pukuun sopivat pitkät satiinihansikkaat, joita City-lehden mukaan oli saatavissa Play it again, Sam -nimisestä liikkeestä.

Katsotuin suomalainen elokuva oli vuonna 1987 'Uuno Turhapuro kaksoisagentti'. Paljon huonommin menestyi 'Fakta-homma', komedia, joka nauroi työtätekevän keskiluokan kustannuksella. Ulkomaisista elokuvista Suomessa katsottiin uusinta James Bondia: '007 vaaran vyöhykkeellä'.

Suomalaisten kiinnostus pörssiin kasvoi entisestään. Vuodesta 1988 oli tulossa Suuri Pörssivuosi. Keskinäinen va-

kuutusyhtiö Sampo oli päättänyt muuttaa itsensä pörssiyhtiöksi. Se tarkoitti, että entisistä vakuutuksenottajista tulisi osakkeenomistajia. Se toisi Suomeen lisää puoli miljoonaa osakkeenomistajaa.

Vuoden 1988 alkupuolella ilmassa roikkuivat laman merkit. Suomen Kuvalehti otsikoi yhden alkuvuoden kansistaan 'Lama 1988'. Lehti oli väärässä: New Yorkin pörssiromahdus ei käynnistänyt lamaa Suomessa eikä lamaa kansainvälisillä markkinoilla. Nopeimmat ehtivät jo luopua pörssikaupoista, koska kurssien pelättiin laskevan. He palasivat kuitenkin kiireesti takaisin: nousu jatkui ja kiihtyi. Nousun oli pakko jatkua; ilman nousevia pörssikursseja ei seuraavan vuoden suurkauppoja saataisi näyttämään kannattavilta.

Suomi siirtyi aikaan, jota kutsuttiin kasinopelin kaudeksi. Sana oli lainattu ulkomailta: se oli Suomeen kovin suuri. Suomessa peli tarkoitti vain muutamia yksinkertaisia temppuja. Ja pelureitakin oli kovin vähän. Lopulta suurimmat pelurit olivat vanhoja tuttuja: Yhdyspankki ja Kansallispankki. Vasta 1990-luku opetti, että myös suurimmat voitot päätyivät pankeille, jotka valittivat äänekkäästi taloudellisia vaikeuksiaan. Jos pankit olisivat 1980-luvun viimeisinä vuosina keskittyneet enemmän pankkitoimintaan ja vähemmän omistuspeliin, pankkien tilanne saattaisi 1990-luvulla olla parempi.

Pentti Kouri luopui konsulttivirastaan amerikkalaisessa First Boston -pankissa 1988. Hän oli valmis tekemään palveluksiaan vanhassa ja pienessä kotimaassaan. Hän nautti pelistä: hänen sanotaan pelaavan aina ja moneen suuntaan. Juuri sellainen pelitilanne oli kehittymässä Suomessa.

Taito Tuunanen katsoi Sampoa. Myös hän oli luopunut edellisenä vuonna työpaikastaan ja keskittynyt omiin yrityksiinsä. Niissä suunniteltiin hanketta jota yhtiöiden sisäi-

sissä kokouksissa kutsuttiin Sammon taonnaksi.

Suomessa hallitsi kokoomuksen ja sosialidemokraattien hallitus. Sen ohjelmassa oli kohta, jossa hallitus lupasi edistää kansalaisten osakesäästämistä.

Tässä asiassa muuten haukuttu hallitus ei epäonnistunut. Kansalaiset ostivat osakkeita, ehkä jopa enemmän kuin hallitus halusi.

TOINEN LUKU:

YHTIÖT; IHMISET

3. Nokia

Nokia oli Suomen suurin yksityinen yhtiö 1980-luvun lopussa. Se oli symboli: valmis valloittamaan maailmaa, valmis eurooppalaistumaan, valmis ottamaan riskejä. Nokia oli kahden pankin omistama, mutta vuorineuvos Kari Kairamon johtama yhtiö. Kairamo kuunteli, arvosti ja tuki Kouria. Nokia ei ehkä tarvinnut Kouria, mutta Kairamo tarvitsi.

Pentti Kourin ja Nokian suora yhteistyö päättyi talvisena päivänä, 11. joulukuuta 1988. Se päättyi, kun Nokian pääjohtaja, vuorineuvos Kari Kairamo teki itsemurhan.

Kouri oli matkustanut samana päivänä New Yorkista Helsinkiin. Kulosaaren asunnostaan hän oli tavoitellut ystäväänsä puhelimeen. Puhelimessa oli Kairamon tytär, joka ei tiennyt missä Kari Kairamo juuri tuolloin oli. Hiukan myöhemmin Nokian johtaja Antti Lagerroos soitti Kourille ja kertoi Kairamon kuolleen. Samana päivänä Lagerroos ajoi Kulosaareen kertomaan Kairamon kuoleman yksityiskohdat.

Kouri oli matkustanut Helsinkiin osallistuakseen Nokian hallituksen kokoukseen. Hän oli kehitellyt huimaavia ajatuksia, joiden mukaan Nokia pitäisi ottaa pois pörssistä, pilkkoa pieniin paloihin ja viedä palat pörssiin uudelleen. Näin Nokia olisi Kourin mukaan saanut kymmenen miljardia markkaa uutta pääomaa.

Vuoden 1987 pörssiromahduksen jälkeen Nokia kääntyi kohti mustaa vuotta. Alkuvuosi ei näyttänyt mustalta: Nokian tulokset olivat hyviä aina elokuuhun saakka. Vuodesta

1988 tuli kuitenkin musta, koska kaksi yhtiön hallituksen jäsenistä kuoli: Timo H. A. Koski aivoverenvuodon seurauksena Lontoon lentokentällä ja Kari Kairamo itsemurhan seurauksena kesämökillään. Myös yhtiön toiminta oli muuttunut kirkkaasta harmaaksi, ja harmaan sävyt näyttivät nopeasti tummenevan. Lokakuun luvut eivät vielä olleet pahoja, mutta marraskuusta tuli synkkä.

Nokia oli muutamassa kivuliaassa vuodessa muuttunut perusteollisuuden yhtiöstä elektroniikan jättiläiseksi. Se oli ostanut ruotsalaisen L.M. Ericssonin tietokonetuotannon ja saksalaisen SEL:n televisiotuotannon. Se oli myynyt tai lopettanut muuta teollisuuttaan. Yhtiö oli tottunut rahoittamaan yritysostonsa omalla rahalla, omilla osakkeillaan ja kansainvälisiltä markkinoilta saatavalla halvalla lainarahalla. Pörssiromahduksen jälkeen ei enää ollut halpaa lainarahaa. Samaan aikaan monet Nokiaa tutkivat kansainväliset analyytikot alkoivat epäillä yhtiön mahdollisuuksia selvitä monista yritysostoistaan.

Nokian suuren, iloisen itsevarmuuden tilalle oli kasvanut huoli. Lisäksi yhtiöstä oli tullut yhden miehen näytös: Kari Kairamon ehtymätön aurinko nousi Nokian taivaalle joka päivä. Kairamo oli Suomen teollisuuden voimahahmo; hän oli myös yksi Suomen todellisista yhteyksistä Eurooppaan.

Kairamo oli sairas, mutta se salattiin huolellisesti. Monet Kairamon tunteneet tuskin tiesivät, että hänen maanisuudellaan oli myös depressiivinen puoli. Ja yhtiö pystyi aina käyttämään hyväkseen niitä hetkiä, jolloin johtaja on maaninen. Se oli ydinenergiaa; se vastasi suuryrityksen ihannetta tehokkaasta johtajasta.

Joulukuun 11. päivä oli sunnuntai. Edellisenä perjantaina kokoontui Nokian hallituksen työvaliokunta. Nokian työvaliokunnassa istuivat Kansallispankin pääjohtaja Jaakko Lassila ja Yhdyspankin pääjohtaja Mika Tiivola. Tiivolan ja Kairamon suhteita rasitti Kairamon pyrkimys päästä eroon

pankkien holhouksesta, mutta julkisesti molemmat miehet olisivat varmasti kehuneet toisiaan milloin tahansa. Tiivola jäi kokouksen jälkeen keskustelemaan Kairamon kanssa. Hän suositteli Kairamolle lomaa; Kairamo näytti Tiivolan mielestä rasittuneelta ja väsyneeltä. Kairamo lupasi harkita loman pitämistä mahdollisimman pian.

Samana iltana Kairamon läheisin ystävä Nokian johtokunnassa, Harry Mildh, aikoi lähteä tapaamaan Kairamoa, mutta Kairamo sanoi puhelimessa, että aika ei sovi. Lauantaina sama toistui, ja Mildh ei enää ehtinyt nähdä ystäväänsä ennen tämän kuolemaa.

Käytettävissä olevien lähteiden mukaan Mika Tiivolan johtama Nokian työvaliokunta ja hallintoneuvosto eivät olleet suunnittelemassa Kari Kairamon erottamista. Kari Kairamo saattoi kuitenkin uskoa joutuvansa erotetuksi. Nokian luvut olivat ennätyksellisen huonot, ja Kairamon sairaus oli juuri samalla viikolla kääntynyt syväksi masennukseksi. Työtoverit kuvasivat häntä täysin poissaolevaksi koko viikon ajan. Myöhemmin hänen sanottiin lopettaneen myös lääkkeiden käytön, mutta tiedolle ei ole saatavissa varmistusta.

Kourin mielestä Kairamon selästä löytyi monta puukkoa, kuten hän sanoi televisiokeskustelussa syksyllä 1989. Hänen mielestään perjantaiset keskustelut lisäsivät Kairamon depressiota.

Maanantaina, joulukuun 12. päivänä, Nokia kertoi, että vuorineuvos Kari Kairamo kuoli viikonloppuna »äkillisen sairaskohtauksen seurauksena». Nokiaa arvosteltiin valehtelemisesta. Omalla tavallaan tiedote saattoi kuitenkin olla kirjaimellinen totuus.

Kairamo oli masentunut, ja hän epäili Mika Tiivolan ja Jaakko Lassilan suunnittelevan hänen erottamistaan. Hänen epäilynsä erottamisesta ei ehkä ollut oikea, mutta se saattoi vaikuttaa hänen lopulliseen päätökseensä.

Kairamo oli ottanut Kourin Nokiaan. Kouri sopi Kairamon vauhdikkaaseen tapaan johtaa yhtiötä, jonka hän toivoi muuttuvan kansainväliseksi ja monikansalliseksi. Kouri oli myös Kairamolle sopiva keskustelukumppani, jonka kanssa hän saattoi kehittää suunnitelmia, jotka olivat suuria mutta vaikeita toteuttaa.

Suunnitelmien ydin oli aina sama: Nokiaan piti tuoda niin paljon ulkomaista rahaa, että yhtiö pääsee todella kasvamaan. Nokia piti myös perusteellisesti järjestää uudestaan. Ja suomalaisista pankeista piti päästä eroon. Kouri tavoitteli paitsi suurien ajatusten toteuttamista myös rahaa: jos Nokia olisi paloiteltu, järjestetty uudestaan, otettu pois pörssistä ja viety sinne uudestaan, olisi Kouri tavalla tai toisella ollut näiden asioiden järjestelijä. Siitä Kouri Capital olisi saanut omat palkkionsa.

Kourin yhteistyössä Nokian kanssa oli pieniä ja suuria hankkeita. Vuonna 1982 Kouri oli mukana koulujen tietotekniikkahankkeessa, jossa Nokian Kari Kairamo ja Sanoma Osakeyhtiön omistaja Aatos Erkko päättivät levittää tietokoneita syrjäseuduille. He olivat valinneet kohteekseen Kiteen kunnan. Kouri oli erityisen innostunut hankkeesta. Aatos Erkkoa taas innosti erityisesti köyhän Pohjois-Karjalan kehittäminen.

Kourin ja Kairamon ystävyys kehittyi Paavo Väyrysen ryhmässä. Nokian hallitukseen Kouri valittiin 1984.

Kouri oli hallituksen nuorin ja aktiivisin jäsen. Hän valmistautui kokouksiin. Hän esitti kysymyksiä, hän ahdisteli niillä puheenjohtaja Tiivolaa ja Nokian johtajia. Tavallisesti hallituksen kokoukset olivat etukäteen sovittuja rituaaleja, joissa puheenjohtaja Tiivola haki hyväksyvän nyökkäyksen tai murahduksen hallituksen jäsen Lassilalta. Tässä rituaalissa Kouri oli tarpeeton häirikkö. Lisäksi hän tiesi, mitä maailmassa tapahtui, koska hän istui samaan aikaan First Boston -pankin johtajana. Kouri ei kunnioittanut Tiivolan

tai Lassilan arvovaltaa, koska hän ei ollut niistä riippuvainen.

Kairamo oli Väyrysen ryhmässä kiintynyt tiedemies, kansantaloustieteilijä Kouriin. Silloin Kouri ei ollut sijoittaja eikä pörssipeluri. Hän oli älykäs ja kansainvälinen keskustelukumppani, joka saattoi nopeuttaa Nokian muutosta perusteollisuuteen nojaavasta yhtiöstä elektroniikan eurooppalaiseksi jättiläiseksi. Kouri ei kuitenkaan hyväksynyt kaikkia Nokian suunnitelmia; hän vastusti televisioita tuottavan saksalaisyhtiö SEL:n ostamista 1988, kunnes Nokian johto sai puhuttua Kourin puolelleen, ja päätös tehtiin muodollisesti yksimielisesti. Yhdysvalloista Kouri oli tuonut ajatuksen venture capital -toiminnasta. Se tarkoitti yritysostoa, joka rahoitettiin melkein kokonaan vieraalla pääomalla. Rahat lainattaisiin markkinoilta hyvää ideaa vastaan. Yhdysvalloissa omaksi pääomaksi saattoi silloin riittää esimerkiksi 20 prosenttia, kun rahoittajat toivat loput.

Kouri halusi tehdä saman Suomessa. Hän halusi ostaa osan Nokiasta. Ostaja oli Kourin ja Juhani Lipsasen yhteinen yhtiö, Catalyst Oy. Myytävä kohde oli Nokian teollisuuselektroniikkayksikkö. Teollisuuselektroniikkayksikkö tuotti puunjalostusteollisuudessa tarvittavia automaattisia laitteita, energiateolisuuden laitteita ja instrumentteja. Lisäksi kaupassa olisi siirtynyt Kourille Oy Advanced Forest Ab, jota lyhyyden vuoksi kutsuttiin Aforaksi ja Sähköliikeiden Oy:n tytäryhtiö Slocon Oy. Näiden yhtiöiden yhteinen liikevaihto oli 180 miljoonaa markkaa.

Teollisuuselektroniikka oli Nokian nettomyynnistä noin kahdeksan prosenttia.

Nokia kertoi kaupasta tiedotteessaan 7. marraskuuta 1986. Samalla kerrottiin, että Catalystin tarkoituksena on »luoda Suomeen uusi teollisuuselektroniikka-alan yritys, joka keskittyisi prosessiteollisuuden automaatioon ja olisi

etenkin puunjalostusteollisuuden ja energiateollisuuden kansainvälisesti merkittävä toimittaja». Nokian ja Kouri Capitalin tekemä tiedote kertoi myös, että uuden yhtiön toimitusjohtajaksi oli kaavailtu Timo Louhenkilpeä, joka nyt vastasi Nokian teollisuuselektroniikkayksikön liiketoiminnan kehittämisestä.

Kaupasta neuvottelivat käytännöstä silloinen Nokian informaatiojärjestelmien johtaja Kalle Isokallio, josta myöhemmin tuli Nokian toimitusjohtaja, ja Kouri Capitalin toimitusjohtaja Juhani Lipsanen. Pentti Kouri ei osallistunut Nokian hallituksessa asiasta tehtyyn päätökseen. Silti Nokiassa oli myös niitä, joiden mielestä oli väärin, että yhtiön hallituksen jäsen yritti ostaa itselleen yhtä osaa yhtiöstä.

Kaupan yksityiskohdista ja rahoituksesta neuvoteltiin vielä ensimmäisen lehdistötiedotteen jälkeen. Kaiken piti olla selvää: neuvottelut Nokian ja Catalystin välillä olivat sujuneet ystävällisessä hengessä, rahoituksen piti tulla Yhdyspankista.

Kaiken piti olla valmista 13. marraskuuta. Silloin mikään ei ollut kuitenkaan enää valmista.

Edellisenä päivänä Yhdyspankki oli ilmoittanut, että pankki ei rahoittaisi Catalystin ostoa. Koko suunnitelma raukesi, ja lehdistölle kerrottiin lyhyessä tiedotteessa 13. marraskuuta, että »Nokia ja Catalyst Oy ovat päättäneet luopua Nokian Teollisuuselektroniikkayksikön myynnistä Catalystille siinä muodossa, kuin osapuolet syksyllä kaavailivat».

Rehellinen muotoilu olisi ollut, että Yhdyspankki oli päättänyt luopua Kourin rahoituksesta tai päättänyt estää Kourin ostamasta osaa Nokiasta. Sellaista muotoilua ei tietenkään voinut edes ajatella yhtiössä, jonka hallitusta johti Yhdyspankin pääjohtaja Mika Tiivola.

Päätös maton vetämisestä Catalystin alta oli luultavasti

lopulta Tiivolan, vaikka asia valmisteltiin normaalina luottona. Päätös perusteltiin liian suurella luottoriskillä. Hämmästyttävää päätöksessä oli Yhdyspankin nopea käännös juuri, kun kauppa olisi pitänyt tehdä. Yhdyspankki perusteli päätöstään, että Catalyst oli liian suuri riski. Sen lisäksi pankki halusi nähdä koko Kouri Capitalin osakesalkun, jota Kouri Capital ei puolestaan halunnut pankille näyttää. Pankin mielestä tiedonsaanti Kourin omistuksista oli vain luonnollinen luottotieto.

Luottoriski saattoi olla todellinen syy Yhdyspankin päätökseen. Päätöksen taustalla saattoi kuitenkin näkyä jo tulevaisuus: Kouri Capital oli ilmoittanut merkitsevänsä Sponsorin suunnatun osakeannin. Yhdyspankki saattoi jo syksyllä suunnitella niitä operaatioita, jotka johtivat vuonna 1987 taisteluun Sponsorista ja Spontelista. Jos niin oli, niin pankki ei halunnut, että Kouri kaatuisi myöhemmin Yhdyspankin syliin lainoineen ja arvottomiksi muuttuneine osakkeineen.

»Olen yllättynyt, miten vaikea tällaisia asioita on Suomessa toteuttaa», Pentti Kouri sanoi peruuntuneen kaupan jälkeen Helsingin Sanomissa. Hän sai yllättyä vielä monta kertaa.

Hänen kiinnostuksensa Nokiaan ei kuitenkaan vähentynyt. Hän oli myös Nokian suuri osakkeenomistaja. Joulukuun lopussa Kouri Capital omisti 902 640 Nokian osaketta. Kouri Capital oli ostanut Nokiaa markkinoilta, mutta noin puolet osakkeista oli tullut, kun sijoittaja George Soros oli luopunut Nokiasta syksyllä 1986. Kourilla ja Sorosilla oli sopimus, jonka mukaan Kouri sai noin 20 prosenttia myös niistä kaupoista, joilla Soros myi omistamansa suomalaisosakkeet eteenpäin. Kouri puolestaan sai prosenttinsa myös silloin, kun ostaja sattui olemaan hänen oma yhtiönsä. Korkeilla kursseilla ostettuna se tarkoitti, että Kouri otti voittoja omasta yhtiöstään Sorosin palkkioiden muodossa. Kouri Capitalin toinen omistaja, Juhani Lipsanen, ei näitä palkkioita saanut. Se oli ensimmäisiä säröjä Lipsasen ja Kourin pitkässä yhteistyössä.

Kouri kehitteli lisää ajatuksia Nokiasta. Kairamon kuoleman jälkeen Nokian pääjohtajaksi nimitettiin odotetusti toimitusjohtaja, vuorineuvos Simo Vuorilehto. Vuorilehto sai varamiehekseen Kalle Isokallion. Kouri yritti pitää yhteyttä Nokian nuorempaan johtajistoon. Hänen ajatuksiaan kuunneltiin kohteliaasti, mutta niitä ei pidetty erityisen realistisina. Kouri halusi edelleen järjestää Nokian uudelleen; se tarkoitti omistuspohjan muutosta, yhtiön pilkkomista, vetäytymistä pörssistä. Se oli suunnitelma, joka oli liikaa SYP:n pääjohtaja Mika Tiivolalle ja KOP:n pääjohtaja Jaakko Lassilalle. He istuivat edelleen Nokian hallintoneuvostossa ja sen työvaliokunnassa.

Huhtikuussa 1990 Kouri sai puhelun Yhdyspankin pääjohtaja Mika Tiivolalta. Tiivola kertoi, että Nokian uudessa hallintoneuvostossa ei ole tilaa Kourille. Kouri oli myynyt suuren osan Nokian osakkeistaan edellisenä vuonna, ja hallintoneuvostoa oli pienennetty. Nämä syyt näyttivät hyviltä hänen erottamiseensa.

Todellinen syy saattoi kuitenkin olla se, että Tiivola ja Nokian johto epäilivät Kouria. Myöhemmin selvisi, että siihenkin oli syynsä. Syy oli salainen projekti, jonka englanninkielinen nimi oli Northstar (Pohjantähti).

Northstar oli Kourin vanha idea rakennettuna uuteen tilanteeseen. Nokia ostettaisiin pois entisiltä omistajiltaan julkisella tarjouksella. Sen jälkeen yhtiön järjestettäisiin uudestaan. Yhtiö keskittyisi vain niihin asioihin, jotka varmasti näyttäisivät kannattavilta. Nokiassa kannattavilta näyttivät tuolloin matkapuhelimet ja kaapeliteollisuus. Kannattamaton osa oli esimerkiksi kulutuselektroniikka eli käytännössä televisiotehtaat. Nämä olisivat Kourin suunnitelmassa luultavasti menneet myyntiin.

Kouri ja Kouri Capitalin uusi toimitusjohtaja Erkki Railo keskustelivat suunnitelmasta pääjohtaja Jaakko Lassilan kanssa kesäkuussa 1990. Lassila rohkaisi Kouria ja Railoa kehittelemään edelleen Northstaria. Kourista piti tulla »kannattavin ja suurin asiakas» Kansallispankissa.

Kouri otti projektiinsa Nokian johtaja Antti Lagerroosin asiantuntijaksi ja konsultiksi. Projektiin tarvittiin paljon rahaa, koska Nokia oli ensin ostettava, ja sen jälkeen myytävä. Kouri aloitti keskustelut kolmen amerikkalaisen pankin kanssa. Northstarin olisivat rahoittaneet KOP:n lisäksi Bankers Trust, Morgan Stanley ja Kidder Peabody. Sen lisäksi Kouri otti yhteyttä japanilaiseen elektroniikkayhtiöön, Hitachiin ja kauppahuone Marubeniin. Marubenin kanssa Kouri pystyi keskustelemaan suoraan huipputasolla.

Suunnitelma oli valmis loppukesällä 1990. Se annettiin Kansallispankin käyttöön. Elokuussa Bankers Trustin ja Kansallispankin miehet tapasivat Erkki Railon kanssa. Kokous keskeytettiin, kun Kansallispankin sijoitustoiminnasta vastaava johtaja kertoi, että hän ei ollut ehtinyt lukea Kourin tekemää paperia. Seuraavana päivänä Kouri ja Jaakko Lassila tapasivat. Nyt Lassila ilmoitti, että Kansallispankki halusi kertoa suunnitelmasta ensin Yhdyspankille. Kouri tapasi Yhdyspankissa pääjohtaja Ahti Hirvosen ja varatoimitusjohtaja Björn Wahlroosin. Suunnitelma kiinnosti Yhdyspankkia, ja pankki halusi saman materiaalin, jonka Kansallispankki oli saanut. Yhdyspankki sai saman suunnitelman.

Kourille kerrottiin, että Yhdyspankin ja Kansallispankin korkein johto tapaisi lähiaikoina. Kouri saisi tietää kahden Nokiaa hallitsevan pankin päätöksestä. Tietoja ei tullut. Seuraava viesti tuli KOP:sta, rahoituspäällikkö Olli-Pekka Mikkolalta. Mikkola kertoi Kourille, että mitään muutoksia Kansallispankin Nokia-omistuksiin ei ole suunniteltu.

Se tarkoitti, että Kouri oli pelattu ulos Nokiasta, lopullisesti. Hänen suunnitelmansa oli tyypillinen Kourin suunnitelma: uhkarohkea, hänelle itselleen kannattava ja vastapuolen mielestä epärealistinen. Northstarin kaatamisesta suomalaispankit kuitenkin hyötyivät erityisen paljon: nyt Kourin maine oli mennyttä myös kansainvälisissä pankkipiireissä. Sopivasti samaan aikaan Hymy-lehti teki laajan paljastusjutun Kourin yksityiselämästä. Jutussa vihjattiin, että vain Lenita Airisto ymmärtäisi yksinäistä miljonääriä. Siitäkin jutusta oli hyötyä niille, jotka kaatoivat Northstarsuunnitelman.

Northstar-suunnitelman kaatumisen jälkeen Nokian uusi pääjohtaja Simo Vuorilehto puhdisti yhtiöstään epäluotettavat johtajat tai muuten tarpeettomat johtajat. Myös johtaja Antti Lagerroos sai lähteä. Hän sai uuden työpaikan Finnlines-yhtiöstä.

Kouri oli ulkona Nokiasta, ulkona Suomesta.

4. Sponsor

Jos olisi valittava yksi yhtiö, joka kertoisi kaiken 1980-luvusta Suomessa, valinta olisi helppo. Yhtiö olisi Sponsor Oy.

Vuonna 1967 perustetun yhtiön piti keskittyä hankkimaan kehityskelpoisia yrityksiä ja tuoteideoita. Yhtiön perustivat yhdessä Suomen Pankki ja liikepankit. Yhtiön ensimmäinen toimitusjohtaja oli Jaakko Lassila, joka hoiti Sponsoria sivutoimisesti Teollistamisrahaston toimitusjohtajana.

Sponsorin perustaja, kansleri Klaus Waris, ajatteli Sponsorin toimivan hyväntekijän tapaan: yrityksen ei tarvinnut tuottaa välttämättä voittoa, ja yritys voisi pelastaa myös hätään joutuneita pienyrityksiä.

Sponsorista tuli yritysten ostaja ja myyjä. Sponsor hapuili toiminnassaan, joka ei näyttänyt kannattavan. Yritykset valittivat, että Sponsor kaappasi yrittäjän elämäntyön aivan liian halvalla hinnalla.

Kaikki muuttui 1981. Silloin Sponsorin toimitusjohtajaksi tuli tekniikan tohtori Hannes Kulvik. Kulvik siirtyi Sponsoriin Valmetista, jossa hän oli viimeksi toiminut johtajana Technology Transfer Groupissa.

Kulvik julisti Sponsorille uuden toiminta-ajatuksen. Sponsor ei enää hankkisi väliaikaisia sijoituksia. Se tarkoitti, että Sponsor pitäisi ostamansa yritykset ikuisesti. Se tarkoitti, että Sponsorin ympärille alettiin rakentaa teollista imperiumia. Kulvik ja häntä tukenut Sponsorin hallituksen puheenjohtaja, professori C E Carlson, solmivat suhteet rahoittajiin, vakuutusyhtiöihin ja yksityisiin sijoittajiin, jotta yhtiön rahat riittäisivät.

Rahan lisäksi Sponsor maksoi yrityskauppoja suunnatuilla osakeanneilla. Yhtiö painoi siis lisää omia osakkeitaan, joita se käytti maksuvälineinä. Vielä 1980-luvun puolivälissä tämä tapa oli uusi Suomessa. Sponsor oli tuonut sen kehittyneemmiltä markkinoilta. Se sopi mainiosti yhtiölle, joka näytti kasvavan huimaavalla vauhdilla kohti uutta suuruutta ja uusia pörssikursseja. Jos yrityksensä myynyt sijoittaja sai Sponsorin osakkeita, hän saattoi rauhassa jäädä odottelemaan nousevia pörssikursseja ja kasvavia voittoja. Niitä riitti varsinkin 1980-luvun loppupuolella.

Maksuvälineinä käytetyt osakkeet olivat melkein täydellinen ratkaisu. Niissä oli vain yksi varjopuoli: ne söivät koko ajan vanhojen omistajien valtaa. Jos yrityskaupan myyjä sai Sponsorin osakkeita kauppahintana, putosi aina vanhan omistajan suhteellinen omistusosuus. Esimerkiksi vakuutusyhtiö Otson osuus Sponsorista oli vuonna 1982 vielä 11 prosenttia, mutta 1987 se omisti vain viisi prosenttia. Kuitenkaan vakuutusyhtiö ei ollut myynyt yhtään osaketta

pois. Yhtiön omistus oli vain sulanut, kun uusille omistajille oli jaettu uusia osakkeita.

Sponsorin johto halusi syrjäyttää vanhat omistajat. Tohtori Kulvikin ajatus oli luoda itsenäinen, pankeista ja vakuutusyhtiöistä riippumaton, teollisuusryhmä. Sitä ryhmää eivät hallitsisi vanhat omistajat, vaan Sponsorin johto. Sitä ryhmää ei määräisi Mika Tiivola eikä Jaakko Lassila, vaan Hannes Kulvik ystävineen.

Se tarkoitti vallankumousta. SYP:n ja KOP:n valta-asemia ei voisi horjuttaa ilman veristä taistelua. 1980-luvun puolivälissä taisteluun ei enää ollut paljon aikaa.

Ennen taistelua Kulvik tarvitsi kuitenkin tukijoita. Sattumalta nämä tukijat olivat kehittäneet samanlaisia asioita jo aikaisemmin. Näin löysivät toisensa Ilpo Santalan Teollistamisrahasto ja Hannes Kulvikin Sponsor.

Teollistamisrahasto oli pankkien omistama yhtiö, joka lainasi rahaa sellaisille yrityksille, jotka olivat tekemässä jotakin uutta. Teollistamisrahastossa lainojen riski ei koskettanut vain yhtä pankkia, vaan riskit jaettiin.

Vuoden 1986 alusta Teollistamisrahaston toimitusjohtajaksi valittiin Ilpo Santala Postipankista. Santala oli nopean miehen maineessa. Hän oli kehittänyt Postipankin kansainvälistä toimintaa niin tehokkaasti, että se häiritsi toisinaan Kansallispankkia ja Yhdyspankkia. Luutunut valtion pankki tarvitsi Santalan vauhtia.

Santala ja Kulvik olivat aloittaneet keskustelut jo Postipankin aikaan. Santala oli lisännyt Postipankin omistusta Sponsorissa. Santala ja Kulvik olivat suunnitelleet Teollistamisrahaston tulevaisuutta yhdessä. Tulevaisuus tarkoitti kolmion muotoista liittoa, jonka kärjet olisivat Teollistamisrahasto, Sponsor ja sen tytäryhtiö Spontel.

Spontel oli perustettu 1984. Sen alkuperäinen ajatus oli tehdä nopeita riskisijoituksia ja kerätä voittoja omistajalleen eli Sponsorille. Myöhemmin yhtiö kuitenkin kasvoi

suuremmaksi kuin Sponsor, mikä johti uuteen tilanteeseen.

Teollistamisrahaston, Sponsorin ja Spontelin ketjusta olisi tullut vihdoin itsenäinen teollisuus- ja finanssiryhmä. Se olisi ostanut yrityksiä, rahoittanut yrityksiä, kehittänyt yrityksiä, myynyt yrityksiä. Sitä eivät olisi hallinneet Yhdyspankki ja Kansallispankki, vaan monimutkainen ristiinomistuksen ketju, jonka päästä ei lopulta löydy aitoa omistajaa. Se olisi antanut lopullisen vallan yrityksen johdolle. Yrityksen johto olisi ollut Ilpo Santala ja Hannes Kulvik.

Toukokuussa 1986 Teollistamisrahasto nosti oman osuutensa Sponsorista seitsemään prosenttiin. Vanhan tavan mukaan Sponsor teki suunnatun osakeannin eli Teollistamisrahasto sai merkitä uusia osakkeita itselleen. Teollistamisrahaston osuus kasvoi, ja Sponsorin vanhojen osakkaiden osuus suhteellisesti pieneni.

Samalla Teollistamisrahasto jatkoi omia suunnitelmiaan. Osa suunnitelmista kerrottiin myös julkisuuteen.

Teollistamisrahaston omistajat eli pankit olivat jo hermostumassa. Monet alkoivat jo nähdä asemansa olevan vaarassa. Elokuussa Teollistamisrahasto ja Sponsor tekivät yhteistyösopimuksen, johon kuului uusi suunnattu osakeanti Teollistamisrahastolle.

Syksyllä Hannes Kulvikiin iski pelko. Pelko johtui imperiumin vastaiskusta. Teollistamisrahasto oli edennyt liian nopeasti, Kansallispankki ja Yhdyspankki olivat ärtyneet. Erityisen ärtynyt oli Yhdyspankin pääjohtaja Mika Tiivola. Kulvik tiesi, että Tiivolan ärtymys ei luvannut hyvää hänen suunnitelmilleen. Lisäksi Teollistamisrahaston kehitys oli alkanut huolestuttaa säästöpankkiryhmää eli Säästöpankkien Keskus-Osake-Pankkia.

Samaan aikaan Sponsorin ja Spontelin suhteet olivat alkaneet heiketä. Spontel oli kasvanut nopeasti Jan Boëthiuksen johtamana. Spontel ei enää halunnut olla vain Sponsorin pieni tytäryhtiö, vaan Spontelin liikevaihto näytti nopeasti kasvavan Sponsorin ohi.

Helsingin Sanomien suhdanneseminaarissa syyskuussa 1986 Kulvik tapasi ensimmäistä kertaa Pentti Kourin. He vaihtoivat pari sanaa kahvitauolla. Kouri kertoi Kulvikille olevansa kiinnostunut uusista, mielenkiintoisista hankkeista. He sopivat tapaavansa uudelleen myöhemmin.

Marraskuussa Kulvik tiesi, että Teollistamisrahaston asiat eivät mene kuten Santala ja Kulvik ovat kuvitelleet. Yhdyspankki ja Säästöpankkien Keskus-Osake-Pankki sopivat, että pankkien kiusaaminen saisi loppua. Se tarkoitti, että Teollistamisrahasto siirtyisi jollekin pankeista, ja Santala lähtisi.

Joulukuussa Yhdyspankki myi Teollistamisrahaston osakkeet säästöpankkiryhmälle. Muut pankit seurasivat perässä; Kansallispankissa päätöstä ei tehty yksimielisesti. Jaakko Lassila olisi halunnut pitää Teollistamisrahaston osakkeet, mutta hänet tiettävästi äänestettiin nurin.

Teollistamisrahaston omistamat Sponsorin osakkeet siirtyivät kuitenkin vielä Ilpo Santalan päätöksellä Heimat Manikorp -nimiselle yhtiölle. Yhtiö kuului Kulvikin luomaan, hämähäkin verkkoon, joka oli tehty Sponsorin pelastamiseksi. Verkko oli täynnä kummallisia yhtiöitä: Otello, Trilo, Enthold, Apollo, Team-Keskus.

Kun Hannes Kulvikille selvisi, että Teollistamisrahasto on liukumassa yhdelle pankille, hän piti hätäkokouksen Sponsorissa. Samana päivänä hän soitti Pentti Kourille, ja miehet päättivät tavata hotelli Tornin kabinetissa. Kabinetti-illalliset olivat Kourin suosima tapa; Hannes Kulvik piti enemmän pikaruoasta.

Kulvik kertoi, että nyt Kouri voisi tulla mukaan »uusiin hankkeisiin». Uusi hanke olisi Sponsorin pelastaminen. Sponsor olisi vaarassa, koska sen suuri omistaja, Teollistamisrahasto oli vaarassa. Kulvikin esittämä ratkaisu olisi osakeanti, jossa Kourin yhtiöille suunnattaisiin Sponsorin uusia osakkeita.

Osakeannista laadittiin jälleen uusi hämähäkin verkkoa muistuttava kaavakuva. Monimutkaiset yhtiöverkot suojaisivat toisiaan mahdollisessa valtaustilanteessa. Julkisuuteen Kulvik ja Kouri kertoivat, että Kouri Capital järjestäisi osakkeet tuntemattomalle, ehkä kansainväliselle, taholle. Myöhemmin selvisi, että osakkeet menivät Kourin omistamalle Gambit-yhtiölle.

Osakeannin avulla Kulvik saattoi pitää Sponsorin enemmistön valvonnassaan, vaikka Teollistamisrahasto olisikin vaihtanut omistajaa. Kourille suunnatut osakkeet pelastivat Sponsorin ja Kulvikin ainakin toistaiseksi.

Kouri Capital Oy:lle suunnattiin 356 000 osaketta. Osakkeiden hinta oli 103 miljoonaa markkaa. Rahat Kouri sai Kansallispankista, hyvillä lainaehdoilla.

Vuoden 1986 lopussa Kouri-anti oli kuitenkin vasta heitetty ilmaan. Kulvik halusi viestittää, että Sponsor pysyy oikeissa käsissä. Osakkeet siirtyivät todellisuudessa Kourille vasta vuoden 1987 alussa. Sitä ennen oli jo alkanut taistelu Sponsorista ja Spontelista. Spontel oli hakeutunut lähelle Yhdyspankkia. Yhdessä yhdyspankkilaiset ja Spontel olivat hankkineet osake-enemmistön Sponsorista. Sen jälkeen Sponsorin osakkeiden kurssi putosi kuin kivi, koska sijoittajat arvelivat Sponsorin valtauksen onnistuneen.

Teollistamisrahaston kohtalo oli ratkaistu joulukuun ensimmäisellä viikolla. Marraskuussa Teollistamisrahaston hallituksen puheenjohtaja Esko Ollila oli kertonut yhtiön menevän pörssiin. Se olisi ollut luonnollinen jatko yhtiön kasvulle ja suurille suunnitelmille vuonna 1986.

Luultavasti Yhdyspankki ja säästöpankkiryhmä olivat sopineet sekä Teollistamisrahastosta että Sponsorista. Sopimukseen mukaan säästöpankit saisivat Teollistamisrahaston ja Yhdyspankki Sponsorin.

Kansallispankki oli jäämässä syrjään. Kun säästöpankkiryhmä teki tarjouksensa Teollistamisrahastosta, KOP:n

pääjohtaja Jaakko Lassila vastusti osakkeiden myyntiä, mutta hävisi omassa johtokunnassaan. Käytännössä Kansallispankki vahvisti Teollistamisrahaston kohtalon. Jo sitä ennen Yhdyspankki oli sopimuksen mukaan myynyt omat osakkeensa säästöpankkiryhmälle.

Helmikuun lopussa 1987 yhdyspankkilainen ryhmä ilmoitti vallanneensa Spontelin ja sen kautta myös Sponsorin. Samalla vakuutusyhtiö Pohjola, Jouhkien suku ja Kouri Capital syrjäytettiin. Näin Yhdyspankki iski suoraan Kansallispankin leiriin; isku oli kova ja odottamaton. KOP:n pääjohtaja Jaakko Lassila oli samaan aikaan Kansallispankin uuden konttorin avajaisissa Aleksanterinkadulla. Hän kuuli Yhdyspankin tekemästä Sponsorin valtauksesta Helsingin Sanomien toimittajalta.

Kansallispankkia oli petetty. Pankkien yhteisesti hallitsema yhtiö aiottiin varastaa alihintaan. Yhdyspankin ja Kansallispankin rauha oli kadonnut lopullisesti; tilalle olivat tulleet epäluulo, taistelu ja viha. Niistä kasvoi 1980-luvun lopun finanssihistoria Suomessa.

Kansallispankin lisäksi myös Kouri yllättyi. Hänkin sai kuulla Helsingin Sanomien toimittajalta olevansa mukana Sponsorin valtaustaistelussa. Hän oli tulossa Nilsiästä autolla, kun toimittaja kysyi, onko Sponsor nyt vallattu. Kouri ei tiennyt vastausta, mutta kysymys oli kiinnostava.

Taistelu siirsi Kourin lopullisesti Kansallispankin rintamaan. Yhdyspankki oli estänyt Kouria ostamasta Nokian teollisuuselektroniikkaa. Sponsorin suuntaamaat osakkeet Kourille olivat saattaneet laukaista Yhdyspankissa valtaustaistelun. Pankki pelkäsi, että Sponsorin, Kourin ja George Sorosin ympärille olisi alkanut syntyä uusi teollisuusryhmä, joka olisi myöhemmin ottanut haltuunsa esimerkiksi Nokian. Sponsorilla oli Nokian osakkeita, ja Sorosille niitä oli järjestetty aikaisemmin Nokian osakkeita. Kouri kehitteli Nokia-ajatuksiaan, joita Kari Kairamo kuunteli. Ajatukset

olivat epärealistisen suuria, mutta ne riittivät synnyttämään epäluuloa ja pelkoa.

Sponsorin ja Spontelin taisteluun Kouri osallistui tiiviisti Sponsorin ja Kansallispankin puolella. Kouri Capitalin toimitusjohtaja Juhani Lipsanen valvoi muun Sponsorin johtoryhmän kanssa yökausia suunnittelemassa taktiikkaa, jolla Sponsor saataisiin takaisin kansallispankkilaiseen ryhmään. Pankki ei vieläkään ymmärtänyt, mistä oli kysymys. Myöhemmin lehtien taloussivuilla Kansallispankin tulkittiin jääneen viisaasti taka-alalle taistelussa Sponsorista. Todellisuudessa pankki oli ymmällä; se jäi taka-alalle, koska se ei osannut tehdä muuta.

Kulvik, Lipsanen ja Kouri osasivat. Maaliskuun 2. päivänä 1987 Helsingin Sanomissa oli koko sivun ilmoitus, joka oli tarkoitettu Spontelin ja Sponsorin osakkeenomistajille. Ilmoituksen oli varannut lehdestä Pentti Kouri, joka käytti etuoikeuttaan Sanoma Osakeyhtiön hallituksen jäsenenä. Ilmoituksen vei Helsingin Sanomiin myöhään illalla Kourin avustaja. Helsingin Sanomien latomossa poikkeuksellista ilmoitusta tiedettiin jo odottaa. Ilmoitus kertoi, että Sponsor ei halunnut luopua Spontelista, vaan asia oli ratkaistava ylimääräisessä yhtiökokouksessa 19. maaliskuuta.

Tavallinen sijoittaja saattoi katsoa Sponsorin ja Spontelin taistelua kauhistuneena. Teollisuutta kehittämään perustetut yhtiöt taistelivat toisiaan vastaan kahden suuren liikepankin tuella. Taisteluun kuuluivat kaikki keinot. Spontelin ryhmä vaihtoi toimistossaan salaa lukot, mutta Sponsorilla oli käytettävissään Kouri Capitalin toimitusjohtajan Juhani Lipsasen asiantuntemus. Lipsanen oli rautakauppiaan poika, joten hän vaihtoi kätevästi Spontelin ja Sponsorin toimiston turvalukon. Sponsorin puolustajat valvoivat yökausia, söivät pikaruokaa ja lahjoivat varhaisia lehdenjakajia myymään Helsingin Sanomia, joista taistelijat saivat ensimmäiset tiedot sodan vaiheista.

Sota jatkui kesään saakka. Kesäkuun lopussa oli Kansallispankin vuoro iskeä. Kansallispankki ilmoitti ottavansa sekä Sponsorin että Spontelin vallan. Spontelin yhtiökokous valitsi Sponsorin sanelemana kansallispankkilaisen hallituksen. Hallituksen puheenjohtajaksi tuli Instrumentariumin toimitusjohtaja Markku Talonen. Kansallispankki halusi hyvityksen kärsimistään tappioista keväällä. Pankki halusi hankkia omaan ryhmäänsä lääketukkukauppa Tamron, jonka Spontel omisti. Sponsorin toimitusjohtaja Hannes Kulvik oli kasvattanut Sponsorin omistamien Spontel-osakkeiden määrän juuri sopivasti ennen suunniteltua kauppaa. Juuri kun Tamro piti myydä Instrumentariumille, Kulvik olikin myynyt Spontel-osakkeet Yhdyspankin ryhmälle. Näin Kansallispankki hävisi taas uuden taistelun; katkeruus ja kostonhimo levisivät pankissa. Hannes Kulvikin asema ei ollut vahva kansallispankkilaisessa ryhmässä, mutta Kulvikin teräviä aivoja tarvittiin yhä. Hänen aivonsa olivat niin terävät, että Kansallispankki ei pystynyt niitä valvomaan. Sen sijaan hän pystyi vaikuttamaan Kansallispankkiin.

Kulvikin terävyys oli näkynyt hänen tavassaan järjestää omat raha-asiansa. Sponsorissa oli myyty yhtiön osakkeita edulliseen hintaan yhtiön johdolle. Johdon osakeomistusta kutsuttiin pilottijärjestelmäksi. Toimitusjohtaja Kulvikin luoma järjestelmä kasvatti hänestä itsestään miljonäärin. Järjestelmä perustui siihen, että Sponsorin johtajat ottivat lainaa ostaakseen oman yhtiön osakkeita. Verottajalta oli saatu päätös, jonka mukaan Sponsor oli kehitysyhtiö, jossa johdon sitoutuminen yhtiöön on erityisen tärkeää. Päätökseen oli haettu korkeimman hallinto-oikeuden tulkinta. Kun tulkinta oli saatu, Kulvik ja Sponsorin muut johtajat lisäsivät omistustaan. Se nousi niin suureksi, että lopulta Kulvik saattoi saada noin seitsemän miljoonan markan myynti voiton luopuessaan Sponsorista 1990.

Järjestelmä oli muutenkin nerokas: suuret lainat synnytti-

vät suuret verovähennykset. Satojen tuhansien markkojen verovähennykset johtivat siihen, että joinakin vuosina pörssiyhtiö Sponsorin toimitusjohtaja ei maksanut tuloistaan veroja juuri lainkaan.

Taistelujen lopputuloksena nöyryytetty ja kostonhimoinen Kansallispankki oli saanut haltuunsa Sponsorin ja Yhdyspankki oli saanut Spontelin. Yhtiöiden ristiinomistus purettiin elokuussa 1987. Yhdyspankki ei onnistunut hankkimaan Sponsorin ja Spontelin omaisuutta alihintaan, mutta pankki onnistui tekemään Kansallispankin naurunalaiseksi. Vuonna 1987 näytti, että Jaakko Lassilan johtamasta Kansallispankista olivat loppumassa oveluus ja taidot vastata Yhdyspankin Björn Wahlroosin juoniin.

Kansallispankki puolustautui. Puolustautumiseen tarvittiin Kouria, joka oli kevään taisteluissa menettänyt kaikki yhteytensä Yhdyspankkiin.

Yhdyspankin ja sen johtajien asenteesta kertoi pankin johtokunnan jäsenen Paavo Laitisen hyökkäys Kouria vastaan Yhdysvaltain suurlähetystön vastaanotolla. Laitinen haukkui Kourin julkisesti parin lasillisen jälkeen. Kouri puolestaan kosti ja lähetti kaksi kirjettä: yhden Kari Kairamolle ja toisen Mika Tiivolalle. Tiivola oli upseeri; hänen johtamansa Yhdyspankki ei käyttäytynyt hyvien tapojen vastaisesti. Laitinen haukuttiin myöhemmin. Kouri tulkitsi Laitisen purkauksen Yhdyspankin hyökkäykseksi; todellisuudessa Laitinen purki vain henkilökohtaisia tunteitaan.

Kansallispankissa Kouria pidettiin parhaana mahdollisena tulevaisuuden asiakkaana. Kouri Capital oli kehittymässä suureksi sijoittajaksi. Suuri sijoittaja tarvitsi pankin palveluksia. Kansallispankin kannatti sitoa Kouri mahdollisimman tiiviisti omaan leiriinsä. Sidos ei kuitenkaan saanut näkyä liikaa ulospäin, koska se saattaisi haitata pankin tulevaisuuden suunnitelmista. Kourista olisi hyötyä pankille, mutta vain, jos Kourin ja pankin suhde pysyisi salassa.

Kansallispankki oli järjestänyt Kourille lisää Sponsorin osakkeita. Kouri oli myynyt ensimmäisen erän osakkeita vakuutusyhtiö Pohjolalle ja Ilmariselle. Nyt Kouri Capital osti Sponsorin vapaita osakkeita ruotsalaiselta sijoittaja Anders Wallilta. Käytännössä Kansallispankki ohjasi Sponsorin osakkeet Kourin haltuun. Kouri Capitalin lähin mies Kansallispankissa oli Jukka Härmälä, josta oli tullut sijoitustoiminnan johtaja. Hän viihtyi erinomaisen hyvin Juhani Lipsasen seurassa.

Kansallispankki oli rahoittanut osakkeet. Pankki oli ottanut osakkeiden mahdollisesta kurssilaskusta aiheutuvan riskin. Osakkeet olivat käytännössä Kansallispankin, mutta Kouri hallitsi osakkeita ja siitä myös palkkiona osan mahdollisesta myyntivoitosta. Sopimus oli tyypillinen Kourille; samanlaisia sopimuksia hän tarjosi myös muille suomalaisille. Niissä tappio oli tavallisesti varattu toiselle osapuolelle; Kouria kiinnosti voitto.

Kansallispankkia kiinnosti valta. Kun pankki ei voinut ostaa osakkeita omaan salkkuunsa, se joutui käyttämään Kouria. Näin syntyi Kourin ja Kansallispankin suhde, jossa Kansallispankki monta vuotta toimi Kourin selän takana monissa eri operaatioissa. Tämän suhteen pankki pyrki myös myöhemmin monta kertaa kiistämään. Ensimmäiset dokumentit tästä suhteesta on kuitenkin kirjattu jo Sponsorin historiaan.

Kourin osuus Sponsorin osakkeista oli suuri, noin 7–8 prosenttia yhtiön äänivallasta. Kouri halusi päästä rakentamaan omaa yritysryhmäänsä, ja siihen hän tarvitsi lisää tukea kansallispankkilaiselta ryhmältä. Hän halusi Sponsorin, Kansallispankin ja Pohjolan osakkaiksi Kouri Capitaliin. Kesällä 1987 asiasta neuvoteltiin, mutta neuvottelut eivät lopulta johtaneet mihinkään. Ainoa lopputulos neuvotteluista oli se, että sijoittaja George Soros lähti Kouri Capitalista. Kouri maksoi Sorosin 50 miljoonan markan

sijoitukselle hyvän tuoton. Myyntihintaa ei koskaan kerrottu, mutta se oli selvästi alle sata miljoonaa.

Näin Sorosin ja Kourin tuottoisa yhteistyösuhde oli päättynyt. Kouri Capital jäi kuitenkin vaille uusia osakkeenomistajia. Vuonna 1988 yhtiön toiminta laajeni nopeasti. Yhtiöön oli ajautunut Sorosin aikaisemin omistamia osakkeita, yhtiö sijoitti aktiivisesti ja vei pörssin otc-listalle uusia yhtiöitä. Vuonna 1988 Kouri Capital oli Suomen ylikuumenevien pörssimarkkinoiden halutuin asiakas. Kouri oli halutuin yhteistyökumppani. Pankkimies tiivistää tuon vuoden yleisen käsityksen: »Kesään 1988 saakka me kaikki luulimme, että Pentillä oli rajattomat kansainväliset luotot ja rahoitukset takanaan».

Kouri Capitalin toiminta laajeni niin nopeasti, että yhtiötä uhkasi tekninen konkurssi. Yhtiön lainat olivat ylittämässä omat pääomat liian moninkertaisesti. Sponsor-osakkeet ja myös muut vapaat osakkeet oli saatava jonnekin. Ne piti nimellisesti myydä, jotta Kouri Capitalin taseeseen tulisi lisää rahaa.

Neitsytsaaret on saariryhmä itäisellä Karibian merellä. Ne jakautuvat kahteen hallintoalueeseen: Britannian Neitsytsaariin ja Yhdysvaltain hallitsemiin Neitsytsaariin. Britannian Neitsytsaariin kuuluu 40 pientä saarta, joilla asuu noin 12 000 ihmistä.

Nimensä Neitsytsaaret saivat Kolumbukselta, joka löysi saariryhmän vuonna 1493. Kolumbus halusi muistaa Neitsytsaarten nimessä Pyhää Ursulaa ja hänen 11 000 neitsyttään. Nimi ei kuitenkaan suojellut saariryhmää merirosvoilta ja seikkailijoilta, jotka halusivat saada valvontaansa Anegadan reitin, jota pitkin Uuden Maailman rikkaudet kulkivat Eurooppaan.

Neitsytsaaret elävät turismista ja maataloudesta. Saarilla on loistavat rannat ja ihastuttavat maisemat. Sen lisäksi saarilla on satoja ulkomaisia yhtiöitä ja pankkeja. Ne eivät ole tulleet Britannian Neitsytsaarille maisemien vuoksi, vaan verosyistä. Yhtiöiden ei tarvitse maksaa lähdeveroa tuloistaan Neitsytsaarilla, ja tulovero on vain 15 prosenttia. Yhtiöiden perustaminen on halpaa, ja saaret tarjoavat ehdottoman salaisuuden kansainvälisille yhtiöille. Yhtiöissä on tavallisesti nimelliset johtajat, ja oikeat omistajat pysyvät salassa.

August Group General Partnership perustettiin Britannian Neitsytsaarille. Tai oikeastaan saarille perustettiin August Limited. Tämä yhtiö omisti puoli prosenttia August Group General Partnershipista. Pentti ja Elly Kouri omistivat 49,75 prosenttia ja 49,75 prosenttia omisti Sveitsiin rekisteröity Rossam.

Rossamin takana on Juhani Lipsanen. Hän ei kuitenkaan halua näkyä yhtiön takana. Sen vuoksi hän pani Kouriryhmän hallinnassa olleen amerikkalaisyhtiö Rossamin perustamaan Sveitsiin tytäryhtiön. Muodollisesti sveitsiläisyhtiötä hallitsee amerikkalaisyhtiö, mutta yhtiön todellinen omistus kiertynee takaisin Lipsaseen.

Augustin malli toistuu Kouri-ryhmän toiminnassa vielä kolme kertaa. Neitsytsaarelaisista yhtiöistä tulee Kourin tavaramerkki Suomessa. Yhtiö oli kuitenkin myös Kansallispankin luomus. Kansallispankkikin halusi hoitaa asiansa Britannian Neitsytsaarten kautta 1980-luvun lopun vuosina; pankin ja sen liittolaisten perustama Securus perustivat Neitsytsaarille Kopor Ltd -yhtiön. Asiat kulkivat sitä kautta salaisesti, ja vähillä veroilla.

Kansallispankki ei ollut yksin. Neitsytsaarilla vieraili 1980-luvun loppuvuosina yli 200 000 turistia, jotka täyttivät saaren 34 hotellia.

August Group General Partnershipiin siirrettiin kaikki Kouri Capitalin omistamat vapaat osakkeet. Vapaa osake tarkoittaa osaketta, jonka myös ulkomainen sijoittaja voi

omistaa suomalaisessa yhtiössä. Kansallispankki ja August General Partnership tekivät sopimuksen, että Kansallispankki rahoittaa yhtiön. Sopimuksen mukaan pankki sitoutuu tarvittaessa ostamaan osakkeet vähintään sillä hinnalla, jolla August Group on ne ostanut aikaisemmin. Tähän hintaan lisättiin vielä rahoituskulut ja leimaverot. Se tarkoittaa, että Kansallispankki otti kantaakseen Sponsor-osakkeisiin liittyvän kurssiriskin.

Kansallispankki halusi saada vallan Sponsorissa itselleen pysyvästi. Sopimus August Group General Partnershipin kanssa tarkoitti, että valta Sponsorissa oli siirtynyt Kansallispankille jo 1988. Sitä ei yleisesti tiedetty; sopimus Kourin kanssa julistettiin salaiseksi. Sitä ei tiennyt edes Sponsorin toimitusjohtaja. Siitä kirjoitettiin sopimukseen oma pykälänsä.

Syksyllä 1988 Kansallispankilla oli jo paljon syitä saada Sponsor valvontaansa. Yksi tärkeimmistä syistä oli yhtiö nimeltä Leipurien Tukku.

Leipurien Tukku oli käyttäytynyt pörssimarkkinoilla kuin ilotyttö. Se oli avoimesti myynyt itseään kaikille. Se oli nimensä mukaan leipomoliikkeiden omistama yhtiö, joka oli hankkinut itselleen helsinkiläisen Talous-Osakekaupan 1970-luvulla. Talous-Osakekauppa oli keskusliike Tukon toiseksi suurin omistaja.

Leipurien Tukku käytti kaikki pörssipelin mahdollisuudet. Se järjesti vanhoille omistajille edullisia tilaisuuksia myydä entiset osakkeensa. Uudet omistajat pääsivät sisään edullisilla ehdoilla. Yhtiöön tulvi uusia omistajia, ja vanhat luopuivat omistuksistaan, kun hinnat nousivat. Leipurien Tukun optiolainasta tuli yksi 1980-luvun lopun vertauskuvista: sitä jonotettiin pankkien konttoreissa kuin venepaikkaa ja lippua kuuluisaan rock-konserttiin.

Tuko olikin kaiken avain. Se, jolla olisi valta Leipurien Tukussa, pääsisi sisään Tukoon. Tuko oli suuri tukkuliike

kansallispankkilaisen ryhmän ytimessä; Tukon kautta valtaaja saisi rahaa, taloja ja, mikä parasta, valtaa. Ja Tuko näytti olevan vallattavissa Leipurien Tukun kautta.

Sponsor ja Sponsorin toimitusjohtaja Hannes Kulvik ymmärsi tämän pelin. Hän teki päätöksen ostaa Leipurien Tukkua niin paljon kuin mahdollista. Samaan aikaan saman päätöksen oli tehnyt Postipankin toimitusjohtaja Ilpo Santala, Kulvikin vanha yhteistyökumppani Sponsorin ja Teollistamisrahaston ajoilta. Sen lisäksi Leipurien Tukun osakkeita osti Postipankin tytäryhtiö Suomen Sijoitusosake, mistä Santala ei kuitenkaan luultavasti tiennyt. Näin Leipurien Tukun osakkeita ostettiin keväällä ja kesällä 1988 kolmeen salkkuun, määristä ja hinnoista piittaamatta.

Sponsorin toimitusjohtaja Hannes Kulvik kävi Tukon toimitusjohtajan Pentti Kivisen luona ilmoittamassa Leipurien Tukun ostoistaan. Hän kertoi silmää räpäyttämättä, että Sponsor on tehnyt pitkäaikaisen ja ystävällismielisen sijoituksen Leipurien Tukkuun. Sijoitus ei mitenkään uhkaisi Tukoa.

Kun Sponsor oli ostanut lisää osakkeita, Kulvik tuli taas Kivisen luo ja toisti kaiken aikaisemmin sanomansa. Kivinen ei uskonut sanaakaan.

Elokuussa Sponsor osti itselleen suoraan Tukon osakkeita. Myyjä oli Riisla Oy, joka omisti Tukosta 11,5 prosenttia. Sen lisäksi Sponsorilla oli ote Leipurien Tukusta. Leipurien Tukku ja Riisla omistivat yhdessä 28,7 prosenttia Tukosta.

Leipurien Tukku ei kuitenkaan ollut vielä Sponsorin tai Hannes Kulvikin käsissä. Toinen suuri omistaja, Postipankki, oli joutunut vaikeuksiin, koska se oli rikkonut säännöksiä ostaessaan Leipurien Tukkua. Se ei ollut raportoinut Helsingin Arvopaperipörssille omistuksistaan. Leipurien Tukun osakkeet olivat tulleet äkkiä kuin rankkasade. Yksi Postipankin johtajista muistaa, että kun hän palasi lomaltaan elokuussa, kaikki paikat olivat täynnä Leipurien Tuk-

kua; »Niitä oli ihan helvetisti».

Postipankin oli pakko tehdä jotakin. Jotakin tarkoitti osakkeiden myymistä Tukon järjestämälle pelastusryhmälle. Kansallispankkilaisessa ryhmässä pelastusrenkaaseen koottiin vakuutusyhtiö Pohjola, Kansallispankki itse ja nöyryytetty Sponsor. Mukana oli myös Yhdyspankki kymmenen prosentin osuudella. Postipankille oli varattu myös paikka, mutta pankki kieltäytyi tästä kunniasta.

Näin Pentti Kivinen oli pelastanut johtamansa Tukon Postipankin ja Sponsorin hyökkäykseltä. Operaatio maksoi tiettävästi noin 600-700 miljoonaa markkaa. Se oli kallis ja tarpeeton näytös, jonka kustannukset luultavasti menevät lopulta Tukon asiakkaiden eli kauppojen laskuun. Kaupoista kustannukset siirretään kuluttajille, kaikille suomalaisille. He maksoivat masentavan näytöksen kalliit pääsyliput.

Taistelun jälkeen kansallispankkilainen ryhmä halusi panna Sponsorin ja Kulvikin järjestykseen. Kansallispankkilaisissa kabineteissa puhuttiin leikkisästi »Hanneksen panemisesta rautoihin». Tätä taustaa vasten Kansallispankin halu käyttää myös Kourin Sponsor-osakkeita on ymmärrettävää. Sen lisäksi Pohjola ja Tuko nostivat omistustaan Sponsorissa vuonna 1988. Monet kuvittelivat, että Hannes Kulvik joutuisi eroamaan tehtävästään. Sitä ei koskaan tapahtunut; tiettävästi pääjohtaja Jaakko Lassila pelasti Kulvikin kerta toisensa jälkeen.

Vuosi 1988 oli jälleen hyvä pörssivuosi. Voitot kasvoivat, pörssivaihto lisääntyi. Kouri Capitalista oli tullut yhtiö, jota pörssivälittäjät halusivat asiakkaakseen, ja Kansallispankki ajatteli suuria suunnitelmia Kourin kanssa.

Näytti tulleen ikuisten ja loppumattomien voittojen aika.

5. Pohjola ja Kansallispankki

Keväällä 1988 Kansallispankin pääjohtaja Jaakko Lassila sai pääkonttorin kulmahuoneeseen kaksi tuttua vierasta. Sponsorin toimitusjohtaja Hannes Kulvikilla ja sijoittaja Pentti Kourilla oli idea, johon tarvittiin Kansallispankin tukea, rahaa ja pääjohtaja Lassilan siunaus. Kaikista näistä sovittiinkin nopeasti.

Idea oli vakuutusyhtiö Pohjolan osakkeiden ostaminen.

Pohjola oli tietenkin jo valmiiksi kansallispankkilaisessa ryhmässä. Jo melkein sata vuotta Pohjola ja Kansallispankki olivat omistaneet toisiaan. Yhdessä Pohjola-yhtiöt, joihin kuuluivat Pohjolan lisäksi Ilmarinen ja Suomi-Salama, ja Kansallispankki omistivat suomalaiskansallisen teollisuuden ytimen. Pohjola-ryhmästä oli kasvanut suurin suomalainen omistaja sen lisäksi, että se oli ylivoimaisesti suurin suomalainen vakuutusyhtiö.

Pohjola ei kuitenkaan halunnut olla vain kansallispankkilainen vakuutusyhtiö. Pohjolan omistajiin kuului myös Yhdyspankki. 1980-luvun alussa Pohjolan hallintoelimiin oli salakuljetettu Yhdyspankin johtajia, jotta Pohjolan itsenäisyys säilyisi. Silloin Pohjolan toimitusjohtajana oli Jaakko Lassila, jonka suuriin ajatuksiin Pohjolan itsenäisyys kuului.

Lassila lähti Pohjolasta 1983. Hän jätti taakseen sisäisesti rikkinäisen, hätäisesti ja moneen kertaa organisoidun yhtiöryhmän, jossa johtajat taistelivat verisesti toisiaan vastaan. Lassila oli halunnut seuraajakseen tukimiehensä Yrjö Niskasen. Niskanen oli auttanut Lassilaa organisoimaan Pohjolaa uudestaan; Lassila luotti Niskaseen täysin.

Niskasen ongelma oli se, että kukaan muu ei Pohjolassa näyttänyt luottavan häneen. Kun Lassila vuoden 1982 lopussa keskusteli Pohjolan hallituksen jäsenten kanssa, Niskasta ei tukenut kukaan. Lassilalle selvisi, että hän ei saisi

haluamaansa miestä seuraajakseen. Hän ratkaisi asian muutamassa minuutissa: uusi ratkaisu oli Pentti Talonen, joka toimi Lassila & Tikanojan toimitusjohtajana.

Tekniikan tohtori Talonen tunnettiin Lassilan luotettuna ja Lassila & Tikanojan saneeraajana. Hän harrasti filosofointia, hänen lauseensa kuullostivat muiden yritysjohtajien korvissa monimutkaisilta; häntä pidettiin kuitenkin rehellisenä, ja hän ei tehnyt itsestään suurta sankaria.

Nyt Talonen nousi yhteen suomalaisen yrityselämän keskeisistä työhuoneista. Työhuone sijaitsi Helsingin Lapinmäentiellä, Haagan ja Munkkiniemen välissä, talossa, jonka Pohjolan toimitusjohtaja Tauno Angervo oli rakentanut muistomerkikseen. Talosta tuli yhtä kaunis kuin Romaniassa Ceausescun aikana rakennetuista hotelleista. Myös Pohjolan elämässä oli jotakin samaa kuin diktatuurin Romaniassa: rakkautta valtaan, juonittelua ja propagandaa.

Silminnäkijöiden mukaan jo alusta näytti selvältä, että Talosen ja Niskasen yhteistyöstä ei tulisi yhtään mitään. Niskanen ei unohtanut kärsimäänsä nöyryytystä; hän päätti saada sellaisen aseman, että hän ei tarvitsisi Talosta tai pystyisi syrjäyttämään Talosen myöhemmin. Hallituksessa oli mukana yhä myös Pentti Seppälä, jonka kanssa Niskanen oli taistellut jo pitkään.

Pörssikurssien noustessa Pohjolan omaisuus kasvoi nopeasti. Sijoitustoiminnan tuotot nousivat itsestään, ja samalla koko yhtiön arvo kasvoi. Pohjolan omalla osakekurssilla mitattuna yhtiö oli halpa ostaa, kuten monet muutkin yhtiöt, mutta Pohjolassa oli yksi etu: ostamalla Pohjolaa sijoittaja pääsi välillisesti omistamaan melkein koko suomenkielistä teollisuutta. Pohjola oli erinomainen sijoitus ulkomaiselle ostajalle.

Pentti Kouri oli ymmärtänyt Pohjolan aseman jo kauan. Vuonna 1984 hän tutustutti sijoituspankki First Bostonin Pohjolaan. Sen jälkeen Pohjola suuntasi pankin kautta

osakkeita ulkomaisille sijoittajille, jotka Kouri puolestaan järjesti. Sijoittajat olivat George Sorosin Quantum Fund ja Jacob Rotschild Holdings. Kouri tunsi Sorosin ja Niels Tauben, joka edusti J. Rotschildia. Soros ja Taube olivat Kourin kautta tutustuneet myös muihin suomalaisyhtiöihin.

Pohjola teki kaksi suunnattua antia ulkomaisille sijoittajille 1980-luvun puolivälissä: 1984 ja 1986. Näillä osakeanneilla Pohjola keräsi rahaa lähes 500 miljoonaa markkaa. Pohjola myi vapaita B-osakkeita. Näiden osakkeiden äänimäärä oli vain kymmenesosa A-osakkeiden äänistä. Näiden osakeantien jälkeen syntyi kuitenkin suuri määrä Pohjolan osakkeita, jotka ajelehtivat kansainvälisten sijoittajien käsissä. Näistä käsistä ne olisivat saattaneet siirtyä myös vihamielisiin käsiin. Kulvik ja Kouri perustelivat osakkeiden ostamista sillä, että Yhdyspankki saattaisi olla kiinnostunut näistä Pohjolan osakkeista. Pohjolan johto ei kuitenkaan koskaan uskonut tähän teoriaan.

Valta Pohjolassa oli keskitetty Suomi-yhtiölle, joka hallitsi noin 38 prosenttia Pohjolan äänistä. Seuraavaksi suurimmat osakkeenomistajat olivat Kansallispankki eläkesäätiöineen ja lähellä Kansallispankkia oleva Tuko. Yhdyspankin äänimäärä oli vuoden 1988 lopussa noin viisi prosenttia.

Pohjolan johdolla oli täysi syy uskoa tulevaisuuteensa. Kukaan ulkopuolinen ei voisi vallata Lapinmäen tien linnoitusta, joka hallitsi Suomen vakuutusmarkkinoiden ydintä ja suomalaista teollisuutta. Vielä 1988 Pohjolan johto ei ollut tullut ajatelleeksi, että valtaaja voisi tulla yhtiöryhmän sisältä. Näytelmän juoni oli kuin Shakespearen tekemä: epäilys levisi hitaasti ja tuskallisesti, mutta lopulta näyttämöllä vuoti verta.

Pohjolassa Yrjö Niskanen oli rakentanut Suomi-Salamasta oman linnakkeensa. Hän oli kerännyt sinne omat läheiset ja luotetut työntekijänsä. Suomi-Salaman pääkonttorin oli Helsingin keskustassa, Lönnrotinkadulla, josta oli lyhyt

matka vallan todellisiin keskuksiin, jotka sijaitsivat Aleksanterinkadun uusissa ja erityisesti vanhoissa pankkisaleissa. Lönnrotinkadulta oli lyhyt matka myös Niskasen tukimiehen, Jaakko Lassilan, työhuoneeseen Pohjoisesplanadille. Niskanen rakensi linnoitustaan, Talonen eristäytyi yhä enemmän. Miehet eivät pystyneet tekemään yhteistyötä, josta heille huomautti Suomi-Salaman hallintoneuvoston puheenjohtaja Pentti Kivinen. Hänen huomautuksensa sai tuskin paljon vastakaikua.

Lassila tiesi, mitä oli tapahtumassa. Hän uskoi, että Talonen oli itsenäistämässä Pohjolaa liikaa. Hän oli pettynyt, koska hän ei voinut luottaa Taloseen kaikissa tilanteissa. Ja kaiken muun lisäksi Lassila halusi hyvittää Niskasen kärsimän tappion, joka oli oikeastaan Lassilan vika.

Siksi Jaakko Lassilan ei ollut vaikeata suostua Kulvikin ja Kourin ajatukseen. Ajatus oli mainio: se toisi pankille joka tapauksessa rahaa, ja se saattaisi tarjota Lassilalle tarvittaessa keinon Pentti Talosta vastaan. Lassila tuskin tiesi vielä 1988, mitä kaikkea Pohjolan osakkeilla voisi tehdä, mutta suunnitelma oli hyvä. Osakkeet piti Lassilan mielestä pelastaa ajelehtimasta kansainvälisillä markkinoilla, joilla ne saattaisivat ajautua kenen tahansa haltuun.

Suunnitelma oli erittäin salainen. Siitä neuvottelivat Kansallispankissa Lassilan lisäksi vain pankin strategisia sijoituksia hoitava Tapio Niemi ja rahaliikenteestä vastannut Olli-Pekka Mikkola. Toisella puolella olivat Kouri ja Kulvik.

Ostajan piti olla ulkomaalainen, jotta epäilyt eivät heräisi liian aikaisin. Tarvittiin uusi yhtiö. Yhtiö olisi joint venture eli yhteistyöyhtiö Kansallispankin ja Kourin ja Kulvikin kesken. Yhtiö perustettaisiin taas Britannian Neitsytsaarille, ja sen nimeksi tulisi Albemarle Group General Partnership.

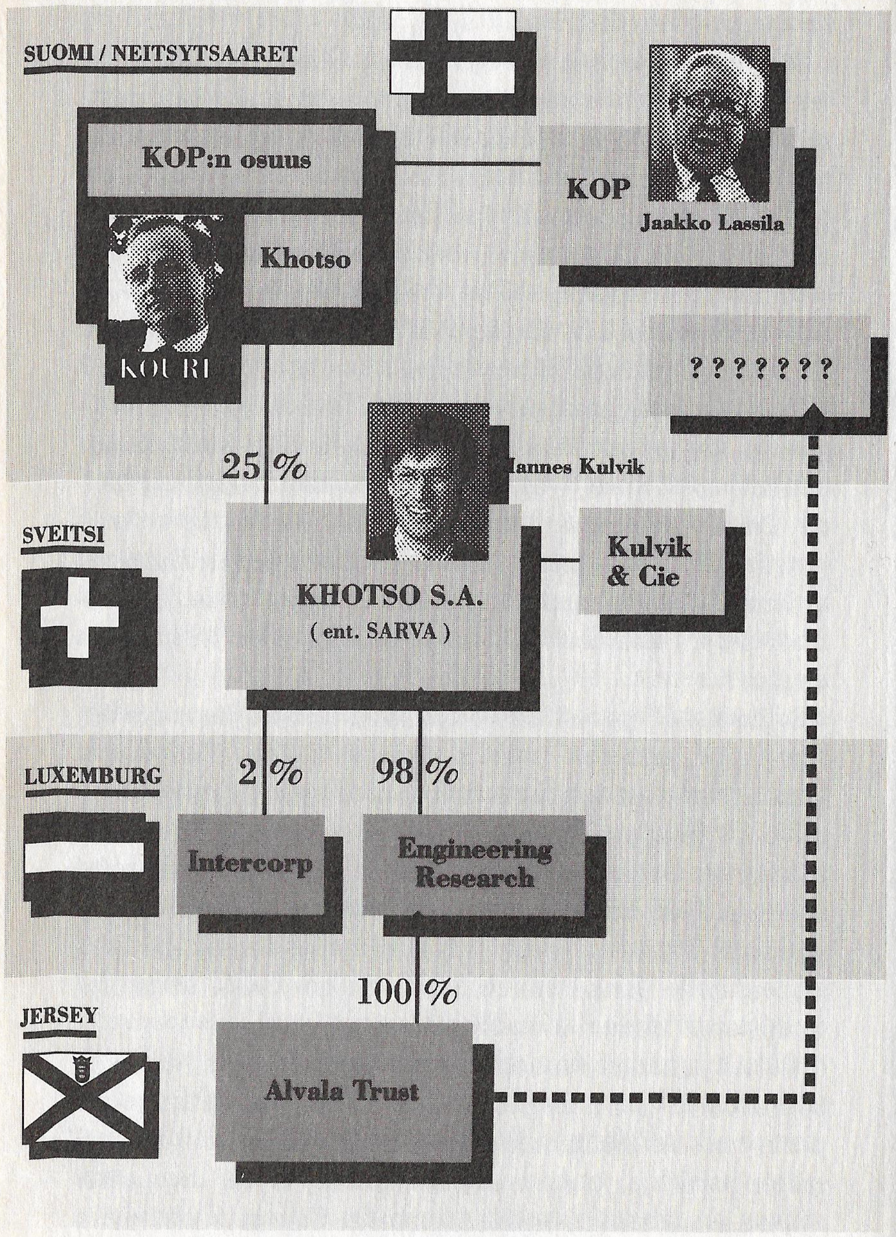
Albemarle sai nimensä lontoolaisesta kadusta. Albemarle-kadun varrella oli näet Pentti Kourin usein käyttämä Brown's-hotelli. Kouri käytti aina tätä hotellia, koska hotellin sängyt olivat hänelle riittävän pitkät.

Sopimus Albemarlen ja Kansallispankin välillä allekirjoitettiin 27. toukokuuta 1988. Sopimuksen mukaan pankki rahoittaisi Pohjolan osakkeilla tehtävät kaupat, ja pankki saisi puolet voitosta itselleen. Jos kaupoista tulisi tappiota, pankki sitoutui ostamaan itselleen Pohjolan osakkeet sillä hinnalla, jolla Albemarle ne on itselleen ostanut. Näin sopimus siirsi kaiken riskin operaatiosta pankille.

Jotta Kulvik voisi välttää verot ja tarpeettoman julkisuuden, hän tarvitsi mielellään sveitsiläisen yhtiön, jonka kautta hän voisi osallistua Albemarleen. Ratkaisu löytyi lontoolaisesta levytysstudiosta, jossa oopperalaulaja Matti Salminen levytti Richard Wagnerin Tannhäuseria yhdessä Placido Domingon kanssa keväällä 1988. Kesken levytyksen juristit tulivat hakemaan Salmiselta nimeä papereihin, joista hän ei paljon ymmärtänyt, koska paperit olivat englanninkielisiä. Salminen hallitsi saksan, mutta ei kovin hyvin englantia.

Salminen oli perustanut omaa laskutustaan varten Sveitsiin yhtiöt Salminen & Cie:n ja Sarva S.A.:n. Yhtiöistä ei kuitenkaan ollut Salmiselle niin paljon hyötyä, kuin hän oli toivonut, ja hän oli pannut juristinsa myymään yhtiöt. Nyt hän kuvitteli myyneensä yhtiöt ja päässeensä eroon koko sotkusta. Hän kuvitteli myös, että hänen nimensä katoaisi yhtiöistä. Yhtiöt oli myyty jollekin Hannes Kulvik -nimiselle henkilölle, jonka nimen Salminen oli joskus hämärästi tunnistanut lehtien taloussivuilta.

Kulvik ja hänen vaimonsa Marja-Leena ostivat Sarvan ja Salminen & Cie:n. Englantilaisen juristin vahvistaman paperin mukaan Salminen pantiin allekirjoittamaan käsittämätön asiakirja, jonka mukaan Salminen & Cie meni takautuvasti mukaan johonkin Albemarle Groupiin. Kulvikilla

oli kiire päästä mukaan jakamaan Pohjolasta saatavia voittoja.

Myöhemmin Sarva oli ottanut uuden nimen, joka oli Khotso. Tätä nimeä tarvittiin, jotta Kulvik pystyisi peittämään jälkensä tai sen sijoittajaryhmän jäljet, joita hän sanoi edustavansa. Khotso S.A.:sta lähetettiin Suomen Pankin johtokunnan jäsenelle Pentti Uusivirralle selvitys, jonka mukaan sveitsiläisen Khotson omistajia olivat luxemburgilaiset yhtiöt Engineering Research (98 prosenttia) ja Intercorp (2 prosenttia). Engineering Researchin takana oli taas Alvala Settlement -säätiö, joka oli perustettu Jerseyn saarelle.

Khotso omisti Albemarlesta 49,75 prosenttia, Pentti ja Elly Kouri omistivat 49,75 prosenttia ja puoli prosenttia oli Albemarle Companyn omistuksessa. Albemarle Company oli rekisteröity Britannian Neitsytsaarille.

Tähän mennessä ei ole selvinnyt, kuka todella oli Khotson tai Sarvan takana. Kulvik on väittänyt edustavansa vain sijoittajaryhmää, jonka todelliset sijoittajat todennäköisesti ovat vain Kulvikin tiedossa.

Aluksi Pohjolan osakkeita osti Kansallispankin Luxemburgin tytärpankki. Kansallispankin tekemän dokumentin mukaan Pohjolan A-osakkeiden ostot aloitettiin maaliskuun viimeisenä päivänä 1988. Myyjänä kaupoissa toimi pankkiiriliike Evli, joka keräsi osakkeita markkinoilta. Välillä ostajana toimi kuitenkin Pentti Kourin omistama First Atlas Group, joka oli rekisteröity Luxemburgiin. Yhtiö oli aikanaan perustettu ostamaan kreikkalaisia osakkeita, mutta nyt se sai palvella hetken osakevarastona.

Osakkeet siirrettiin säilöön Kansallispankin Luxemburgin tytärpankkiin. Elokuun puoliväliin mennessä Albemarle oli kerännyt yhteensä 1,9 miljoonaa osaketta. Osakkeet olivat maksaneet 364 miljoonaa markkaa. Kansallispankin allekirjoittaman yhteenvetolaskelman loppuun on kirjoitet-

tu vilpitön kysymys: olisimme iloisia, jos Albemarle Group General Partnership voisi kertoa täsmällisen osoitteensa Britannian Neitsytsaarilla. Todellinen vastaus kysymykseen olisi ollut Kansallispankin pääkonttori Pohjoisesplanadilla, Helsingissä. Pääkonttorissa oikea osoite olisi ollut pääjohtajan huone, talon kulmassa, sen toisessa kerroksessa.

Todellisia osoitteita oli kuitenkin varsin vähän olemassa. Oli edullisempaa lisätä epäluuloa, levittää markkinoilla huhuja ja piiloutua Kourin taakse. Kourin takana Kansallispankin oli helppo hymyillä: yhä monet uskoivat, että Kouri rahoitti itsensä kansainvälisillä markkinoilla. Monet eivät tienneet sitäkään, että suursijoittaja George Sorosin ja Kourin yhteistyö oli päättynyt jo edellisenä syksynä. Kouri pelasi nyt pelinsä yksin, mutta Kansallispankki tarvitsi Kouria. Sen vuoksi Kansallispankki oli valmis tekemään Kourin kanssa sopimuksia, jotka saattoivat olla pankin näkökulmasta vaarallisia.

Pohjolan hallituksen puheenjohtaja Pentti Talonen ei tietenkään kuullut yksityiskohtaisia tietoja Kansallispankin salaisesta operaatiosta. Hän seurasi Pohjolan vapaan osakkeen uskomattoman suuria vaihtomääriä, ja hänelle kerrottiin markkinoilta huhuna, että Pentti Kouri on ostanut Pohjolan osakkeita. Pohjola ei tiennyt mitään kaupoista, vaikka Pohjola omisti 15 prosenttia Kansallispankin Luxemburgin tytärpankista.

Vuoden toiseksi viimeisenä päivänä Helsingin Sanomat rikkoi hiljaisuuden kertomalla, että Pentti Kouri on hankkinut kymmenen prosenttia Pohjolan äänivallasta. Kouri ei suostunut myöntämään, että osakkeet olisivat Kouri Capitalilla, eikä hän suostunut keskustelemaan rahoituksestaan. Pääjohtaja Pentti Talonen ei ollut kertomansa mukaan huolestunut Kourin mahdollisesta osakeomistuksesta.

Talonen ei ollutkaan huolestunut. Hän uskoi, että Pohjolan osakkeiden kohtalo selvitetään yhdessä Kansallispankin kanssa. Talonen oli aloittanut neuvottelut suuren saksalaisen vakuutusyhtiön Allianzin kanssa. Pohjolan osakkeet olisi myyty Allianzille, ja yhtiöiden välille olisi syntynyt yhteistyöliitto. Talonen matkusti Müncheniin myymään osakkeita. Matkalle piti tulla myös Pentti Kourin, mutta Kouri lähettikin Saksaan avustajansa, Peter Ruofin, joka hallitsi paremmin saksan kielen ja saksalaiset asiat. Talonen huomasi kuitenkin, että asenteet olivat muuttuneet. Kouri ei enää halunnut osakkeiden siirtyvän Allianzille.

Syy oli Jaakko Lassilan. Hän oli Allianzin kanssa käytyjen neuvottelujen aikaan muuttanut mielensä. Hän oli huomannut tarvitsevansa Pohjolan osakkeita muihin tarkoituksiin. Hän oli huomannut, että asiat olivat alkaneet mennä huonoon suuntaan hänen kannaltaan. Talosen ja Niskasen suhteet olivat huonontuneet siihen pisteeseen, että Talonen alkoi järjestää Niskasta pois Suomi-Salaman toimitusjohtajan paikalta.

»Vuosi 1989 oli Pohjolassa helvetillinen. Yhtiö oli niin hajalla, että se ei voinut keskittyä lainkaan liiketoimintaansa», kertoo Pohjolan hallituksen jäsen.

Niskasen lähtölaskenta käynnistyi 17. toukokuuta 1989. Silloin kokoontui Suomi-yhtiön hallintoneuvosto järjestäytymiskokoukseensa. Pentti Talonen halusi estää Niskasta tekemästä enää osakekauppoja; hän halusi, että Niskanen heitetään pois Pohjolan hallituksesta ja Suomi-Salaman johdosta. Niskanen oli aikaisemmin jäädyttänyt satoja miljoonia markkoja. Niillä olisi Talosen laskujen mukaan voinut ostaa monta prosenttia vakuutusyhtiö Pohjolan osakkeita.

Hallintoneuvostossa Talosta tuki puheenjohtaja Pentti Kivinen. Kun Kivinen pelasti omaa yhtiötään, Tukoa, hyökkäykseltä, Pohjola oli ystävällisesti auttamassa. Näin Kivinen oli kiitollisuudenvelassa Taloselle. Kivinen halusi

myös tukea yhtiön pääjohtajaa, ja hän arvosti Talosen rehellisyyttä.

Hyökkäys epäonnistui. Hallintoneuvoston varapuheenjohtaja Pirkko Työläjärvelle ei ollut kerrottu mitään koko asiasta. Koko poliitikoista koottu hallintoneuvosto teki poliitikkomaisen päätöksen ja pani asian pöydälle.

Maanantaina 29. toukokuuta Talonen ja Kivinen uskoivat voittaneensa Lassilan, joka pakotettiin sopimaan Niskasen lähdöstä. Samalla sopimukseen kirjattiin kohta, jonka mukaan Lassila tai Kansallispankki eivät ole koskaan yrittäneetkään kaapata Pohjolaa. Tieto sopimuksesta vuoti julkisuuteen päivää liian aikaisin. KOP ilmoitti, että vuodon jälkeen sopimus ei enää pitäisi. Toukokuun viimeisenä päivänä kokoontunut Suomen hallintoneuvosto ei enää käsitellytkään Niskasen erottamista. Sen sijaan keskusteltiin koko yhtiön johtamisperiaatteista. Kivinen tulkitsi keskustelun tueksi Yrjö Niskaselle.

Näin alkoi käytännössä pääjohtaja Pentti Talosen lähtölaskenta. Talosen asema Pohjolan johdossa tuli mahdottomaksi. Hän erosi tehtävistään elokuun ensimmäisenä päivänä 1989. Hänen tilalleen valittiin Yrjö Niskanen syyskuun 4. päivästä lähtien.

Jaakko Lassilan suunnitelma oli toteutunut, kuusi vuotta myöhemmin. Hän hallitsi ystävänsä ja luotettunsa kanssa Pohjolan ja Kansallispankin valtakuntaa. Pankki ja vakuutusyhtiö omistivat toisensa sillä tavalla ristiin, että lopulta valta siirtyi palkatuille johtajille, Lassilalle ja Niskaselle. Siitä syntyi kivettynyt liitto, joka ohjaa puolta suomalaisesta teollisuudesta ja suurta osaa rahan liikkeistä Suomessa.

Kivettyneen liiton valta kestää, kunnes miehet alkavat epäillä toisiaan. Valta loppuu, kun toinen heistä vetäytyy, kuolee tai lakkaa luottamasta. Se on vahva liitto.

6. Yhdyspankki

Suomessa valta ei kuulu kansalle. Se kuuluu pääasiassa kahdelle pankille, joita usein edustaa poliitikoiksi nimitetty ryhmä ihmisiä. Kahden pankin valta ei tietenkään ole julkista eikä täydellistä. Sitä käytetään monien välikäsien, monien yhtiöiden kautta. Vallasta syntyy koneisto, mutta koneistojen takana ovat useimmiten Suomen Yhdyspankki ja Kansallis-Osake-Pankki.

1980-luvun loppuvuosina näytti jo siltä, että kaksi vallankäyttäjää olisivat horjumassa. Pörssimarkkinoiden nopea kasvu toi uutta rahaa, ja uusi raha asettui kilpailemaan vanhan rahan kanssa. Uusi raha löysi uudet renkinsä, jotka halusivat vallata ja kiristää vanhan rahan asemia. Uusi raha kanavoitui esimerkiksi yksityisiin pankkiiriliikkeisiin, jotka kasvoivat ja kukoistivat vuosikymmenen lopussa. Se mahdollisti esimerkiksi Jukka Keiteleen ja Henrik Kuninkaan nousun. Tosin Henrik Kuningas liittoutui jo ajoissa vanhan rahan eli Yhdyspankin kanssa. Kuninkaasta tuli vanhan rahan uusi asiamies.

Uutta rahaa syytettiin moraalittomuudesta ja röyhkeydestä. Nopea rikastuminen synnytti kateutta, joka purkautui syytöksinä rikoksista ja vallantavoittelusta.

1980-luvulla vanhaa rahaa uhkasivat myös muut pankit. Erityisesti Säästöpankkien Keskus-Osake-Pankin nousu vanhan rahan valtapiiriin huolestutti Yhdyspankkia ja Kansallispankkia. Yhdyspankki poisti huolensa liittoutumalla taktisesti säästöpankkiryhmän kanssa; Kansallispankki ratkaisi saman ongelman taistelemalla verisesti asemastaan. Lopulta pankki joutui maksamaan taistelusta myös kovan hinnan.

Säästöpankkiryhmä oli uhkaavan arvaamaton. Se toimi nopeasti ja röyhkeästi. Mikään ei ollut sille pyhää: siksi säästöpankkiryhmä pääsi esimerkiksi kansallispankkilaisen

Rauma-Repolan ytimeen, alun perin Kajaani Oy:n kautta.

Ennen 1980-luvun loppuvuosia olisi ollut mahdotonta edes kuvitella, että Yhdyspankki tai Kansallispankki ryhtyisivät ostamaan osia toisistaan tai painostamaan toisiaan osakeomistuksilla. Suomi oli jaettu Kansallispankin ja Yhdyspankin kesken kuin kahden taistelevan perheen korttelit. Toisen perheen palkkamurhaajat varoivat siirtymästä toisen perheen alueelle.

Kun Kansallispankki huomasi, että Yhdyspankki oli ollut mukana tavalla tai toisella tukemassa KOP:n osakkeiden salaisia ostoja, pankki päätti kostaa. Kukaan ei tiennyt varmasti totuutta. Kukaan ei ollut varma, oliko Kansallispankin osakkeet ostettu Yhdyspankin päätöksellä, tuella tai rahoituksella. Tai ehkä totuus oli juuri se, mitä Yhdyspankki mielellään levitti: Spontel-yhtiö oli aikanaan aloittanut Kansallispankin osakkeiden ostamisen, ja vasta myöhemmin osakkeista oli kerrottu Yhdyspankille. Silloin epäluulo oli jo kuitenkin lähtenyt liikkeelle; oli liian myöhäistä pysäyttää kostoa, jota Kansallispankin johtajat hautoivat.

Kostoon tarvittiin Pentti Kouri.

Maaliskuun 23. päivänä 1988 perustettiin salainen »Project Independence» Kansallispankin johtaja Jukka Härmälän huoneessa, pankin pääkonttorissa. Huoneessa neuvottelivat Pentti Kouri, Juhani Lipsanen, Härmälä ja sijoitustoiminnan osastopäällikkö Tapio Niemi.

Härmälä ja Niemi ehdottivat Kourille, että Kouri Capital alkaisi ostaa Yhdyspankin osakkeita. Kansallispankki lupasi tarjota sataprosenttisen rahoituksen näille kaupoille. Se tarkoittaa käytännössä, että ostetut osakkeet olisivat täysin Kouri Capitalin saamien lainojen vakuutena.

Juhani Lipsanen ja Tapio Niemi alkoivat suunnitella käytännön sopimusta. Sopimus syntyi: sen mukaan Kouri Capital saisi 50 prosenttia voitoista ja kaikki osakkeista saatavat osingot. Kansallispankki saisi puolestaan 50 prosenttia voitoista ja korkotulot.

Projekti oli suuri salaisuus. Se ei koskaan vuotanut mihinkään. Siitä ei kerrottu vuoteen mitään lehdistössä. »Se sujui sotilaallisen ihanassa järjestyksessä», muistelee yksi projektin suunnittelijoista jälkeenpäin.

Project Independence oli jotakin ennennäkemätöntä suomalaisessa pankkimaailmassa. Siinä yksi suomalainen pankki avoimesti oli valtaamassa toisen suomalaisen pankin osakkeita kiristääkseen toista pankkia myöhemmin. Koko operaatio toteutettiin pankin eli periaatteessa tallettajien varoilla. Pankki meni mukaan jakamaan voittoja sellaisesta operaatiosta, jotka se samaan aikaan myös itse rahoitti.

Mikään näistä asioista ei kuitenkaan huolettanut Kouria tai Kansallispankin johtajia. Projekti esiteltiin Jaakko Lassilalle, joka hyväksyi sen. Projekti näytti tuovan pankille rahaa ja valtaa, jolla pahuuden voimia eli Yhdyspankkia oli hyvä kiristää tulevaisuudessa missä tahansa asiassa.

Kourin kannalta sopimukset olivat laillisia ja selviä. Kouri Capital tarjoutui pankin välikappaleeksi. Yhtiö sai tästä toiminnastaan ruhtinaallisen korvauksen. Kurssit nousivat yhä vuonna 1988, ja laskevia pörssikursseja kukaan ei voinut edes kuvitella. Operaatiota ei olisi voinut edes kuvitella laskevien kurssien aikoina. Se olisi tarkoittanut sitä, että Kansallispankki, sen osakkeenomistajat ja tallettajat, olisivat tavalla tai toisella maksaneet laskun myöhemmin.

Myöhemmin on selvinnyt, että Kansallispankki ei tehnyt sopimusta Yhdyspankin osakkeiden ostamisesta vain Kourin kanssa. Pankki rahoitti myös sijoittaja Peter Fryckmanin osakeostoja.

Fryckman oli tullut suomalaiseen pörssipeliin suoraan pimeydestä. Kukaan ei ollut kuullut hänestä mitään. Kukaan ei oikeastaan tuntenut häntä. Hän oli tehnyt omaisuutensa mausteiden tuonnilla. Osa hänen liiketoimistaan oli epäsel-

viä. Hän hymyili niissä harvoissa haastattelukuvissa, jotka hän salli itsestään otettavan.

Kesällä 1988 sijoittaja Kai Mäkelä oli saanut ajatuksen ostaa Yhdyspankin osakkeita. Hän tarvitsi hankkeeseen kumppanin, ja hänelle esiteltiin toinen sijoittaja ja liikemies, joka oli Peter Fryckman. Miesten tarkoituksena oli ostaa Yhdyspankkia, koska pankin osakkeet olivat levinneet laajalle. Sijoittajat laskivat, että pienelläkin sijoituksella Yhdyspankkiin voisi päästä jakamaan suurta valtaa pankin yhtiökokouksissa.

Kai Mäkelä oli oppinut laskemaan vallan hinnan monissa sanomalehtien nurkanvaltauksissa. Nyt hänen laskukoneensa kertoi, että prosentti Yhdyspankin äänivallasta maksoi 60 miljoonaa markkaa. Hän tarvitsi lisää sijoittajia, mutta hän riitautui Fryckmanin kanssa jo osakeostojen alussa. Fryckman jäi pois, ja näytti siltä, että hänen rahansakaan eivät riittäneet Mäkelän suunnitelmiin.

Mäkelä ja hänen yhtiökumppaninsa Taito Tuunanen jatkoivat Yhdyspankin ostamista ehkä maaliskuuhun saakka. Silloin sijoittajien piti tehdä valinta. Heillä oli Sammon osakkeita, Yhdyspankin osakkeita ja Suomen Sokeria. Heillä ei ollut varaa pitää kaikkia osakkeita, ja Yhdyspankki meni myyntiin. He myivät noin kolme miljoonaa osaketta, ja ostaja oli jälleen Peter Fryckman. Nyt hän oli saanut rahoittajan ostoksilleen, ja rahoittaja oli Kansallispankki.

Yhdyspankin osakeannin jälkeen syksyllä 1988 selvisi, että Fryckman omisti Yhdyspankin osakkeista noin kuusi prosenttia. Syyskuussa, samana päivänä kuin Yhdyspankin ylimääräinen yhtiökokous, pankin sijoitustoiminnasta vastannut johtokunnan jäsen Björn Wahlroos sai pöydälleen sihteerin kirjoittaman lapun. Fryckman oli ilmoittautunut. Hän oli kertonut omistavansa 12 miljoonaa Yhdyspankin osaketta. Wahlroos näytti lappua pankin pääjohtaja Mika Tiivolalle. Molemmat olivat ihmeissään.

Myös Pentti Kouri kertoi olevansa kiinnostunut Yhdyspankista sijoituskohteena. Hän ei kertonut, että hänen yhtiönsä oli tehnyt rahoitus- ja voitonjakosopimuksen Kansallispankin kanssa Yhdyspankin osakkeiden ostamisesta. Samaan aikaan Nokia myi omistamansa Yhdyspankin osakkeet, ja ostaja oli Kouri Capital. Juuri näistä kaupoista Yhdyspankin pääjohtaja ja Nokian hallituksen puheenjohtaja Mika Tiivola piti Nokian pääjohtaja Kari Kairamolle tiukan puhuttelun.

Syksyllä Yhdyspankin johtajat ja pankkiiriliikkeen omistaja Henrik Kuningas käyttivät paljon aikaa miettiäkseen, kuka ostaa Yhdyspankin osakkeita. He laskivat, että ostajaa ei pidä pysäyttää, koska häneltä loppuvat rahat joka tapauksessa. Peter Fryckman oli käyttänyt omat osakkeiden merkintäoikeutensa vasta osakeannin viimeisenä päivänä, mikä viittasi yhdyspankkilaisten mukaan siihen vaihtoehtoon.

He miettivät edelleen rahoittajaa, koska vain rahavirran avulla syyllinen voisi paljastua. Kun muita vaihtoehtoja ei ollut, he kuvittelivat, että Neuvostoliitosta voisi virrata pimeää rahaa, joka on sijoitettu Suomen osakemarkkinoille. Yhdyspankissa ei voitu kuvitella, että rahoittaja olisi Kansallispankki; päinvastoin: tämä vaihtoehto suljettiin pois ensimmäisenä.

Samaan aikaan pankkiiriliikkeen omistaja Henrik Kuningas etsiskeli ostajaa Yhdyspankin haltuun tulleille Kansallispankin osakkeille. Kuningas tarjosi osakkeita myös säästöpankkiryhmän kuuluisalle sijoitusjohtajalle Juhani Riikoselle. Riikonen tyrmäsi ajatuksen, koska säästöpankkiryhmä ei voinut ajatella ostavansa vihamielisissä tarkoituksissa osakkeita Kansallispankista tai Yhdyspankista. Melkein kaikki muut yhtiöt sen sijaan sopivat Riikosen suunnitelmiin.

Yhdyspankki oli kuitenkin saanut selville, että Fryckma-

nin rahoittajana toimi Kansallispankki. Yhdyspankin osakkeita piti viedä vakuudeksi Kansallispankin konttoriin.

Joulukuussa Yhdyspankin johto sai tietää, että Fryckmanin hallussa olleet osakkeet on siirretty jonnekin. Sijoittajan rahat olivat loppuneet, ja osakkeet oli otettu pois, pankissa ajateltiin. Fryckmanista oli myös tullut vaarallinen; hän oli antanut haastatteluja, ja hänen hahmostaan alkoi tulla rasitus Kansallispankille.

Yksi haastatteluista julkaistiin Suomen Kuvalehdessä. »Tämä rahamassa on sattumalta minun hoidettavanani. Olen tyytyväinen», Peter Fryckman, 37, kertoi toimittaja Reijo Rutasen kirjoittamassa haastattelussa. Fryckman oli juuri noussut Suomen Yhdyspankin suurimmaksi yksittäiseksi osakkeenomistajaksi. Teoreettisesti hänellä oli enemmän valtaa kuin koko Ehrnroothin suvulla.

Mutta vain teoreettisesti. Fryckmanin rahamassa ja hänen valtansa olivat lainaa Kansallispankista ja sitä ennen Yhdyspankista ja säästöpankkiryhmästä. Hän toimi osakkeiden parkkipaikkana. Joulukuussa parkkipaikat vaihtuivat toisiksi.

Yhdyspankin johtokunta ei vieläkään voinut kuvitella, että Kansallispankki osti SYP:n osakkeita. Ajatus oli heistä mahdoton. He kielsivät ajatuksen yhtä tarmokkaasti kuin mauri kieltää aluksi vaimonsa mahdollisen uskottomuuden Shakespearen Othello-näytelmässä. He olivat sokeita, samoin kuin kaikki muutkin.

Yhdyspankissa ymmärrystä ei lisännyt pääjohtajan vaihtuminen vuoden 1989 alussa. Kaiken nähnyt ja monissa taisteluissa pankkinsa etua puolustanut Mika Tiivola vaihtui varovaisempaan, julkisesti kristillistä etiikkaa korostavaan Ahti Hirvoseen. Uusi pääjohtaja ei uskaltanut ensimmäisinä töinään sukeltaa talouden valtataisteluihin, varsinkin, kun edellinen pääjohtaja oli läksiäishaastatteluissaan korostanut pankkitoiminnan etiikkaa. Ja juuri vuoden 1989

lopussa Yhdyspankki oli saanut Helsingin Arvopaperipörssin eettiseltä lautakunnalta kiusallisen moitteen mahdollisista sisäpiirikaupoista. Myöhemmin pörssin hallitus lievensi moitetta, mutta Yhdyspankin maineen kannalta moitekin olisi voinut jäädä saamatta. Pankkia pidettiin Tiivolan jäljiltä ja Wahlroosin operaatioiden jälkeen iskukykyisenä ja aggressiivisena. Kansallispankkia taas pidettiin markkinoilla lamaantuneena ja kyvyttömänä iskemään taistelussa Yhdyspankkia vastaan.

Toimittajat ja pörssimeklarit eivät taaskaan tienneet, miten asiat todellisuudessa olivat. Samaan aikaan Kansallispankin ja Kourin operaatio eteni »sotilaallisen täsmällisesti».

Fryckmanin hallitsemat Yhdyspankin osakkeet siirrettiin Kansallispankin päätöksellä eri varastoihin. Kouri Capital sai noin puolet eli 8,5 miljoonaa osaketta. Osa myytiin Aarnion suvun omistamalle Palkkiyhtymälle, joka sai noin seitsemän miljoonaa osaketta. Palkkiyhtymä teki myöhemmin Kansallispankin siunauksella noin 25–30 miljoonan markan voiton. Palkkiyhtymän päämies, Aarne J. Aarnio, kuului vielä vuoteen 1985 Kansallispankin hallintoneuvostoon. Hän on ollut Jaakko Lassilan luotettu mies Neuvostoliiton-kaupassa. Osa osakkeista saattoi jäädä Fryckmanille.

Osakkeet myytiin vasta paljon myöhemmin, samalla kun myytiin Taito Tuunasen keräämät Sammon osakkeet, säästöpankkien ja Yhdyspankin haalimat Rauma-Repolan osakkeet ja myöhemmin Kansallispankin keräämät Pohjola-osakkeet.

Pentti Kouri ei ollut oikeastaan koskaan tehnyt Yhdyspankin kanssa sopimuksia tai liiketoimia. Yhdyspankki oli karttanut Kouria, ja Kouri Yhdyspankkia. Jotkut Yhdyspankin johtajista inhosivat Kouria, mutta pankin pääjohtaja Mika Tiivola olisi saattanut palkata Kourin, jos tämä olisi päättänyt tulla pankkiin. Kourin vastapuolena Yhdyspan-

kissa oli Björn Wahlroos, jota yhdisti Kouriin akateeminen tausta, terävä älykkyys ja halu tehdä nopeita voittoja.

Lopulta Wahlroos ja Kouri neuvottelivat osakekaupat, jotka mullistivat suomalaisen vakuutus- ja pankkirakenteen. Samojen kauppojen kautta Kansallispankki osin sattumalta, osin tahallisesti, sai palautettua valtapiiriinsä ne osat, jotka siltä olivat karkaamassa.

Vuoden 1988 lopussa monet asiat hermostuttivat pientä finanssimaailmaa Helsingin Aleksanterinkadulla ja Esplanadilla. Se kokoontui lounailleen muodikkaaseen George-ravintolaan Helsingin Kalevankadulle. Sen alkudrinkki oli kupliva, vaaleanpunainen Kir Royal. Illalla se tapasi toisiaan pörssitalon Adlonin baarissa tai Fizzin yökerhossa hotelli Marskin talossa. Se opetteli tuntemaan viinejä ja shamppanjamerkkejä. Se kävi taidenäyttelyissä, koska myös Pentti Kourin tiedettiin käyvän taidenäyttelyissä. Se saattoi ostaa seinilleen Miron grafiikkaa. Taiteesta oli tullut tärkeä, koska se oli jotakin muuta kuin työ, mutta se saattoi kuitenkin muuttua myöhemmin rahaksi. Siksi Cris af Enehielmin työt ostettiin Galleria Pelinin näyttelystä puhelimitse jo avajaispäivänä.

Mutta silti kaikki olivat hermostuneita. Hermostuminen levisi vallan kabineteista nuorimpiin pörssimeklareihin saakka. Nuorimmat pörssimeklarit eivät olleet vielä päässeet kauppakorkeakoulussa edes puoleen väliin, kun heidät ostettiin kasvaviin pankkiiriliikkeisiin noin 20 000 markan kuukausipalkoilla, autoeduilla ja mahdollisuudella ostaa osakkeita omaan laskuun yhtiön täydellisesti lainoittamina. He eivät ehkä itse tienneet, mikä heitä hermostutti. Ehkä he aistivat, että kaikki ei kuitenkaan ollut varmaa. Että ennätyksellistä nousua voisi seurata jyrkkä lasku, jonka maksajiksi he saattaisivat joutua.

Vallan kabineteissa huolestuttiin tavallaan samasta asiasta. Älykkäimmät vanhan rahan edustajat huolestuivat siitä,

että kokonaan tuntemattomat ja uudet rahankäyttäjät nousivat markkinoille. Heitä huolestutti heidän oma asemansa. He eivät uskoneet, että kukaan pääsisi horjuttamaan suomalaisen talouden ja Suomen rakenteita omalla rahallaan. Kenenkään rahat eivät riittäisi siihen. Se valta ei olisi jaossa, vaikka vallalle olikin nyt tullut ensimmäistä kertaa hinta.

Vanhan rahan edustajat uskoivat samoihin asioihin kuin Yhdyspankin johto vuoden 1988 lopussa. He uskoivat, että pankit eivät puhkoisi toisiltaan silmiä. He uskoivat, että ilman omaa rahaa kukaan ei voisi pelata peliään voitollisesti loppuun saakka.

He olivat väärässä. He olivat täysin väärässä. Heitä ei kuitenkaan voi syyttää vääristä päätöksistä, koska 1980-luvun lopussa heidän ajatuksensa oli järkevä ja oikea. Maailma vain ei ollut oikea, moraalinen eikä järkevä.

He eivät olleet oppineet tuntemaan Taito Tuunasta, eivätkä he tienneet mitä Pentti Kouri teki ja kenen laskuun. Se kaikki selvisi vasta myöhemmin. Silloin olikin jo liian myöhäistä.

7. Sampo

Sijoittaja Taito Tuunasen taistelu vakuutusyhtiö Sammosta alkoi sattumalta. Tuunanen oli omistanut vuosisadan vaihteessa perustetun henkivakuutusyhtiö Turvan osakkeen. Se oli tullut hänelle todellisena harvinaisuutena; Tuunanen keräili erilaisia osakkeita samaan tapaan kuin jotkut keräävät postimerkkejä tai perhosia.

Vuonna 1987 vakuutusosakeyhtiö Sammon toimitusjohtaja Antti Kataja lähetti Tuunaselle kirjeen. Kataja vaati Tuunasta luovuttamaan Turvan osakkeen Sammolle, koska

Sampo oli jo muutenkin kerännyt itselleen 90 prosenttia osakkeista.

Tuunanen raivostui. Asia siirtyi välimiesoikeuteen ja sieltä hovioikeuteen. Tuunanen ei ollut tyytyväinen Sammon tarjoamaan hintaan.

Vielä enemmän Tuunanen raivostui, kun hän yritti laskuttaa oikeudenkäyntikulujaan Sammossa olevasta kotivakuutuksestaan. Toukokuun 15. päivänä 1987 Tuunanen sai kuitenkin Sammon oikeusturva- ja regressio-osastolta kirjeen, jossa kerrottiin, että Sampo ei maksaisi oikeudenkäyntikuluja Sampoa vastaan.

Sattumalta kirje oli päivätty samalle päivälle, jolloin Sampo päätti muuttua osakeyhtiöksi. Se on vain yksi sattuma tässä suurten sattumien summassa, jota myöhemmin kutsuttiin nurkanvaltaukseksi, taisteluksi Sammosta ja Sammon taonnaksi.

Koska Tuunasen kotivakuutus hänen Helsingin Meilahdessa sijaitsevaa kotiaan varten oli otettu Sammosta, hänestä tuli automaattisesti Sammon osakkeenomistaja, kun Sampo päätti muuttua osakeyhtiöksi. Sampo oli aikaisemmin keskinäinen vakuutusyhtiö, mikä tarkoitti sitä, että samaan ryhmään kuuluvat vakuutusyhtiöt omistivat toisensa. Kun Sammosta päätettiin tehdä osakeyhtiö, sen omistajiksi tulivat vakuutuksenottajat, jotka saivat vakuutuksiaan vastaavan määrän osakkeita.

Yksityisistä henkivakuutusten, kotivakuutusten ja autovakuutusten ottajista tuli äkkiä omistajia yhtiössään. Päätös oli vallankumouksellinen suomalaisessa pörssimailmassa ja talouselämässä.

Sampo ilmoitti aloittavansa osakkeiden jakelun 14. joulukuuta 1987. Osakkeita jaettiin noin 750 000 ihmiselle. Monet näistä ihmisistä eivät koskaan aikaisemmin olleet pitäneet osaketta edes kädessään. He tuskin tiesivät, mikä oli

pörssi. Monet heistä eivät tienneet, mikä oli osinko. Useimmat eivät varmasti ymmärtäneet, pitikö heidän myydä osakkeensa edelleen vai pitää ne itsellään. Sammon operaatiota mainostettiin suurena kapitalismin koulutustilaisuutena tavallisille ihmisille. Siitä tulikin suurin ja kallein kapitalismin kurssi, joka Suomessa koskaan on järjestetty.

Sammon päätöstä on helppo arvostella jälkikäteen. Myymällä yhtiön osakkeet pörssimarkkinoille yhtiön johto otti suuren riskin, jonka se joutui myöhemmin kantamaan. Kiusaus muuttaa yhtiö osakeyhtiöksi 1980-luvun lopussa oli kuitenkin vastustamaton. Muuttumalla osakeyhtiöksi Sampo sai nopeasti sijoitettavaa rahaa toimintaansa. Se keräsi samaa halpaa rahaa, jota jo aikaisemmin kaikki muut pörssiyhtiöt olivat saaneet kerätä. Vakuutusyhtiöistä Pohjola oli ollut pitkään pörssissä, ja pörssistä se oli voinut nostaa jatkuvasti sijoitettavaa rahaa omiin tarkoituksiinsa. Ja Sampo vertasi mielellään itseään Pohjolaan, vaikka Pohjola olikin selvästi Sampoa suurempi.

Sampo halusi kuitenkin suojella itseään valtaajia vastaan. Sen vuoksi Sammon osakkeiden äänivalta oli sidottu vakuutusmaksuihin. Se tarkoitti, että yhtiökokouksessa osakkeenomistajat saattoivat äänestää vain sillä määrällä, millä he olivat maksaneet yhtiölle vakuutusmaksuja.

Tuunanen raivostui jälleen. Hänen mielestään kaikenlainen äänivallan rajoittaminen oli väärin. Hän ei ollut yksin. Monet pörssin ammattilaiset olivat arvostelleet Sampoa samasta asiasta. Kapitalismiin kuului oikeus saada rahalla valtaa yhtiöissä. Kaikki yritykset poiketa tästä säännöstä olivat periaatteellisesti vääriä.

Tuunanen nosti rutinoidusti taas oikeusjutun Sampoa vastaan. Hän marssi Sammon yhtiökokoukseen joulukuussa 1987. Kokouksen jälkeen hän esitteli kanteensa Sammon toimitusjohtaja Kauko Pihlavalle. Tuunanen kiristi Pihlavaa: hän ilmoitti luopuvansa kanteesta, jos Sampo muuttaa

yhtiöjärjestyksensä. Pihlava lupasi miettiä yhtiöjärjestystä ja ilmoittaa siitä myöhemmin Tuunaselle.

Pihlava ei ottanut yhteyttä Tuunaseen. Tuunanen pani asian oikeuteen.

Sampo listautui pörssiin tammikuun puolivälissä 1988. Ensimmäiset yhtiön noteeraukset pörssissä olivat yli 500 markkaa, mutta hinta liukui myöhemmin noin 400 markkaan.

Tuunasen mielestä Sampo oli niin halpa, että sitä kannatti ostaa. Hän luopui maakuntalehtien osakkeista ja teollisuusosakkeistaan. Hän pelasi uhkapeliä; hän sijoitti kaikki omat ja lainatut rahansa Sammon osakkeisiin. Osakkeita tuli hänelle helposti: monet pienet osakkeenomistajat halusivat muuttaa Samponsa nopeasti rahaksi. »Osakkeita vaan tuli ja tuli ja tuli. Niitä tulvi ovista ja ikkunoista», Tuunanen muisteli myöhemmin Suomen Kuvalehden haastattelussa.

Toukokuussa Tuunanen ja hänen yhtiökumppaninsa omistivat Sammosta neljä prosenttia. Vanhana yhtiökokousten ammattilaisena Tuunanen tiesi, että piti omistaa vähintään kymmenen prosenttia, jotta saisi vähemmistösuojan. Vähemmistösuoja tarkoitti, että kymmenen prosentin omistaja voisi vaatia omaa edustajaa yhtiön hallintoneuvostoon ja tarvittaessa omaa tilintarkastajaa.

Toukokuussa Tuunasen omistama Rentia Oy jätti kanteen Turun raastuvanoikeuteen. Hän vaati Sammon yhtiöjärjestyksessä olevan äänivaltarajoituksen kumoamista eli kaikille osakkeenomistajille yhtäläistä äänivaltaa yhtiössä. Hän toimi omien periaatteidensa puolesta. Samalla hän ajoi myös omaa etuaan: jos Tuunasen ryhmä aikoisi käyttää valtaa Sammossa, hänen pitäisi saada myös äänivaltaa. Nykyinen yhtiöjärjestys ei sitä hänelle antaisi. Jo aikaisemmin Tuunanen oli vaatinut Sammon johdolta paikkaa yhtiön hallintoneuvostossa. Sitä hänelle ei kuitenkaan annettu.

Jo nyt alkoi paljastua Sammon johdon suurin virhe. Se ei

ottanut Tuunasta vakavasti. Sammon johtajat uskoivat, että Tuunanen kaatuisi, jos Sampo pysyisi tiukasti omalla linjallaan. Sen lisäksi Sampo alkoi jäädä kiinni pienistä epätäsmällisyyksistä ja virheellisistä tiedoista. Näitä virheitä Tuunanen rakasti: ne toivat hänelle lisää kannatusta hänen oikeustaistelussaan suurta yhtiötä vastaan. Tuunasesta oli tulossa kansan rakastama sankari; julkisuudessa Sammosta oli tulossa vilpillisesti toimiva, omaa etuaan ajava yhtiö.

Julkisuus oli tietenkin puolueellinen. Kuten aina, se rakasti pienen sijoittajan taistelua suurta yhtiötä vastaan.

Silti Tuunasen varsinainen nurkanvaltaus eteni varmasti kuin juna. Kesäkuussa hän yhtiöineen ja liikekumppaneineen omisti jo kymmenen prosenttia Sammosta. Viimeiset osakkeet ostettiin 450 markan hinnalla. Nyt Tuunasen Sampo-salkun arvo oli 210 miljoonaa markkaa, josta lainarahaa arvioitiin olevan 170 miljoonaa markkaa.

Kesäkuussa Sampo hermostui. Yhtiön johto halusi ostaa Tuunasen ulos pelistä. Se pani pankkiiri Henrik Kuninkaan asialle. Sampo oli valmis maksamaan 550 markkaa osakkeelta. Tuunanen ei suostunut. Hän vietti kesälomaansa hakkaamalla halkoja pienellä kotitilallaan Saaren kunnassa, Etelä-Karjalassa. Samaan aikaan Helsingin arvopaperipörssissä Sammon osakkeen hinta nousi yli 570 markan. Sillä hinnalla Tuunanen ei ostanut osakkeita heinäkuussa.

Helsinkiläiset pörssimeklarit soittelivat Tuunaselle ja tarjosivat yli kymmenen prosentin osuuksia Sammosta. He olivat myymässä osakkeita, joita ei ollut lainkaan olemassa. Jos Tuunanen olisi suostunut kauppoihin, osakkeita ei olisi varmasti löytynyt. He saattoivat toimia myös huhujen perusteella. Joku oli kertonut huhun, että Tuunanen olisi valmis luopumaan osakkeistaan esimerkiksi 650 markan hintaan, ja seuraava meklari teki näistä osakkeista tarjouksen tietämättä, että hän oli myymässä Tuunaselle samoja osakkeita, jotka tämä jo omisti.

Pörssin kuumimpana kesänä 1988 meklarit myivät toisilleen ilmakuplia, huhuja, olemattomia osakkeita ja hurjia teorioita. Myös Kouri Capitalille tarjottiin samaan aikaan kahta kymmenen prosentin erää Sammon osakkeista. Kun yhtiön salkkua hoitava työntekijä selvitti tarjousten taustaa, selvisi, että oli olemassa vain sama kymmenen prosentin osakemäärä, jota myytiin kahteen kertaan.

Sampo teki Tuunasesta päätoimisen sijoittajan. Hän oli lopettanut työnsä Suomen Tietotoimistossa. Hän oli siirtynyt Helsingin Aleksanterikadulle johtamaan Sampo-operaatiota yhdessä yhtiökumppaninsa Kai Mäkelän kanssa. Tuunanen edusti ryhmää ulospäin, mutta Mäkelä teki nopeita ja tarpeellisia operaatioita taustalla.

Sammon takia Mäkelä ja Tuunanen luopuivat muista sijoituksistaan. Myymällä omistamansa Suomen Sokerin osakkeet Spontelille ja Yhdyspankin osakkeet Peter Fryckmanille he saivat rahaa korkojen ja muiden kulujen maksamiseen. Ilman näitä kauppoja he olisivat tuskin selvinneet loppuun saakka.

Nopeita ja tarpeellisia liikkeitä tarvittiin Mäkelän ja Tuunasen rahoituksessa. Heinäkuussa Pohjois-Karjalan Säästöpankki ilmoitti, että sen myöntämä sadan miljoonan markan luotto olisi maksettava heti takaisin. Mäkelä onnistui jakamaan luotot kahdelle uudelle rahoittajalle, ja sijoittajat saattoivat jatkaa Sammon taontaa. Toinen uusista rahoittajista oli pankkiiriliike Bensow, joka kaatui samana vuonna.

Elokuun puolivälin jälkeen Sampo ilmoitti keräävänsä miljardi markkaa uudella osakeannilla. Tuunasen ryhmä iski heti takaisin: se vaati osakeannin nostamista kahteen miljardiin markkaan. Markkinoilla Tuunasen vaatimusta pidettiin hulluna, mutta hänellä oli hyvät perusteet. Hän kopioi suoraan Sammon johdon perustelut omalle ehdotukselleen. Hänen osakemääränsä ei kuitenkaan riittänyt,

vaan Sampo voitti äänestyksen yhtiökokouksessa syyskuun 30. päivänä 1988.

Tuunasella saattoi olla muitakin syitä vaatimukselleen kahden miljardin markan osakeannista kuin vain Sammon pääoman puute. Suuressa osakeannissa olisi ollut paljon niitä, jotka eivät olisi merkinneet itselleen lisäosakkeita, mutta Tuunanen olisi merkinnyt mielellään osakkeet 400 markan hintaan.

Lokakuussa Tuunasen asema Sammossa oli vahvimmillaan. Turun raastuvanoikeus teki päätöksen, jonka mukaan Sammon päätös rajoittaa yhtiökokousten äänivaltaa oli laiton. Tuunanen lisäsi painetta Sampoa vastaan kantelemalla pörssin eettiseen lautakuntaan Sammon osakeannin valmisteluista. Tuunasen mukaan valmisteluissa olisi rikottu sisäpiirin säännöksiä.

Syksy 1988 oli kuitenkin raskain vaihe Taito Tuunasen elämässä. Hänen yhtiöidensä velat Sammon osakkeista olivat nousseet 500 miljoonaan markkaan. Osakkeiden lisäksi Tuunanen ei omistanut paljon muuta kuin asuntonsa Meilahdessa. Hän selvitti eri vaihtoehtoja avustajinensa kanssa. Selvitystyötä vauhdittivat korkokulut, jotka olivat 250 000 markkaa päivässä. Se tarkoitti, että Tuunasen ryhmä maksoi korkoja lainoistaan yli tuhat markkaa tunnissa.

Tuunasella oli siis hyviä syitä löytää ostaja Sammon osakkeille niin pian kuin mahdollista. Hän tutki kaikki vaihtoehdot. Hän otti yhteyttä mahdollisiin ostajiin. Myös hänen otettiin yhteyttä.

Helsingin Aleksanterinkadulla, ikävystyttävien arvomaalausten koristelemissa liikepankkien kabineteissa, uskottiin varmasti, että Tuunanen kaatuu rahoittajiensa syliin. Ja ellei Tuunanen kaatuisi, hänet olisi helppo kaataa. Syksyllä kaikki ajattelivat, että Tuunanen ei selviäisi. Se oli väärä ajatus: Tuunanen selvisi, mutta kaatajat joutuivat vaikeuksiin.

Tuunanen ja Mäkelä olivat jakaneet rahoituksensa eri pankkeihin. Mikään pankeista ei rahoittanut Sammon taontaa yli 100 miljoonan markan summalla. Näin sijoittajat yrittivät turvata riippumattomuutensa. Tuunasen ja Mäkelän rahoittajien lista ei ollut mikään salaisuus. Miehet kertoivat toisille rahoittajille, että mukana olivat Yhdyspankki, Kansallispankki, Osuuspankkiryhmä, STS-pankki ja Postipankki, jolle olivat siirtyneet romahtaneelta pankkiiriliike Bensowilta otetut lainat.

Kansallispankki oli tullut mukaan vasta myöhään. Marraskuussa 1988 Tuunanen oli sopinut Aleksanterinkadun yrityspankin johtajan Esko Tanhuanpään kanssa 45 miljoonan markan luotosta.

Sammon johto laski, että Tuunanen kaatuisi marraskuun puolivälissä. Sampo päätti tehdä Tuunaselle tarjouksen osakkeista. Keskiviikkona, 16. marraskuuta Sammon talousjohtaja Martti Huhtamäki kutsui Taito Tuunasen Sammon edustustiloihin, hotelli Tornin alakertaan. Sampo tarjosi Tuunaselle 500 markkaa osakkeelta. Tuunasen mielestä oikea hinta oli 650 markkaa, josta hän suostui tinkimään 50 markkaa. Neuvottelut päättyivät, mutta Huhtamäki soitti uudestaan Tuunaselle seuraavana aamuna. Puhelinneuvottelussa Tuunanen laski hinnan 550 markkaan, mutta kertoi tarjouksen kestävän vain viisitoista minuuttia. Sampo ei suostunut tarjoukseen.

Sammon johto laski, että Tuunanen ei saisi maksettua toisen osakeannin merkintöjään. Merkinnät piti maksaa perjantaihin, 18. marraskuuta mennessä. Sampo oli tiettävästi suositellut monille pankeille Tuunasen rahoituksen lopettamista. Osuuspankkiryhmä ja Postipankki olivat kuunnelleet Sammon kehotuksia. Kai Mäkelä joutui nopeasti jakamaan rahoituksensa entistä useampaan pienempään erään ja pienempiin yhtiöihin, koska suuret rahoittajat olivat katoamassa.

Mäkelän ja Tuunasen piti koota kahdessa päivässä noin 60 miljoonaa markkaa uutta rahaa. Uudet Sammon osakkeet merkittiin merkintäoikeuksilla, jotka olivat kiinni pantteina olevissa osakkeissa. Kai Mäkelä keksi nerokkaan ratkaisun, joka pelasti täpärästi sijoittajien rahoituksen. Merkintäoikeuskupongit käytiin hakemassa lainaa antaneista pankeista. Kupongit vietiin uusiin pankkeihin, joista Mäkelän ja Tuunasen yhtiöt saivat uutta lainaa pelkkiä kuponkeja vastaan.

Kuponkien, rahojen ja osakkeiden liikennettä ohjattiin Helsingin Aleksanterinkadulta, jossa oli Nobiscumin toimisto. Mäkelä lähetti asiamiehensä hoitamaan rahoja, ja samalla sijoittajien rahoitus laajeni moniin pankkeihin ympäri Suomen. Yhtiöt käyttivät lainoissaan hyväksi vanhoja asiakassuhteitaan.

Tuunasen tuhoaminen oli kuitenkin pankkien ja Sammon mielestä jo alkanut, ja lopullinen sijoittajan kuolema olisi lähellä.

Perjantaina, 18. marraskuuta 1988, Taito Tuunanen juoksi Aleksanterinkadun Yhdyspankkiin maksamaan viimeiset miljoonat kello 16, kun pankki meni kiinni 15 minuutin kuluttua. Hän luultavasti tiesi, että koskaan myöhemmin mikään pankki ei suostuisi samanlaiseen operaatioon.

8. Sampo, Tapiola ja Pohjola

Sammon osakkeiden luisuminen Taito Tuunasen sijoittajaryhmän käsiin huolestutti muita vakuutusyhtiöitä. Kukaan ei voinut olla varma omasta tulevaisuudestaan ennen kuin Sammon tulevaisuus oli selvinnyt.

Suomen suurin vakuutusyhtiö, Pohjola-ryhmä, teki oman päätöksensä. Pohjolan pääjohtaja Pentti Talonen päätti,

että Pohjola ei ostaisi Tuunaselta Sammon osakkeita, vaikka niitä sille tarjottaisiin. Talonen perusteli päätöstään poliittisilla syillä: suomalainen yhteiskunta ei kestäisi sitä, että suurin ja toiseksi suurin vakuutusyhtiö liittoutuisivat ylivoimaisesti suurimmaksi vakuutusyhtiöksi. Jopa suomalaisessa, keskittyneessä valtajärjestelmässä Pohjola-Sammolla olisi ollut liian paljon valtaa.

Jaakko Lassila ja myöhemmin Talosen paikan ottava Yrjö Niskanen olivat luultavasti toista mieltä. Heidän mielestään Sammon osakkeet olisi pitänyt ostaa.

Keväällä 1988 kukaan Suomessa ei tiennyt, miten Tuunaselle tai Sammolle kävisi. Maata hallitsi sinipunainen hallitus, joka oli synnytetty kansallispankkilaisen ryhmän suosiollisella tuella. Maata hallitsi myös presidentti Mauno Koivisto, joka oli valittu ylivoimaisella enemmistöllä toiselle kaudelleen presidentiksi.

Pelot lamasta ja taantumasta olivat kadonneet. Pörssiromahduksen kaikki olivat jo unohtaneet, koska pörssikurssit jatkoivat Suomessa nousuaan entisellä tai entistä nopeammalla vauhdilla. Maailman talous oli kääntynyt uuteen nousuun, joka oli yllätys kaikille laman ennustajille. Helsingissä avattiin optiopörssi, jossa alettiin käydä kauppaa osakkeisiin perustuvilla indeksioptioilla.

City-lehden »Viestejä kaupungilta» -palstalla uudet cityihmiset etsivät toisiaan: »Moi sinä 18–24 v. hellä, savuton, rakastava, sitoutumishaluinen ja uskollinen sinkkutyttö, joka haluat olla dink-parin toinen puolisko! Vastaustasi odottaa samantyylinen kundi.»

Sinkku tarkoitti yksinäistä, dink taas pariskuntaa, jolla oli kahden ihmisen tulot, mutta ei lapsia käyttämässä näitä tuloja. Se oli nuorten, rahan ympärillä työskentelevien ammattilaisten elämän perussanastoa 1988.

Taito Tuunanen ei elänyt dink-elämää. Hänellä oli tytär, jonka hän vei joka aamu kouluun ennen sijoitustöitään.

»Vaikka hänen operaationsa oli vastenmielinen, hän itse oli sympaattinen», muisteli yksi Tuunasen toimintaa seurannut jälkeenpäin.

Tuunanen teki kaiken avoimesti. Hän aloitti keskustelut osake-eränsä myynnistä jo aikaisin, paljon aikaisemmin kuin tähän saakka on tiedetty. Hän otti yhteyttä Tapiolan toimitusjohtaja Asmo Kalpalaan.

Tapiola oli Suomen kolmanneksi suurin vakuutusyhtiö. Se laskettiin yhä pellervolaiseen ryhmään, vaikka yhtiön uusi toimitusjohtaja Asmo Kalpala oli rakentanut päättäväisesti yhtiölleen itsenäisempää asemaa. Hän oli myös saanut Tapiolan kannattavaksi. Tapiola oli harkinnut muuttumista osakeyhtiöksi ja listautumista pörssiin, mutta suunnitelmista oli luovuttu. Vuonna 1988 Tapiola näytti olleen syrjässä tapahtumien keskipisteestä, mutta todellisuudessa juuri Tapiola olikin kahden myrskyn silmässä.

Kalpalaa huolestutti Tuunasen hanke. Jos Sammon osakkeet olisivat ajautuneet Pohjolalle, uudesta Sampo-Pohjolasta olisi tullut täysin ylivoimainen tekijä suomalaisille vakuutusmarkkinoille. Kalpala saattoi siis huokaista helpotuksesta, kun Talonen oli päätöksensä tehnyt.

Kalpala seurasi myös Pohjolan osakkeilla tehtäviä suurkauppoja. Kansallispankin, Pentti Kourin ja Hannes Kulvikin salainen projekti oli alkanut, ja Pohjolan kurssi nousi koko kevään jyrkästi. Osakkeita vaihdettiin paljon, mutta kukaan ei tiennyt kenelle osakkeet olivat menossa.

Jo sitä ennen Kalpala alkoi kuitenkin rakentaa omaa kuviotaan. Kuvion pohjarakenteita olisivat olleet Sampo ja Tapiola, tasa-arvoisesti fuusioituina. Fuusio olisi syntynyt, kun Tuunasen osakkeet olisivat siirtyneet Tapiolalle ja Sammolle, minkä jälkeen Sampo ja Tapiola olisi yhdistetty.

Tuunanen otti ensimmäisen kerran yhteyttä Kalpalaan huhtikuun 28. päivänä 1988. Keskustelu ei ollut vakava, vaan periaatteellinen tunnustelu. Tuunanen ja Kalpala tun-

sivat toisensa jo Lännen Tehtaisiin liittyvistä asioista. Kalpala ei ollut kuitenkaan vielä innostunut Tuunasen tarjouksesta, koska Tapiola ei halunnut sotkeutua Sammon valtaukseen.

Vakavat keskustelut Tuunasen kanssa alkoivat elokuussa. Tuunanen ja Kalpala tapasivat Tapiolan pääkonttorin toimitusjohtajan kerroksessa, josta aukeaa merimaisema kauas Espoonlahdelle.

Kalpala aloitti myös salaiset keskustelut Sammon toimitusjohtajan Kauko Pihlavan kanssa. Syyskuun 8. päivänä Kalpala ilmoitti Pihlavalle, että Tapiola oli valmis auttamaan Sampoa valtausta vastaan.

Kalpala toimi kahteen suuntaan: toisaalta hän piti luottamukselliset suhteet Tuunaseen, toisaalla hän yritti rakentaa Sammon kanssa fuusiota, joka olisi ollut kunniallinen hänen johtamansa yhtiön kannalta.

Lokakuun alussa Kalpala tapasi uudelleen Pihlavan. Hän otti myös yhteyttä jo etukäteen vakuutusyhtiöiden toimintaa valvovaan virkamieheen, Jukka Rantalaan, sosiaali- ja terveysministeriössä. Rantala ei ollut asettanut esteitä Kalpalan hankkeille. Myös hänen mielestään Sammon ja Tapiolan liitto olisi voinut olla terve vaihtoehto.

Pihlava ja Kalpala jatkoivat neuvottelujaan. Neuvotteluja käytiin kaikissa sopivissa tilanteissa. Kun Finnairin pääjohtaja Antti Potila täytti 50 vuotta marraskuun 1. päivänä, Kalpala ja Pihlava tapasivat Kalpalan kotona ja kehittelivät Sammon ja Tapiolan fuusiota.

Fuusio olisi ollut suuri uutinen suomalaisessa talouselämässä. Sampo-Tapiola tai Tapiola-Sampo olisi noussut markkinaosuuksilla mitattuna suurimmaksi vakuutusyhtiöksi. Se olisi myös noussut kolmanneksi voimatekijäksi kansallispankkilaisen ja yhdyspankkilaisen finanssiryhmän rinnalle. Se olisi tasapainottanut suomalaisen finanssimaailman kaksinvaltaa. Se olisi voinut olla terve liittoutuma.

Kalpala kuvitteli, että Tapiola voisi liittoutua isomman yhtiön kanssa tasavertaisesti. Hän ajatteli myös, että tulevan suuryhtiön hallituksen puheenjohtajan tehtävät ja toimitusjohtajan työt jaettaisiin hänen ja Pihlavan välillä. Hän ajatteli itseään toimitusjohtajaksi, koska hän oli Pihlavaa nuorempi.

Kalpala haki sellaista fuusiota, jossa yhtiöt olisi liitetty toisiinsa niin tasavertaisesti, että yhtiöiden johtopaikat olisi voitua arpoa.

Kalpala kuvitteli myös, että hänen kanssaan keskusteluja käytiin vakavasti. Sammon johto puolestaan katsoi Tapiolaa alaspäin vanhasta muistista. Sampo oli tottunut vertaamaan itseään suureen Pohjolaan ja käymään myös neuvotteluja Pohjolan kanssa. Sammon johto ei huomannut tai halunnut huomata omaa tilannettaan, jossa yhtiön itsenäisyys oli luisumassa joka tapauksessa jonnekin samaa vauhtia, kun Taito Tuunasen osakepotti kasvoi.

Sammon mielestä Tapiola vaati liikoja kokoonsa verrattuna. Sampo ei halunnut maksaa puolta niistä osakkeista, jotka Tuunanen oli kerännyt. Sammon mielestä Tapiola vaati myös liikaa mahdollisesti perustettavan yhtiön johtopaikoista. Sammon mielestä Tapiolan johto toimi yhdellä tavalla ja vahvat luottamusmiehet, kuten MTK:n puheenjohtaja Heikki Haavisto, toisella tavalla.

Kalpala kävi ratkaisevat neuvottelut Sammon johdon kanssa Turussa 15. marraskuuta. Sammon neuvottelijat olivat hallituksen puheenjohtaja Antti Kataja, toimitusjohtaja Kauko Pihlava, talousjohtaja Martti Huhtamäki ja johtaja Juhani Kangas. Kalpala neuvotteli Tapiolan puolesta yksin.

Neuvottelussa Kalpalalle selvisi, että Tapiolaa ei koskaan fuusioitaisi Sampoon tasavertaisesti. Kalpalasta olisi tullut Sammon jonkin tytäryhtiön toimitusjohtaja, ja Tapiolan nimi olisi todennäköisesti kadonnut. Hämmästynyt Kalpala soitti vielä autostaan matkalla Helsinkiin Sammon johtaja

Martti Huhtamäelle kysyäkseen, mitä neuvottelut todella tarkoittivat.

Sammon hallituksen puheenjohtaja Antti Kataja oli vanha vakuutusmies, Jaakko Lassilan vastapuolena neuvotellut johtaja, joka ei pystynyt ottamaan Tapiolaa vakavasti. Hän halusi luultavasti toimia MTK:n puheenjohtaja Heikki Haaviston kautta, jolla uskottiin olevan valta myös Tapiolan asioissa. Tätä reittiä pitkin Kataja vakuuttui, ettei Tapiolan kanssa kannattanut neuvotella vakavasti.

Turun neuvotteluissa oli sovittu, että Kalpala tekee tarjouksen Tuunaselle Sammon osakkeiden ostamisesta. Kalpala olisi toiminut Sammon ja Tapiolan puolesta.

Seuraavana päivänä Taito Tuunanen sai tarjouksen osakkeistaan, mutta tarjousta ei tehnytkään Kalpala. Tarjouksen teki Sampo. Sampo ei kuitenkaan saanut hintaa omasta mielestään sopivalle tasolle, ja ostaja hylkäsi Tuunasen ehdotuksen 550 markan hinnasta.

Tuunanen ilmoitti rehellisesti Kalpalalle, että Sampo oli tehnyt tarjouksensa. Kalpala oli maanpuolustuskursseilla, ja Tuunanen ei saanut helposti Tapiolan johtajaa kiinni. Tarjouksen jälkeen oli Kalpalan vuoro raivostua. Hän tulkitsi Sammon tarjouksen välistävedoksi, jossa Tapiolan luottamusta oli käytetty väärin. Hän soitti Katajalle ja sanoi jokaisen uuden tarjouksen maksavan 100 miljoonaa markkaa Sammolle tai Tapiolalle.

Sammon tarjoukseen päättyi myös pitkä yritys yhdistää Tapiola ja Sampo rauhallisesti. Kalpala ei kuitenkaan luopunut ajatuksestaan ostaa Tuunasen hankkimia Sammon osakkeita. Tuunanen ja Mäkelä juristeineen ja Kalpala olivat käyneet tiukat hintaneuvottelut. Nyt neuvottelut jatkuivat entistä vakavampina. Neuvottelut käytiin Tapiolan pääkonttorissa 18. ja 23. marraskuuta.

Sopimus syntyi marraskuun viimeisenä päivänä 1988. Sopimuksen mukaan Tapiola saisi option Tuunasen sijoittajaryhmän hallussa oleviin Sammon osakkeisiin 20. joulukuuta saakka.

Sammon osakkeiden hinnaksi sovittiin 525 markkaa kappaleelta. Se tarkoitti, että koko kaupan arvo olisi ollut 945 miljoonaa markkaa. Kauppasopimukseen kirjattiin ehto, jonka mukaan Tuunanen ja Mäkelä saivat jatkaa myös ulkomaisen ostajan etsimistä omistamilleen osakkeille. Jos ulkomainen ostaja olisi valmis maksamaan enemmän kuin Tapiola, Tapiolan olisi pitänyt tehdä kaupat Mäkelän ja Tuunasen kanssa korkeintaan kolmessa päivässä.

Mäkelä ja Tuunanen sitoutuivat olemaan hankkimatta Sammon osakkeita itselleen tai omistamilleen yhtiöille millään oikeustoimilla, jos kauppa syntyisi. Muussa tapauksessa Mäkelä ja Tuunanen joutuisivat maksamaan 94,5 miljoonan markan uhkasakon.

Sopimuksen allekirjoittajat sitoutuivat pitämään sopimuksen salaisena. Vain Tapiolalle annettiin mahdollisuus antaa tietoja sopimuksesta niille, jotka lopullisesti ostaisivat Sammon osakkeet.

Kalpala ei kuvitellut, että Sammon osakkeet olisivat jääneet Tapiolalle. Hän otti yhteyttä kolmeen pankkiin aamulla, joulukuun 1.päivänä, heti kun sopimus Tuunasen ja Mäkelän kanssa oli tehty. Pankit olivat Yhdyspankki, Säästöpankkien Keskus-Osake-Pankki ja Osuuspankkien Keskuspankki.

Kalpala tarvitsi 900 miljoonaa markkaa. Sen lisäksi hän tarvitsi laajan pankkiryhmän taakseen, jotta yhden pankin valta neutralisoitaisiin. Yhdyspankki omisti jo Sammosta seitsemän prosenttia.

Yhdyspankki ei ollut Kalpalan tarjouksesta kiinnostunut. Pankin tuleva pääjohtaja Ahti Hirvonen kertoi Kalpalalle, että Yhdyspankki ei tekisi missään tapauksessa mitään Sammon tahdon vastaista. Yhdyspankki ja Sampo olivat jo lähestyneet toisiaan, ja Yhdyspankki odotteli Taito Tuu-

nasen kaatumista joka tapauksessa.

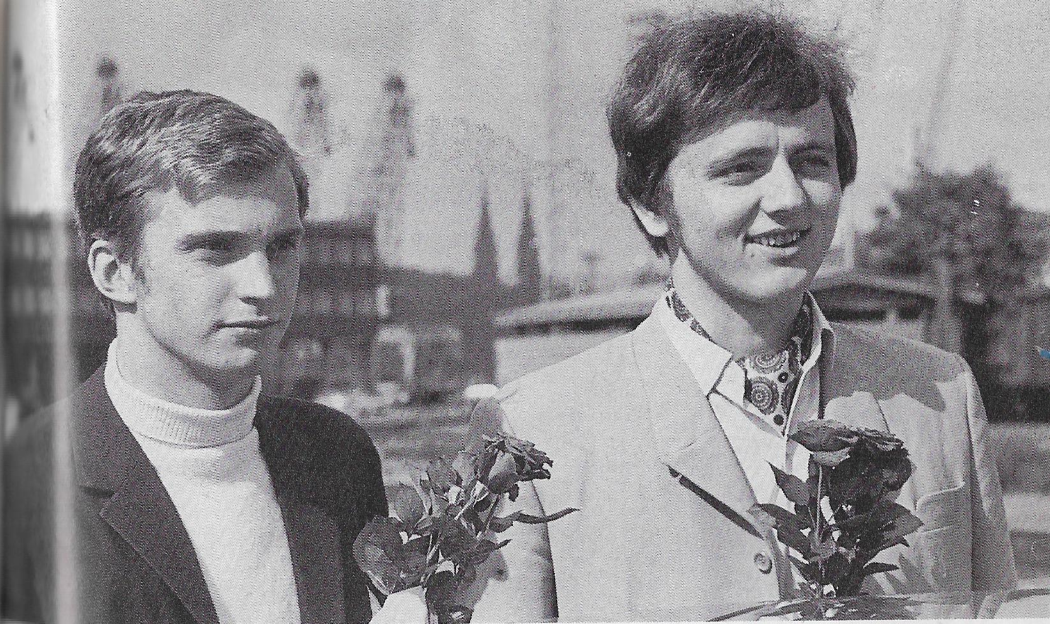
Säästöpankkiryhmä ei innostunut Tapiolan tarjouksesta. Pankki ei nähnyt Sammon osakkeiden omistamisessa mitään mielenkiintoista. Pankki saattoi myös kuvitella saavansa Sammon asiakkaat joka tapauksessa itselleen, kun Sampo liitettäisiin Yhdyspankin valtapiiriin. Säästöpankkiryhmä ajatteli, että Sampo olisi joutunut joka tapauksessa pyytämään pankkiryhmää turvakseen.

Osuuspankkiryhmä oli vanhastaan lähellä Tapiolaa. Sitä yllättyneempi Kalpala oli, kun pankki teki nopeasti päätöksen, jonka mukaan sitä ei missään tapauksessa kiinnostaisi Tapiolan tarjous.

Joulukuun alussa näytti siltä, että Kalpala ei saisi rahoitusta hankkeelleen. Sammon osakkeet jäisivät Tuunaselle, jolta ne jatkaisivat matkaansa kohti tuntematonta. Suomessa väreili yhä odotusta, mitä todella tapahtuisi. Kalpala ihmetteli, miksi hänen ajatuksensa ei mennyt eteenpäin. Hän ei vielä silloin tiennyt, että ajatuksen tiellä oli ainakin neljä miestä: Pentti Kouri, Paavo Väyrynen, Heikki Haavisto ja Jaakko Lassila.

Kouri oli jo aikaisemmin saanut arvostetun aseman pellervolaisissa yrityksissä. Hän toi kaivattua kansainvälistä näkäkulmaa yrityksiin, joita toisinaan johdettiin heikon itsetunnon ja puutteellisen ammattitaidon luomalla yhdistelmällä. Kouri oli antanut neuvojaan Farmokselle; hänen suhteensa toimivat myös MTK:n puheenjohtaja Heikki Haavistoon. Hän kuitenkin toimi parhaimmin ystävänsä Paavo Väyrysen kautta.

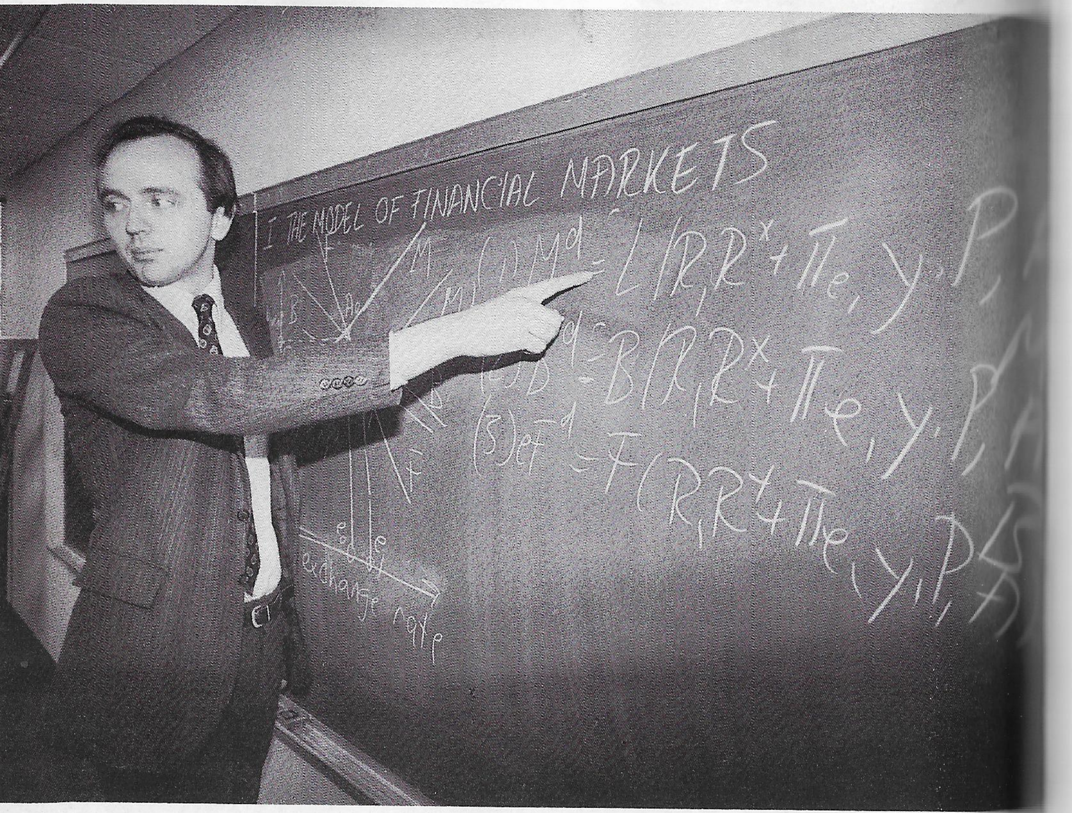
Paavo Väyrysellä ei ollut sinipunaisen hallitusratkaisun ja presidentinvaalien jälkeen kiirettä politiikassa. Hän ilmoittikin keskittyvänsä väitöskirjan tekemiseen Suomen ulkopolitiikan doktriinista. Väitöskirja tarkastettiin ja hyväksyttiin syksyllä Åbo Akademissa.

Pentti Kouri, 1968 Atlantic Collegen jälkeen. Vasemmalla Martti Salomaa. VALOKUVA LEHTIKUVA OY.

Pentti Kouri, tutkija, 1975. VALOKUVA LEHTIKUVA OY.

Pentti Kouri, professori, 1975. VALOKUVA LEHTIKUVA OY.

Pentti Kouri, suhdanneseminaarin tähti, 1984.
VALOKUVA LEHTIKUVA OY/MARJA SEPPÄNEN-HELIN.

George Soros, sijoittaja. VALOKUVA LEHTIKUVA OY.

Pentti Kouri, sijoituspankkiiri suhdanneseminaarissa, 1987.
VALOKUVA LEHTIKUVA OY.

Hannes Kulvik, tohtori, Sponsorin toimitusjohtaja.
VALOKUVA LEHTIKUVA OY.

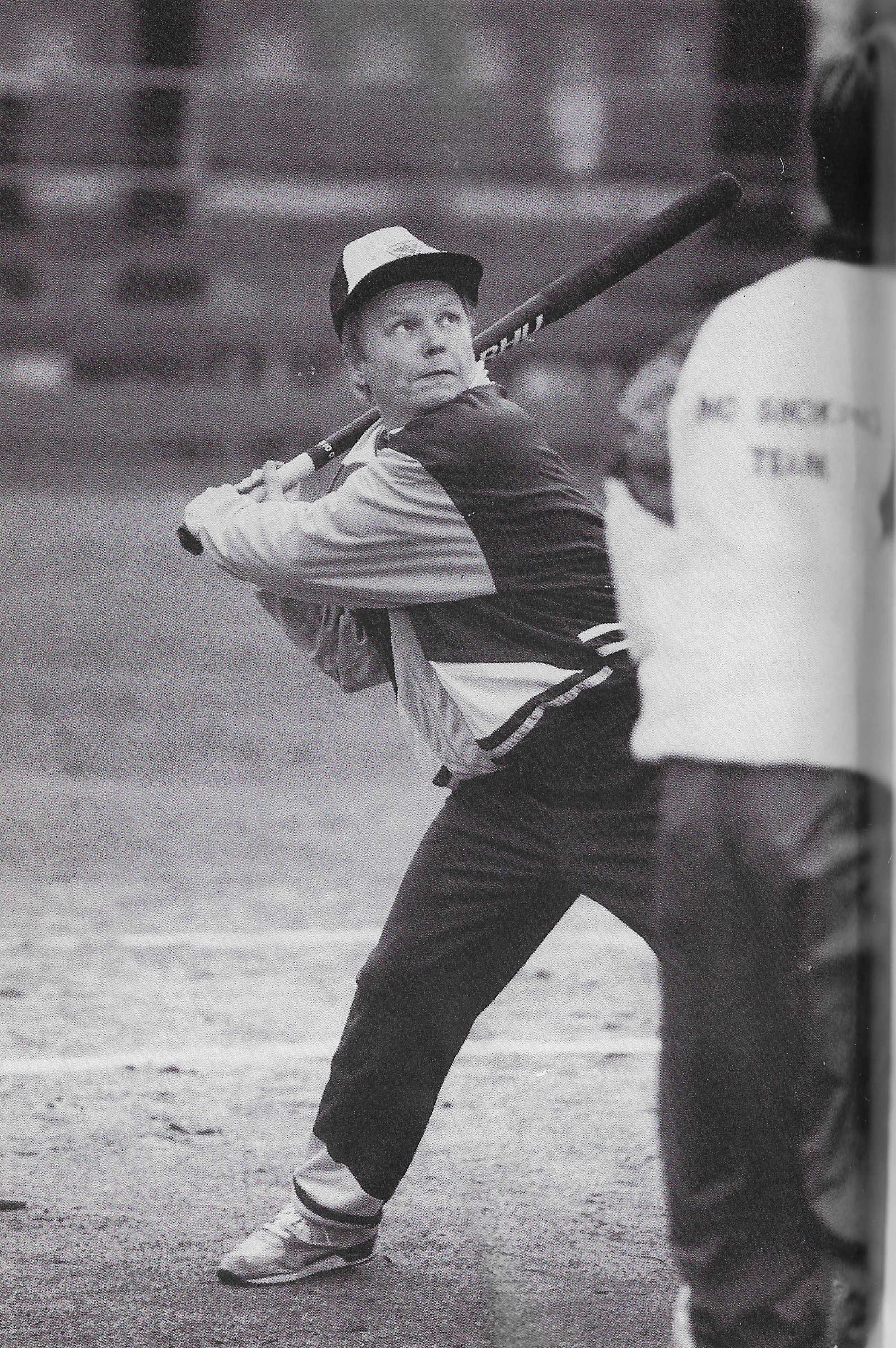
Kari Kairamo, vuorineuvos, Nokian pääjohtaja.
VALOKUVA LEHTIKUVA OY/VESA OJA.

Nokian yhtiökokous, 1989: edessä Pentti Kouri, Jaakko Lassila, Simo Vuorilehto ja Mika Tiivola. VALOKUVA LEHTIKUVA OY/HANS PAUL.

Aatos Erkko, Kansallis-Osake-Pankin hallintoneuvoston puheenjohtaja ja Jaakko Lassila, Kansallis-Osake-Pankin pääjohtaja. VALOKUVA LEHTIKUVA OY/ARI OJALA.

Paavo Väyrynen, tohtori, OKO:n yhtiökokous 1991. VALOKUVA LEHTIKUVA OY.

Valta vaihtuu Postipankissa: eläkkeelle jäävä pääjohtaja Heikki Tuominen kättelee tulevan toimitusjohtajan Ilpo Santalan ja pääjohtaja Seppo Lindblomin. VALOKUVA LEHTIKUVA OY/KIMMO MÄNTYLÄ.

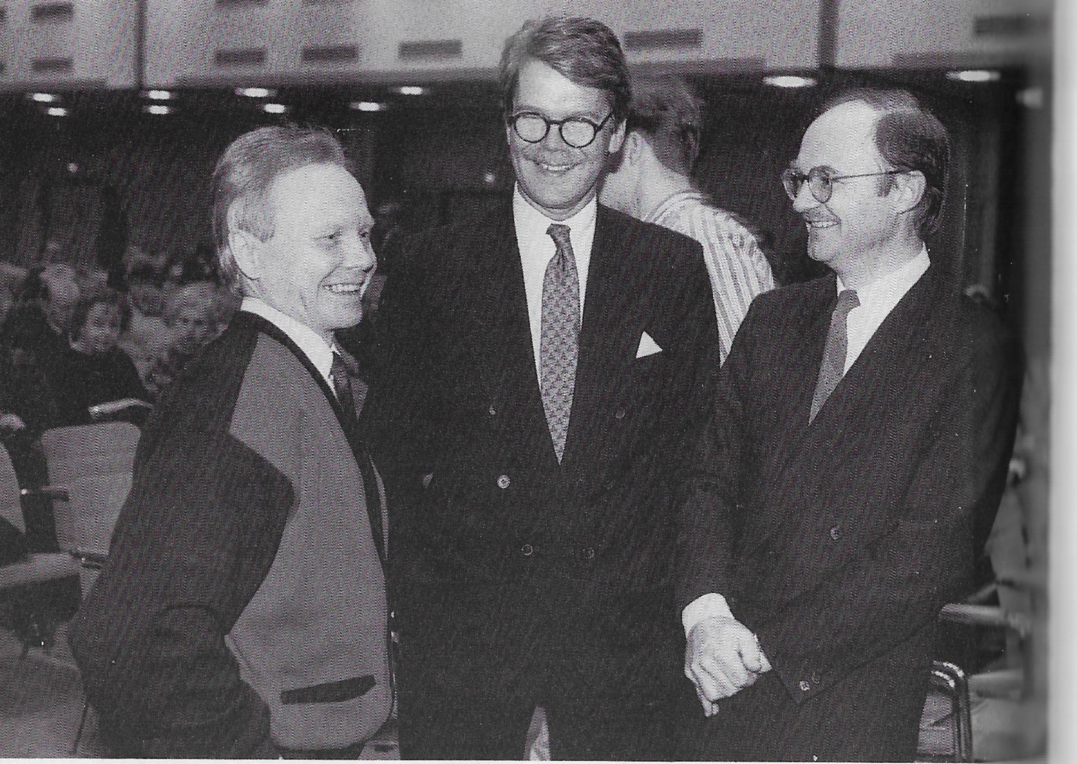
Taito Tuunanen, sijoittaja. VALOKUVA LEHTIKUVA OY. (vas.)

Kouri Capital, Bulevardi 14 A. VALOKUVA LEHTIKUVA OY/HEIKKI KOTILAINEN.

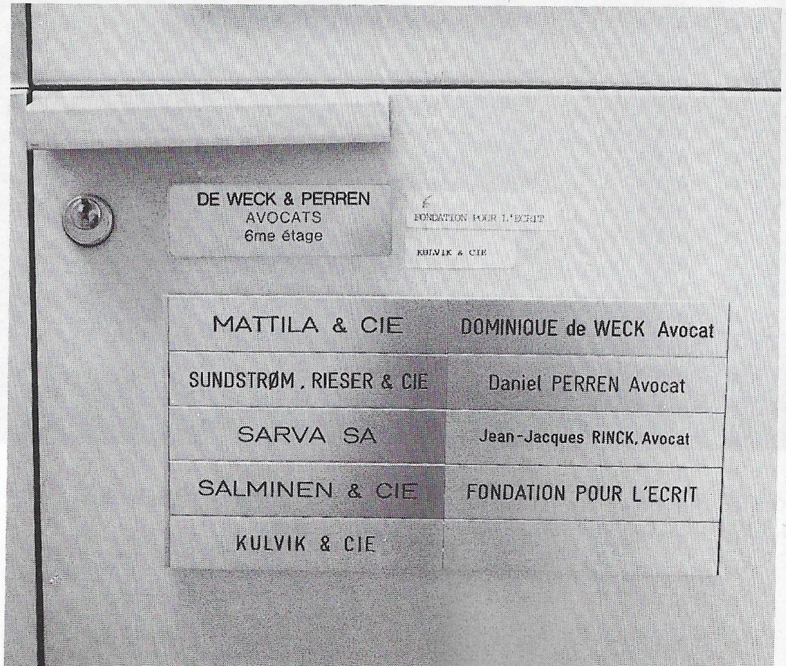

Noin 17 miljoonaa Yhdyspankin osaketta, matkalla yhtiökokoukseen 14.3.1989. VALOKUVA LEHTIKUVA OY/MARKKU ULANDER.

Björn Wahlroos, SYP:n varatoimitusjohtaja ja pankinjohtaja Mikael von Frenckell sekä sijoittaja Taito Tuunanen. VALOKUVA LEHTIKUVA OY/ARI OJALA.

Postilaatikko Genevessä: Kulvik & Cie, Salminen & Cie, Sarva, Mattila & Cie. VALOKUVA HARRI SAUKKOMAA.

Matti Salminen, oopperalaulaja. VALOKUVA YHTYNEET KUVALEHDET OY.

Elly ja Pentti Kouri, New York. VALOKUVA LEHTIKUVA OY.

Pentti Kouri oli tukenut Väyrystä presidentinvaaleissa. Kourin rahallinen tuki oli satoja tuhansia markkoja. Väyrynen saattoi puolestaan luvata Kourille merkittäviä toimeksiantoja Suomessa, kunhan Väyrynen pääsisi jälleen valtaan. Kourin ja Väyrysen suhde oli läheinen; he muistuttivat sisilialaisia, jotka saattoivat kertoa toisilleen avoimesti nekin asiat, joita muille ei kerrottaisi. Syksyllä Kouri tarvitsi Väyrystä, ja Väyrynen tarvitsi puolestaan taloudellisen rakennelman omille suunnitelmilleen omasta tulevaisuudestaan. Jaakko Lassila puolestaan näki oivallisen pelitilanteen, jonka kansallispankkilainen ryhmä voisi käyttää hyväkseen.

Syntyi ajatus suomalaiskansallisesta liitosta. Ajatuksen kehittelivät Pentti Kouri ja Paavo Väyrynen alkusyksystä 1988. Lisäksi Pohjolan toimitusjohtaja Pentti Seppälä oli pyytänyt Paavo Väyrystä toimimaan neuvottelijana Pohjolan ja Tapiolan välillä. Aloite Pohjolaan oli tiettävästi tullut Pertti Järvenrannalta, joka oli keskustapuoluetta lähellä oleva rakennusalan yrittäjä Porista.

Ajatus tarkoitti vakuutusyhtiö Tapiolan ja Pohjolan yhdistämistä ja myöhemmin mahdollisesti osuuspankkiryhmän ja Kansallispankin yhdistämistä. Samalla kansallispankkilainen metsäteollisuus eli Yhtyneet Paperitehtaat ja pellervolaista liikettä lähellä oleva metsäteollisuus eli Metsä-Serla olisivat liittoutuneet jollakin tavalla. Mukana olivat myös Valio, elintarviketeollisuus ja SOK. Ehkä Tukollekin oli kaavailtu oma roolinsa.

Pellervolaiset yritykset etsivät koko ajan pelastusta nykyisiin ja tuleviin vaikeuksiinsa. Euroopasta ei ollut luvassa mitään hyvää suljetulle elintarviketeollisuudelle. Metsä-Serlalla oli vaikeuksia vanhojen paperikoneiden kanssa, jotka olisi joka tapauksessa uudistettava. Ja Suomeen olisi rakennettava »Fortress Finland», valloittamaton teollisuus- ja pankkiliitto, joka kestäisi ulkomaisen paineen. Se oli

teema, jota Pentti Kouri rakasti, ja joka sopi hyvin Paavo Väyryselle. Vakuutusyhtiö Pohjolan johto oli pyytänyt Väyrystä välittämään näissä asioissa, ja hän päätti noudattaa pyytäjien toiveita.

Suunnitelma oli suuri, mahdottoman suuri. Lassila tuki näitä hankkeita; hän keskusteli niistä Heikki Haaviston kanssa. Hän tapasi myös Väyrysen ja OKO:n pääjohtajan Pauli Komin, jotka kehittelivät hankkeita eteenpäin. Mukana olleiden lähteiden mukaan keskusteluissa oli hyvä henki.

Tapiolan suuntaan Väyrynen oli lähtenyt liikkeelle jo aikaisemmin. Marraskuun 25. päivänä kello 14 Väyrynen halusi tavata Tapiolan toimitusjohtajan Asmo Kalpalan eduskunnassa. Väyrystä kiinnosti yllättäen, mitä Tapiolalle kuuluu ja kuinka Tapiolan liiketoiminta kehittyy. Kiinnostus oli yllättävää, koska Kalpala ei muistanut Väyrysen koskaan aikaisemmin kysyneen mitään näistä asioista. Kalpala ei aavistanut, että Väyrynen oli jo hyvää vauhtia kehittämässä suunnitelmaa, jossa Tapiolalle oli varattu tärkeä rooli yhtiön johdon siitä tietämättä.

Väyrynen saattoi nähdä uuden liittoutuman mahdollisena taustaryhmänä hänen uudelle poliittiselle nousulleen. Kansallispankin saaminen Väyrysen joukkoihin olisi ollut voitto, koska tähän saakka hänen tärkeitä tukijoitaan pellervolaisten yritysten lisäksi oli vuorineuvos Casimir Ehrnrooth, joka oli ruotsinkielisen pääoman symboli. Ehrnrooth ei peitellyt käsitystään sinipunahallituksen toiminnasta: hänen mielestään hallitus oli tärvellyt Suomen talouden.

Joulukuun 8. päivänä Tapiolan johdolle selvisi, mitä oli tapahtumassa. SOK:n pääjohtaja Jere Lahti kutsui yhtiönsä tiloihin Väyrysen, Kalpalan, Komin ja SOK:n hallintoneuvoston puheenjohtaja Seppo Törmälän. Kouri ja Lahti olivat kehitelleet ajatuksia yhdessä aikaisemmin; he myös asuivat samassa rivitalossa Helsingin Kulosaaressa.

Tilaisuuden avasi OKO:n pääjohtaja Pauli Komi, joka

sanoi edellyttävänsä, että Tapiola yhdistyy Pohjolaan. Kalpala sanoi pitävänsä ajatusta mielettömänä ja ihmettelevänsä, millä voimalla OKO:n pääjohtaja puhuu, jos OKO:n omistus Tapiolasta on 0,1 prosenttia. Kalpalaa suostuteltiin jatkamaan keskusteluja.

Seuraavana päivänä kokousta jatkettiin OKO:n tiloissa Arkadiankadulla. Nyt mukana olivat Väyrynen, Kouri, Lahti, Kalpala. Pohjolasta tulivat johtaja Pentti Seppälä ja pääjohtaja Pentti Talonen. Seppälällä oli tärkeä rooli, ja pääjohtaja Talonen ei aktiivisesti vienyt yhdistämistä eteenpäin. Hanketta valmisteltiin Jaakko Lassilan tuella ja siunauksella. Hankkeessa olisi käytetty ne Pohjolan osakkeet, jotka oli kerätty Kansallispankin rahoittamina Albemarleen.

Kalpala ymmärsi, että nyt suunniteltiin Tapiolan ja Pohjolan yhdistämistä. Hän oli pettynyt, yllättynyt ja vihainen. Hän ihmetteli myös sitä, kuinka Pohjolan asioista päätettäessä pääjohtaja voidaan sivuuttaa neuvotteluissa.

Lopulta kokouksessa sovittiin, että Pohjolan pääjohtaja Pentti Talonen ja Tapiolan toimitusjohtaja Kalpala jatkavat keskusteluja yhtiöiden yhdistämisestä. Julkisesti pellervolaiselle osapuolelle kerrottiin, että se saisi noin kolmanneksen uuden, perustettavan yhtiön äänivallasta. Keskusteluissa määrä jäi kuitenkin aina hieman alle kolmanneksen. Tämän osuuden hinnaksi oli laskettu noin 2,1 miljardia markkaa.

Talonen ja Kalpala aloittivat keskustelut, joissa molemmat olivat vastahakoisia. Talonen näki, että Tapiola halusi pitää kiinni itsenäisyydestään, ja hän kunnioitti vastapuolensa näkemystä. Talonen sai liiasta Tapiolan ymmärtämisestä arvostelua myös yhtiönsä sisällä. Kalpala tiesi, että Tapiola katoaisi maailmankartalta, jos hanke onnistuisi. Ei ollut ihme, että johtajat eivät löytäneet paljon hyviä puolia Tapiolan ja Pohjolan yhdistämisestä.

Luultavasti Lassila ei olisi koskaan antanut pellervolaisil-

le kolmannesta Uuden Suomalaiskansallisen Liiton äänivallasta. Kansallispankki olisi voinut järjestää omistuksensa siten, että valta olisi säilynyt alkuperäisillä omistajilla. Sen lisäksi Lassilalla oli oppositio myös omassa pankissa: pankin kokoomusta lähellä olevat johtajat eivät pitäneet edes ajatuksesta, joka olisi voinut jotenkin tukea Paavo Väyrysen pyrkimyksiä tulevaisuudessa.

Väyrynen saattoi kuitenkin olla kiitollisuudenvelassa myös Pohjola-ryhmälle. Pohjolan tuleva pääjohtaja Yrjö Niskanen kuului Väyrysen tukijoihin. Pohjola-ryhmä oli tiettävästi tukenut Väyrystä. Väyrysen myymä asunto Helsingin Kruununhaasta oli päätynyt arvonnan jälkeen Pohjola-ryhmään kuuluvalle Suomi-yhtiölle lokakuussa 1989 2,2 miljoonan markan hinnalla. Pohjola-ryhmä oli ostanut myös Väyrysen edellisen asunnon.

Operaatio rikkoi Tapiolan ja OKO:n suhteet. Kalpala sanoi OKO:n pääjohtajalle myöhemmin, että »tuommoisen pankin johtaminen ei voi olla vain cocktail-kutsuilla seisomista».

Väyrysen ja Tapiolan suhteet katkesivat lopullisesti maaliskuun 7. päivänä 1989. Väyrynen tuli tapaamaan Tapiolaan Kalpalaa. Väyrynen halusi tietää jälleen, mitä Tapiolaan nyt kuuluu. Kalpala puolestaan ilmoitti Väyryselle, että tämä kuului nyt vihollisleiriin. Sen jälkeen hän heitti Väyrysen ulos työhuoneestaan. Väyrynen on kertonut myöhemmin, että kukaan muu ei ole pystynyt loukkaamaan häntä yhtä pahasti kuin Kalpala tuona maaliskuisena aamuna.

Suuresta Suomalaiskansallisesta Liitosta ei tullut mitään. Liiton kaatoi käytännössä Kalpalan vastarinta, johon hän sai tiettävästi tuekseen Tapiolan suuria asiakkaita. Mutta myös Kalpalan suunnitelmat kariutuivat. Tapiolan ja Sammon liitosta ei koskaan tullut mitään. Tuunasen sijoittajaryhmän ja Tapiolan välinen optiosopimus raukesi 21. joulukuuta 1988.

Yltäkylläisyydessä elävä Suomi valmistautui viimeiseen jouluun, joka löisi kauppojen myynnissä kaikki edelliset ennätykset. Kaunis Nainen -liike mainosti City-lehdessä Arpege-, Eau de Gucci, Gucci 1-, ja Gucci 3-hajuvesiä. »Ylellinen, hellivä – ajatus arjen yläpuolelta», mainos kertoi.

Armeniasta oli tullut juuri uutinen maanjäristyksestä, jossa 25 000 ihmistä oli kuollut ja kymmenet tuhannet ihmiset menettäneet kaiken.

Suomi eli arjen yläpuolella, mutta arki välittyi myös rahan pumpuliin kääritylle kansalle.

9. Postipankki ja Kansallispankki

Kesällä 1987 Spontel-yhtiön toimitusjohtaja Jan Boëthius mietti sijoitusvaihtoehtoja. Yhtiöllä oli rahaa, mutta osakemarkkinat näyttivät epävarmoilta. Spontel ei ollut vielä lopullisesti irronnut entisestä emoyhtiöstään Sponsorista, mutta pian se olisi irti ja lähellä Yhdyspankin valtapiirejä.

Boëthius päätti sijoittaa Kansallispankkiin. Hän uskoi, että pankin osake kestäisi, vaikka kaikki muut osakkeet romahtaisivat. Sitä paitsi pankkiiriliike Evli oli tutkinut Kansallispankin omaisuuden. Pankkiiriliikkeen nuoret pörssimiehet olivat käyneet läpi jokaisen talon, jokaisen toimiston ja huoneen, jonka Kansallispankki omisti. He olivat päätyneet siihen, että pankin osake oli aivan liian halpa osakkeen todelliseen arvoon verrattuna. Se tarkoitti suomeksi, että Kansallispankin voisi ostaa Helsingin Arvopaperipörssistä pilkkahinnalla. Tutkimuksen mukaan pankin hinta olisi sen hallussa olevien kiinteistöjen hinta; koko pankkitoiminta ja siihen liittyvä valta tulisi kaupassa ilmaiseksi.

Ennen Kansallispankkia Evli oli tutkinut Helsingin Osakepankin arvon. Helsingin Osakepankki siirtyi lyhyen tais-

telun jälkeen Yhdyspankille vuonna 1985. Evlin tutkimuksen mukaan myös HOP:n hinta oli ällistyttävän halpa. Suomalaiset osakkeet olivat yhä aliarvostettuja, ja erityisen aliarvostettuja olivat pankkien osakkeet. Ja pankit omistivat paljon muita osakkeita, joiden arvo nousi nopeammin kuin se ehdittiin kirjata pankkien taseisiin.

Jan Boëthius innostui. Hän alkoi ostaa Kansallispankin osakkeita kehitysyhtiö Spontelille.

Boëthius oli tutkinut myös Kansallispankin omistusrakenteen. Yllätyksekseen hän oli huomannut, että pankin suurimmalla osakkeenomistajalla, Pohjolalla, oli vain 1,8 prosenttia äänistä. Se tarkoitti, että Kansallispankista voisi koota sellaisen nurkan, jota voisi käyttää painostukseen tai raakaan vallankäyttöön. Boëthius ei ehkä vielä tiennyt, kumpaan käyttöön juuri nyt ostettavat Kansallispankin osakkeet menisivät. Hän tiesi vain, että näillä osakkeilla voisi helposti tehdä rahaa.

Kansallispankin osake maksoi pörssissä 36 markkaa, mutta sen substanssiarvoksi laskettiin noin 80–90 markkaa. Helsinkiläisissä pörssipiireissä puhuttiin substanssiarvoista kuin jostakin taikasanasta. Sana tarkoitti periaatteessa yhtiön koko omaisuutta jaettuna yhtiön osakkeiden määrällä. Näin saatiin arvo, joka osakkeenomistajalle tulisi, jos yhtiön koko omaisuus myytäisiin, ja rahat jaettaisiin osakkeenomistajien kesken. Subtanssiarvo oli käytännöllinen käsite: se sai melkein jokaisen suomalaisen yhtiön näyttämään halvalta. Toisaalta se oli äärimmäisen epäkäytännöllinen: todellisia omaisuuden arvoja oli vaikeata tai mahdotonta laskea. Monen yhtiön pilkkominen ja myyminen oli vain teoriaa, joka ei ainakaan Suomessa onnistuisi helposti. Substanssiarvoa rakastivat juuri Spontel ja myös säästöpankkiryhmä sijoitusjohtaja Juhani Riikosen näyttäessä valoa tietämättömille.

Spontel osti Kansallispankin osakkeita markkinoilta niin

paljon kuin mahdollista. Sitä kiinnostivat erityisesti Kansallispankin vapaat osakkeet, koska vapaat osakkeet voisi myydä ulkomaille, ja niiden kurssi olisi sidottuja osakkeita korkeampi. Vapaat osakkeet voisi tarvittaessa myös piilottaa ulkomaiseen yhtiöön, jos Kansallispankki alkaisi etsiä osakkaidensa uutta omistajaa.

Pankki oli aktiivisesti luonut markkinat ulkomaalaisten omistamille osakkeille. Vuonna 1986 pankki oli markkinoinut vapaita osakkeita. Vuoden 1987 huhtikuussa pankki oli myynyt ulkomaisille sijoittajille optiolainan. Se tarkoitti, että sijoittaja antoi Kansallispankille lainaa, josta maksettiin vuosittainen korko. Seitsemän vuoden aikana sijoittajalla on oikeus ostaa Kansallispankin osakkeita siihen hintaan, joka osakkeella oli 7. huhtikuuta 1987. Optiotodistuksia, joilla osakkeita voi ostaa erikoishintaan, myytiin markinoille niin paljon, että vapaita osakkeita tulisi kymmenen miljoonaa kappaletta lisää, jos kaikki sijoittajat käyttäisivät optiotodistuksensa.

Finanssimurteella optiotodistuksia kutsuttiin warranteiksi. Warrantit vastasivat osakkeita; ainoa ero oli se, että sijoittajan piti panna vielä lisää rahaa ostaakseen warrantin oikeuttamat osakkeet.

Spontelissa laskettiin, että optiolainan kautta Kansallispankki myi ulos kymmenen prosenttia osakepääomastaan. Spontelissa Kansallispankin päätöstä ihmeteltiin, mutta osakkeita ostettiin entistä suuremmalla innolla.

Vielä syyskuussa 1987 Yhdyspankki tuskin tiesi Spontelin osakeomistuksesta. Joidenkin lähteiden mukaan Yhdyspankki oli koko operaation takana alusta lähtien, mutta todennnäköisempää on, että Spontel teki ostopäätökset itsenäisesti.

Epäily kuitenkin levisi. Kansallispankki ihmetteli osakkkeiden virtaa. Markkinoilla liikkui huhuja; ilma oli kyllästetty vihasta ja raivosta, joka oli jäänyt jäljelle Sponsorin ja

Spontelin taistelun jälkeen. Savuavalla taistelukentällä oli viimeksi nöyryytetty Kansallispankkia, vaikka Sponsor olikin pelastanut itsenäisyytensä.

Lokakuun pörssiromahdus muutti kaiken. Suomessa osakkeet eivät menettäneet yhtä paljon arvoaan kuin esimerkiksi New Yorkissa. Silti lasku oli tuntuva, ja kaikki suunnitelmat, jotka olivat perustuneet pörssikurssien jatkuvalle nousulle, olivat nyt entisiä suunnitelmia ja kadonneita haaveita.

Viimeistään nyt toimitusjohtaja Boëthiuksen piti kertoa Kansallispankin osakkeista Yhdyspankille. Hän kutsui Yhdyspankin johtajan Björn Wahlroosin ja pankkiiri Henrik Kuninkaan Spontelin pääkonttoriin Helsingin Mannerheimintiellä. Miehet istuivat »kirjastossa», joka oli pienehkö, sohvilla sisustettu huone, lähellä ulko-ovea. Boëthius kertoi Wahlroosille, että Yhdyspankki oli nyt todennäköisesti Kansallispankin suurin osakkeenomistaja, välillisesti. Yhdyspankin hallitsemalla Spontelilla oli 7–10 prosenttia Kansallispankin äänivallasta. Myöhemmin asiasta kerrottiin myös Yhdyspankin pääjohtaja Mika Tiivolalle.

Yhdyspankin oli pakko tehdä osakkeille jotakin. Romahduksen jälkeen niiden arvo ei ollut ennallaan. Uutinen yhdyspankkilaisen ryhmän nurkanvaltauksesta Kansallispankissa olisi ollut sensaatio, mutta se olisi myös kaatanut Yhdyspankin julkisen kuvan. Se olisi riisunut viimeisetkin vaatteet alastoman ja rivon valtapelin päältä, jota tosin pelattiin, mutta josta ei saanut jäädä julkisesti kiinni.

Yhdyspankin piti keksiä osakkeille ostaja. Asialle pantiin luotettu mies, pankkiiri Henrik Kuningas, joka kävi tunnusteluja moneen suuntaan. Yksi suunta oli Ruotsi, jossa kolmen nuoren finanssimiehen, Mikael Kamrasin, Gabriel Urwitzin ja Robert Weilin, yhtiö Proventus kehitteli omia operaatioitaan, joiden maine ei aina ollut mahdollisimman puhdas. Yhtiö tuli myöhemmin kuuluisaksi häikäilemättömistä rahastuksistaan ja Wärtsilän nurkanvaltauksesta, jota Proventus kehitteli Kansallispankin tukemana. Proventus liittoutui muodollisesti Kansallispankin kanssa Gota-pankin kautta, jolloin Kansallispankki lopetti epäonnistuneen Tukholman-sivukonttorinsa.

Osakkeet eivät kuitenkaan Proventusta juuri nyt kiinostaneet. Proventus saattoi kuitenkin herätä suomalaisen pankkimaailman kiehtovuuteen ensimmäisen kerran juuri kuultuaan Kansallispankin osakkeista.

Björn Wahlroos kehitteli myös jonkinlaista holding-yhtiötä, johon olisi sijoitettu sekä Kansallispankin osakkeet että Yhdyspankin osakkeita. Tämä yhtiö ei saanut kannatusta Yhdyspankin sisällä. Sitä pidettiin liian vaarallisena mallina.

Marraskuussa Kansallispankki teki uuden osakeannin. Se oli tavallinen osakeanti eli vanhojen osakkeiden omistaja sai ostaa neljällä vanhalla osakkeella yhden uuden. Osakeanti oli raskas Kansallispankin vanhoille omistajille. Se oli raskas, koska pankki halusi paljastaa nurkanvaltaajansa. Pankki suunnitteli osakeannin, jossa nurkanvaltaajan rahat loppuisivat. Pankki halusi sitä paitsi nähdä, kuka osakkeet oli ostanut. Osakkeita merkittäessä uusi omistaja joutuisi paljastamaan henkilöllisyytensä.

Spontelin toimitusjohtaja Boëthius olisi halunnut ostaa lisää Kansallispankin osakkeita osakeannissa. Spontelin hallitus ei kuitenkaan halunnut ottaa riskiä. Hallitus ei halunnut todennnäköistä taloudellista riskiä eikä sitä riskiä, että Spontel olisi paljastunut Kansallispankin nurkanvaltaajaksi.

Kuningas jatkoi ostajan etsimistä osakkeille. Keväällä 1988 Spontel joutui paljastamaan omistuksensa Kansallispankissa, kun Spontelin vuosikertomus julkaistiin. Silloin osakkeet olivat jo jatkamassa matkaansa eteenpäin. Kuningas oli myynyt osakkeet ensin Ruotsiin, josta ne olivat

jatkaneet matkaansa amerikkalaiselle sijoituspankkiirille, Gerald Nordbergille.

Nordberg oli lähellä kansallispankkilaista ryhmää. Hän osti ja myi pohjoismaisia osakkeita. Hän oli myös Pentti Kourin tuttava. Nordberg järjesti Nordic Investment -seminaareja, joissa suomalaisia osakkeita esiteltiin kansainvälisille sijoittajille. Joidenkin suomalaisten mielestä Kouri käytti tilaisuuksia hyväkseen kehumalla juuri niitä osakkeita joita Kouri tai Kouri Capital kulloinkin sattuivat omistamaan.

Saatuaan suuren määrän Kansallispankin vapaita osakkeita ja warrantteja Nordberg soitti Pentti Kourille ja tarjosi osake-erää hänelle.

Kouri oli jo liittoutunut Kansallispankin kanssa. Kansallispankki ei voinut rahoittaa omien osakkeidensa ostoa, joten Kouri tarvitsi toisen pankin. Toinen pankki oli valtion omistama Postipankki.

Postipankissa oli kokonaan uusi johto. Pankin pääjohtajaksi oli valittu ministeri Seppo Lindblom. Lindblom aloitti työnsä pankissa jo lokakuun 5. päivänä 1987, mutta hän sai varsinaisen vallan edeltäjältään Heikki Tuomiselta vasta tammikuussa 1988. Samalla pankin toimitusjohtajaksi nimitettiin kehitysjohtaja Ilpo Santala, joka oli palannut Teollistamisrahastosta takaisin vanhaan työpaikkaansa, Postipankkiin. Santala oli palannut mielellään: hän oli jo hyvissä ajoin tiennyt pääsevänsä toimitusjohtajaksi, ja hän tiesi, että nyt Postipankki voisi muuttua juuri siihen suuntaan, josta hän oli unelmoinut. Suunta oli vauhdikas, liikepankkimainen toiminta, jonka yksi motiivi oli luoda jälleen vaihtoehto Yhdyspankin ja Kansallispankin kaksinvallalle. Se oli unelma, josta Santala ei koskaan luopunut.

Postipankki ei juuri omistanut pörssiosakkeita vuoteen 1988 mennessä. Se ei tiennyt juurikaan pörssipeleistä, eikä pankissa ymmärretty niitä riskejä, joita pörssiosakkeisiin liittyy.

Vuoden 1988 alkupuolella Santala oli pankissa paljon haltijana. Hänen piti kehittää tietojärjestelmiä, maksuliikennettä ja investointipankkia. Hän teki nopeasti ja tehokkaasti töitä. Samaan aikaan pankin sisälle oli perustettu työryhmä, jonka tehtävänä oli miettiä, minkälaisia osakkeita Postipankin olisi hyvä omistaa. Työryhmän piti saada työnsä valmiiksi elokuun loppuun mennessä.

Ilpo Santala aloitti kuitenkin Postipankin sijoitukset odottamatta työryhmän raporttia. Santala osti Postipankin salkkuihin Leipurien Tukun osakkeita. Osakkeiden avulla Postipankki olisi päässyt kiinni myös Tukoon. Osakkeiden ostot aloitettiin toukokuussa. Pankin sisällä Santala ei juuri kertonut osakeostoistaan; hänen mielestään strategisista asioista ei sopinut lörpötellä esimerkiksi pankin johtokunnassa. Santala nautti kuitenkin pääjohtaja Lindblomin tukea, joka luotti Santalan tunnettuun ammattitaitoon sijoitusasioissa.

Kesäkuun 14. päivänä 1988 Santala sai vieraakseen Postipankkiin Kouri Capitalin toimitusjohtajan Juhani Lipsasen. Kouri Capital oli kiinnostunut Postipankin tarjoamasta rahoituksesta. Santala puolestaan oli kiinnostunut Kouri Capitalista asiakkaana. Kouri Capital oli samaan aikaan ehkä suurin yksittäinen sijoittaja suomalaisilla osakemarkkinoilla pankkien lisäksi. Kuka tahansa olisi ollut kiinnostunut Kouri Capitalista vuonna 1988.

Santala kysyi, paljonko rahaa tarvittaisiin. Kouri Capitalin miehet puhuivat noin 50 miljoonana markan luotosta. Santalan mielestä ajatus kuullosti hyvältä, mutta varsinaisesta luoton kohteesta ei puhuttu vielä mitään. Santala oli tosin tarjonnut Leipurien Tukkua yhdeksi kiinnostavaksi kohteeksi.

Juhannusviikolla Santala ja Postipankin sijoitusjohtajaksi ylennetty Pentti Vaaraniemi menivät pääjohtaja Seppo Lindblomin työhuoneeseen. He kertoivat tavanneensa

Kouri Capitalin johtoa ja neuvotelleensa luottoasioista. He halusivat tietää pääjohtajan periaatteellisen kannan luoton antamiseen Kourille. Lindblomin mielestä se oli periaatteessa mahdollista. Hän kysyi summia, ja hänelle kerrottiin, että Kourille annettaisiin mahdollisesti 40–50 miljoonaa markkaa. Se sopi myös Lindblomille.

Lindblom jäi kesälomalle. Hänen kesämökkinsä sijaitsi Itä-Suomessa, jossa lähin puhelin oli naapurissa. Häntä oli vaikea tavoittaa, ja hän ei soittanut pankkiin lomansa aikana.

Kouri suostui Gerald Nordbergin tarjoukseen. Hän halusi kuitenkin kertoa asiasta ensin Kansallispankkiin. Juhani Lipsanen yritti saada pääjohtaja Lassilaa kiinni, mutta ei onnistunut. Hän tavoitti johtaja Teppo Tabermannin, jolle Lipsanen kertoi Kouri Capitalin ostavan ison määrän Kansallispankin osakkeita. Hän kertoi myös, että osto ei ole vihamielinen teko, ja, että Kouri Capitalilla olisi rahoittaja kaupalle.

Kauppa tehtiin heinäkuun 5. päivänä 1988. Postipankki antoi seuraavana päivänä Kouri Capitalille rahat osakkeiden ja warranttien ostamiseen. Pankin johtokunnassa olivat paikalla toimitusjohtaja Ilpo Santala ja pankin johtokunnan jäsen Erkki Linturi. Tämä kahden jäsenen johtokunta päätti myöntää Kourille aluksi 487 miljoonaa markkaa, ja myöhemmin 50 miljoonaa markkaa lisärahoitusta.

Ilpo Santala teki Kouri Capitalin kanssa sopimuksen, jossa pankki rahoitti osakekaupat sataprosenttisesti. Voitoista pankki sai 45 prosenttia, vastuu mahdollisista tappioista oli kokonaan pankilla. Tappioita kukaan ei tietenkään tullut edes ajatelleeksi, koska pörssikurssit jatkoivat tasaista nousuaan.

Kouri Capital ei lopulta varsinaisesti maksanut korkoja lainastaan, vaan korot kasvattivat suoraan lainapääomaa. Osakkeista maksettavat osingot tulivat lainanottajalle eli Kouri Capitalille, ja osakkeisiin liittyvä äänioikeus oli aluk-

si puolestaan rahoittajalla eli Postipankilla. Myöhemmin Postipankki pääsi irti tästä sopimuksen kohdasta.

Heinäkuussa kukaan ei soittanut Linblomille. Postipankin johtajat ajattelivat, että Santala toimi Lindblomin täydellisellä tuella. Kukaan ei ollut kiinnostunut pankin ja Kourin välisistä sopimuksista, koska kukaan ei varsinaisesti tiennyt niistä. Sitä paitsi monella oli paljon muuta tekemistä.

Postipankin konserniin kuuluva Suomen Sijoitusosake Oy oli keksinyt saman ajatuksen kuin Ilpo Santala. Suomen Sijoitusosakkeen vähemmistöomistaja oli Eläke-Varma. Yhtiön hallintoneuvosto oli täytetty esimerkiksi seuraavilla herroilla: Metsäteollisuuden Keskusliiton toimitusjohtaja Matti Pekkanen, SAK:n puheenjohtaja Pertti Viinanen, Nesteen johtokunnan jäsen Martti Airamo, eduskunnan puhemies Kalevi Sorsa.

Hallintoneuvostolle Suomen Sijoitusosake oli ainutlaatuinen tapa oppia pörssipeliä. He oppivatkin nopeasti, että pörssipelissä voi tulla taitamattomille riskinottajille suuria tappioita.

Suomen Sijoitusosake oli alkanut ostaa Leipurien Tukun osakkeita. Se oli ostanut niitä kilpaa oman omistajansa eli Postipankin kanssa. Lopputulos oli se, että Postipankissa ja Suomen Sijoitusosakkeessa oli Leipurien Tukun osakkeita ja optiolainoja niin paljon, että ne olisivat pursuilleet ulos, jos joku olisi avannut oven. Postipankki oli ylittänyt kaikki omistusrajat, joita liikepankkilaki ja pörssin säännöt olivat pankeille panneet. Pankki ei voinut omistaa yli kymmentä prosenttia teollisuusyhtiön osakkeista. Pankin piti ilmoittaa pörssiin, jos sen omistusosuus nousi tiettyjen rajojen yläpuolelle. Pörssin toimitusjohtaja Matti Mäenpää tiettävästi soitti Ilpo Santalalle Leipurien Tukun osakkeista, mutta Santalan mielestä Postipankki ei omistanut liikaa osakkeita.

Kun Postipankki oli muuttunut osakeyhtiöksi, sille pantiin myös toinen raja. Se saattoi sijoittaa muihin yrityksiin

vain kymmenen prosenttia omasta pääomastaan. Lopulta Postipankki oli sijoittanut kaikenlaisiin osakkeisiin noin 1,5 miljardia markkaa. Pelkästään Leipurien Tukkuun Postipankki pani 550 miljoonaa markkaa.

Pankki oli elokuussa 1988 keskellä historiansa pahinta sotkua. Leipurien Tukun osakkeiden ostosta noussut kohu nosti esiin myös Kourin kanssa tehdyt sopimukset. Pankin tekemä sopimus Kouri Capitalin kanssa löydettiin pankin työntekijän kodista. Kun sopimus löytyi, toimitusjohtaja Ilpo Santala pyysi eroa. Sopimus oli hänen allekirjoittamansa. Allekirjoitetun sopimuksen lisäksi Postipankissa oli myös toinen sopimus, jossa Postipankin vastapuolena oli Britannian Neitsytsaarille perustettu Benedict Group General Partnership, mutta tätä sopimusta Santala ei ehtinyt koskaan allekirjoittaa.

Sopimus Kouri Capitalin kanssa saattoi olla ristiriidassa liikepankkilain kanssa. Se sisälsi joka tapauksessa suuren riskin, jonka Kouri Capital oli onnistunut siirtämään kokonaan Postipankin kannettavaksi. Se oli jälleen yksi loistava näyte Pentti Kourin suostuttelutaidosta ja Juhani Lipsasen taidosta tehdä edullisia sopimuksia. Se maksoi Ilpo Santalalle Postipankin toimitusjohtajan paikan. Luultavasti pankki olisi voinut antaa anteeksi toimitusjohtajalleen jopa Leipurien Tukun osakekaupat, varsinkin, kun Santala ei ehkä tiennyt Suomen Sijoitusosakkeen kaikista operaatioista.

Allekirjoittamaton sopimus Benedictin kanssa jätti Kourin 9-12 miljoonan markan pulaan. Nyt Kansallispankki tuli mukaan rahoittamaan omien osakkeidensa ostoa. Pankki rahoitti Benedictiä August Groupin kautta, jonka rahoittaja Kansallispankki jo valmiiksi muutenkin oli. Benedictin ja Augustin omistuspohja oli keskenään täysin samanlainen: käytännössä omistus jakautui Pentti Kourin ja sveitsiläisen Rossam S.A.:n kesken puoliksi. Rossamin takana taas oli Juhani Lipsanen.

Pankkitarkastusvirasto puuttui tiukasti Postipankin ja Kansallispankin välisiin sopimuksiin. Pankkitarkastusvirasto pakotti Postipankin myös purkamaan suuret osakeomistuksensa. Postipankki myi kuusi prosenttia Suomen Sijoitusosakkeen osakkeista PSP-Nuorisosäätiölle, jotta yhtiö olisi siirtynyt pois Postipankki-konsernista. Viranomaiset eivät kuitenkaan hyväksyneet Postipankin tulkintaa, vaan pankki joutui myymään uudelleen samat osakkeet Helsingin Kauppakorkeakoulun Tukisäätiölle.

Näin Suomen Sijoitusosake siirrettiin pois Postipankin konsernista, jolloin pankin ei enää tarvinnut huolehtia Suomen Sijoitusosakkeen omistuksista. Pankki pääsi myös omista kiusallisista osakkeistaan myymällä ne Suomen Sijoitusosakkeelle. Vastaavasti pankki antoi Sijoitusosakkeelle nollakorkoista lainaa.

Postipankista itsestään tuli myös Kansallispankin omistaja. Kun Postipankki huomasi ylittäneensä kaikki omistusrajat teollisuusyrityksissä, se joutui vaihtamaan teollisuusosakkeensa pankkiosakkeisiin, joita pankki sai vapaasti omistaa. Myöhemmin Postipankin omistamat Kansallispankin osakkeet siirtyivät Kouri-ryhmälle, jossa ne liitettiin jo aiemmin ostettuun Kansallispankin osake-erään. Näin Kourin ja Postipankin hallitsema osuus Kansallispankista kasvoi entistä suuremmaksi.

Pankkitarkastusvirasto painosti vahvasti Postipankkia muuttamaan sopimuksensa Kourin kanssa. Sopimukset saatiinkin muutettua nollakorkoiksi lainoiksi, jolloin lainapääoma ei enää kasvanut. Syksyllä Postipankkia uhkasi erityisen selvitysmiehen asettaminen selvittämään kaikki pankissa olevat sotkut. Selvitysmieheksi oli jo etsitty pankkitarkastusviraston entinen ylijohtaja Jussi Linnamo. Pankki onnistui kuitenkaan järjestämään asiansa ilman selvitysmiehen apua.

Toimitusjohtaja Ilpo Santalalle myönnettiin ero Postipan-

kin hallintoneuvoston kokouksessa syyskuun 20.päivänä 1988. Lokakuun 27.päivänä pankin uudeksi toimitusjohtajaksi valittiin johtaja Matti Niemi. Pankin pääjohtajana jatkoi Seppo Lindblom. Santalan lähin avustaja, Pentti Vaaraniemi, siirtyi talousjohtajaksi Ekomen -yhtiöön.

Postipankin tilintarkastajat eivät suostuneet ehdottamaan tili- ja vastuuvapauden myöntämistä pankin johtokunnalle ennen kuin ylimääräinen yhtiökokous oli käsitellyt vuoden 1988 tapahtumat. Postipankissa yhtiökokous tarkoittaa yhden miehen eli Suomen valtion edustajan yksinäistä kokousta.

Kesä 1988 jäi Postipankin ja suomalaisen pankkimaailman historiaan mustana jaksona. Toimitusjohtaja Santala kiisti syyllistyneensä mihinkään. Pienessä postipankkilaisessa piirissä hänen kuitenkin tiedettiin sanoneen, että sopimukset Kourin kanssa oli tehty »ehkä vähän liian nopeasti».

Kouri Capital ei tehnyt mitään erityisen sopimatonta. Se vain rahoitti itsensä erittäin edullisella sopimuksella, johon pankki suostui.

Kouri ei kuitenkaan halunnut katkaista suhteitaan Kansallispankkiin omistamiensa osakkeiden vuoksi. Hän tarvitsi Kansallispankkia, ja hän uskoi Kansallispankin tarvitsevan Kouri Capitalia, August Group General Partnershipia ja Albemarle Group General Partnershipia. Kouri haki Kansallispankin osakkeille ostajaa, sellaista ostajaa, joka olisi lähellä Kansallispankkia. Hän tarjosi osakkeitaan Pohjolalle, hän ehdotti Kansallispankille vaihtokauppaa, jossa Kouri olisi saanut itselleen Pohjolan omistamia Nokian osakkeita, ja Kansallispankin osakkeet olisivat menneet Pohjolalle.

Hän kehitteli Max-projektin. Se tarkoitti neuvotteluja ranskalaisen Paribas-pankin ja japanilaisen Marubeni kauppahuoneen kanssa. Molemmat olivat kiinnostuneita ottamaan Kansallispankin osakkeet. Ulkomaisia ostajaehdokkaita kävi myös neuvottelemassa Postipankin Unioninkadun pääkonttorissa. Postipankki tulkitsi jotkut ostajaehdokkaat mahdollisesti vihamielisiksi Kansallispankkia vastaan. Postipankki ilmoitti Kourille, että se ei voisi olla missään sellaisessa mukana, joka vahingoittaisi Kansallispankkia.

Kouri ei ollut hakemassa ulkomaista ostajaa vain Kansallispankin osakkeille. Hänen ajatuksissaan esimerkiksi Marubeni olisi voinut sijoittaa pankin osakkeiden lisäksi rahaa myös kansallispankkilaiseen teollisuuteen, mutta suunnitelmasta ei tullut mitään. Suomen talous alkoi huonontua niin nopeasti, että Marubeni ei enää ollut kiinnostunut sijoittamaan Suomeen. Kansallispankki ei ehkä ollut niin innostunut japanilaisesta omistajasta kuin Kouri kuvitteli. Toinen vaihtoehto on, että Kansallispankki vain näytteli tukevansa Kouria. Pankki saattoi olla jo päättänyt tuhota Kourin joka tapauksessa.

Postipankki halusi päästä eroon kiusallisista lainoista ja kiusallisesta asiakassuhteesta. Se sai muutettua sopimukset Kourin kanssa sellaiseen muotoon, jossa pankki 30 päivän varoitusajalla voi lunastaa osakkeet siten, että pääomavelkaa ei jää jäljelle. Syksyllä 1990 pankki käytti tätä oikeuttaan. Samalla Postipankki osti Kourilta Enson osakkeita, jotka olivat myös panttina Kansallispankin osakkeiden lisäksi.

Kansallispankin osakkeet oikeuttivat warrantteineen ehkä kymmenen prosentin äänivaltaan pankissa. Tarkka luku ei ole käytettävissä. Kouri Capitalin ja Benedictin lainat Postipankilta olivat kasvaneet 500 miljoonan ja miljardin välille.

Postipankki siirsi Kansallispankin osakkeet kuudelle yhtiölle, joista kolme on suomalaista ja kolme sveitsiläistä. Näitä yhdisti vain sveitsiläisen juristin nimi. Kansallispankin uuden suuromistajan todellisen nimen tietää todennäköisesti vain Postipankin johto. Uuden lainasuhteen kautta

Postipankki joka tapauksessa hallitsee edelleen Kansallispankin osakkeita. Näin valtionpankista oli tullut valtatekijä Kansallispankin sisälle. Markkinoilla epäiltiin, että Kansallispankin osakkeiden tosiasiallinen omistaja olisi kauppahuone Thomesto, mutta yhtiö kiisti tiedot tarmokkaasti.

Kourin, Postipankin ja Kansallispankin kohtalonyhteys oli päättynyt.

Kummallinen, salainen erä Kansallispankin osakkeita ei ollut kuitenkaan vielä pysähtynyt pitkällä matkallaan. Se jatkaa elämäänsä, se lisää epäluuloja; siitä voi tulla merkittävä tekijä, kun pörssikurssit uudelleen kääntyvät nousuun, ja osakkeille löydetään uusi ostaja.

10. Sampo, Yhdyspankki, Pohjola, Nokia ja Rauma-Repola ja Kansallispankki

Taito Tuunasen joulu 1988 oli rauhallinen, vaikka hän oli myrskyn keskellä. Joulukuun 21. päivänä esisopimus Tapiolan kanssa oli päättynyt, ja Sammon osakkeet ja niiden jättiläismäiset velat painuivat jälleen Tuunasen ja Kai Mäkelän päälle. Suomen talouselämän ääneenlausumaton kysymys oli, miksi Nokian pääjohtaja, vuorineuvos Kari Kairamo oli tehnyt itsemurhan. Maailmalla vuoden 1988 joulu jäi viimeiseksi vanhan idän ja lännen jouluksi. Vuotta myöhemmin Bukarestissa taisteltaisiin, ja myös muut Itä-Euroopan maat olisivat jo ottaneet pitkän hypyn kohti tuntematonta, jota kutsuttiin markkinataloudeksi.

Suomi pidätti henkeään, maailma pidätti henkeään.

Suomi oli markkinatalous, mutta markkinatalouden voimat eivät toimineet vapaasti. Vanha raha oli peloissaan; se päätti suojautua, hinnalla millä hyvänsä. Se ei vielä tiennyt,

mitä oli tulossa, mutta se kehitteli jo suojaustaan. Samaan aikaan toisiaan epäilleet ja vihanneet Yhdyspankki ja Kansallispankki varautuivat taisteluun, jonka tällä kertaa oli aloittanut Kansallispankki.

Tuunanen oli etsinyt aktiivisesti Sammon osakkeille ulkomaista ostajaa. Hän oli palkannut konsulttitoimisto Springer & Joppin Länsi-Saksasta etsimään keskieurooppalaista vaihtoehtoa. Konsultti oli tavannut eurooppalaisia pankkeja ja vakuutusyhtiöitä, mutta ensimmäisen kierroksen tulos ei vielä ollut vakuuttava. Konsulttitoimisto puhui ainakin Berliner Bankin, Minorcon, Credit Suissen ja Union Bank of Switzerlandin kanssa. Suuri saksalainen vakuutusyhtiö Allianz viestitti, että se ei olisi kiinnostunut kaupasta. Allianzin mielipiteeseen saattoi vaikuttaa se, että sille tarjottiin samaan aikaan myös suurta osuutta Pohjolasta eli Pentti Kourin ja Hannes Kulvikin keräämää osakenippua.

Käytännössä vuoden 1988 lopussa ja 1989 alussa saksalaisyhtiö Allianzille oltiin myymässä kaikessa hiljaisuudessa sekä Pohjolan että Sammon suurta osaa.

Konsultti suositteli Tuunaselle toista kierrosta, mutta sitä ei koskaan tullut. Tuunanen maksoi konsultille 25 000 Saksan markkaa eli hieman yli 50 000 markkaa.

Tuunanen oli tarjonnut osakkeita myös Ruotsiin. Hän matkusti joulukuun 7.päivänä 1988 Tukholmaan tavatakseen Mikael Hasselquistin Anders Wallin omistamassa Beijerinvestissä. Hasselquist ei ollut kiinnostunut ja Tuunanen palasi tyhjin käsin pikkujoulu-Suomeen.

Tuunanen oli ottanut yhteyttä myös Sponsorin toimitusjohtaja Hannes Kulvikiin. Kulvik oli kehottanut Tuunasta ottamaan yhteyttä Pentti Kouriin. On vaikeata tietää, raportoiko Kulvik Kansallispankkiin jo keskusteluistaan Tuunasen kanssa. Se on kuitenkin todennäköistä: Kansallispankki oli tullut Tuunasen rahoittajaksi 45 miljoonan markan lainalla marraskuussa. Näin Kansallispankki osti

näköalapaikan Tuunasen operaatioon. Käytännön raha-asioita Kansallispankissa hoiti Olli-Pekka Mikkola, sama mies, joka myöhemmin jakoi rahat myös Sammon osakkeiden ostoon Kulvikille ja Kourille. Ainakin Mikkola tiesi jo Tuunasen asiat tarkkaan, Kulvikin kautta tieto varmasti meni eteenpäin aina pääjohtaja Jaakko Lassilalle saakka.

Kai Mäkelä soitti Pentti Kourille Connecticutiin. Kouri ehdotti Mäkelän ja Tuunasen tapaamista. Tapaaminen piti järjestää ensin Lontooseen, Brown's-hotelliin, tammikuun 9. päiväksi 1989, mutta tapaaminen peruuntui.

Sen sijaan Tuunanen ja Mäkelä ajoivat lauantaina 21. päivänä tammikuuta 1989 Kulosaareen, Bertel Jungin tielle, Kourin asuntoon.

Taito Tuunanen ja Pentti Kouri eivät olleet aikaisemmin tavanneet. Tuunasesta oli tullut jo tavallisen ihmisen ja pienen sijoittaja puolesta taisteleva sankari. Kourin maine oli hämärämpi: entinen professori oli muuttunut ulkomaisille rahoilla sijoittavaksi peluriksi. Heissä oli kuitenkin myös jotakin samaa; he olivat nousseet peliin vanhan rahan ulkopuolelta, vaikka he käyttivätkin hyväkseen vanhan rahan heikkouksia; toinen heistä tuli Kemijärveltä, toinen Saaren kunnasta. Molemmat vaistosivat valtarakenteen heikot kohdat, ja molemmat käänsivät ne edukseen. Molemmat olivat kiinostuneita rahasta, mutta luultavasti raha ei ollut kummankaan tärkein elämän sisältö. Taito Tuunanen sijoitti myöhemmin pesäpalloon ja jääkiekkoon; Pentti Kouri osti uhkarohkeasti modernia taidetta. Näitä sijoituksia tuskin olisi tehty, jos rahan kerääminen olisi Tuunasen ja Kourin elämän tarkoitus.

Tuunasta ja Kouria yhdistivät samat ihanteet. He halusivat tehdä kaikki laillisesti ja omalta kannaltaan rehellisesti. Jos muut tekivät laittomia tai epärehellisiä sopimuksia, se ei ollut heidän ongelmansa. Vanhan rahan järjestelmässä Tuunanen ja Kouri olivat anarkisteja, koska heillä oli

ihanteita, joiden puolesta he olivat valmiita toimimaan.

Kulosaaressa, tammikuisena lauantaina 1989, Tuunanen ja Kouri päättivät luottaa toisiinsa. Tuunaselle jäi käsitys, jonka mukaan Kouri oli valmis ostamaan Sammon osakkeet ulkomaiselle sijoittajaryhmälle. Kourille jäi käsitys, jonka mukaan Tuunanen ja Mäkelä olivat pulassa. Kourin arvion mukaan Tuunasen päivät sijoittajana olivat lopussa.

Kouri edusti Pohjolaa ja Yhdyspankin osakkeita, mutta sitä Tuunanen ei tiennyt. Tuunasella oli pitävä ote Sammosta, jonka kautta voisi päästä vielä tiukemmin kiinni myös Yhdyspankkiin. Tuunanen ja Kouri yhdessä olivat kiinni koko yhdyspankkilaisessa linnoituksessa. Sen lisäksi Kourin hallussa oli myös suuri määrä Pohjolan osakkeita.

Kulosaaressa 21. tammikuuta, 1989, keskusteli kaksi miestä, jotka väliaikaisesti hallitsivat Suomen talouselämän ydintä, suomalaisten pankkien ystävällisellä suostumuksella. Pankit olivat mahdollistaneet Kourin ja Tuunasen toiminnan; pankeilla ei itsellään ollut mahdollisuutta käyttää kaikkea sitä valtaa, jonka ne olisivat halunneet itselleen.

Kouri ja Tuunanen päättivät jatkaa keskusteluja. Kouri ehdotti, että he tapaisivat Sponsorin toimitusjohtaja Hannes Kulvikin. Muutama päivä myöhemmin Tuunanen ja Tuunasen juridisena avustajana toiminut pankinjohtaja Markku Laine tapasivat Sponsorin tiloissa illalla Kulvikin ja Kourin. Isännät keittivät teetä, ja miehet tilasivat pizzapalvelusta iltapalaa. Tuunanen huomasi muuttuneensa tärkeäksi henkilöksi.

Tuunasen omistamista Sammon osakkeista oli tullut nyt puuttuva pala Kansallispankin, Kulvikin ja Kourin suunnitelmiin. Siksi Kulvik ja Kouri halusivat tehdä Tuunasen kanssa nopeasti esisopimuksen. Sopimus piti tehdä myös siksi, että yhä vahvemmat huhut kertoivat Yhdyspankin suunnittelevan Tuunasen kaatamista heti Sammon yhtiökokouksen jälkeen.

Sammon ylimääräinen yhtiökokous oli määrätty helmikuun ensimmäiseksi päiväksi 1989, koska Tuunasen edustamat sijoittajat olivat vaatineet kokousta. Tuunanen ja Mäkelä halusivat, että yhtiöön valitaan ylimääräinen tilintarkastaja, ja että edellisen yhtiökokousten ääniluettelot tarkastetaan uudellen. He vaativat myös, että hallintoneuvostoon valitaan kuusi uutta jäsentä.

Ennen yhtiökokousta Tuunanen oli ottanut yhteyttä Yhdyspankkiin. Sopiessaan puhelimitse tapaamista johtaja Björn Wahlroosin kanssa Tuunanen oli myös maininnut Yhdyspankille Sammon osakkeiden ostomahdollisuudesta. Yhdyspankki ei kuitenkaan halunnut ostaa. Syitä oli kaksi: pankissa oli juuri vaihtunut pääjohtaja, ja pankki oletti saavansa Tuunasen osakkeet muutenkin itselleen. Tuunanen sopi tapaamisen pankkiin. Yhdessä Mäkelän kanssa he vetosivat Yhdyspankkiin, että pankki äänestäisi Sammon yhtiökokouksessa yhdessä Tuunasen ryhmän kanssa.

Tuunanen uskoi Yhdyspankin taipuvan »oikeuden puolelle», koska pankissa oli julkikristitty, uusi pääjohtaja: Ahti Hirvonen. Björn Wahlroosilta ei kuitenkaan irronnut lämpimiä ajatuksia Tuunasen ehdotuksille; pankki ei missään tapauksessa halunnut äänestää Sammon johtoa vastaan, koska se joka tapauksessa suunnitteli omaa finanssiryhmäänsä Sammon varaan. Se ei tosin vielä tiennyt, mitä reittiä pankin suunnitelma lopulta toteutuisi.

Yöllinen neuvottelu Sponsorissa päätyi sopimukseen. Esisopimuksesta puuttui vielä hinta, josta ostajalla ja myyjällä oli erimielisyyksiä. Erimielisyydet sovittiin ratkaistaviksi myöhemmin.

Tuunanen lähti Sammon yhtiökokoukseen Turkuun urheilutoimittaja Raimo Häyrisen kyydissä. Häyrisen pieni, harmaa Alfa-Romeo oli se paikka, jossa Tuunanen sopi Suomen suurimman pörssikaupan hinnasta. Matkalla Turkuun Häyrisen autopuhelin soi vilkkaasti. Soittaja Helsingistä oli Sponsorin toimitusjohtaja Hannes Kulvik, joka tavoitti Tuunasen jossakin Salon tienoilla.

Hintaneuvotteluissa Kulvik halusi maksaa 490 markkaa Sammon osakkeelta. Tuunasen mielestä se oli aivan liian vähän: hän halusi 525 markkaa, koska se oli ollut myös Tapiolan tarjoama hinta. Tuunanen laskeskeli lyijykynällä ja ruutupaperilla erilaisia tarjouksia. Hintaero 490 ja 525 markan välillä tarkoitti hänelle ja hänen sijoittajaryhmällen 60 miljoonaa markkaa.

Turkuun tultaessa, Teboilin huoltoaseman jälkeen. Häyrisen auton eteen kääntyi Mercedes, jonka rekisterinumero oli 490. Tuunanen piti sitä enteenä, mutta lopulta hintaneuvottelut päättyivät. Kulvik ja Tuunanen sopivat, että Sammon hinta olisi 501 markkaa osakkeelta.

Tuunanen oli helpottunut, mutta hän ei uskaltanut vieläkään riemuita. Esisopimus oli mahdollista purkaa tietyillä ehdoilla. Hän meni Sammon yhtiökokoukseen osakkeensa alustavasti myyneenä, mutta Tapiolan katkerien kokemusten jälkeen hän ei uskaltanut luottaa ennen kuin olisi saanut rahat käteensä.

Ennen kokousta Tuunanen esiintyi Häyrisen radio-ohjelmassa yhdessä turkulaisen toimitusjohtajan, konsuli Jukka Vihannon kanssa. Tuunanen piti historiallisen uutisen sisällään. Ohjelman jälkeen hän lähti iltapalalle Häyrisen ja Vihannon kanssa. Sammon kokous olisi seuraavana päivänä.

Kokous oli tappio Tuunasen ryhmälle. Yhdyspankki ja Sammon johdon tukijat äänestivät Tuunasen ehdotukset nurin. Tuunanen näytti kärsineen lopullisen tappion, ja Helsingin Aleksanterinkadulla alkoi Taito Tuunasen nopean konkurssin viimeinen lähtölaskenta.

Yhtiökokous sinänsä oli kaoottinen. Kokous kesti seitsemän tuntia ennen kuin edes puheenjohtaja oli valittu. Kokous kesti puoleen yöhön saakka; Tuunanen tunnusti sekä yllättyneensä että pettyneensä tappiostaan. Erityisen

pettynyt hän kertoi olevansa Yhdyspankin äänestyspäätöksestä. Hävinneenäkin Tuunanen voitti kuitenkin piensijoittajien luottamuksen. Hänen kannattajansa kulkivat kokouksessa »Hyvä Taito» -merkeillä varustautuneina. Monet arvelivat Tuunasen yrittävän myydä osakkeensa eteenpäin niin pian kuin mahdollista; kukaan ei tiennyt, että oikeastaan hän oli jo myynyt ne.

Aamuyöllä Tuunanen ja Mäkelä palasivat Helsinkiin. Aamulla aikaisin allekirjoitettiin lopullinen sopimus Sammon osakkeiden myynnistä. Axion Group General Partnershipin puolesta sopimuksen allekirjoitti Sponsorin toimitusjohtaja Hannes Kulvik. Todellisuudessa Axion Groupia ei ollut ehditty vielä edes perustaa, kun sopimus jo allekirjoitettiin. Kaikki rahat nostettiin aluksi Pentti Kourin nimissä Kansallispankista.

Käytännössä rahaliikenteen kuitenkin hoiti koko ajan Sponsorin toimitusjohtaja Hannes Kulvik. Hän maksoi 851 miljoonaa markkaa Taito Tuunasen sijoittajaryhmälle, joka käytti pankinjohtaja Markku Laineen tiliä Yhdyspankissa rahaliikenteeseensä. Yhdyspankin kanssa oli neuvoteltu tilille sopiva korko, mutta Yhdyspankki ei ottanut huomioon sitä, että niin suuri summa tuotuna ulkomailta Suomeen laskisi yleistä korkotasoa. Pankki yritti laskea lupaamaansa korkoa, mutta sopimus oli jo tehty.

Sampo ilmoitti helmikuun 6. päivänä lyhyellä lehdistötiedotteella, että »ns. Taito Tuunasen yhtiöryhmittymän omistamat vakuutusosakeyhtiö Sammon osakkeet siirtyivät tänään Helsingin Arvopaperipörssissä tehdyllä kaupalla yhdysvaltalaisen sijoittajaryhmän Axion General Partnershipin omistukseen. Kaupan kohteena oli noin 1 900 000 osaketta eli 21,1 prosenttia Sammon osakepääomasta ja 20,6 prosenttia äänivallasta (ilman äänestysrajoitusta).

Sampo kertoi lisäksi, että »Sijoittajaryhmä on ilmoittanut, että se pitää Sammon osakkeita pitkän tähtäimen sijoituksena. Sampo ja Axion Group toteavat, että kysymyksessä on Sammolle ystävällismielinen taho».

Sammon tiedote jää historiaan hyväuskoisuuden ja valehtelun yhdistelmänä. Axion Group ei ollut amerikkalainen, se ei ollut ystävällismielinen eikä se ollut kovin pitkäaikainenkaan. Viiden viikon kuluttua Sammon osakkeet vaihtaisivat jälleen omistajaa; tällä kertaa ne menisivät pitkäaikaiselle sijoittajalle, joka sekin vakuuttaisi Sammolle olevansa ystävällismielinen.

Yksin Sampoa ei voi syyttää hyväuskoisuudesta. Myös Taito Tuunanen uskoi myyneensä Sammon amerikkalaisille sijoittajille, joita edustivat Pentti Kouri ja Hannes Kulvik ja Britannian Neitsytsaarille perustettu yhtiö. Tuunasella oli sitä paitsi muutakin tekemistä kuin miettiä, kenelle Sammon osakkeet olivat lopullisesti menneet. Nyt Tuunasen oli jaettava rahaa. Hän oli kaupassa edustanut 216 eri sijoittajaa. Sijoittajat olivat monenlaisia: yksityisiä ihmisiä, Taito Tuunasen ystäviä ja kylänmiehiä Saaren kunnasta, arvopaperiyhtiöitä, säätiöitä kuten Näyttelijöiden eläkekassa. Tuunanen ja Mäkelä olivat tehneet monista rikkaita ja joistakin miljonäärejä. Ne, jotka olivat uskaltaneet lähteä Tuunasen mukaan, voittivat, mutta lopputulos olisi voinut olla toinen, jos Kouri ja Kulvik ja Kansallispankki eivät olisi ottaneet yhteyttä oikeaan aikaan.

Tuunanen ja hänen ystävänsä, pankinjohtaja Markku Laine jakoivat rahat kaikille, pennin tarkkuudella; niille, jotka olivat myyneet yhden osakkeen ja niille, jotka olivat myyneet tuhansia osakkeita. Se oli ehkä 1980-luvun lopun tärkein ja laajin voitonjako siinä pelissä, jota myöhemmin kutsuttiin kasinotaloudeksi.

Tuunasen omat voitot olivat noin kymmenen miljoonaa markkaa, mutta hänelle jäi osuuksia Nobiscumiin, joka Sampo-operaation jälkeen siirtyi yhä selvemmin Kai Mäkelän valtakuntaan. Toinen Tuunasen yhtiö, Tuottajaosake,

jatkoi sijoittamistaan pörssiosakkeisiin, joiden kurssit kääntyivät 1989 jyrkkään laskuun. Näin Tuunasen voitoista suuri osa muuttui tappioiksi, jotka eivät kuitenkaan vielä realisoituneet.

Kun tieto Tuunasen Sampo-kaupasta tuli julkisuuteen, myyjä itse oli matkustanut Tampereelle puhuakseen Kansan Lehden seminaarissa. Hän oli ottanut koekäyttöön matkapuhelimen, jolla hän antoi rahisevan haastattelun radiouutisille. Juna Tampereelta Helsinkiin tuli kello 20.00 saman päivän iltana. Tuunasta vastassa olivat televisiouutiset ja useimpien lehtien toimittajat. Hän toisti samat asiat uudelleen ja uudelleen: Sammon osakkeet on myyty amerikkalaiselle sijoittajaryhmälle, jota edustaa neitsytsaarelainen yhtiö.

Axion Group General Partnership pysyi arvoituksena juuri niin kauan kuin sen pitikin pysyä arvoituksena. Suomalainen lehdistö ehti esittää jo kaikki mahdolliset ja mahdottomat vaihtoehdot varmoina tietoina Axionin omistuspohjasta. Sekaannusta lisäsi järvenpääläinen tilitoimiston omistaja, joka rekisteröi Axion-nimen Suomessa. Varmimpia veikkauksia Axion-nimen taustasta tiesivät tehdä vain ne, jotka muistivat, minkäniminen omistaja esiintyi Sponsorissa edustamassa Pentti Kouria. Se oli nimeltään August Group General Partnership.

Pentti Kouri itse kieltäytyi kommentoimasta Axionin taustaa. Hän oli New Yorkissa. Käytännön asioita hoitava Hannes Kulvik esiintyi Suomessa vain »välittäjänä»: se oli rooli, jota hän rakasti myös myöhemmin. Hän katosi mielellään paikalta, jos alkoi keskustelu Axionin todellisista omistajista.

Yhdyspankissa Axion Group oli suurin arvoitus. Pankin johtaja Björn Wahlroos ja pankkiiri Henrik Kuningas käyttivät tunteja miettiäkseen, kuka voisi Axionin takana. He miettivät uudelleen ja uudelleen kaikki vaihtoehdot. He

sulkivat pois vain yhden vaihtoehdo: Kansallispankki ei voisi missään tapauksessa piiloutua niin epämääräisen ja hämärän yhtiön suojaan. Tässä asiassa tavallisesti niin taitava Yhdyspankki laski väärin; juuri Kansallispankki oli kaiken takana.

Kansallispankissa oli tehty nopea päätös Axionin rahoituksesta. Todennäköisesti päätöksen takana olivat pääjohtaja Jaakko Lassila ja osastopäällikkö Tapio Niemi. Päätöksen mukaan Axionille myönnettiin yli miljardi markkaa lainaa, jonka vakuutena olivat vain lainanottajan nimet ja ostettavat osakkeet.

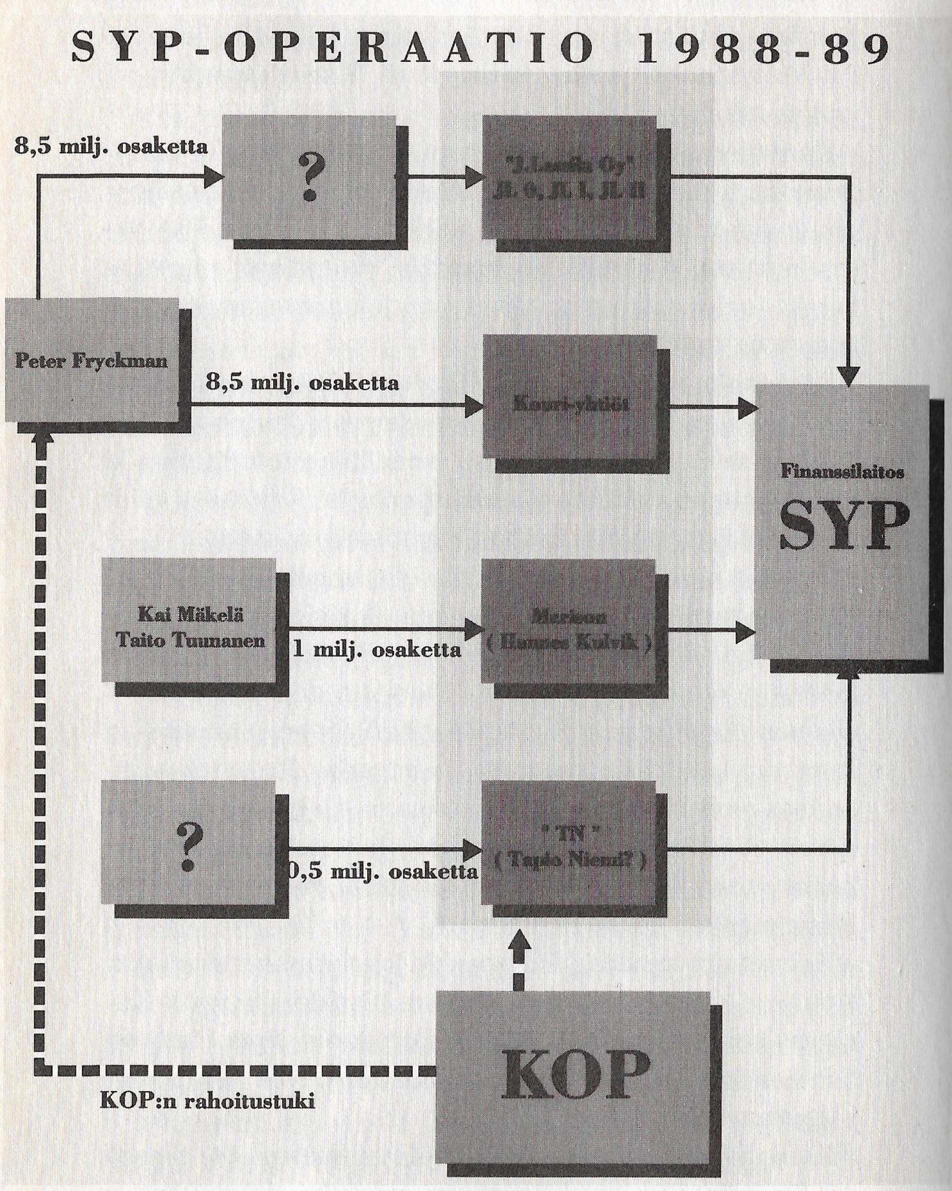
Käytännön asioita hoitanut Hannes Kulvik toimi Lassilan tuella ja suojeluksessa. Kulvikin asemasta kertoo se, että helmikuun 7. päivänä hän nosti pienellä nostotodistuksella 950 miljoonaa markkaa Kansallispankista. Kuitissa ei ollut minkäänlaista selvitystä rahan käyttötarkoituksesta.

Axionin ja Albemarlen rakenne oli samanlainen. Hannes Kulvik edusti sijoittajaryhmää, joka oli kätkeytynyt sveitsiläisen Khotso-yhtiön taakse. Suomen Pankille myöhemmin lähetetyn selvityksen mukaan Khotsosta omisti luxemburgilainen Engineering Research -yhtiö 98-prosenttisesti ja Intercorp kahdella prosentilla. Engineering Research -yhtiön taas omisti Jerseyn saarella toimiva Alvala Settlement -säätiö. Säätiön omistuspohjasta ei ollut saatavissa tietoja, koska Jerseyn säätiöistä ei ole rekisteriä. Ne eivät ole Iso-Britannian lain mukaan julkisia.

Helmikuun lopussa Yhdyspankki oli varma, että ainakin Kouri on Axion Groupissa mukana. Pankkiiri Henrik Kuningas soitti Kourille Vailiin, Coloradoon, jossa tämä oli hiihtämässä. Samassa paikassa pidettiin myös Nordic Investment -seminaaria.

Kuningas ehdotti neuvotteluja. Kouri suostui. He tapasivat Brown's -hotellissa, Lontoossa maaliskuun 9.päivänä.

Kouri ja Kuningas keskustelivat yökaudet. Kuningas ha-

lusi ostaa Yhdyspankin ja Sammon osakkeet Kourilta. Kuningas tarjosi tiettävästi Kourille myös 20 miljoonaa markkaa, jos tämä jättäisi Suomen pysyvästi. Hän uhkasi ja suostutteli, mutta hän ei suostunut maksamaan Kourin vaatimaa hintaa osakkeista. Kun neuvottelut eivät menneet eteenpäin, pöydälle lisättiin uusia yhtiöitä.

Kourilla oli käytettävissään Sammon osakkeiden lisäksi Yhdyspankin osakkeita. Kaikkiaan Kourin käytettävissä olevia Yhdyspankin osakkeita oli 28 miljoonaa kappaletta. Kouri Capital oli ostanut markkinoilta vajaat kymmenen miljoonaa osaketta. Joulukuussa Kansallispankki oli lopettanut sijoittaja Peter Fryckmanin rahoittamisen. Fryckmanilla oli noin 17 miljoonaa osaketta. Näistä puolet tuli Kourin salkkun, ja puolet Kansallispankki sijoitti muualle.

Sen lisäksi Hannes Kulvik osti Marison -yhtiöönsä miljoona Yhdyspankin osaketta Taito Tuunasen sijoittajaryhmältä. Varsinainen kauppa tehtiin maaliskuun 17. päivänä, mutta kaupasta oli sovittu jo aikaisemmin.

Maaliskuun 12. päivänä Jukka Saarnio, joka työskenteli juristina Kansallispankin sijoitusosastolla, laati laskelman käytettävissä olevista Yhdyspankin osakkeista. Kouri-yhtiöillä oli 16-17 miljoonaa osaketta. Sen lisäksi osakkeita oli yhtiöllä, joka Saarnion muistiossa esiintyy nimellä »J.Lassila Oy». Muistiossa eritellään vielä kolme JL-yhtiötä, ja näin Jaakko Lassilan tai hänen edustamansa yhtiön hallussa on vajaat kymmenen miljoonaa Yhdyspankin osaketta. Edelleen paperissa mainitaan Kulvikin miljoona osaketta, ja sen jälkeen noin puolen miljoonan osakkeen nippu, joka merkitty nimellä »TN». Se voi tarkoittaa Kansallispankin osastopäällikkö Tapio Niemeä.

Lassila saattoi edustaa joitakin häntä tai Kansallispankkia lähellä olevia yhtiöitä, joita Kourille ei haluttu paljastaa. Kansallispankki suojasi yhtiöitä tai yksityisiä ihmisiä, jotka saattoivat saada Yhdyspankin osakkeilla noin sadan mil-

joonan markan voitot. Voitto syntyi ostohinnan ja myyntihinan erotuksesta. Osakkeet oli ostettu Fryckmanilta ehkä 47 markan kappalehinnalla. Kun osakkeet myytiin eteenpäin Yhdyspankille painostuksen jälkeen, hinta nousi 56 markkaan. Näin »J.Lassila Oy:n» hallussa ollut osakenippu tuotti vajaan sadan miljoonan markan voiton kolmessa kuukaudessa.

Yhdyspankin yhtiökokoukseen vaadittiin lopulta rekisteröitäväksi vain Kouri-yhtiöiden nimissä olleet osakkeet. Yhdyspankkiin tuli maaliskuun 13. päivänä puhelinsoitto, jossa kerrottiin, että rekkalasteittain Yhdyspankin osakkeita tulisi rekisteröitäväksi pankin seuraavana päivänä pidettävään yhtiökokoukseen.

Soitto tuli Kansallispankista, mutta osakekuljetusta oli järjestämässä Kouri Capitalin toimitusjohtaja Juhani Lipsanen. Lipsanen ajatti kuorma-auton Yhdyspankin Aleksanterinkadun konttorin eteen. Konttori oli aikaisemmin ollut Helsingin Osakepankin pääkonttori. Lipsanen kohtasi pankissa hikoilevan ja kalpean pankinjohtajan, joka näytti saavan sydänkohtauksen millä hetkellä hyvänsä. Pankki ei aluksi halunnut ottaa osakkeita holviin, joten Lipsanen määräsi laatikot purettaviksi asiakasaulaan. Lopulta pankki taipui, ja laatikot täynnä Yhdyspankin osakkeita siirrettiin pankin holviin, joka oli täynnä arvotaidetta, joissa oli Yhdyspankin johtokunnan jäsenten nimilappuja.

Kiristys oli alkanut. Neuvottelut Kuninkaan ja Kourin välillä alkoivat uudelleen.

Kun Kuningas oli palannut Lontoosta, hän oli matkustanut Lappiin hiihtämään Yhdyspankin johtokunnan jäsenen Björn Wahlroosin kanssa. Lapissa Wahlroos ja Kuningas olivat miettineet uutta taktiikkaa; he halusivat välttää törmäyksen SYP:n yhtiökokouksessa, he halusivat myös Sammon, vaikka sen hinta nousikin nyt korkeaksi.

Kuningas ja Kouri tapasivat hotelli Vaakunan kabinetissa

maanantaina kello 15. He keskustelivat eri vaihtoehdoista, joilla kaupat olisi rahoitettu. Kauppojen yhteissumma nousi kolmeen miljardiin markkaan. Sellaista rahaa ei ollut saatavissa helposti. Sen vuoksi pöytään piti lisätä osakkeita. Pentti Kouri keksi uuden ratkaisun: Rauma-Repola oli luisunut Kansallispankin valtapiiristä kauas säästöpankkileiriin ja Yhdyspankille. Kansallispankki saattaisi haluta Rauma-Repolan osakkeet takaisin. Hän soitti pääjohtaja Jaakko Lassilalle, joka todella halusi osakkeet. Myöhemmin eräiden lähteiden mukaan Lassilan tarve saada Rauma-Repola takaisin oli niin suuri, että Kansallispankki oli halukas maksamaan osakkeista mitä tahansa. Toisaalta Yhdyspankki saattoi haluta hinnoitella Rauma-Repolan korkealle juuri saadakseen asiat näyttämään Kansallispankin kannalta epäedullisilta.

Illalla Kouri ja Kuningas jatkoivat neuvotteluja ravintola Savoyn kabinetissa. He söivät illallisen, neuvottelivat, soittivat toimeksantajilleen: Kouri Jaakko Lassilalle ja Hannes Kulvikille, Kuningas Yhdyspankin johtajille. Tulosta ei kuitenkaan syntynyt vieläkään. Kouri palasi Kulosaaren asuntoonsa keskiyön jälkeen ja meni nukkumaan sohvalle.

Ovikello soi kello 3.30. Henrik Kuningas tuli jatkamaan neuvotteluja. Kuningas oli hyväksynyt Kourin viimeiset ehdotukset. Miehet olivat valmiita tekemään sopimuksen. Puuttui vain juristi. Kourilla ei ollut suomalaista juristia, ja hän keksi vain yhden nimen. Hän oli Spontelin hallituksen sihteeri Jussi Mäkinen, joka hälyytettiin tekemään kauppakirjaa Suomen pörssihistorian suuri- nasta kaupasta joskus kello neljän aikaan aamuyöllä maaliskuun 14.päivänä 1989.

Yhdyspankin yhtiökokouksen alkuun oli enää aikaa vajaat kymmenen tuntia. Yhtiökokouksen puheenjohtajana toimisi ministeri Esko Rekola, joka sai aamyöllä soiton pankista. Hänelle kerrottiin, että sopimus oli tehty, ja

ongelmia kokouksessa ei nousisi.

Yhdyspankissa päivystivät pääjohtaja Ahti Hirvonen ja johtokunnan jäsen Björn Wahlroos. Wahlroos kirjoitti nimensä sopimukseen joskus kello 01.30, minkä jälkeen Hirvonen lähti kotiinsa nukkumaan.

Kauppakirjoihin tuli lopulta Pentti Kourin ja Kouri Capitalin nimet, koska Yhdyspankissa kukaan ei tiennyt, mikä Axion Group oikein olisi.

Kaupassa Yhdyspankki osti noin 27 miljoonaa Yhdyspankin osaketta ja 1,8 miljoonaa Sammon osaketta. Ostojen yhteishinta oli 2,7 miljardia markkaa. Yhdyspankki myi Rauma-Repolan osakkeita 306 miljoonalla markkalla, Nokian osakkeita 210 miljoonalla markalla ja Pohjolan osakkeita 207 miljoonalla markalla. Myytyjen osakkeiden yhteinen arvo oli 723 miljoonaa markkaa.

Sen lisäksi säästöpankkiryhmä myi Yhdyspankin välittämänä yli 18 miljoonaa Rauma-Repolan osaketta. Säästöpankeilla ja Valmetilla oli ollut suunnitelma, jonka mukaan Valmetin paperikonetuotanto ja säästöpankkiryhmän omistaman Tampella paperikonetuotanto olisi yhdistetty. Rauma-Repola oli luisunut jo pitkälle Kansallispankin ulottumattomiin, ja luultavasti ilman Kouri-kauppoja pankki ei olisi saanut koskaan Rauma-Repolaa takaisin omaan leiriinsä.

Jos kauppoja ei olisi syntynyt, Yhdyspankin yhtiökokous olisi muuttunut taisteluksi vallasta. Kansallispankin salaisen laskelman mukaan pankilla olisi ollut hallussaan korkeimmillaan jopa 43,44 prosenttia SYP:n yhtiökokouksen äänistä. Toisen vaihtoehdon mukaan pankin äänimäärä olisi ollut 31,83 prosenttia. Näin Kansallispankki olisi voinut halutessaan estää Yhdyspankin suunnitteleman uuden osakeannin, jolla valtaajien omistus olisi laimennettu olemattomiin.

Yhdyspankin juristien mukaan pankin ei olisi tarvinnut

hyväksyä Kansallispankin kuorma-auton tuomia osakkeita, koska papereita ei ehditty tarkistaa ennen yhtiökokousta. Pankki olisi voinut yksinkertaisesti kiistää Kansallispankin hallussa olevien osakkeiden äänioikeuden. Riita yhtiökokouksessa olisi kuitenkin johtanut monen vuoden riitaan raastuvassa, mikä ei Yhdyspankin mielestä ollut kovin houkuttelevaa.

Yhdyspankin olikin katsottava tilannetta oman finanssiryhmänsä kannalta. Jos pankki ei saisi Sampoa itselleen, vakuutusyhtiö voitaisiin myydä Pohjolalle, joka olisi voinut ostaa myös Kansallispankin hallussa olevat Yhdyspankin osakkeet. Näin Kansallispankki ja Pohjola olisivat hallinneet Yhdyspankkia. Tähän Pohjolan pääjohtaja Pentti Talonen ei kuitenkaan suostunut, koska ratkaisu oli hänen mielestään yksinkertaisesti väärä.

Yhdyspankin johtajia varjosti kuitenkin vielä helvetillisempi uhkakuva. Sampo olisi voitu myydä ulkomaille, esimerkiksi ruotsalaiselle S-E-Bankenille, joka olisi näin saanut otteen vanhasta yhteistyökumppanistaan, ja ruotsalaissuomalainen finanssiryhmä olisi rakennettu ruotsalaisten ehdoilla. Sammon myynti ei olisi ollut vaikeata; Pentti Kouri oli jo keskustellut monien ostajien kanssa. Taito Tuunasen epäonnistuminen saattoi johtua hänen kokemattomuudestaan ja vääristä konsulteista; Kouri uskoi pystyvänsä myymään Sammon tarvittaessa nopeasti ja hyvällä hinnalla.

11. Finanssilaitos ja Securus

Yhdyspankki ei voinut omistaa omia osakkeitaan. Sen piti kuitenkin järjestää asiansa niin, että kalliilla hinnalla ostettuja osakkeita ei pääsisi enää valtaamaan Kansallispankki

eikä mikään ulkomainen pankki ilman Yhdyspankin suostumusta. Kun omistajaa ei ollut olemassa, omistaja piti keksiä.

Yhdyspankin keksintö oli Finanssilaitos. Finanssilaitos oli pöytälaatikossa viime vuosikymmenet virunut yritys, joka 1920-luvulla oli perustettu pyörittämään raha-arpajaisia. Yhtiön oli omistanut Helsingin Osakepankki, jonka mukana yhtiö siirtyi Yhdyspankille vuonna 1985.

Keväällä 1989 Finanssilaitos sai Uuden Elämän. Finanssilaitosta tarvittiin yhdyspankkilaisen ryhmän uudeksi omistajaksi. Finanssilaitoksen omistajiksi tulivat Sampo ja Yhdyspankkia lähellä olevat vakuutusyhtiöt Y-Fennia, Teollisuusvakuutus ja Eläke-Varma.

Käytännössä Finanssilaitos sementoi Yhdyspankin ja Sammon omistuksen häntäänsä syöväksi käärmeeksi, jota kukaan ulkopuolinen ei pääsisi katkaisemaan tai häiritsemään. Yhdyspankki alkoi kehittää myös omia suunnitelmiaan finanssipalveluiden yhdistämisestä: se halusi yhdistää vakuutusten ja pankkipalveluiden markkinoinnin. Vakuutusyhtiöistä tuli yhdyspankkilaiselle ryhmälle mahdollisuus omistaa enemmän kuin aikaisemmin: kun pankin omat salkut olivat lain sallimiin rajoituksiin saakka täydet, voitiin lisää osakkeita sijoittaa vakuutusyhtiöiden salkkuihin.

Pentti Kouri kannatti julkisesti pankkien ja vakuutusyhtiöiden omistuksen lisäämistä. Hänen mielestään Suomeen piti luoda »Fortress Finland», sellainen finanssilinnoitus, joka ei olisi ulkopuolisten valloitettavissa. Hänen mielestään Kouri-kaupoissa kaikki voittivat: pankit voittivat, vakuutusyhtiöt voittivat ja Kouri itse voitti. Kourin mielestä erityisesti Yhdyspankin ratkaisu oli nerokas: pankki sai nyt liittolaisekseen vakuutusyhtiön, jonka se joka tapauksessa halusi.

Pankin tuloksessa Finanssilaitos näkyi ensimmäisenä vuonna voittoina. Pankki sai myyntivoittoja Pohjolan, Rau-

ma-Repolan ja Nokian osakkeista noin 250 miljoonaa markkaa. Seuraavana vuonna alkoivat tappiot. Finanssilaitoksen hallussa olevien osakkeiden kurssit laskivat jyrkästi vuonna 1989, jolloin koko pörssi kääntyi laskuun. Näin Yhdyspankki joutui kirjaamaan vuoden 1990 tulokseensa yli sata miljoonaa markkaa Finanssilaitoksen tappioita. Finanssilaitoksen tappioista itse pankille tuli kuitenkin vajaat neljännes, koska pankki omistaa Finanssilaitoksesta muodollisesti vain alle neljänneksen.

Omistuksen sementoinnin kautta johtajien valta Yhdyspankki-ryhmässä nousi entisestään. Sementoidussa omistuksessa omistajat eivät valvo johtajia, vaan johtajat käytännössä pystyvät valvomaan omistajiaan. Sementoitu järjestelmä vei myös Helsingin pörssiltä likviditeettiä eli ne osakkeet, joiden olisi pitänyt liikkua markkinoilla, muurattiin pysyvästi pankin ja vakuutusyhtiön linnoitukseen.

Kaikista moraalisista kysymysmerkeistä huolimatta Finanssilaitos saattoi olla Yhdyspankin kannalta kannattava sijoitus, mutta vasta monien vuosien tai yhden sukupolven jälkeen. Ainakin kaikki Finanssilaitoksen vaihtoehdot olisivat tarkoittaneet Yhdyspankin vallan murenemista tai ainakin jatkuvaa pelkoa ulkopuolisten hyökkäyksestä.

Finanssilaitoksen jälkeen Yhdyspankki pääsi nukkumaan yönsä rauhassa, mutta unien hinta oli kallis. Samaa hintaa maksavat Yhdyspankin lisäksi kaikki ne ihmiset, jotka saatiin innostumaan Suomessa osakesijoittamisesta. Myös he huomasivat, että halutessaan pankit voivat ottaa vallan, sementoida osakkeet ja unohtaa piensijoittajat ja muun yhteiskunnan.

Kansallispankissa ei ollut Finanssilaitosta. Kansallispankin piti myös luoda oma paikkansa osakkeille, jotka se oli vaihtokaupassa saamassa. KOP ratkaisua kutsuttiin Securukseksi, joka oli perustettu äskettäin, ja nyt yhtiöön haalittiin uusiksi omistajiksi vakuutusyhtiö Pohjola, Tuko, Rau-

ma-Repola ja Sponsor. Securus synnytettiin hirvittävällä kiireellä; kiire syntyi siitä, että arvopaperimarkkinalaki oli tulossa voimaan.

Suomen ensimmäinen pörssilaki kielsi salaiset osakassopimukset. Se tarkoitti, että kun laki oli tullut voimaan, osakassopimukset piti kertoa pörssille ja sijoittajille. Osakassopimukset tarkoittivat sopimuksia, joissa joku esimerkiksi oli sitoutunut ostamaan osakkeet toiselta tiettyyn hintaan, jos tämä oli osakkeita myymässä. Osakassopimusten avulla pankit kiersivät omia omistusrajoituksiaan: pankit parkkeerasivat omistamiaan osakkeita läheisille ystäville, mutta sopimuksen mukaan pankilla säilyi kuitenkin viimeinen sana siitä, kuka osakkeet todellisuudessa omisti. Kansallispankissa näistä sopimuksista oli kasvanut tiivis hämähäkinseitti, joka piti purkaa tai julkistaa elokuun 1.päivänä, jolloin pörssilaki tuli voimaan.

Kansallispankki ei tietenkään halunnut julkistaa sopimuksia, jotka olisivat kertoneet pankin suhteet moniin yhtiöihin, vaiteliasta apua pankki tarvitsi vielä tulevaisuudessa. Sen vuoksi sopimuksia purettiin, ja Securus luotiin. Securukseen tulivat Kourin kautta hankitut Pohjolan, Rauma-Repolan ja Nokian osakkeet.

Kansallispankki ja Kouri olivat sopineet, että kaikki kaapatut ja äskettäin hankitut osakkeet pyritään sijoittamaan jonnekin. Securus kehitettiin nopeana improvisaationa, johon suunniteltiin enemmän osakkeita ja enemmän omistajia. Yksi neuvotteluissa mukana ollut piti »varmana» sitä, että Kouri Capital tavalla tai toisella tulisi mukaan Securukseen. Se ei kuitenkaan sopinut Kouri Capitalille, joka ei halunnut tulla kantamaan osittain itse aiheuttamiaan tappioita.

Securus julkisti suuret osakekaupat heinäkuun lopussa. Securus taiteili kahden lain välimaastossa: toisaalta vakuutusyhtiöiden ulkomaalaisomistusta säätelevä laki oli muuttunut sillä tavoin, että kansallispankkilainen ryhmä ei uskaltanut vielä myydä Pohjolan vapaita osakkeita, koska ne olivat vaarassa muuttua sidotuiksi. Kansallispankin piti taas kiertää lakia omatekoisella keksinnöllä. Pohjolan osakkeista tehtiin optiosopimus, mutta varsinaiset kaupat tehtiin vasta seuraavan vuoden alussa.

Pohjolan vapaita osakkeita ei ostanut Securus, vaan Securuksen omistama tytäryhtiö Kopor Ltd. Koporin puolesta kirjoitti nimen sopimukseen Kansallispankin osastopäällikkö Tapio Niemi. Kopor oli rekisteröity Britannian Neitsytsaarille, mutta yhtiön osoite oli kuitenkin Mannerheimintie 4. Samassa osoitteessa sijaitsi tietenkin Hannes Kulvikin johtama Sponsor.

Koporin tapa kiertää uutta pörssilakia ei liene ollut rikollinen. Se kuitenkin osoitti Kansallispankin halua löytää laista kaikki pankin mentävät aukot. Se kertoi myös pankin halusta pitää kaikki ne myyntivoitot itsellään, joita se suinkin oli peleissään onnistunut hankkimaan.

Kansallispankki omisti Securuksesta kolmanneksen. Kolmasosa kuului Pohjola-ryhmän yhtiöille, vajaat 17 prosenttia Rauma-Repolalle, 12,50 prosenttia Sponsorille ja 4,17 prosenttia Tukolle. Kansallispankki pakotti näin Pohjola-ryhmän ostamaan Pohjolan osakkeita korkeisiin ylihintoihin. Näiden ylihintojen voitot siirtyivät pankille itselleen, Pentti Kourille ja salaiselle sijoittajaryhmälle, jota edusti sveitsiläinen Khotso-yhtiö.

Myös Securus osoittautui osakkailleen huonoksi sijoitukseksi. Kun kurssit laskivat nopeasti, yhtiön omaisuus eli ostetut osakkeet menettivät arvoaan. Pankki oli pakottanut lähimmät liittolaisensa omistamaan pankin hankkimia tappiollisia osakkeita. Kaikki tämä tehtiin, jotta pankin johdon ja vakuutusryhmän johdon valta lujittuisi; jotta syntyisi kansallispankkilainen vallan pyramidi.

Pyramidia rakennettaessa saivat faaraon vastustajat jät-

tää rakennustyön. Yhtyneiden paperitehtaiden toimitusjohtaja Niilo Hakkarainen kuului pyramidin arvostelijoihin. Pohjola-yhtiöiden pääjohtajan Pentti Talosen itsepäisyys ja omien yhtiöiden puolustus johti lopulta hänen eroonsa. Lopulta myös Kansallispankin hallintoneuvoston puheenjohtaja Aatos Erkko erosi kyseltyään ensin Kansallispankin 100-vuotisjuhlissa, onko pankin moraali varmasti kunnossa. Hänkin olisi luultavasti halunnut tietää, mitä Kouri-kaupoissa todella tapahtui.

Virallisesti pankin moraali oli tietenkin kunnossa. Kukaan ei sitä näyttänyt arvostelevan pankin sisällä; pankkitarkastusvirasto oli tutkinut Kouri-kaupat, ja niissä ei huomattu huomauttamista; Suomen Pankki oli tutkinut rahaliikenteen Sveitsiin, ja siitä ei löytynyt huomauttamista. Olivatko kaikki ne, jotka arvostelivat Kansallispankkia, vain vastuuttomia ja vainoharhaisia? Levittikö ilkeä kilpailija, Yhdyspankki, tarinoita, jotka kritiikittömät lehdet julkaisivat? Oliko syy siinä, että pankin toiminta oli niin monimutkaista ja vaativaa, että sitä ei yhteiskunnassa ymmärretty? Vai oliko moraalinen arvostelu vain vasemmistolaisten ja vihreiden juoni, jolla rehellisen Kansallispankin asemaa yritettiin murentaa?

Pahinta Yhdyspankin ja Kansallispankin elämässä saattoi olla se, että ne olivat ajaneet itsensä ja vakuutusystävänsä selvästi tappiolliseen sijoitukseen. Moraalisesti ne olivat vaikeuksissa myös siksi, että ne käyttivät itse valtaa finanssiryhmissään, jotka eivät kuitenkaan olleet muodollisesti pankkien tytäryhtiöitä. Esimerkiksi Yhdyspankki piti oman osuutensa Finanssilaitoksesta muodollisesti alle 20 prosentissa, jotta pankin ei tarvitsi kirjata Finanssilaitoksen tappioita omaan tulokseensa. Finanssilaitoksella ei kuitenkaan ollut omia työntekijöitä; yhtiöitä johdettiin Yhdyspankin pääkonttorista. Se oli vain väline Yhdyspankille järjestää omat ja vakuutusyhtiöiden asiat kuntoon. Samalla se esti

todellisen kaupankäynnin Yhdyspankin omilla osakkeilla, koska sementoinnin jälkeen yhtiön pörssikurssi ei muodostunut vapaasti.

Pentti Kouri esiintyi suurten kauppojen jälkeen julkaistuissa lehtijutuissa kauppojen tekijänä. Hän puhui suurista järjestelyistä ja pankkien ja vakuutusyhtiöiden vallan tärkeydestä. Jälkeenpäin hänen haastattelunsa näyttävät suurelta kulissilta. Lehdet halusivat mielellään yhden Suuren Sijoittajan, joka oli tehnyt Kouri-kaupat. Todellisuudessa peli oli käyty kahden välillä, kahden pankin organisoimana, ja lopullisen laskun joutuivat maksamaan pankkejakin rikkaammat yhtiöt, jotka Suomessa ovat vakuutusyhtiöitä.

Pankit pelasivat valtataistelunsa; Kouria, ja Henrik Kuningasta, tarvittiin välittäjinä. Kouria tarvittiin myös heittämään valtapelin ideoita, mutta todellinen pelin keskus oli pankeissa, ja tässä tapauksessa Kansallispankissa. Kansallispankissa pelistä kantaa vastuun pääjohtaja Jaakko Lassila. Häntä avusti Sponsorin toimitusjohtaja Hannes Kulvik, joka olisi kelvannut kardinaaliksi jokaiselle paaville, jos hän olisi sattunut elämään keskiajalla. Jaakko Lassilan ja Hannes Kulvikin suhde oli läheinen. Sponsor oli Lassilalle rakas yhtiö, koska hän oli itse sitä aikoinaan perustamassa. Kulvikissa Lassila luultavasti näki oman nuoruutensa, älykkään ja hyvin koulutetun pelurin.

Lopullinen valtataistelun maksaja oli, tietenkin, piensijoittaja. Hän oli uskonut, että hänen sijoituksellaan olisi jokin merkitys. Hänet oli juuri opetettu luottamaan Helsingin pörssiin. Hän kuvitteli, että kurssit nousivat ja laskivat sen mukaan, miten yhtiöt menestyivät. Hän ei ottanut huomioon sitä kiirettä, jolla suuret operaatiot tehtiin. Ne piti saada tehtyä paitsi ennen pörssilain voimaantuloa myös ennen kuin kurssit laskisivat. Mutta onneksi pankit pystyivät Suomen markkinoilla itse päättämään myös kurssien nousut ja laskut.

KOLMAS LUKU

SALALIITTO; PANKKI

12. Täydellinen suunnitelma

Hyllyssä on kuluneita lakikirjoja, pöydät ovat vaaleanpunaista kiveä. Iltapäivän kalpea valo tulee ikkunoista, jotka antavat sisäpihalle. Jostakin kuuluu luxemburgilainen liikenteen melu. Se syntyy liian monista autoista liian pienessä, liian vanhassa ja porvarillisessa kaupunkivaltiossa.

Asianajaja Nico Schaeffer tulee viisitoista minuuttia myöhässä haastatteluun. Hän on hieman punakka, isokokoinen, mies kuusissakymmenissä. Hän katselee vierastaan uteliaasti, pienillä terävillä silmillään. Hänellä on ruskea takki, siniraitainen paita ja kukikas solmio. Hän kysyy, mitä hän voisi tehdä vieraansa hyväksi.

Hän katsoo dokumenttia, joka on toimitettu Suomen Pankkiin kesällä 1989. Pankin johtokuntaan kuuluvalle Pentti Uusivirralle on lähetetty paperi, joka kertoo Britannian Neitsytsaarille perustetun Axion Group General Partnershipin omistuksesta. Paperi on kirjoitettu »Pentti Kourin pyynnöstä ja suostumuksella».

Paperin mukaan Axion Group General Partnershipin muodostavat Pentti J.K. ja Elly Odette Kouri, joilla on 49,75 prosenttia, sveitsiläinen yhtiö Khotso S.A., jolla on 49,75 prosenttia ja Axion Company Limited, jolla on 0,5 prosenttia.

Sitten paperissa kerrotaan, että herra Nico Schaeffer on valtuuttanut dokumentin laatijan kertomaan edelleen, että Khotson omistaa 98-prosenttisesti luxemburgilainen yhtiö Engineering Research ja kahdella prosentilla luxemburgilaisyhtiö Intercorp. Engineering Researchin taas omistaa

kokonaisuudessaan Jerseyn saarelle perustettu säätiö, Alvala Settlement.

Paperin on allekirjoittanut amerikkalainen lakimies Matthew Clary, joka toimii partnershipin sihteerinä.

Herra Nico Schaeffer tutkii hetken paperia. Hän hymyilee niukasti. »En voi tietenkään antaa lausuntoja tästä asiasta», hän sanoo.

Hän kuitenkin kertoo, että Intercorp on palveluyhtiö. Se ottaa tarvittaessa omistuksia asiakkaiden laskuun. Se on pieni yhtiö. Intercorpin takaa paljastuu kaksi miestä Liechtensteinista: lakimies Alfred Buchler ja liikemies Hans Foser. Yhteinen tekijä Intercorpin ja Engineering Researchin välillä on ollut vakuutusjohtaja Jean Pirrote.

Engineering Research on puolestaan holding-yhtiö. Sen omistukset ovat Schaefferin mukaan suurempia. Yhtiö ostaa ja myy muita yhtiöitä, antaa muille yhtiöille lainaa. Yhtiöllä on hallitus, mutta se on vain nimellinen: yhtiö ei ole antanut itsestään virallisia tietoja vuoden 1983 jälkeen. Silloin yhtiön suurimmaksi osakkaaksi tuli Intercorp. Nyt yhtiötä hallitsee siis Jerseyn saarelle perustettu säätiö.

Yhtiöiden todellisesta tilasta ja tai suhteista toisiinsa on melkein mahdotonta saada luotettavaa tietoa. Ne ovat voineet vaihtaa omistajia, tai kaikki omistajat ovat nimellisiä, ja yhtiöiden todeliset voitot menevät todellisille omistajille, joilla on sopimus nimellisten omistajien kanssa.

Schaeffer on tunnettu ja arvostettu mies Luxemburgissa. Luxemburgin asiat hyvin tunteva lähde kertoo, että Schaefferin nimi esiintyy nykyisin monessa paikassa. Hän on myös paikallisen lakimiesyhdistyksen puheenjohtaja ja hänellä on poliittista vaikutusvaltaa. Hän johtaa tiettävästi myös vapaamuurareita. Hänellä kerrotaan olevan suorat yhteydet Italiaan.

Erään dokumentin mukaan Schaefferilla oli yhteydet Banco Ambrosiano -skandaalin päätekijöihin: Michele Sin-

donaan ja Roberto Calviin. Sindona oli rahan pesijä ja mafioso, joka onnistui saamaan yhteyden Vatikaanin omaan pankkiin, L'Istituto Opere de Religione (IOR). Hän esitteli oman suojattinsa, Roberto Calvin, Vatikaanille. Calvi puolestaan veti Vatikaanin pankin osakkaaksi omaan pankkiinsa, Banco Ambrosianoon. Banco Ambrosianosta kehittyi kaikkien pankkirikosten äiti: lopulta pankki tuhosi asiakkaidensa rahoja yhteensä 800 miljoonaa puntaa. Samalla Vatikaani joutui keskelle vuosikymmenien pankkiskandaalia.

Sindona ja Calvi olivat vapaamuurareita. He kuuluivat pahamaineiseen P2-looshiin, joka sai otteen Vatikaanista ja koko Italian poliittisesta ja taloudellisesta johdosta. Looshin johtaja oli Licio Gelli, joka oli liikemies ja julkinen fasisti.

Michele Sindona tuomittiin murhasta vankilaan, jossa hän myöhemmin kuoli vieden salaisuudet mukanaan. Roberto Calvikaan ei ehtinyt kertoa poliiseille kaikkia tietojaan, kun Banco Ambrosianon selvitykset alkoivat. Hänet löydettiin hirtettynä Lontoosta Blackfriars-sillan alta.

»Tunnen paljon suomalaisia. Kun valuuttarajoitukset poistuivat, ihmiset halusivat sijoittaa ulkomaille. He huomasivat, että sieltä voi saada huomattavan tuoton», Schaeffer kertoo.

Entä jos suomalaiset viranomaiset haluaisivat saada lisätietoja Engineering Research -yhtiöstä?

»Jos minulla olisi hyvä päivä, lähettäisin heille kirjeen takaisin, jossa kieltäytyisin antamasta mitään tietoja. Jos sattuisi huono päivä, en lähettäisi edes kirjettä», Schaeffer myhäilee lempeästi.

Hän muistuttaa, että vain tuomio rikoksesta voisi avata luxemburgilaisen yhtiön salaisuudet. Silloinkin rikoksen pitäisi olla rikos myös Luxemburgissa, ei vain Suomessa. Se

tarkoittaa, että esimerkiksi sisäpiirin kaupoista saatu tuomio Suomessa ei riittäisi syyksi avata luxemburgilaista yhtiötä, koska sisäpiirin kaupat eivät ole rikos Luxemburgissa. Verorikokset eivät välttämättä ole rikoksia Luxemburgissa, ja valuutan siirroissa ei Luxemburgin kannalta ole mitään rikollista.

Schaeffer kertoo, että yhtiöt menevät hyvin. Jos ne menisivät huonosti, hän kuulisi heti siitä.

Onko yhtiöiden takana suomalaisia?

»Siihen en voi vastata. Voin kyllä yleisesti sanoa, että suomalaisia sijoittajia arvostetaan, koska he eivät ota niin suuria riskejä kuin sijoittajat joistakin eksoottisista maista. En nyt kuitenkaan halua kertoa mitä maita tarkoitan.»

Schaeffer hyvästelee leppoisasti vieraansa. Hän myöntää, että hänellä on paljon kontakteja Italiaan. Hän kertoo myös, että hän tuntee hyvin Suomesta asianajaja Zacharias Sundströmin. Hän on Schaefferin hyvä ystävä ja hänen mukaansa pätevä juristi.

Luxemburgin ostoskadut ovat jo hiljenneet. Kevään kylmä tuuli kiertelee Royale-kadulla, jolle tärkeimmät pankit ovat sijoittuneet. Samalla kadulla on myös suuri Royale-hotelli, joka on siirtynyt irakilaiseen omistukseen, ja jossa irakilainen raha pitää nyt päämajaansa. Se sopii hyvin Luxemburgiin, joka tarjoaa suojan kaikenlaiselle rahalle. Luxemburgiin tullut raha voi olla valkoista, harmaata tai mustaa. Kun se lähtee eteenpäin, se on joka tapauksessa valkaistu kiiltävän puhtaaksi.

Luxemburgiin perustetaan yhtiöitä kilpaa. Paikallisten juristien kanssa kilpailevat ulkomaiset pankit. Kansallispankki on sattumalta suomalaispankeista kaikkein aktiivisin yhtiöiden perustaja ja majoittaja. Kaikki Kansallispankin perustamat ja hoitamat yhtiöt eivät ole olleet hyvämaineisia. Kansallispankki käytti Luxemburgia myös keväällä 1991 siirtääkseen syntyvän valuuttatappion sikäläiseen ty-

tärpankkiinsa. Se sai Suomen Pankin raivostumaan.

Monimutkainen, Suomesta eri maihin kulkeva yhtiörakenne luotiin Kouri-kauppoja varten. Se luotiin kovalla kiireellä keväällä 1988. Yhtiöt kulkivat Britannian Neitsytsaarilta Sveitsiin, Sveitsistä Luxemburgin kautta Jerseylle. Yhtiörakenteen takana ovat todennäköisesti Sponsorin toimitusjohtaja Hannes Kulvikin nerokkaat aivot. Rakennelman ainoa ja tärkein tehtävä oli peittää omistus, lopullisesti. Juuri tässä tehtävässään nerokas rakennelma ei täysin onnistunut.

Käytännön työn teki Kulvikin puolesta asianajaja Sundström, jonka Kulvik tunsi jo edellisestä työpaikastaan Valmetista. Sundströmin Nordic Law -toimisto hoiti Valmetin asioita, ja myöhemmin myös Valmetin pääjohtajan, ministeri Olavi J. Mattilan asioita. Valmetin autotehtaisiin liittyvät asiat ovat yhä Nordic Lawn juridisessa hoidossa.

Sundströmin maine asianajajana ei ole paras mahdollinen, jos sitä kysyy hänen entisiltä asiakkailtaan tai muilta asianajajilta. Hänen sanotaan olleen valmis moniin sellaisiin asioihin, joista hänen alaisensa ovat halunneet kieltäytyä. Hänen toimistossaan asianajajat ovat vaihtuneet tiheästi. Kaikki hänen monimutkaiset rakennelmansa eivät ole aina suojelleet vain asiakasta, vaikka ne ovat siltä näyttäneet. Silti hänen virallinen taustansa on puhdas ja akateeminen.

Sundström ilmoittaa toimivansa Helsingin lisäksi myös Brysselissä, Tukholmassa ja Genevessä. Genevessä hänellä on ainakin kaksi avustajaa. Asianajaja Dominique de Weck hoitaa Sundströmin asioita. Sen lisäksi hän on perustanut yhtiön rouva Karin Rieserin kanssa, jonka mies Philip Rieser on hoidellut Sundströmin rahaliikennettä.

Sundströmin ja Rieserin yhtiö, Rieser & Cie, sai Kouri-kauppojen jälkeen palkkioita Geneveen. Palkkiot lähetettiin suoraan Albemarle ja Axion Groupin tililtä Kansallispankissa, jossa tiliä isännöi luonnollisesti Hannes Kulvik.

Sen lisäksi tililtä siirrettiin palkkioita Sarva S.A.:n tilille. Tässä tapauksessa Kulvik hoiti samaan aikaan sekä rahan maksajan että rahan saajan asioita.

Esimerkiksi tammikuun 9. päivänä 1989 Sarva S.A. sai palkkioita »ammatillisista palveluksista» 89 990,15 markkaa. Kansallispankista lähetyssä tilisiirrossa rahat olivat valitettavasti menneet vahingossa Kulvik & Cie:n tilille. Tili oli joka tapauksessa sama: se oli avattu geneveläisessä Banque du Depot -nimisessä pankissa. Tilin numero on 877 994.30.

Banque du Depot'n omistaa kreikkalainen Latsiksen suku. Suku hankki aikoinaan rahansa epämääräisillä öljykaupoilla ja mahdollisesti asekaupoilla. Rahat sijoitettiin pankkiin, jonka aikaisemmin omisti Onassiksen laivanvarustajasuku. Tässä pankissa Kulvikin tili sijaitsi kuitenkin luultavasti vain siksi, että asianajaja Sundstömin yhtiökumppani Philip Rieser sattui olemaan pankissa töissä. Rieser on sittemmin siirtynyt toiseen pankkiin.

Banque du Depot'n tili voi olla juuri se sveitsiläinen tili, jonka olemassaolon Kansallispankki tarmokkaasti kiisti keväällä 1991. Juuri tälle tilille on mahdollisesti siirretty myös ne 116 miljoonaa markkaa, jotka Kouri-kauppojen voitoista katosivat Khotso -yhtiön laskuun. Tosin tili voi olla Lontoossa tai vaikka Suomessa. Rahaliikennettä Suomessa hoiti Hannes Kulvik keväällä 1989. Hän nosti Kansallispankista rahat, jotka maksettiin Taito Tuunasen sijoittajaryhmälle. Hän siirsi rahat pois Kansallispankista Osuuspankkien Keskuspankkiin, kun Sammon osakkeista oli tullut voittoja osakkeiden siirryttyä Yhdyspankin hallitseman Finanssilaitoksen salkkuun maaliskuussa 1989.

Toisaalta Sarva oli saanut koko ajan osinkoja niistä Pohjolan osakkeista, joita Albemarle Groupiin oli kerätty keväästä 1988 lähtien. Kansallispankki oli tehnyt lähdeveroilmoituksen, jossa vakuutettiin Sarvan olevan sveitsiläi-

nen yhtiö. Yksi näistä ilmoituksista tehtiin 17.6. 1988. Ilmoituksessa kerrottiin Sarvan sijaitsevan osoitteessa Carrefour de Rive 1, Genevessä.

Carrefour de Rive on pieni aukio, jota reunustavat rumat toimistotalot. Numero 1 kuuluu alueen rumimpiin taloihin: se on harmaa ja iloton. Talon alakerrassa myydään hajuvesiä ja pikaruokaa; toisella sivustalla on poliisiasema. Alaoven vieressä on lista talon toimistoista. Kuudennessa kerroksessa on asianaja Dominique de Weckin toimisto.

Hissin vieressä on postilaatikko, josta löytyvät tutut nimet: Sundström, Rieser & Cie, Sarva SA, Salminen & Cie, Dominique de Weck ja Mattila & Cie. Mattila & Cie:n omistaa ministeri Olavi J. Mattila Suomesta. Hänen yhtiöstään on myös erityinen kilpi muiden kilpien yläpuolella.

Carrefour de Rive 1 on siis suomalaisen liiketoiminnan keskuksia Genevessä. Silti suomalaisten asioita hoitava Dominique de Weck ujostelee; hän ei halua juurikaan keskustella asiakkaistaan. Ne eivät ehkä olekaan hänen asiakkaitaan, vaan Zacharias Sundströmin asiakkaita. de Weckin tiedetään toimineen vain Sundströmin sveitsiläisenä avustajana.

Sundström tuli mukaan Kouri-kauppohin Kulvikin kautta. Kulvikin lisäksi Sponsor käytti Sundströmia joihin asioihinsa, ja Kourille Sundström tarjosi sellaista yhtiörakennetta, johon Kouri olisi voinut piilottaa omaisuutensa Euroopassa. Se olisi kuitenkin ollut lainvastaista Yhdysvalloissa, joten Kouri ei siihen suostunut.

Olavi J. Mattilan ja Hannes Kulvikin yrityksillä ei tarvitse olla mitään tekemistä toistensa kanssa. Toisaalta Sundstömin toimintaa tuntevat lähteet muistuttavat, että hänen hallinnassaan olevat yhtiöt liittyvät usein toisiinsa. Yhtiöitä siirrellään nopeasti eri tarpeiden mukaan, yhtiöt vaihtavat nopeasti omistajaa, ja kokonaisia uusia yhtiöketjuja rakennetaan tarvittaessa.

Olavi J. Mattilaa epäiltiin julkisesti rahansiirroista Sveitsiin. Epäilyt julkaisi Helsingin Sanomat, joka väitti, että Mattila olisi siirtänyt rahaa omistamaansa O.J. Commerce -yhtiöön. Mattila kuitenkin kiisti epäilyt ja ilmoitti, että hän ei edes omista yhtiötä, vaan se kuuluu Oleg Jakovlev -nimiselle idänkaupan konsultille.

Valtiontalouden tarkastusvirastossa oli tehty tutkimus, joka keskittyi Olavi J. Mattilan rahansiirtoihin ja tietoihin, joiden mukaan Mattila olisi käyttänyt Valmetin varoja omiin ja perheensä tarkoituksiin.

Mattilan väitettiin käyttäneen Valmetin työsuhdeautoja ja luottokortteja perheen yksityisiin menoihin. Valtiontalouden tarkastusviraston muistion mukaan Mattila käytti vuonna 1982 kaikkiaan kahdeksaa työsuhdeautoa, jotka oli varattu hänen perheelleen.

Yhteinen postilaatikko Sarvan ja Mattilan yhtiöiden kesken ei ole todiste mistään. Se on vain viite siitä, että Mattilan ja Kulvikin asiat on hoidettu Sveitsissä samoista osoitteista.

Geneveläisessä tilintarkastustoimistossa on kiire. Tilintarkastaja, vaalea nainen viisissäkymmenissä, valittelee myöhästymistään. Hän kuuntelee kertomuksen yhtiörakenteesta. Hän tutkii kaavakuvan Khotsosta, luxemburgilaisyhtiöistä ja Jerseyn saaresta. »Huonosti, hölmösti tehty», hän tuhahtaa.

Asiantuntija ihmettelee, miksi Kulvikin piti alun perin näkyä omalla nimellään. Miksi piti perustaa Kulvik & Cie? Miksi ei perustettu vielä yhtä peiteyhtiötä, joka olisi sijoitetu vaikka Liberiaan?

Ne ovat hyviä kysymyksiä. Täydellinen suunnitelma peittää omistus ja peittää jäljet ei toimi täydellisesti. Khotson, Engineering Researchin ja Alvala Settlementin suunnitelma vuoti. Sen vuoksi se myös tuli julkisuuteen. Se vuoti kahdesta kohdasta: yhtiöt ostettiin tunntetulta oopperalau-

lajalta, Matti Salmiselta, ja yhtiön ostajina olivat Marja-Leena ja Hannes Kulvik.

Vuonna 1989 Sarva yritti uudelleen peittää jälkensä muuttumalla Khotsoksi. Se ei kuitenkaan onnistunut, koska sveisiläisiin yritysrekistereihin jäi tiedot yhtiön nimen vaihdoksista. Nimenä Khotsoon sisältyi myös vitsi: toisinpäin luettuna Khotso oli Osto HK eli osto Hannes Kulvik.

Khotson eli entisen Sarvan piti saada yhtä paljon voittoja kuin Kouri sai omaa nimeään kantavista kaupoista. Kouri kuitenkin kuvitteli tehneensä sopimuksen Kansallispankin tai Sponsorin tytäryhtiön kanssa. Hän ei kuvitellut tehneensä sopimusta sellaisen yhtiön kanssa, jonka lopulliset omistajat jäisivät lopullisesti salaisuudeksi. Sitä paitsi Khotso oli saanut enemmän voittoja kuin Kouri. Kouri vaati Khotsolta noin 10 miljoonan markan korvausta rahoista, joista puolet olisivat kuuluneet Kourille. Osa näistä rahoista päätettiin sopimuksella, joka tehtiin Kansallispankissa toukokuun 8. päivänä 1989. Päätöksen mukaan Yhdyspankin osakekaupoista maksettiin kymmenen prosentin »toimenpidepalkkio» Axion Group General Partnershipille, joka oli sama kuin Albemarle Group General Partnershipille. Samalla sopimuksella päätettiin maksaa syntyneestä revalvaatiovoitosta kaksi kolmasosaa partnershipille ja kolmasosa pankille.

Näin pankin tekemällä sopimuksella poikettiin siitä voitonjaosta, joka oli päätetty aikaisemmin. Alkuperäisen sopimuksen mukaan voitot jaettiin puoliksi pankin ja partnershipin välillä. Kansallispankki oli tavallaan rahoituksellinen yhteistyökumppani Kourin ja Kulvikin yrityksessä.

Pankki ei ollut tietämätön Kulvikin roolista Kouri-kaupoista. Sen vahvisti itse pääjohtaja Jaakko Lassila puhelinkeskustelussa jo kesällä 1989. Sen lisäksi toukokuun 8.päivän sopimuksessa viitataan erityisiin keskusteluihin, jotka käytiin Jaakko Lassilan kanssa, minkä jälkeen lopulliset sopimukset tehtiin.

Kulvik on sanonut edustavansa sveitsiläisiä sijoittajia. Miksi sveitsiläiset sijoittajat olisivat tarvinneet Hannes Kulvikin edustamaan itseään yhtiön kautta, jonka nimi on Kulvik & Cie? Miksi sveitsiläisille sijoittajille olisi yleensä pitänyt jakaa rahaa kaupoista, jotka tehtiin Suomessa ja joissa suomalaiset osakkeet vaihtoivat omistajaa? Miksi hänen omat yhtiönsä luopuivat voitoista »sveitsiläisten» yhtiöiden hyväksi? Hänen selityksensä voi olla totta vain kirjaimellisesti: yhtiöt on todella rekisteröity Sveitsiin, mutta kaikki niiden toiminta tapahtuu käytännössä Suomessa. Sen vuoksi ne saattavat kiinnostaa myös suomalaista verottajaa, mutta verottajan mahdollisuudet selvittää peiteyhtiöiden todellista taustaa ovat pienet.

Elokuun puolivälissä 1989 Khotso eli oikeastaan Sarva tekee taas uuden peitesopimuksen. Britannian Neitsytsaarille on perustettu Khotso S.A., jolle Sveitsin Sarva siirtää kaikki vastuut myyntivoitoista tai tappioista. Sveitsin Sarvalle jäävät vain osinkotulot.

»Uudesta» Khotsosta tulee nyt Sarvan sijasta Axion Group General Partnershipin osakas.

Sopimuksen ovat allekirjoittaneet Neitsytsaarten Khotson puolesta Matthew Clary ja Sarvan puolesta Zacharias Sundström. Myöhemmin Sundström ei ole pystynyt tarkasti selvittämään, miksi sopimus tehtiin.

Sopimuksessa kerrotaan, että Sarvan piti päästä irti aikaisemmista sopimuksistaan, koska tilanne »sijoitusmarkkinoilla» oli käymässä huonoksi.

Näin uusi Khotso peittää omistuksen entistä tehokkaammin. Sopimuksen toinen osapuoli on muuttunut jälleen Sarvaksi, mikä todistaa Suomen Pankille lähetetyn selvityksen harhaanjohtavaksi. Selvityksen mukaan Albemarlessa ja Axionissa oli mukana Sveitsiin rekisteröity Khotso, mutta nimi vaihdettiin todennäköisesti vain hämäyksen vuoksi.

Jos Sveitsin Sarvan ja Neitsytsaarten Khotson sopimus

pitää paikkansa, taloudelliset hyödyt ja tappiot ovat menneet syksystä 1989 lähtien Britannian Neitsytsaarille.

Sopimuksen jälkeen Axionissa ja Albemarlessa Kourin lisäksi toisena osakkaana on Britannian Neitsytsaarille perustettu yhtiö. Myös tämän yhtiön todellisen taustan tietää vain Hannes Kulvik. Myös tämän yhtiön todellista taustaa on melkein mahdotonta selvittää, koska Neitsytsaaret ei luovuta tietoja yhtiöistään.

Myöhemmin Kulvik väittää, että Khotso tai Sarva on Kulvik & Cie:n asiakas. Varmaa on vain se, että Khotso S.A. Britannian Neitsytsaarilla ei raportoi tuloistaan tai tappioistaan suomalaiselle verottajalle.

Sveitsiläinen asiantuntija varoittaa moralismista ja liian tiukoista arvioista.

»99,99 prosenttia ihmisistä kiertää veroja, jos heille tarjotaan laillinen mahdollisuus siihen. Voi maksaa toiselle, joka tekee likaisen työn», hän kertoo.

Khotso onnistui. Se onnistui peittämään noin 116 miljoonan markan omistajan melkein täydellisesti. Kaikki jäljet katosivat. Kävi kuin Liisa Ihmemaassa -kirjassa: hymyilevästä kissasta jäi jäljelle vain hymy. Ja Hannes Kulvik, joka voi olla myös rahojen omistaja yhtiöiden kautta. Jos voitot olisivat olleet tappioita, yhtiöt olisivat kaatuneet, mutta ei Hannes Kulvik.

13. Salaisuus Kansallispankissa

Kun Kouri-kaupat oli tehty 1989, laskeutui maahan rauha. Yhdyspankki oli saanut, mitä se halusi. Kansallispankki oli järjestänyt omat osakkeensa rauhan satamaan. Kansallispankin pääjohtaja oli käynyt oman taistelunsa Pohjolan pääjohtajaa vastaan, ja Pohjolan pääjohtaja oli hävinnyt.

Oli syntynyt kaksi valtavaa, kivettynyttä finanssilinnoitusta taistelun jäljiltä. Väsyneet voittajat siirtyivät hoitamaan ruumiitaan.

Rauha oli mahdollinen, koska kukaan ei tiennyt, mitä todella oli tapahtunut. Yhdyspankki tiesi maksaneensa hyökkäyksen torjunnasta kalliin hinnan. Se ei kuitenkaan tiennyt täsmällisesti, kuka oli hyökännyt. Se ei tiennyt joutuneensa Kansallispankin laajan hyökkäyksen kohteeksi. Se ei tiennyt, että hyökkäys oli valmisteltu tarkkaan monilta puolilta. Hyökkäys muistutti Ruotsi-Suomen armeijan iskua venäläisiä vastaan Pultavan kaupungissa 1709. Kansallispankin armeija oli resuinen; se oli ryvettynyt monissa sodissa, mutta se pystyi kuitenkin iskemään.

Suomalaiset muistavat kaupoista Pentti Kourin hahmon, joka oli järjestellyt asioita, tehnyt nopeita voittoja, täyttänyt taskunsa ja poistunut takaisin New Yorkiin. Ne salaisuudet, jotka olisivat kertoneet kokonaisuuden, pysyivät salaisina, koska myös suomalaispankeissa on pankkisalaisuus.

Kun tiedot Kouri-kauppojen taustoista alkoivat tulla julkisuuteen, Kansallispankki vetäytyi pankkisalaisuuden taakse. Suomen Kuvalehden julkaistua kaupoista laajan jutun 1989, Kansallis-Osake-Pankin pääjohtaja ilmoitti, että kaupoista ei voi pankkisalaisuuden vuoksi puhua. Pääjohtaja Lassila sanoi myös, että pankkitarkastusvirasto oli tutkinut kaupat, ja virastolla ei ollut mitään huomautettavaa asioihin.

Lassila oli tietenkin oikeassa. Pankkisalaisuus suojaa asioita, ja pankkitarkastusvirasto oli tutkinut asiat. Pankkisalaisuus ei ollut kuitenkaan suunniteltu pankin suojaksi, vaan pankin asiakkaan suojaksi. Näin pankilla on oikeus puhua omista asioistaan pankkisalaisuudesta huolimatta, jos se vain halusi kertoa totuuden. Pankkitarkastusvirasto oli varmasti tutkinut kaupat, mutta virasto joutui tyytymään niihin dokumentteihin ja tietoihin, jotka pankki sille

antoi. Se sai pankeista vain ne dokumentit, joiden virasto tiesi olevan olemassa.

Näin salaisuus Kansallispankissa säilyi aina seuraavalle vuosikymmenelle. Salaisuus pankissa säilyi myös, koska vain harvat tiesivät siitä, miten Kouri-kaupat oli hoidettu, ja kuka todella kaupoista oli hyötynyt.

Pääjohtaja Jaakko Lassila tiesi kaiken. Hänelle kerrottiin kaikki tärkeät asiat: Sponsorin toimitusjohtaja Hannes Kulvik kertoi, ja Lassilan omat alaiset kertoivat. Vuonna 1988 sijoitustoiminnasta vastannut johtaja Jukka Härmälä ei voinut olla kertomatta tärkeistä suunnitelmista Lassilalle. Lassila olisi ollut huono pääjohtaja ellei hän olisi tiennyt oman pankkinsa hankkeesta vallata suuri määrä Suomen Yhdyspankin osakkeita. Jos hän ei tiennyt sellaisesta hankkeesta, hän tuskin tiesi muistakaan asioista, joita hänen pankissaan tapahtui.

Sponsorin toimitusjohtaja Hannes Kulvik varmasti raportoi Lassilalle myös omat suunnitelmansa. Kulvik tarvitsi moniin suunnitelmiin Lassilan hyväksynnän. Lassila ja Kulvik pitivät toisistaan. Kulvikin työtoveri selittää Kulvikin ja Lassilan suhdetta sillä, että miehet muistuttivat toisiaan. Heitä kiinnosti peli. Kulvik oli tosin taitavampi: hän onnistui mestarillisella tavalla yhdistämään pienet yksityiskohdat ja suuret linjat kokonaisuudeksi, joka muistutti sonaattia tai grafiikan lehteä. Hän oli pelin taiteilija; hän oli taitavampi kuin Björn Wahlroos tai Pentti Kouri. Muut pelkäsivät häntä.

Kulvik, kuten monet muutkin käytti luultavasti Lassilaa hyväkseen. Kulvikin ja Lassilan lisäksi kukaan muu ei tiedä, kuinka paljon Lassila lopulta ymmärsi tai tiesi niistä hankkeista, joihin Kulvik hänet vei. Sponsorissa tiedettiin, että jokin monista hankkeista oli vireillä, kun yhtiön toimitusjohtajaa ei näkynyt. Silloin toimitusjohtaja Kulvik oli sulkeutunut huoneeseensa pieniruutuisen paperin kanssa.

Paperille piirrettiin lyijykynällä monimutkaisia yhtiörakenteita ja juonikkaita suunnitelmia.

Kulvik itse halusi rahaa. Hän halusi rahaa mahdollisimman paljon, josta hän halusi maksaa veroja mahdollisimman vähän. Hän teki itselleen rahaa Sponsorin osakkeilla, Spontelin osakkeilla, kiinteistökaupoilla, Yhdyspankin osakkeilla, Sammon osakkeilla, Kouri-kaupoilla. Jos Khotso-ryhmän voitot menivät Kulvikille, hän teki melkein yhtä paljon rahaa omilla kaupoillaan kuin koko hänen johtamansa ja käytännössä Kansallispankin omistama pörssiyhtiö Sponsor.

Kansallispankissa Kulvikia vihattiin. Sitä tärkeämpää hänellä oli säilyttää suhteet pankin pääjohtajaan, jonka kautta hän sai tahtonsa läpi myös muita johtajia vastaan.

Pankkiin syntyi monia pieniä ja suuria salaisuuksia Kouri-kauppojen kautta. Ensimmäinen salaisuus oli se, miten kauppojen voitot todella jaettiin. Toinen salaisuus oli se, kuka jaetut voitot sai. Kolmas salaisuus oli se, keiden kanssa pankki teki sopimuksia eli ketkä toimivat 1988–89 Kansallispankin bulvaaneina tai välikäsinä, kun pankki halusi vahvistaa omaa valtaansa.

Pankin tekemät sopimukset olivat salaisia, koska ne eivät olleet välttämättä juridisesti kestäviä. Jostakin syystä liikepankkilain 42. pykälä, joka kieltää pankkia osallistumasta laina-asiakkaansa voittoon, ei saanut pankkitarkastusvirastoa puuttumaan KOP:n sopimuksiin. Kansallispankki teki voitonjakosopimuksia Kourin ja Kouri Capitalin kanssa. Nyt näyttää siltä, että pankilla saattoi olla sopimukset myös liikemies Peter Fryckmanin ja esimerkiksi Palkkiyhtymän kanssa. Pankki kehitti tekniikan, jolla se jakoi jatkuvasti kasvavat voitot niiden kanssa, jotka suostuivat pitämään hallussaan pankin haluamia osakkeita.

Näin pankille itselleen syntyi voittoja, jotka pankin tilinpäätöksessä piti tavalla tai toisella kätkeä. Sen vuoksi

esimerkiksi vakuutusyhtiö Pohjolan osakkeilla tehdyn Kouri-kaupan voitot muuttuivat Kansallispankin kirjanpidossa »välityspalkkioksi» ja »hallinnointipalkkioiksi». Elokuun 15. päivänä kirjoitetun kuitin mukaan näitä voittoja pankki nosti kaupoista 131 754 585,89 markkaa. Pankin kokonaisvoitto oli 158 022 284 markkaa. Hannes Kulvikin edustaman sijoittajaryhmän ja Pentti Kourin yhteinen voitto-osuus oli 171 533 056 markkaa. Syyskuun 3. päivänä 1989 tehty paperi kertoo vain voitto-osuuksista, joita osapuolet jakoivat.

Näin myös Kansallispankki johti harhaan kaikkia niitä, jotka lukivat pankin tilinpäätöstä vuodelta 1989. Pankin tilinpäätöksessä esiintyy pankin saamina palkkioina sellaisia rahamääriä, jotka tosiasiassa olivat satunnaisia voittoja pankin tekemistä sijoituksista. Pankki johti siis käytännössä harhaan sijoittajia, muita pankkeja, ja niitä tutkimuslaitoksia, jotka luokittelevat pankkien luottokelpoisuutta kansainvälisillä markkinoilla.

Salaisuus säilyi Kansallispankissa, koska salaisuus oli jättiläismäisen suuri, niin suuri, että sitä ei enää huomannut, ja koska sillä oli pääjohtajan siunaus. Ja pääjohtajan asema oli kasvanut pankin sisällä entistä vahvemmaksi.

Sitä paitsi salaisuudet liittyvät toisiinsa. Maaliskuun 12. päivänä tehdyssä Kansallispankin sisäisessä dokumentissa esiintyy Jaakko Lassilan nimi. Dokumentin mukaan lähes kymmenen miljoonaa Yhdyspankin osaketta oli »J.Lassila Oy:n» ja kolmen JL-yhtiön hallussa. Se voi tarkoittaa monta salaisuutta lisää; dokumentti voi olla uusien salaisuuksien äiti.

Osakkeet olivat siirtyneet pois Peter Fryckmanilta joulukuun puolivälissä, jolloin Kansallispankki ei enää uskaltanut käyttää hämärämaineista sijoittajaa. Osakkeet piti sijoittaa jonnekin, odottamaan käyttöä. Lopulta osakkeet tuottivat omistajilleen tai haltijoilleen suuren voiton, koska

ne voitiin myydä 56 markan hintaan Yhdyspankille. Jos hintaero Fryckmannille maksetun hinnan ja Yhdyspankilta saadun hinnan välillä olisi esimerkiksi 10 markkaa, kasvoi osakkeiden arvo kolmessa kuukaudessa noin 100 miljoonaa markkaa.

Joku sai siis 100 miljoonaa markkaa säilyttämällä Yhdyspankin osakkeita. On varmaa, että Kansallispankki itse sai osan tuosta voitosta, mutta kuka jakoi voitot tällä kertaa pankin kanssa? Saiko Jaakko Lassila itse voittoja? Saiko joku Jaakko Lassilan edustama yhtiö voittoja? Jos sai, niin miksi? Vastauksessaan Suomen Kuvalehden kyselyyn pääjohtaja Lassila sanoi, että yhtiöiden nimet olivat peitenimiä. Oikeat nimet ovat pankkitarkastusviraston tiedossa. Yhtiöitä on tiettävästi yhteensä parikymmentä.

Peitenimien takana olivat Aarnioiden suvun Palkkiyhtymä, Fryckmanin yhtiöt ja mahdollisesti Hannes Kulvikin Marison-yhtiön.

Yhtiöiden takaa ei ole löytynyt Kansallispankin johtajia. Palkkiyhtymän takana on kuitenkin entinen Kansallispankin hallintoneuvoston jäsen, jonka läheinen tuttavuussuhde Jaakko Lassilaan on tuonut hänelle ja hänen yhtiölleen ainakin 25–30 miljoonan markan pikavoiton Yhdyspankin osakkeilla. Voitto syntyy siitä, että Kansallispankki päästi Palkkiyhtymän myymään Yhdyspankin osakkeensa huippukorkeaan hintaan, osana suuria Kouri-kauppoja.

Voiton suuruus riippuu siitä, milloin esimerkiksi Palkkiyhtymä oli osakkeet ostanut. Vain myyntihinta, 56 markkaa kappaleelta, on tiedossa.

Näin pankki suosi yhtä asiakastaan toisten asiakkaiden sijasta. Kaikki muut Yhdyspankin osakkeita omistavat saivat tyytyä maaliskuussa 1989 paljon matalampiin pörssikursseihin kuin Aarnioiden Palkkiyhtymä tai Fryckmanin Six Oy. Kansallispankki saattoi jakaa voittoja myös itse Palkkiyhtymän kanssa.

»Onko tapahtunut jotakin laitonta? Minä en missään tapauksessa halua puhua näistä asioista. Olen entinen Kansallispankin hallintoneuvoston jäsen, ja pankkisalaisuus sitoo minua. En puhu näistä asioista, vaikka tulisivat ja ampuisivat», kommentoi Palkkiyhtymän perustaja ja pääomistaja Aarne J. Aarnio.

Näin pankkisalaisuus näyttää estävän jopa asiakasta itseään puhumasta omista asioistaan.

Lopulta myös Palkkiyhtymän saaman voiton maksaa Kansallispankin osakkeenomistajan. Yhdyspankin osakkeesta saatu ylihinta maaliskuussa 1989 on sidottu siihen ylihintaan, jota pankki joutui maksamaan Rauma-Repolan ja Pohjolan osakkeista. Nämä ylihinnat muuttuivat suuriksi tappioiksi, kun oikeat pörssikurssit myöhemmin laskivat. Näillä hinnoilla ei ollut mitään tekemistä oikeiden pörssikurssien kanssa.

Samaan aikaan Sponsorin toimitusjohtaja oli markkinoilla liikkeellä Marison-nimisen yhtiön kautta. Marison oli entinen Wertag, jonka oli perustanut Markku Keinonen. Keinonen oli hyvä verojuristi, ja hän hoiti Kulvikin asioita. Hän toimii johtajana Kaukomarkkinat Oy:ssa. Hän jäi yhtiörekisteritietojen mukaaan Marisoniin hallituksen varajäseneksi, mutta hän on kiistänyt omistavansa osakkeita Marisonista. Hänen mukaansa yhtiö myytiin, ja Kulvikin tilalla ostajana olisi voinut olla »kuka tahansa». omistuksistaan ei ole tietoa.

Kun Kouri-kaupat tehtiin, Keinonen kertoi esimiehilleen Postipankissa, että hän ei ole enää Kulvikin kanssa samassa yhtiössä. Tieto ei ole varma, mutta se kerrottiin varmana tietona pankkitarkastusvirastolle.

Hannes Kulvik osti Kai Mäkelän ja Taito Tuunasen sijoittajaryhmältä miljoona Yhdyspankin osaketta, koska hän tiesi, että juuri näitä osakkeita käytettäisiin Yhdyspankin kiristämiseen ja niistä saataisiin hyvä hinta. Hän maksoi

osakkeista 51 markkaa kappaleelta. Kun ne myöhemmin myytiin Yhdyspankille, pankki maksoi 56 markkaa, joten Hannes Kulvik sai tälle viikon sijoitukselleen noin kolmen miljoonan markan voiton.

Marisonin käsinkirjoitetun tilinpäätöksen mukaan yhtiö sai koko rahoituksensa Kansallispankista kaikkiin osakekauppoihin. Tilinpäätöksen mukaan Marison maksoi pankille välityspalkkion, mutta pankki palautti välityspalkkion myöhemmin yhtiölle.

Yksi Kansallispankin suurimpia salaisuuksia on suoja verottajaa vastaan. Pankki on käyttänyt pankkisalaisuuden suojaa, joka on suojannut myös pankin valitsemien »asiakkaiden» voitot verottajalta. Pankki ja sen johtajat ovat voineet käyttää hyväkseen sisäpiirin tietoa, jota vain heillä oli painostustilanteesta Yhdyspankkia vastaan.

Pankin johtajista myös Tapio Niemi eli »TN» on saattanut tehdä voittoja. Hänen voittonsa korkeintaan muutaman viikon sijoituksesta voisivat olla vaatimattomat 2,5 miljoonaa markkaa. Mutta hänenkin nimikirjaimensa vain edustavat jotakin muuta yhtiötä, jonka todellisesta taustasta ei ole tietoa.

Kansallispankin salaisuuksien verkko kiertyy pääjohtaja Jaakko Lassilan ympärille. Verkon sisään jää monia muita asioita, jotka eivät ole koskaan tulleet esille. Monet niistä liittyvät Lassilan sukuyhtiö Lassila & Tikanojan asioihin. Vaikka Lassila ei olisikaan henkilökohtaisesti saanut voittoja Yhdyspankin osakkeilla, on hänen nimensä suojassa järjestetty voittoja muille.

Salaisuudet Kansallispankissa eivät varmasti lopu niihin, jotka ovat tulleet nyt esille. Hallintoneuvoston puheenjohtaja Aatos Erkko aavisti, halusi tietää tai tiesi osan salaisuuksista. Hän erosi turhautuneena paikaltaan keväällä 1990.

Salaisuudet ovat kuitenkin varjeltuja salaisuuksia myös

pankin sisällä. Kaikista rahan liikkeistä on tiennyt vain osa johtokunnasta. On vaikea tietää, onko johtokunnan pöytäkirjoissa edes mainintaa siitä, että Hannes Kulvikilla oli oikeus nostaa noin miljardi markkaa pankista Sammon osakkeiden ostamiseen tammikuussa 1989.

Salaisuudet säilyvät salaisuuksina, kunnes joku pettää luottamuksen. Kansallispankin sisällä kauhun tasapaino säilyy niiden välillä, jotka ovat tavalla tai toisella hyötyneet Kouri-kaupoista ja niihin liittyvistä operaatioista. Salaisuudet aukeavat lopullisesti vain, jos poliisi pystyy ne aukaisemaan, tai jos joku luotetuista veljistä avaa suunsa tai kassakaappinsa. Kansallispankissa ja pankin lähellä on todennäköisesti kolme tai neljä miestä, joilla on toisiaan vastaan aineistoa talletettuna. Se aineisto ei ole ikuisesti suojassa.

Kansallispankin tapa käyttää pankkisalaisuutta omaksi ja johtajiensa suojaksi muistuttaa itäeurooppalaisten salaisten poliisien toimintaa. Myös näitä salaisuuksia varjeltiin loppuun saakka. Salaisuudet yritettiin myös peittää loppuun saakka. Se ei kuitenkaan onnistunut, ja se tuskin onnistuu Suomessakaan. Toivottavasti se ei onnistu enää sen sukupolven aikana, joka joskus korvaa pääjohtaja Jaakko Lassilan.

Pankkisalaisuutta pankki voi käyttää myös päinvastoin. Se voi vuotaa tietoja asiakkaastaan tarkoituksenaan vahingoittaa tai pelastaa. Kansallispankin tiedotus- ja vaikutuskoneisto toimii juuri näin. Kun Pentti Kourista ja hänen yhtiöistään tuli pankin kannalta tarpeettomia, pankin virallinen ja epävirallinen tiedotuskoneisto aloitti toimintansa. Viesti oli yksinkertainen ja selvä: Pentti Kouri yhtiöineen menee pian konkurssiin. Jokainen toimittaja ymmärtää tämän uutisen arvon: se oli kuuma vihje. Miksi pankki kertoi tämän vihjeen? Siksi, että pankki itse aikoi panna Kourin yhtiöt nurin. Siihen pankki tarvitsi ensin lehdistön apua. Kun mielipiteet olisi ensin muokattu, konkurssit näyttäisivät luonnollisilta.

Entisen Itä-Euroopan salaisten poliisien tapaan Kansallispankin koneisto valvoo, painostaa ja etsii syyllisiä. Kun tiedot Kouri-kaupoista julkaistiin keväällä 1991 Helsingin Sanomissa ja Suomen Kuvalehdessä, tiedotuskoneistolla oli kaksi suurta tehtävää: muuttaa yleinen mielipide näitä lehtiä vastaan, ja samaan aikaan pankin piti löytää syylliset vuotoihin. Se näytti paljon kiinnostavammalta, kuin selvittää, mitä pankki todella on tehnyt vuosina 1988–89.

Salaisuus Kansallispankissa säilyi salaisuutena myös, kun pankin hallintoneuvoston tarkastusvaliokunta teetti oman selvityksensä keväällä 1991. Se säilyi salaisuutena luultavasti, koska tarkastusvaliokunta halusi selvittää, onko asiat hoidettu muodollisesti oikein. Siitä kertoo myöhemmin Kauppalehden julkaisema dokumentti, jossa Jerseyn saarella oleva juristi vannoo, että »Avala-säätiön» takana ei ole Kansallispankin nimeltä mainittuja johtajia. Tulos ei ole yllättävä: jos omistus halutaan peittää, kuten se haluttiin monimutkaisella yhtiöketjulla, ei mikään kysely tuo esiin kenenkään ihmisen nimeä. Jerseyn saarella säätiön tausta on voitu piilottaa esimerkiksi yhtiöön, jonka muodolliset omistajat ovat vaikka Irlannissa.

Toisaalta hallintoneuvosto ei olisi voinut hankkia dokumenttiaan, ellei sillä olisi ollut yhteystiedot Jerseyn saaren säätiöön. Jostakin syystä Kansallispankin hallintoneuvosto halusi ensimmäisessä tutkimuksessaan puhdistaa Kansallispankin johtajien lisäksi Sponsorin toimitusjohtajan, jonka pankki kuitenkin myöhemmin erotti.

Hallintoneuvoston tarkastusvaliokunta nauttii varmasti tutkimuksen jälkeen pääjohtaja Jaakko Lassilan luottamusta. Toukokuun lopussa 1991 Kansallispankin hallintoneuvosto tiukensi tarkastusvaliokunnan linjaa päättämällä, että pankin menettelytapoja Kouri-kauppojen aikaan »voi perustellusti arvostella, myös varovaisuuden ja huolellisuuden näkökulmasta».

Kesäkuun alussa salaisuudet Kansallispankissa pysyivät salaisuuksina, koska jokainen pieni salaisuus saattoi olla avain suurempaan salaisuuteen. Lopulta salaisuudet kasvoivat niin suuriksi, että niistä ei edes voinut puhua. Oli vaiettava, vaiettava ja vaiettava. Juuri siten Kansallispankki vaikeni Kouri-kauppojen yksityiskohdista; siitä, mihin katosi 116 miljoonaa markkaa Khotson kautta, ja mihin katosi kymmenen miljoonaa markkaa Marisonin kautta, ja mihin katosi noin sata miljoonaa niiden yhtiöiden kautta, joista Kansallispankki käytti peitenimeä »J.Lassila Oy». Yhtä vähän pankki puhui siitä, mikä yhdisti näitä yhtiöitä toisiinsa.

Ja lopulta kävi niin, että keskustelu pienistä yksityiskohdista peitti suuren asian: sen, että pankki oli tehnyt koko 1980-luvun lopun voitonjakosopimuksia, joista oli syntynyt se hämähäkinverkko, johon KOP nyt näytti takertuvan.

NELJÄS LUKU: VOITOT; TAPPIOT

14. Kouri Suomessa

Helsingin Sanomien toimittajat Kustaa Hulkko ja Teemu Luukka haastattelivat Pentti Kouria suurkauppojen jälkeen, maaliskuussa 1989:

»Miksi pankit käyttävät välikäsiä operaatioissaan? Miksi SYP tai KOP ei itse ostanut esimerkiksi Finanssilaitoksen tyyppisen yhtiön kautta Peter Fryckmanilta SYP:n osakkeita ja Taito Tuunaselta Sampoa?

Tämä on erittäin olennainen kysymys: miksi Koureja ynnä muita välikäsiä tarvitaan. Nämä välikädet ovat ne, jotka laittavat öljyä kapitalismin rattaisiin. Tästä työstä Kouri saa korvauksensa.»

Tästä työstä Kouri oli oikeastaan saanut korvausta jo aikaisemmin. Vuonna 1988–89 Kouri Capital oli tärkein arvopaperikauppias. Jokainen pörssivälittäjä halusi Kouri Capitalin asiakkaakseen; jokainen pankki halusi luotottaa Kouri Capitalia. Kouri Capital ja sen ympärillä liikkuneet huhut riittivät nostamaan ja laskemaan monien pörssiyhtiöiden kursseja päivittäin. Kun tavallisesti pörssivälittäjät soittivat asiakkailleen kertoakseen vihjeitä hyvistä sijotuksista, he soittivat Kouri Capitaliin kuullakseen itse vihjeitä hyvistä sijoituksista. Kouri Capitalin entinen työntekijä muistelee, että varomaton puhe jostakin osakkeesta saattoi johtaa siihen, että osakkeen kurssi kääntyi seuraavana päivänä jyrkkään nousuun tai laskuun.

Kouri Capitalin asema oli niin vahva, koska markkinoilta uskottiin, että Kouri Capitalilla on rajattomasti rahaa. Kouri oli mystinen hahmo, joka liikkui vallan kabineteissa ja

New Yorkin Wall Streetillä. Hän oli herra Gatsby, mies, jonka todellisesta taustasta kukaan ei juuri tiennyt, mutta jonka juhlissa kaikki halusivat olla mukana. Ja vuosi 1988 oli suurimmaksi osaksi suurta juhlaa pörssimarkkinoilla. Jokainen tiesi, että lasku oli tulossa joskus, mutta kukaan ei ehtinyt ajatella sitä.

Kouri Capitalilla oli rajattomasti rahaa. Yhtiö oli muuttanut Bulevardi 14:ään. Siellä katot olivat korkealla, kristallikruunut kimalsivat, matot upottivat, ja seinät olivat täynnä arvokkaita tauluja. Jo edellisessä osoitteessa Annankadulla, oli entisen työntekijän mukaan »sellainen hieno rahan tunnelma». Tunnelmaa korosti toimitusjohtaja Juhani Lipsasen tummasta puusta tehty, raskas pöytä, jonka takana oli esimerkkejä toimitusjohtajan vanhojen aseiden kokoelmasta. Kouri Capital oli yhtiö, jossa Kouri ja Lipsanen saivat vapaasti toteuttaa mielihalujaan ja itseään. Se oli yhtiö, joka muistutti heitä itseään. Heidän yhteistyönsä oli myös toimivaa niin kauan kuin se toimi.

Lopulta Kouri Capital oli Kourin yhtiö. Hän omisti 60 prosenttia, Juhani Lipsanen 40 prosenttia. Väliaikaisesti myös yhtiön toimitusjohtaja Seppo Saariolla oli pieni osuus.

Lipsasen ja Kourin keskinäiset vaikeudet saattoivat johtua siitä, että he olivat kaksi erilaista tyyppiä. Suuri särö oli se, että Lipsanen huomasi Kourin ansaitsevan myös niillä osakekaupoilla, joissa ostajana oli Kouri Capital. Lopulta Lipsanen huomasi, että häntä ei päästetty mukaan vuonna 1989 tehtyihin suuriin osakekauppoihin. Lipsanen ei ollut koskaan osakkaana sen paremmin Axion Group General Partnershipissä kuin Albemarlessakaan. Lipsasen sijaan mukaan tuli Sponsorin toimitusjohtajan Hannes Kulvikin edustama sijoittajaryhmä. Vasta kun suuret Kouri kaupat julkistettiin, Lipsanen huomasi, että kauppojen tekijä oli hänen yhtiökumppaninsa.

Lipsanen muutti Yhdysvaltoihin, hän meni naimisiin

Pentti Kourin sisaren kanssa, ja hänen talonsa on Pentti Kourin kartanon vieressä Connecticutissa. Keväällä 1991 Lipsasen ja Kourin yhteistyö oli kuitenkin päättänyt. Kouri oli ostanut Lipsasen ulos Kouri Capitalista, Augustista ja Benedictistä.

Lipsasta ja Kouria läheltä seurannut lähde pitää yhteistyön loppumista »valitettavana». Lipsanen ja Kouri muodostivat parhaimmillaan toimivan yhteistyön, jossa kaksi aivan erilaista ihmistä täydesivät toisiaan. Siihen osittain perustui myös Kouri Capitalin menestys.

Kun Lipsanen oli lähtenyt, Kouri oli myös haavoittuvampi. Kouri ei hallinnut kaikkia operaatioidensa yksityiskohtia. Lipsasen lähdön jälkeen häntä oli helpompi pettää.

Vuonna 1988 Kouri Capital keskittyi Suomessa kahteen asiaa. Se teki voittoa pörssikaupalla, ja se vei yhtiöitä OTC-listalle. Se toimi markkinatakaajana eli se myi yhtiöiden osakkeita muille sijoittajille, ja se otti niitä myös omaan salkkuunsa.

Aluksi Kouri Capitalia rahoitti Ålandsbanken. Erään lähteen mukaan Kouri valitsi ahvenanmaalaisen pankin, koska Kouria lähellä oleva ihminen suositteli sitä. Ilman Ålandsbankenin rahoitusta Kouri Capital ei olisi koskaan päässyyt siihen vauhtiin, jossa se lopulta Suomen markkinoilla kieppui. Vastaavasti Kouri Capital oli tuottoisa asiakas Ålandsbankenilla. Tosin asiakas oli myös vaikea; toisinaan Kouri Capital harkitsi suuren osake-erän ostamista Ålandsbankenista, mutta siitä luovuttiin, koska se olisi maksanut liikaa. Sen jälkeen Kouri Capital mietti vakavasti oman pankin perustamista.

Pentti Kouri oli jäänyt pois First Boston -pankista lopulta tammikuussa 1989. Hänen maineensa pankissa oli hyvä: hän oli tuonut uusia asiakkaita ja uutta rahaa. Hän oli kuitenkin samaan aikaan alkanut keskittyä omiin yrityksiinsä. Näistä yrityksistä Kouri Capital Greece hyödytti

myös First Bostonia: pankki käytti Kourin yhtiön tiloja Ateenassa. Lähteet First Boston -pankin sisällä eivät vahvista niitä huhuja, joiden mukaan Kouri joutui lähtemään pankista omien yhtiöidensä takia. Kouri ei varsinaisesti kuulunut pankin henkilökuntaan, vaan hän oli konsulttisuhteessa pankkiin. Sen vuoksi hän saattoi samaan aikaan pyörittää myös omia yhtiöitään.

Lähtö sijoituspankista merkitsi Kourille heittäytymistä keskelle omia yhtiöitä ja suomalaista valtapeliä. Hän saattoi keskittyä valtapeleihin samaan aikaan, kun Kouri Capital teki rahaa markkinoilla. Kouri Capital teki rahaa hiljaisesti ja päättäväisesti. Yhtiön voitot kasvoivat, vaikka yhtiö näytti olleen 1988 melkein teknisesti konkurssissa. Yhtiöllä oli vuoden lopussa noin puolentoista miljardin markan osakesalkku, joka oli rahoitettu kokonaan pankeista lainatulla rahalla.

Alussa Kouri Capitalia auttoi Ålandsbankenin lisäksi George Sorosin sijoitus. Soros sijoitti Kouri Capitaliin 50 miljoonaa markkaa. Tätä rahaa vastaan Kouri Capital pystyi ottamaan lainaksi vähintään saman verran uutta rahaa. Soros taas pääsi kiinni Kouri Capitalin kautta suomalaisiin sidottuihin osakkeisiin, jotka hänelle ulkomaisena sijoittajana olisivat olleet muuten mahdottomia.

»Kouri Capital oli yksi syy siihen, miksi pörssimarkkinat kasvoivat Suomessa sellaisiksi kuin ne kasvoivat», sanoo markkinoilla toiminut asiantuntija keväällä 1991. Ilman Kourin ostoja, suomalaiset pörssimarkkinat eivät olisi kehittyneet niin suuriksi eivätkä niin likvideiksi kuin ne kehittyivät. Markkinoiden likvidiys tarkoittaa sitä, että Helsingin Arvopaperipörssiin voitiin myydä suurikin määrä osakkeita ilman, että kauppa sinänsä olisi romahduttanut markkinoita.

Kouri Capital käytti useita välittäjiä, mutta se aloitti operaationsa pankkiiri Henrik Kuninkaan kanssa. Kuningas ja Kouri Capital sopivat hyvin yhteen; molemmat tekivät kaikkensa välttääkseen julkisuuden. Tiedotusvälineet tiesivät vain pienen osan niistä kaupoista, joita Kuningas ja Kouri erikseen tai yhdessä olivat tekemässä. Kuningas kieltäytyi johdonmukaisesti kaikista haastatteluista. Kouri ei käyttänyt Kuningasta niin paljon sen jälkeen, kun Kuningas oli siirtynyt pysyvästi lähelle Yhdyspankkia. Kun suuret kaupat tehtiin 1989, neuvotteluissa olivatkin vastakkain Henrik Kuningas ja Pentti Kouri; tavallaan toinen edusti yhdyspankkilaista rahaa, toinen itseään ja kansallispankkilaista rahaa. Vaikka Kuningas siirtyi lähemmäksi Yhdyspankkia, hän säilyi miehenä, jolta saattoi ostaa kaikenlaisia palveluja. Väitettiin, että hän pystyi järjestämään siivoojia vakoilemaan haluamansa yhtiön asioita. Kerrottiin, että hän voisi järjestää puhelinkuuntelun. Kerrottiin, että hän järjesti nopeasti parkkipaikan kaikenkokoisille osakemäärille. Monet hänen ympärillään kiertäneistä väitteistä, huhuista ja tositarinoista kasvattivat hänen myyttistä mainettaan.

Ålandsbankenin lisäksi Kuningas on kuitenkin varmasti yksi niistä, jotka rikastuivat Kourin avulla. Kuningas ei koskaan sijoittanut rahojaan samalla tavalla kuin hänen asiakkaansa. Kun pörssikurssit lopullisesti laskivat 1989, Kuningas oli siirtänyt hankkimansa sadat miljoonat rahamarkkinoille ja kiinteään omaisuuteen. Osa omaisuudesta saattoi olla siirretty Kuninkaan luxemburgilaiseen yhtiöön.

Henrik Kuninkaan omaisuus on yksi suurimpia pörssipelillä kerätyistä rahoista Suomessa. Sen suuruus on myös tarkimmin varjeltuja salaisuuksia.

Kuninkaan jälkeen Kouri käytti erityisesti pankkiiriliike Evliä, joka toimi Kuninkaan tapaan, tehokkaasti ja äänettömästi. Se keräsi suuria eriä osakkeita ja etsi niille ostajia. Se tutki mahdollisia nurkanvaltauksia. Se teki sijoitustutkimuksia, jotka nostivat osakkeen hintaa. Sattumalta se oli

ostanut jo omaan varastoonsa samaa osaketta hyvissä ajoin, jolloin Evlin oman omaisuuden arvo kasvoi.

Vuonna 1988 Kouri Capital oli suuri omistaja. Yhtiössä tehtiin paljon töitä, jotta Kouri Capitalin osakekaupat eivät olisi tulleet julkisuuteen. Jos suomalaisten pörssiyhtiöiden johto, olisi tiennyt Kourin omistuksista, paniikki olisi alkanut. Se ei olisi ollut edullista Kourille, joka halusi pitää osakkeita kauppatavarana. Kouri Capital osti suuria määriä markkinoilta, mutta se myi osakkeet myös nopeasti, kun kurssit olivat riittävästi nousseet.

Yhtiössä henkilömäärä kasvoi. Nyt työntekijöitä oli kaikkiaan 12. Yhtiötä johti ensin toimitusjohtajana Juhani Lipsanen ja myöhemmin Seppo Saario. Yhtiön asioista kuitenkin päätti lopullisesti kahden miehen ryhmä, johon kuuluivat Pentti Kouri ja Juhani Lipsanen. Tässä ryhmässä viimeisen sanan sanoi Pentti Kouri.

Kouri Capitalin nuorilla työntekijöillä oli täydet valtuudet ostaa ja myydä osakkeita, kun vain voittoja tuli riittävästi. He tekivät työtä aamusta iltaan, ja he nauttivat työstään ja sen tuomasta vallan tunteesta. Monissa yhtiöissä Kourin omistus oli väliaikaisesti niin suuri, että Kouri Capital olisi helposti päässyt kymmenen suurimman osakkeenomistajan joukkoon, jos se olisi koskaan rekisteröinyt omistuksensa. Suomessa ei ollut rekisteröintipakkoa, joten kuka tahansa saattoi omistaa tietyllä hetkellä yhtiön osakkeita suuren määrän ilman, että yhtiö itse siitä tiesi. Ennen pörssilakia yhtiöiden ei tarvinnyt »liputtaa» omistuksistaan eli kertoa sitä, jos niiden omistukset olivat menneet tiettyjen prosenttimäärien ylitse. Toisaalta esimerkiksi Kouri Capital pystyi hajauttamaan osakemääränsä useisiin eri yhtiöihin, jolloin sillä ei ollut velvollisuutta kertoa kaupoistaan mitään.

Kouri Capital teki suuria sijoituksia ainakin Nokiaan, Stockmanniin, Kymmeneen, Sanoma Osakeyhtiöön ja En-

soon. Näistä Nokia ja Sanoma Osakeyhtiö olivat yhtiöitä, joissa Pentti Kouri oli itse mukana. Ensossa pääjohtaja Pentti Salmi taas kuului Kourin ystäviin. Kouri pystyi käyttämään kauppoihin niin halutessaan myös kaiken sen sisäpiirin tiedon, joka yhtiöistä oli saatavissa. Toisaalta Kouri ei tehnyt kaikkia sijoituspäätöksiä itse. Sisäpiiristäkään Suomessa ei ollut vielä 1988 kunnollisia säädöksiä. Vasta pörssilaki 1989 teki sisäpiirin kaupoista Suomessa rikoksen.

Kouri Capitalissa tehtiin pitkiä päiviä. Yhtiöstä rauhallisempiin töihin vaihtanut työntekijä muistelee, että tavallisesti töihin meni kymmenen tuntia tai enemmän. Hälytykset saattoivat olla nopeita. Joskus Pentti Kouri sai ajatuksen viikonloppuna, että maa Suomessa on halpaa. Hän vuokrasi lentokoneen ja lensi avustajansa kanssa johonkin lähelle Savonlinnaa, jossa hämmästynyt maatilan myyjä oli autoineen lentokentällä vastassa. Suuri maakauppa kaatui tällä kertaa siihen, että tilan vieressä ollut järvi oli pahasti kaislikkoinen ja rannassa oli mutapohja. Sijoittaja lensi takaisin Helsinkiin ja keskittyi taas pörssiosakkeisiin.

Pentti Kouri johti yhtiötään impulssien perusteella. Hän saattoi kehottaa alaistaan ostamaan yhtiön laskuun uuden auton, mutta alaisen oli ymmärrettävä, että kehotus ei ollut kuitenkaan totta myöhemmin. Pentti Kouri ei ollut etevä johtamaan ihmisiä; hän oli liian kärsimätön ja täynnä omia ajatuksiaan. Hän sai ihmiset lähtemään mukaan, hän innosti ihmisiä, mutta sen jälkeen tarvittiin joku toinen, joka järjesti asiat.

Juhani Lipsanen oli täsmällinen, tiukka johtaja. Hän järjesti nekin asiat, jotka Pentti Kourin suurpiirteisyys oli särkenyt. Kourin mielestä Lipsanen ei kuitenkaan ollut sopiva mies todella suuriin asioihin.

Seppo Saario kutsuttiin Kouri Capitalin toimitusjohtajaksi 1987. Hänet Kouri halusi, koska yhtiöstä piti saada kunnial-

linen arvopaperiyhtiö ja sijoituspankki. Seppo Saario oli markkinoilla kunniallinen nimi. Hän oli pitkään toiminut yksityisenä sijoittajana ja johtajana esimerkiksi Amerissa. Hänen nimeensä liittyi paljon piensijoittajien luottamusta ja kunnioitusta. Hän saattoi silti olla väärä valinta Kouri Capitalin toimtusjohtajaksi. Hän ei koskaan onnistunut hankkimaan sellaista asemaa, että hän olisi edes tiennyt kaikki johtamansa yhtiön asiat. Se ei välttämättä ollut hänen oma syynsä.

Seppo Saario keskittyi viemään yhtiöitä OTC-listalle. 1988 elettiin räjähdysmäistä OTC-listan kasvuaikaa. Monet perheyritykset keksivät, että listautuminen oli tapa hankkia uutta pääomaa halvalla, mutta samalla omistavat suvut voivat pitää vallan itsellään. Sijoittajille myytiin tapettipapereiksi tai äänivammaisiksi osakkeiksi kutsuttuja arvopapereita. Sijoittajat ostivat näitä osakkeita innokkaasti, koska yleisessä pörssihuumassa melkein mikä tahansa osake meni kaupaksi. Sijoittajat olivat myös oppineet saamaan pikavoittoja: kun äskettäin ostetut osakkeet myytiin seuraavalla viikolla, sijoittaja sai ruhtinaallisen korvauksen sijoitukselleen.

Vuonna 1989 OTC-lista kääntyi kohti romahdusta. Osakkeiden kurssit laskivat. Sijoittajat alkoivat arvostella entistä katkerammin niitä yhtiöitä, jotka olivat tulleet vain rahastamaan nopeita voittoja, mutta jotka eivät samalla suostuneet myymään sijoittajille kuuluvaa valtaa. Samaan aikaan listalla oli myös yhtiöitä, joiden koko omaisuus saattoi olla pantattuna lainoja vastaan. Näissä yhtiöissä oikeastaan pankki omisti yhtiötä enemmän kuin ne sijoittajat, jotka muodollisesti omistivat yhtiön osakkeet.

Vuonna 1987 ja 1988 nämä asiat eivät kuitekaan huolestuttaneet pankkeja tai arvopaperiyhtiöitä. Kouri Capital näki tässä mahdollisuutensa, ja Seppo Saario oli oikea mies hoitamaan näitä markkinoita. Kouri Capitalissa Saario

avusti Heikki Marttilan, Honkarakenteen, Insinöörilehtien, Kasolan, Markkinointi Viherjuuren, Starckjohannin, Säkkivälineen ja Viatekin osakeanneissa ja optiolainoissa. Näistä suurin osa sijoittui vuoteen 1988; vuonna 1989 Kouri Capital avusti vain Starckjohannin listautumisessa.

Sen lisäksi Kouri Capital avusti muita yrityksiä, palkkiota vastaan. Kouri Capital antoi neuvoja yritysten omistusrakenteen muutoksissa. Tällaisia yhtiöitä oli noin 20.

Kaikkiaan Kouri Capital myi osakkeita ja optiolainoja sijoittajille noin 150 miljoonan markan arvosta. Yhtiön oma ennätys oli Säkkiväline, jonka 750 merkitsijää kävivät hakemassa ja merkitsemässä Kouri Capitalissa osakkeita yhden päivän aikana. Kouri Capital sai hankittua myös noin sadan sijoittajan vakituisen asiakaskunnan.

Seppo Saario sai ylirasituksen vuoksi sydänkohtauksen marraskuun 30. päivänä 1988. Hän yritti jäädä pois Kouri Capitalista, mutta Pentti Kourin mielestä se ei ollut hyvä ajatus. Saario jatkoi aina vuoden 1990 alkupuolelle, jolloin Kourin yhtiöitä Yhdysvalloissa hoitanut Erkki Railo palasi takaisin Suomeen ja Kouri Capitaliin. Myöhemmin Seppo Saarion ja Kouri Capitalin välille kehittyi riita Saarion eläkesaatavista. Keväällä 1991 riitaa ei ollut vielä ratkaistu.

Kouri Capitalin lasku alkoi huomaamatta, mutta se oli yhtä nopea kuin yhtiön nousu suomalaisten pörssimarkkinoiden tärkeimmäksi tekijäksi. Olisiko Kouri Capital voinut jatkaa menestystään vielä 1989, 1990 ja 1991? Luultavasti yhtiö epäonnistui samaan aikaan monissa asioissa. Korkojen nousu, pörssikurssien lasku, ajan muuttuminen toiseksi eivät auttaneet Kouri Capitalia.

Juhani Lipsanen oli muuttanut Yhdysvaltoihin. Pentti Kouria kiinnostivat uudet asiat enemmän kuin ikävystyttävä yhtiön hoitaminen Suomessa. Hän halusi ostaa taidetta ja tuottaa elokuvia. Kouri Capitalista puuttui sellainen johto, joka olisi pystynyt pitämään yhtiön kasassa. Yhtiö oli

sijoittanut saamiaan voittoja niihin OTC-yrityksiin, joita Kouri Capital oli auttanut listautumaan. Sijoitukset näyttivät hyviltä 1988, mutta jo 1989 ne muuttuivat lahoksi. Kouri Capitalin voitot upposivat OTC-yhtiöiden pörssikurssien laskuun.

Kouri Capital halusi muuttaa muotoaan. Kouri Capitalista piti tulla teollisuutta omistava yhtiö, joka ostaa itselleen tuottavia yrityksiä tai niiden osakkeiden enemmistöjä. Pentti Kouri unelmoi yhä yhtiöstä, joka kantaisi hänen nimeään, ja joka tekisi jotakin muuta kuin pelkkää peliä osakkeilla. Hän halusi luoda teollisuusryhmän, jonka Kouri Capital omistaisi.

Unelma oli ikuinen. Samaa unelmaa olivat elättäneet Ilpo Santala Teollistamisrahastossa, Hannes Kulvik Sponsorissa; samaa unelmaa oli tukenut Suomen Pankin johtokunnan jäsen Esko Ollila. Se oli unelma itsenäisestä ja uudesta teollisuus- ja finanssiryhmästä. Sen toteuttamiseen Pentti Kouri tarvitsi kuitenkin liittolaisen. Suomessa liittolainen piti olla joko Kansallispankki tai Yhdyspankki. Hän valitsi Kansallispankin, tietenkin, koska Kansallispankin kanssa hän oli tottunut toimimaan yhteistyössä. Hän luotti Kansallispankkiin, ja hän oletti Kansallispankin myös luottavan yhä häneen. Hän erehtyi pahasti, ehkä pahiten koko lyhyen finanssiuransa aikana.

Kansallispankki ei luottanut Kouriin. Kansallispankki oli päättänyt tuhota Kourin.

15. Kouri on tuhottava

Kansallispankki ja sen johto rakastivat Kouria niin kauan, kuin pankille oli Kourista hyötyä. Pankki tarvitsi Kouria suojakseen, jonka takana pankin johtajat ja Sponsorin

toimitusjohtaja Hannes Kulvik saattoivat tehdä omia siirtojaan. Pankki tarvitsi myös Kouria, koska pankki pelkäsi omien, kansallispankkilaisten asemiensa puolesta.

Osa pankin asemista oli todella uhattuna. Kansallispankkilaista teollisuusryhmää ei pitänyt koossa mikään muu kuin Kansallispankki. Osa Kansallispankin näkemistä uhkista oli kuitenkin niiden keksimiä, jotka saattoivat uhkien torjumisesta kerätä rahaa itselleen.

Pankki kuvitteli oman maailmansa olevan uhattuna, vaikka uhka saattoikin olla keksitty. Pankkien elämä oli muuttunut petoksen epäilyksi. Epäily johti hyökkäyksiin, joiden kuviteltiin olevan paras puolustus.

Kun Kourista ei ollut hyötyä, hänestä piti päästä eroon. Sitä paitsi hän alkoi käydä vaaralliseksi. Hän tiesi liikaa, ja hän pystyi myös vaikeuttamaan Kansallispankin elämää monin muin tavoin. Hänellä oli suuri määrä Kansallispankin osakkeita yhä keväällä 1990, jolloin hän neuvotteli osakkeiden myynnistä Ranskaan tai Japaniin. Hän itse kuvitteli toimivansa ystävällismielisesti Kansallispankin suuntaan, mutta monet muut tulkitsivat asiat toisin. Näihin kuului Postipankki, joka oli rahoittanut Kourin omistamat KOP:n osakkeet.

Kourin suunnitelma myydä Kansallispankin osakkeet paikkaan, josta Kansallispankki ei tiennyt, saattoi huolestuttaa pankkia eniten. Yhtä suuri huoli oli kuitenkin se, että Kourilla oli salaisuuksia, joita pankilla ei ollut varaa päästää julkisuuteen. Osa salaisuuksista oli kuitenkin Sponsorin toimitusjohtaja Hannes Kulvikin kassakaapissa. Tästä salaisuuksien verkosta piti päästä eroon yksinkertaisella tavalla: Kourin yhtiöt piti saada nurin. Samalla Kansallispankki saattaisi turvata omat saatavansa, ja tappiot, jotka olivat syntymässä, kun pörssiosakkeiden arvot olivat romahtaneet. Kun osakkeiden hinnat laskivat, osakkeiden vakuusarvot laskivat. Näin myymällä osakkeita ei enää voisi

maksaa takaisin lainoja, joiden panttina osakkeet olivat.

Kansallispankki halusi päästä eroon myös Sponsorista. Se halusi lunastaa Sponsorin pois pörssistä. Sen jälkeen pankki halusi halusi myydä Sponsorin omistamat tehtaat ja yhtiöt hyvään hintaan, mielellään ulkomaille. Lunastamalla Sponsor pois pörssistä, saataisiin myös Sponsorin kirjat kiinni. Sponsorin sisälle kätkeytyi luultavasti asioita, joista Kansallispankki ei erityisesti pitänyt.

Monet kirjat piti panna kiinni. Monet yhtiöt oli hyvä unohtaa. Kaikkien oli hyvä unohtaa, koska unohdus lopulta peittäisi ne asiat, jotka on unohdettaviksi tarkoitettu.

Joskus keväällä 1991 Kansallispankin johtokunnan jäsen Peter Fagernäs kertoi Pekka Kourille, että pankissa oli tehty päätös Pentti Kourin tuhoamisesta jo edellisenä vuonna.

Sitä ei kuitenkaan kerrottu Kouri Capitalille, joka neuvotteli Kansallispankin uusista projekteista. Kouri yritti saada itselleen Nokiaa, mutta Kansallispankki ja Yhdyspankki päättivät viimeisen kerran, että se ei onnistuisi. Kansallispankki teki Kourin kanssa laajan rahoitussopimuksen kesäkuun 1. päivänä 1990. Sopimuksen mukaan Kansallispankki järjestäisi Kourille lainaa vähintään 600 miljoonaan markkaan saakka vuoden loppuun mennessä. Tällä lainalla Kouri Capital voisi muuttua teollisuusyrityksiä omistavaksi yhtiöksi. Kouri Capital kuvitteli pystyvänsä maksamaan lainojen korot niillä tuotoilla, joita omistettavat teollisuusyhtiöt toisivat.

Samalla Pentti Kourin kymmenen miljoonan dollarin velka Kansallispankista siirrettäisiin Cogito Oy:lle, joka puolestaan ostaisi Pentti Kourin osakkeet Pentti Kouri & Co:sta. Se tarkoitti käytännössä, että Pentti Kouri ostaisi osakkeet, mikä selvittäisi kymmenen miljoonan dollarin lainan. Kaikki lainat oli sovittu pitkäaikaisiksi; ennen allekirjoitusta Erkki Railo, Juhani Lipsanen, Pekka Kouri ja

Pentti Kouri varmistivat, että lisää vakuuksia ei tarvittaisi. Kansallispankki sitoutui rahoittamaan ne Kourin hankkeet, jotka olisivat taloudellisesti järkeviä.

Sen lisäksi Kansallispankki ja Kouri Capital sopivat, että Kouri Capital ottaisi vastuun August Group General Partnershipin veloista ja tappioista. August oli perustettu, jotta Kouri Capitalin vapaat osakkeet voitaisiin siirtää jonnekin. August Group omisti 1990 Nokian, Amerin ja Sponsorin vapaita osakkeita.

Pitkien keskustelujen jälkeen Kouri Capital suostui ottamaan vastuulleen 120 miljoonaa markkaa August Groupin tappioista. Nämä tappiot olivat syntyneet Amerin ja Nokian osakkeiden kurssien laskusta. Sponsorin osakkeisiin liittyvä tappio olisi siirtynyt Kansallispankille, joka sitoutui löytämään osakkeille sellaisen ostajan, joka olisi maksanut saman hinnan kuin Kouri Capital oli niistä aikoinaan maksanut. Kansallispankin omissa raporteissa Sponsorin osakkeen hinnaksi oli arvioitu 54 markkaa.

Kouri ja Kansallispankki sopivat myös siitä, että Kourin vastuu kasvaa samassa suhteessa kuin Kansallispankin laina kasvaa. Jos pankki lainaisi 600 miljoonaa markkaa, Kourin maksama määrä pankille olisi 120 miljoonaa. Jos pankki maksaisi 60 miljoonaa markkaa, Kouri maksaisi 12 miljoonaa.

Kansallispankki ei muistuttanut Kouria henkilökohtaisesta vastuusta yhtiönsä veloista. Kouri kuvitteli, että hän voi rauhassa toteuttaa suuria ajatuksiaan, jotka Kansallispankki rahoittaisi. Suurten ajatusten tuottamista voitoista Kouri maksaisi lainat takaisin Kansallispankille. Kouria pidettiin Kansallispankin parhaana asiakkaana.

Kouri teki viimeisen suunnitelmansa Nokiasta. Northstarin nimellä esitelty suunnitelma törmäsi kuitenkin molempiin pankkeihin. Sen jälkeen Kouri halusi tehdä sijoituksia taiteeseen August-sopimuksen sisällä. Hän tarvitsi sijoituk-

seensa kymmenen miljoonaa dollaria. Hän soitti Kansallispankin rahoitusjohtaja Olli-Pekka Mikkolalle, joka lupasi rahat. Kouri teki taidekaupat, mutta seuraavana päivänä rahoja ei ollutkaan saatavissa.

Samaan aikaan Kourin amerikkalaisia yrityksiä johtava Erkki Railo halusi ostaa atlantalaisen makeisyrityksen. Se olisi sopinut Kourin Phoenix-yhtiöön mainiosti. Railo neuvotteli kaupat. Kansallispankki lupasi, että 2–4 miljoonaa dollaria olisi valmiina yrityksen ostamiseen, mutta kun kauppa piti tehdä pankki ilmoitti, että se tarvitseekin noin kaksi kuukautta, jonka aikana se tekisi perusteellisen yritysanalyysin ja päättäisi vasta sitten lainasta. Kauppa peruuntui.

Seuraavaksi Railo yritti Suomessa ostaa Heikki Marttila Oy:n. Kouri Capital omisti jo yhtiön osakkeita. Yhtiö oli erikoistunut tietokoneohjelmien maahantuontiin. Pekka Kouri istui yhtiön hallituksessa.

Kansallispankki kannusti Railoa neuvottelemaan Marttilan kanssa. Kun asia olisi pitänyt päättää, pankki ilmoitti, että se ei voi rahoittaa kauppaa. Nyt syy oli se, että pankki tarvitsi vähintään 50 prosentin vakuuden lainaa vastaan, vaikka Kouri Capitalille oli aikaisemmin luvattu, että ylimääräisiä vakuuksia ei tarvittaisi. Kansallispankki ei pitänyt Heikki Marttila Oy:stä ja yhtiön pääomistajasta Heikki Marttilasta.

Kansallispankki ilmoitti edelleen Kourille, että se oli valmis rahoittamaan tämän uusia ideoita. Ilmoitus alkoi kuitenkin näyttää jo hieman muodolliselta. Erkki Railo ei kuitenkaan hellittänyt. Hän oli kokenut, arvostettu yritysjohtaja, joka ei voinut ymmärtää, että pankki petti sanansa. Nyt pankki suositteli hänelle Sponsorin ostamista. Railo teetti tarkan suunnitelman Sponsorin ostamisesta ja lunastamisesta pörssistä. Se oli yksi monista paksuista paperinipuista, joita Kouri Capitalissa tehtiin 1990. Yhtiössä analysoitiin monien OTC-yhtiöiden arvo. Samanlaiset analyysit tehtiin esimerkiksi Nokiasta ja Huhtamäestä, jota Suomen Kulttuurirahasto ei kuitenkaan suostunut missään tapauksessa myymään, ei Kourille eikä muillekaan ostajille.

Kouri Capital päätyi tarjoamaan Sponsorin osakkeesta 35 markkaa kappaleelta.

Kun Railo oli saanut suunnitelmansa Sponsorista valmiiksi, johtaja Fagernäs ilmoitti, että Sponsoria ei myytäisi Kourille. Siihen oli yksinkertainen syy: Kansallispankki halusi itse hoitaa Sponsorin oston pörssistä. Sponsorin ostajaksi ilmaantui Securus, joka tarjosi lopulta Sponsorin osakkeista vain 31 markkaa, kun Kansallispankin omissa laskelmissa Sponsorin todelliseksi arvoksi oli saatu yli 50 markkaa. Se tarkoittaa, että osittain Kansallispankin omistama Securus sai ostettua jo käytännössä omistamansa yhtiön halvalla hinnalla. Se tarkoittaa, että kaupassa siirtyi Kansallispankille sellaista omaisuutta, joka olisi kuulunut Sponsorin osakkeenomistajille. Kansallispankki saattoi perustella kauppaa vain sillä, että Sponsorin pörssikurssi oli samaan aikaan vielä alempi.

Sponsorin toimitusjohtaja Hannes Kulvik vastusti ajatusta myydä Sponsor Kouri Capitalille. Myöhemmin Kulvik ilmoitti myös lähtevänsä yhtiöstä, kun Kansallispankki päätti lunastaa Sponsorin.

Luultavasti Sponsorin lunastuksessa Kansallispankki siirsi Securukseen, osakekaupoista kertyneiden tappioiden peittämiseen miljardien omaisuuden. Omaisuuden arvo selviää vasta, kun Sponsorin teollisuusyhtiöt on myyty uusille omistajille. Nämä rahat tulevat tietenkin Securukselle, ja sitä kautta kansallispankkilaisen ryhmän käyttöön.

Railo tapasi Kansallispankissa pankin varatoimitusjohtaja Aarto Heinosen ja johtaja Peter Fagernäsin syksyllä 1990. Railo varmistui siitä, että pankki ei missään tapauksessa kunnioittaisi sopimuksiaan Kouri Capitalin kanssa.

Railo ymmärsi, että pankki oli yksinkertaisesti päättänyt tuhota Kourin, mikä luultavasti olikin totta.

Samaan aikaan pankin rahanjaosta vastannut johtaja Olli-Pekka Mikkola ehdotti Pekka Kourille, että ainoa tapa päästä eteenpäin KOP:n ja Kourin rahariidassa oli siirtää omaisuutta August Groupiin. Pekka Kouri oli siirtynyt hoitamaan Kouri Capitalin asioita, Erkki Railo oli puolestaan siirtynyt Yhdysvaltoihin.

Kansallispankki ärtyi myös Kourin uusista suunnitelmista. Pentti Kouri ja hänen avustajansa Peter Ruof olivat aloittaneet keskustelut ruotsalaisen suuryhtiö Procordian kanssa. Keskustelut liittyivät Wallac-yhtiöön, joka oli puolestaan Pharmacia-lääketehtaan osa; keskustelut oli aloittanut Procordia. Näin Kouri olisi päässyt mahdollisesti hankkimaan lisää rahaa Kouri Capitaliin. Kouri suunnitteli myös suomalaisen Instrumentariumin ostamista, minkä jälkeen Instrumentariumia olisi käytetty suomalaisen lääketeollisuuden järjestelyihin.

Instrumentarium oli jo vallannut Kansallispankin tuella suuren osan toisen lääketehtaan, Orionin osakkeista. Ajatukset kehittyivät eri puolilla samaan aikaan. Kesällä 1991 todennäköisesti valtaushankkeen torjuminen johti Orionin toimitusjohtajan Matti Kavetvuon eroon omalta paikaltaan.

Kansallispankki oli ainakin kiinnostunut näistä ajatuksista. Pankin johtokunnan jäsen Peter Fagernäs ilmoitti kuitenkin, että pankki ei suostuisi mihinkään vihamielisiin operaatioihin Instrumentariumia vastaan. Toinen johtokunnan jäsen Teppo Taberman puolestaan ihmetteli, miksi Procordia haluaisi toimia yhdessä Kourin kanssa, kun Kansallispankilla itsellään on hyvät suhteet ruotsalaisyhtiöön.

Kansallispankki ja Kouri olivat törmäämässä toisiinsa. Tammikuussa 1991 pankki alkoi puristaa sekä Pentti Kouria että Juhani Lipsasta. Pankki oli jäädyttänyt Kourin

kymmenen miljoonaa dollaria, ja rahasta ei ollut maksettu korkoja. Pankki oli käyttänyt korkorahoja maksaakseen August Groupin velkoja.

Kun tilintarkastajat olivat hyväksyneet Kansallispankin tilinpäätöksen vuodelta 1990, pankki siirtyi hyökkäykseen. Pankki näytti päättäneen, että Kouri ei tulisi aiheuttamaan Kansallispankille tappioita ja samalla pankki pääsisi eroon muistakin Kourin aiheuttamista vaivoista. Pankki päätti vaatia Kourilta henkilökohtaisesti ja Kouri Capitalilta yhtiönä August Groupin lainaa takaisin korkoineen. Se tarkoitti, että pankki halusi Pentti Kourin maksavan pankille mahdollisimman nopeasti 200–300 miljoonaa markkaa.

Kouri Capital, Pentti ja Pekka Kouri, neuvottelivat Kansallispankin kanssa melkein päivittäin ja vähintään viikoittain. Helmikuussa Pentti Kouri pelkäsi, että Kansallispankki takavarikoi hänen passinsa. Näin Kouri olisi saatu maksamaan nopeammin rahat Kansallispankille. Kouri pakeni tilapäisesti Tukholmaan.

Samaan aikaan Helsingissä levisivät huhut Kouri Capitalin tai jonkun muun Kourin omistaman yhtiön konkurssista. Kansallispankki kertoi tietoja luotetuille taloustoimittajille. Lehtiin ilmestyi juttuja, joissa kysyttiin, kuinka kauan Kouri Capital pysyy pystyssä, ja kuinka Kouri Capitalin omistamien osakkeiden arvot ovat laskeneet. Kiista taidegalleria Persons & Lindellin kanssa oli yksi kevään suurista uutisista. Se sopi hyvin Kansallispankille, koska rivien välistä lukija saattoi ymmärtää, että Kouri Capitalilla tai Pentti Kourilla ei ole varaa maksaa taulujaan, ja yhtiön tarina on lopussa.

Yhtiön tarina saattoikin olla lopussa. Osakkeiden arvot olivat laskeneet. Työntekijöitä oli vähennetty muutamaan. Yhtiön omaisuus oli arvottomiksi muuttuneissa OTC-osakkeissa, kiinteistöissä ja taidekokoelmassa. Mutta silti yhtiöllä oli oikeus taistella pankkia vastaan, jos se uskoi, että

pankki oli rikkonut sopimuksensa.

Julkisuudessa Kouri oli vaikeuksissa. Monet Kansallispankin lisäksi olisivat nauttineet Kourin konkurssista kertovasta uutisesta. Se olisi kertonut, että oikeus tapahtuu ja se, joka on kerran saanut nopeita voittoja, saattaa ne myös nopeasti menettää. Kansallispankki olisi toiminut vain oikeudenmukaisuuden ja oikeuden välikappaleena. Siihen pankista ei kuitenkaan ollut; se oli jo vajonnut syvälle peittelyn, salailun ja ylimielisyyden suohon. Se ei ollut vajonnut suohonsa vain omin voimin, vaan se oli kuunnellut ystävällisiä avustajia, jotka toivat peliin aivot, kun Kansallispankki antoi rahat. Yksi näistä oli tietenkin Pentti Kouri itse.

Kouri aloitti vastataistelun hankkimalla asianajaja Jukka Peltosen. Peltonen tunnettiin siitä, että hän ei pelännyt ketään. Kouri uhkasi oikeudenkäynnillä, jos Kansallispankki ei haluaisi sopia riitoja Kouri Capitalin kanssa sen sopimuksen pohjalta, jonka pankki oli itse tehnyt kesäkuussa 1990. Yhdysvalloissa Kouri keräsi valmiin aineiston oikeusjuttua varten. Kansallispankki olisi joutunut mahdollisesti oikeuteen samaan aikaan sekä Helsingissä että New Yorkissa. Pitkät neuvottelut alkoivat. Ne jatkuivat aina toukokuun loppupuolelle 1991. Toukokuun 27. päivänä neuvottelut olivat edenneet ratkaisuun. Ratkaisua ei koskaan tullut, vaan Kansallispankki lopetti neuvottelut, ja Kouri puolestaan ilmoitti panevansa oikeusjutun vireille New Yorkissa.

Haastekirjelmässään Kouri vaati Kansallispankilta 600 miljoonan markan eli rahoitussopimuksen verran.

Vanhojen rahoitussopimusten lisäksi Kouri vaati neuvotteluissa, että sveitsiläisyhtiö Khotso maksaisi Kourille takaisin noin 12 miljoonaa markkaa, jotka Kourin mukaan Khotso oli vienyt häneltä. Alkuperäisten sopimusten mukaan Khotson ja Kourin voittojen piti olla samansuuruiset,

mutta todellisuudessa Khotson sveitsiläiselle tilille siirtyi 125 miljoonaa markkaa, kun Kouri sai noin 101 miljoonaa markkaa.

Kun vaatimus 12 miljoonan markan maksamisesta esitettiin, Kansallispankissa levisi täydellinen hiljaisuus. Kukaan ei halunnut puhua Khotsosta mitään; kukaan ei kommentoinut Khotsoa tai Kourin vaatimusta; Khotsosta oli tullut kuin jumala, jonka nimeä ei saanut mainita.

Kansallispankki ei halunnut tehdä mitään, mikä auttaisi selvittämään Khotson arvoituksen. Se saattoi kertoa pankin ja Khotson suhteista. Tai se kertoi siitä, että Khotsolla oli ote pankkiin.

Keväällä 1991 Kansallispankki ilmoitti, että se oli pyytänyt Pentti Kourilta lupaa kertoa pankin ja Kourin välisten yhtiöiden suhteista, jotta kaikki asiat voidaan selvittää avoimesti. Pankin mukaan Kouri oli kieltäytynyt. Pankki jätti kertomatta, että Kouri oli pannut omien tietojensa antamisen ehdoksi sen, että myös sveitsiläisyhtiön tiedot kerrotaan samaan aikaan. Siihen Kansallispankki ei ollut suostunut.

Toukokuun lopussa 1991 ei vielä kukaan tiennyt, mitä neuvottelujen katkeaminen maksaisi Kourille ja mitä Kansallispankille. Kansallispankki joutuisi maksamaan joka tapauksessa: jos pankki häviäisi oikeusjutun, se joutuisi maksamaan vahingonkorvauksia, ja jos pankki voittaisi juttunsa, se joutuisi maksamaan August Groupin aiheuttaman tappion. Tappio syntyy, kun August Groupissa olevien osakkeiden arvot ovat laskeneet siitä, millä hinnalla ne aikoinaan ostettiin. Kouri Capitalin ja muiden Kouri-yhtiöiden omaisuus ei kattaisi tappiosta kuin pienen osan.

August Groupissa oli 330 000 Amerin osaketta, 330 000 Nokian osaketta ja 3,9 miljoonaa Sponsorin osaketta. Jo pelkästään Sponsorin osake tuottaa Kansallispankille yli sadan miljoonan markan tappion, koska osakkeen lunastus-

hinta on nyt 31 markkaa, mutta osakkeet on aikanaan hankittu 69 markalla.

Kansallispankki saa tietenkin Kouri-yhtiöt helposti konkurssiin. Samalla vaarassa on Kouri Capital Inc., Kourin amerikkalainen yhtiö, joka hallitsee makeistehtaita, rahoitusyhtiötä ja rakennusyritystä.

Kouri oli päättänyt aloittaa taistelunsa Kansallispankkia vastaan New Yorkissa, koska amerikkalainen tuomioistuin sopi paremmin hänen tavoitteisiinsa. Hän taisteli Kansallispankin kanssa rahoitussopimuksesta, jonka loppuun ei ollut merkitty oikeudenkäyntipaikkaa. Se saattoi olla Kansallispankin suuri virhe.

Kansallispankki kiisti kaikki Kourin vaatimukset. Pankki sanoi, että Kouri Capitalin ja KOP:n välillä oli luottosopimus, ei rahoitussopimus. Pankki oli oman ymmärryksensä mukaan lähtenyt rahoittamaan vain hankkeita, joista pankki ja Kouri Capital olisivat olleet yksimielisiä. Kansallispankin varatoimitusjohtaja Aarto Heinonen sanoi keskäkuun 1. päivän Helsingin Sanomissa, että August Groupin kurssiriskiä ei jaettu uudelleen sopimuksessa. Sopimus tehtiin hänen mukaansa aivan muista syistä.

Oikeusjutussa Kouri vaatii myös 46 miljoonaa työstä, joka on mennyt hukkaan, kun Kansallispankki ei pitänyt kiinni sopimuksestaan. Tätä vaatimusta Kansallispankki piti kesäkuun alussa »huvittavana».

Kesäkuun alussa Kouri Capital ilmoitti haastavansa Kansallispankin oikeuteen myös Suomessa. Kouri Capital ilmoitti vaativansa 60 miljoonan markan vahingonkorvauksia ja kymmenen miljoonaa markkaa Yhdyspankin osakkeiden maksamattoman välityspalkkiona.

Kansallispankki puolestaan ilmoitti hakevansa Kourin Cogito-yhtiön konkurssiin.

Kesäkuun lopussa Sponsorin toimitusjohtaja Hannes Kulvik erotettiin. Kansallispankin hallintoneuvosto ilmoitti

jatkavansa tutkimuksia »Avala-säätiön» taustan selvittämiseksi. Kulvik oli jo kuitenkin antanut yhden valaehtoisen lausunnon, jonka mukaan ainakaan Kansallispankin pääjohtaja Jaakko Lassila ei ollut saanut kaupoista henkilökohtaista hyötyä.

Jostakin syystä Kansallispankki ei koskaan tätä lausuntoa julkistanut. Silti Kulvikin erottamisen syyksi pankki kertoi, että Kulvik ei halunnut kertoa »Avala-säätiön» taustoja.

Kansallispankki halusi siirtää keskustelun pysyvästi Kulvikiin, joka oli jo uhrattu. Näin lehdistö unohtaisi esimerkiksi pankin voitonjakosopimukset, jotka jo pankin johtokunnan jäsen Pentti Rissanen oli ehtinyt myöntää »tyhmiksi» ja »huonoiksi».

16. Kourin rahat

Kun suuret Kouri-kaupat oli tehty maaliskuussa 1989, levisi monia tietoja Kourin saamista voitoista. Yleisesti uskottii, että Kouri oli saanut 400 miljoonaa markkaa. Joku kirjoitti varmana tietona 600 miljoonaa. Monet kirjoittajat olivat varmoja, että Kouri oli vienyt rahansa verottomasti Suomesta.

Nämä jutut sopivat hyvin niille, jotka myös keräsivät voittoja Kouri-kaupoissa, mutta jotka eivät halunneet paljastaa voittojensa suuruutta. Kouri oli sopiva hahmo peittämään operaation yksityiskohdat. Kouri oli valittu, koska oli helppo uskoa, että Kouri oli ahne ja kiinostunut tuottoisista ja salaperäisistä sijoituksista. Kouri oli valittu myös, koska hänellä oli yhteyksiä kansainvälisiin sijoittajiin. Kourin luonne sopi myös näihin suunnitelmiin; Kouri ei jaksanut lukea yhtäkään paperia tai sopimusta loppuun. Yksityiskohdat eivät kiinnostaneet häntä, eikä hän ymmärtänyt

erityisen paljon tekemiensä kauppojen numeroista. Kouri istuutui pöytään, joka oli katettu, mutta hänelle ei kerrottu, ketkä muut istuivat pöydässä.

Kouri oli kerännyt rahaa jo ennen Kouri-kauppoja. Sopimus George Sorosin kanssa oli tuonut hänelle säännöllisesti miljoonia dollareita. Kouri Capital oli tuotoisa yhtiö erityisesti 1987 ja 1988. Yhtiössä oli paljon purkmattomia varauksia, jotka siirrettiin osittain Neitsytsaarille perustettuihin yhtiöihin. Kouri Capital sijoitti omia rahojaan Kourin päätösten mukaan taidekokoelmaan.

Kouri-kaupoissa Kouri Capitalin voitot syntyivät Yhdyspankin osakekaupoilla. Kouri Capital teki sopimuksen Kansallispankin kanssa voitonjaosta. Kun osakkeet myytiin painostuksen jälkeen Yhdyspankille 56 markan kappalehintaan, osakkeilla syntyi korkokulujen jälkeen 155,5 miljoonan markan voitto. Se jaettiin tasan Kansallispankin kanssa, joten Kouri Capital sai 77,7 miljoonaa markkaa voittoja.

Sammon ja Pohjolan osakkeilla syntynyt voitto sijoitettiin neitsytsaarelaisiin yhtiöihin, Albemarle Group General Partnershipiin ja Axion Group General Partnershipiin. Voitto syntyi osakekaupoilla, joissa Sammon osakkeita myytiin Yhdyspankille ja Pohjolan ja Rauma-Repolan osakkeita myytiin Securukselle, jonka omisti kansallispankkilainen ryhmä. Voitot olivat kaupoista yhteensä 451 miljoonaa markkaa.

Voittojen piti jakautua tehtyjen sopimusten mukaan siten, että Kansallispankki olisi saanut puolet rahoista, Kouri neljäsosan ja sveitsiläisyhtiö Khotso S.A. neljäsosan. Jako ei kuitenkaan mennyt tasan: Kouri sai 101 miljoonaa markkaa, sveitsiläisyhtiö noin 120 miljoonaa markkaa ja Kansallispankki 225 miljoonaa markkaa.

Kouri Capital oli Pentti Kourin ja Juhani Lipsasen yhtiö, josta Kouri omisti 60 prosenttia yhtiöstä ja Lipsanen 40

prosenttia. Omistussuhteen perusteella Kourin osuus 77,7 miljoonan markan voitosta olisi siis 46,6 miljoonaa markkaa, jos Kouri olisi saanut rahat ulos yhtiöstä.

Kouri sai Kouri-kaupoista 147,6 miljoonaa markkaa. Näistä hänen käytössään oli heti 101 miljoonaa markkaa ja Kouri Capitalin käytössä vajaat 50 miljoonaa.

Hän ei maksanut 101 miljoonan markan voitoista lähdeveroa, koska Albemarle ja Axion oli rekisteröity Neitsytsaarille. Hän kuitenkin maksaa veroa Yhdysvaltoihin, ja Suomessa Kouri Capital maksaa saamistaan voitoista veroa. Kouri ei siis kiertänyt veroja muuten kuin perustamlla neitsytsaarelaisen yhtiön. Suomeen hän ei olisi voinut maksaa veroja, vaikka olisi halunnutkin, koska hän asuu pysyvästi Yhdysvalloissa.

Kourin rahat menivät kolmeen paikkaan: taidekokoelmaan, osakkeisiin ja kiinteistöihin. Kouri Capitalissa rahaa tarvittiin peittämään niitä tappioita, joita OTC-yhtiöiden osakkeet aiheuttivat vuonna 1989.

Kourin taidekokoelma syntyi vuosina 1987–90. Kokoelma syntyi, koska taide kiinnosti Kouria. Se ei syntynyt niinkään halusta käydä taiteella nopeaa kauppaa. Ulkopuolisten mielestä Kouri osti itselleen hyväksyntää sijoittamalla taiteeseen. Yhtä hyvä selitys kuitenkin saattoi olla se, että Kourin mielestä taide oli mielenkiintoinen ja tärkeä asia.

Suomessa Kourin kokoelman arvo oli ainakin 20 miljoonaa markkaa. Kokoelma sisälsi ainakin Kain Tapperin, Veikko Hirvimäen, Paul Osipowin, Carolus Enckellin, Jan-Kenneth Weckmanin, Matti Kujasalon, Marika Mäkelän, Leena Luostarisen, Marjatta Tapiolan ja Alvar Gullichsenin töitä. Kouria ovat kiinnostaneet suomalaiset konstruktivistit: Lars-Gunnar Nordström, Juhana Blomstedt ja Ernst-Mether Borgström.

Pentti Kouri oli 1980-luvun lopussa Suomen tärkein nykytaiteen keräilijä ja ostaja. Galleriat kilpailivat hänestä

asiakkaana; nykytaiteen hinnat nousivat nopeasti. Kuvataideakatemian koulusta valmistuneiden taiteilijoiden töitä ostettiin jo koulun oppilasnäyttelystä. Nykytaiteesta tuli sijoitus, ja gallerioista tuli liikeyrityksiä.

Gallerioista tärkeimmät olivat Kaj Forsblom, Krista Mikkola, Artek ja Bronda. Myöhemmin amerikkalainen taiteilija Timothy Persons perusti galleria Persons & Lindellin.

Ilman Kouria Helsingissä olisi ollut 1980-luvun lopussa vähemmän taidegallerioita, vähemmän taidekauppaa ja halvemmat taiteen hinnat. Parhaina aikoina Kourin osuus oli Persons & Lindellin liikevaihdosta 70–80 prosenttia, Mikkola & Rislakkin liikevaihdosta puolet ja Galerie Forsblomin liikevaihdosta 20 prosenttia. Kouri näki itse itsensä hyväntahtoisena taiteen mesenaattina; hän erehtyi tässäkin: taiteen lisäksi hän tuki gallerioita. Lopulta tietenkin raha jäi myös niille taitelijoille, joiden töitä hän osti.

Kouri osti paljon teoksia myös Artekista ja kuvanveistäjäliiton galleriasta, Sculptorista. Gallerioiden kilpailu Kourista oli toisinaan veristä: muut galleriat olivat kateellisia Forsblomille ja Sculptorille, jotka olivat aivan liian lähellä Kouri Capitalin Bulevardi 14:n toimistoa.

Gallerioiden kilpailu Kourista sai toisinaan koomisia muotoja. Maaliskuussa 1990 Galleria Mikkola & Rislakki järjesti näyttelyn, jossa esiteltiin islantilaisen Sigurd Gudmundssonin ja hollantilaisen Pieter Laurens Molin töitä. Mol on 1980-luvun tunnetuimpia käsitetaiteilijoita. Hänen työnsä ovat suuria ja raskaita, ja suomalaisgallerialle näyttelyn järjestäminen oli raskas ponnistus, jossa tarvittiin trukkeja ja kahdeksan miestä kantamaan töitä galleriaan, Nokian vanhalla kaapelitehtaalla.

Näyttely oli myös taloudellinen riski. Vakuutukset ja kuljetuskustannukset olivat huimaavat. Siksi näyttelystä olisi pitänyt saada myytyä teoksia, jotta galleria olisi saanut kustannuksensa takaisin. Näyttely oli järjestetty vain yhtä

asiakasta varten. Asiakas oli tietenkin Pentti Kouri.

Galleria oli selvittänyt Kourin aikatauluja. Näyttely oli ajoitettu niin, että Kouri voisi käydä New Yorkista katsomassa, ja mikä parasta, ostamassa töitä. Kourin suunnitelmat kuitenkin muuttuivat: hän ei käynyt näyttelyn aukioloaikana Helsingissä lainkaan. Yhtään työtä ei myyty, ja galleria Mikkola & Rislakki kärsivät tappiot.

Tappioita tuskin lievensi edes se, että arvostelijat ylistivät gallerian nerokkuutta. »Galleria Mikkola & Rislakki voi onnitella itseään: kovinkaan usein ei ole mahdollisuutta tutustua taiteellisesti ja sisällöllisesti niin kiinnostavaan materiaaliin kuin Pieter Laurens Molin näyttelyssä, joka on parhaillaan Kaapelitehtaalla», kirjoitti Tom Sandqvist haltioituneessa arvostelussaan Uudessa Suomessa maaliskuun 17.päivänä 1990.

Helsingistä Pieter Laurens Molin työt jatkoivat matkaansa New Yorkiin, uuteen näyttelyyn. Sieltä Kouri tiettävästi osti töitä, mutta voitot jäivät amerikkalaiselle gallerialle.

Vähän myöhemmin Mikkola & Rislakki joutui lopettamaan taloudellisten vaikeuksien vuoksi. Myös Persons & Lindell meni nurin; luultavasti galleria oli luottanut liikaa yhteen asiakkaaseen. Galleria syytti Kouria siitä, että asiakas ei ollut maksanut laskujaan. Kouri puolestaan ilmoitti, että hän ei ollut koskaan nähnyt niitä teoksia, joista Persons & Lindell halusi saada rahoja.

Kouri kiinnostui taiteen keräilystä joskus vuonna 1987. Hän ei aluksi ollut asiantuntija, mutta hän koulutti itsensä nopeasti. Hän osti kaikki työt itse; huhut Kourin taiteen ostoista puhelimitse ovat perättömiä. Vuonna 1990 Kourin kokoelma arvioitiin kahdeksan parhaan kokoelman joukkoon New Yorkissa, ja kahdenkymmenen parhaan kokoelman joukkoon Yhdysvalloissa. Kouri osti tärkeistä gallerioista New Yorkista, Lontoosta ja Pariisista. Esimerkiksi New Yorkin Pace-galleriasta hän ostanut Richard Serran,

Julian Schnabelin, Robert Irwinin ja Donald Juddin töitä.

»Hän on vilpitön taiteenkerääjä, jotenkin viaton», kertoo yksi New Yorkin galleristi maaliskuussa 1990. Kourin nimi oli gallerioissa tunnettu; häntä ei luokiteltu taiteen keinottelijaksi, vaan keräilijäksi. Hän ei ole ostanut taidetta myydäkseen sitä; hän on myynyt vain töitä, jotka eivät ole merkinneet hänelle itselleen paljon, mutta jotka ovat saattanet tuoda voittoja. Suomessa Kouri leimattiin taiteen keinottelijaksi, mutta maailmalla häntä pidetään vakavana keräilijänä.

Kukaan ei tiedä tarkasti Kourin kokoelman arvoa. Joidenkin arvioiden mukaan kansainväliseen kokoelmaan Kouri on sijoittanut yli sata miljoonaa markkaa. Kokoelma on varastoissa, ja osa siitä on esillä näyttelyissä. Kokoelma ei ollut koskaan kokonaisudessaan esillä. Myös suomalaisia teoksia on säilytettu eri varastoissa, eri puolilla Suomea. Suomessa on yhtä hämärä käsitys suomalaisen kokoelman laajuudesta. Museoihin verrattuna Kouri on kuitenkin ollut ylivoimainen taiteen ostaja: hän on ostanut muutaman vuoden aikana nykytaidetta ehkä kymmenen kertaa enemmän kuin esimerkiksi Ateneumin nykytaiteen kokoelma.

Kokoelma sisältää paljon ekspressionismin ja käsitetaiteen huippunimiä. Kokoelmaan kuuluu Joseph Beuysin, Christian Botanskin, Eduardo Chillidan, Christon, Francesco Clementen, Jannis Koneullisin, Markus Lubertzin ja monien muiden tekijöiden töitä. Kokoelma on laaja: pelkkä luettelo on yli 50-sivuinen. Kokoelma kertoo keräilijäistään: asiantuntijan mukaan se on rohkea mutta hajanainen. Keräilijä on ottanut riskejä, mutta toisaalta melkein kaikki nimet ovat tunnettuja. Kaikki eivät kuitenkaan näistä töistä pitäisi; monet taiteilijoista ovat »vaikeita».

Ilta-Sanomissa amerikkalainen Pace-gallerian johtaja Douglas Baxter esitti oman näkemyksensä Kourista taiteen kerääjänä huhtikuun lopussa 1991. »Kouri on ollut hyvä

asiakas, ja hänellä on todellista näkemystä taulujen ostossa. Hän ei osta teoksia summassa, vaan harkitsee tarkasti taiteellista puolta», Baxter sanoi.

Baxter ylisti Kourin suunnitelmaa rakentaa kaupunkiasunto New Yorkin SoHoon. Asunnossa taideteokset liittyisivät asunnon rakenteisiin. Teoksia on tilattu ainakin kuvanveistäjä Richard Serralta, joka kuuluu Kourin ystäviin. Myös Kourin kartano Connecticutissa on täynnä maailman tunnetuimpien nykytaiteilijoiden töitä.

Asiantuntijat arvioivat Kourin toimivan taideostoissaan erittäin tarkasti. Hän on kehittänyt intuition, joka osuu oikeaan ainakin sillä rajatulla taiteen alueella, josta hän on kiinnostunut. Hänen makunsa on vuosien aikana muuttunut selvästi: aikaisemmin hän osti esimerkiksi neuvostoliittolaista taidetta 1950-luvulta 1980-luvulle, mutta nyt hänen kokoelmaansa kuuluu enimmäkseen länsieurooppalaista ja amerikkalaista taidetta.

»Hän on lukenut paljon. Hän tietää hyvin paljon taiteesta. Sitten tarvitaan vielä kokemusta, jota hänellä ei ole paljon», yksi galleristeista arvioi. Hänen mukaansa kokemusta tulee vain tekemällä virheitä ja keräämällä taidetta pitkään. Kouri on luonut toimivat suhteet myös muihin taiteen kerääjiin: esimerkiksi Leo Castelli kuuluu hänen ystäviinsä ja neuvonantajiinsa.

Oliko taide hyvä sijoitus? Vastaus tähän kysymykseen ei tunnu kiinnostavan Kouria. Hän osti taidetta, koska se oli hänen mielestään tärkeätä. Jos sillä voi tehdä rahaa, sekin on hyvä, mutta se ei ollut ensimmäinen syy. Varmasti taidekokoelma toi Kourille myös hyväksyntää hänen ympäristössään, ja hän pääsi keskustelemaan taiteilijoiden ja taiteen keräilijöiden kanssa.

Vuonna 1991 taide ei näyttänyt taloudellisesti hyvältä sijoitukselta. Suomessa taidetta oli myyty ylihintoihin 1988 ja erityisesti vuoden 1989 alkupuolella. Elävien nykytaiteli-

joiden töitä oli myyty huutokaupoissa, joissa hinnat olivat nousseet. Taiteilijat ja galleristit nostivat puolestaan hinnat samalle tasolle tulevissa näyttelyissä. Taiteen hinta Suomessa nousi automaattisesti sille tasolle, jolle se saattoi nousta. Niin kauan kuin taide meni kaupaksi, hinnat nousivat edelleen. Gallerioihin virtasi ihmisiä, jotka uskoivat voivansa keinotella taiteella: ostaa tänään ja myydä voitolla huomenna. Nämä sijoittajat huomasivat viimeistään vuonna 1991, että se ei ollut mahdollista. Vaikka taide saattoi olla sijoitus, sitä ei voinut myydä pois samaan tapaan kuin kiinteistöjä tai pörssiosakkeita.

Maailmalla taidemarkkinat romahtivat samalla tavalla. Vuonna 1991 maailmantalous kouristeli luottokriisissä. Taiteessa minimalismi ei mennyt enää kaupaksi. Taloudellisesti hyvinä vuosina ihmiset kaipasivat keskittynyttä ja kirkasta kokemusta, jota minimalistinen taide saattoi antaa ihmisille. Taloudellisesti huonoina vuosina lämpö, orgaaniset ja rehevät muodot palasivat taiteeseen. Vuonna 1991 taidekeskus Retretti päätti järjestää suuren Rubens-näyttelyn. Se toi luolagalleriaan valtavat määrät iloista, vaaleanpunaista lihaa. Sille ennustettiin suurta menestystä.

Taloudellisesti Kourin toinen sijoitus, OTC-osakkeet, oli yhtä väärä kuin taide. Sijoitukset teki käytännössä toimitusjohtaja Seppo Saario, mutta Kouri oli hyväksynyt linjan. Kouri Capital halusi kehitttää Helsingin pörssiä OTC-yhtiöiden kautta ja samalla tehdä itselleen voittoja. Kumpikaan ei onnistunut: OTC-sijoituksiin meni luultavasti noin 50–60 miljoonaa markkaa tappioita, joista kaikki ei vielä kirjautunut Kouri Capitalille.

Taiteen lisäksi Pentti Kouri innostui Kouri-kauppojen jälkeen elokuvista. Hän perusti yhtiön, jonka piti tuottaa elokuvia. Hänen yhtiönsä on työskennellyt käsikirjoitusten kanssa. Sen lisäksi Pentti Kouri meni mukaan rahoittamaan suomalaisen ohjaajan, Mika Kaurismäen elokuvaa Amazon, joka kertoi Brasilian sademetsistä.

Amazonin tuottivat yhdessä Kaurismäen yhtiö Villealfa ja Pentti Kourin elokuvia varten perustama Noema Pictures. Kourille Amazon oli elokuvakokeilu, joka ei tuonut siihen pantuja rahoja. Kourin osuus Amazonin 16 miljoonan markan budjetista oli tiettävästi kahdeksan miljoonaa. Tästä osuudesta osa oli rahaa ja osa pankkitakauksia.

Noema Pictures kertoi joulukuussa 1990 harkitsevansa parhaillaan kahdeksan elokuvan tuottamista. »Kouri keskittyy nyt voimakkaasti taide-, elokuva-, musiikki- ja julkaisutoimintaan. USA:n vientiartikkeleiden ykkönenhän on viihdeteolisuus, avaruusteknologian jälkeen», kertoi Noema Picturesin tuotantojohtaja Bruce Marchfelder Uudessa Suomessa joulukuun 14. päivänä 1990.

Kourin taloudelliset vaikeudet kutistivat hänen sijoituksiaan taiteeseen ja elokuvaan, viimeistään vuonna 1991. Keväällä 1991 suurin osa suomalaisesta taidekokoelmasta siirtyi pois Pentti Kourilta. Taidekokoelman omisti Kouri Capital, joka oli puolestaan lainannut rahaa toiselta Kourin yhtiöltä, Benedict Group General Partnershipiltä. Kouri Capitalilla ei ollut rahaa, joten Benedict Group sai taidekokoelman rahan sijasta. Suurella osalla kokoelmaa Kouri Capital kuittasi noin 18 miljonaa markan velat. Käytännössä Kouri Capital kuittasi velan Pentti Kourille, joka oli Benedictin ainoa omistaja.

Pentti Kouri tarvitsi kokoelmaa myös maksuvälineenä. Keväällä 1991 Kouri ja Juhani Lipsanen selvittivät lopullisesti välinsä. Kouri osti Lipsasen pois yhtiöstä. Rahaa ei ollut, joten Lipsanen maksettiin ulos taidekokoelmalla, kiinteistöllä, autoilla ja muulla tavaralla. Kaupassa siirtyi suurin osa 1980-luvun suomalaisen taiteen kokoelmasta, suuri maatila Savonlinnan lähellä ja Kouri Capitalin autoja ja pienempiä tavaroita. Näin Lipsasen saama osuus nousi yli 20 miljoonan markan.

Samalla taidekokoelma siirtyi Kouri Capitalissa sille osapuolelle, joka ei ollut siitä koskaan kiinnostunut. Pentti Kouri oli luultavasti edelleen kiinnostunut myös suomalaisesta kokoelmasta. Hän luultavasti halusi ostaa sen takaisin, mutta ainakaan vuonna 1991 hänellä ei ollut siihen varaa.

Taiteen, elokuvien, OTC-osakkeiden lisäksi Kouri sijoitti rahojaan hyväntekeväisyyteen, vaalikampanjoihin ja omaa nimeään kantavaan professuuriin Massachusetts Institute of Technology -yliopistoon. Yliopisto kertoi Kourin professuurista lokakuussa 1989.

Paavo Väyrysen lisäksi Kouri tuki 1989 myös amerikkalaista vaalikampanjaa. New Yorkin pormestarinvaalissa olivat vastakkain musta demokraatti, David Dinkins ja valkoinen republikaani Rudi Giuliani. Kouri tuki jälkimmäistä. Giuliani oli entinen syyttäjä, ja hänet tunnettiin erityisesti pörssi- ja talousrikollisten vihollisena. Kouri perusteli tukeaan sillä, että hänen pitää huolehtia työntekijöistään New Yorkissa. Todellisempi syy saattoi olla se, että tukemalla Giuliania Kouri sai arvokkaita poliittisia suhteita. Hän keräsi rahaa, pani omaa rahaansa ja pääsi samalle illalliselle presidentti George Bushin kanssa. Lokakuun 19. päivänä päivätty kirje kutsui Pentti Kourin Rudi Giulianin kiitosillalliselle ja voitonjuhlaan marraskuun 7. päiväksi. Kirjeessä Kouria kiitettiin rahojen keruusta, jolla maksettiin erityisesti kalliin televisiomainonnan laskuja.

Voitonjuhlia ei kuitenkaan koskaan tullut. Kourin tukeman ehdokkaan sijasta New Yorkin pormestariksi valittiin David N. Dinkins, musta demokraatti.

Tuki Giulianille saattaa kuitenkin hyödyttää Kouria oikeussodassa Kansallispankkia vastaan. Sotaa käydään juuri amerikkalaisessa oikeuslaitoksessa.

17. Kourin kunnia?

Melkein jokaisella suomalaisella oli mielikuva Pentti J.K. Kourista keväällä 1989. Hän oli peluri ja sijoittaja, joka oli varastanut kansalta 600 miljoonaa markkaa ja lähtenyt rahoineen toiselle mantereelle. Hän oli hymyilevä roisto, jonka sukunimi muuttui verbiksi: kouria tarkoitti vuoden 1989 moraalitonta ja laitonta rahankeruuta.

Kourilla ei ollut kunniaa, vaan hänen sielussaan uskottiin elävän vain ahneuden. Se saattoi lopulta estää Kourin paluun suomalaiseen talouselämään myös myöhemmin; kukaan ei halunnut olla Kourin kanssa tekemisissä, ei ainakaan kunniallinen yritys tai kunniastaan kiinni pitävä yritysjohtaja.

Kouri ei tehnyt paljon hälventääkseen mielikuvaa itsestään. Hän esiintyi voitonvarmasti ja itsetietoisesti. Hän otti nimiinsä sekä kunnian että rahan kaupoista, joita hän itse piti historiallisina. Hänen suuri ongelmansa oli, että hän ei itse tuntenut kauppojen yksityiskohtia. Hän oli luottanut avustajaansa Juhani Lipsaseen, Sponsorin toimitusjohtaja Hannes Kulvikiin ja Kansallispankin johtajiin. Näistä Kulvik ja Kansallispankki pettivät hänet myöhemmin. Lipsanen oli uskollinen, mutta Lipsanen pettyi puolestaan Kouriin. Ja Kouri Lipsaseen.

Kouri tiesi varmasti vain voittaneensa paljon rahaa. Rahaa virtasi samaan aikaan muutenkin Kouri Capitalin itämaisilla matoilla ja Helene Schjerfbeckin tauluilla koristeltuun toimistoon. Kouri ei pystynyt keskittymään enää Suomen kauppojen yksityiskohtiin, eivätkä ne häntä kiinnostaneet. Ne kiinnostivat vasta paljon myöhemmin eli vuonna 1990; kun Kansallispankki aloitti oman operaationsa lopettaakseen Kourin kiusallisen asiakassuhteen. Kouri sai myös laskelman kauppojensa voitoista vasta vuonna 1990. Laskelma oli hänelle yllätys: tietämättömänä omista raha-

asioistaan hän oli raportoinut Yhdysvaltojen veroviranomaisille liian suuren summan. Hänelle tulevat voitot näyttivät nyt paljon pienemmiltä. Laskelma oli syntynyt Hannes Kulvikin ja Kansallispankin yhteistyönä. Laskelmassa esiintyi ensimmäistä kertaa myös sveitsiläisyhtiö Khotson nimi.

Kun Kouri aloitti Pohjolan osakkeiden kaupat 1988, hän kuvitteli tekevänsä yhteistyötä Sponsorin ja Kansallispankin kanssa. Yhteistyö oli alkanut siitä, että Sponsorilla oli Pohjolan osakkeita. Sponsor ei kuitenkaan voinut ostaa niitä lisää epäluuloja herättämättä, koska Pohjola oli Sponsorin suuri osakas. Tarvittiin uusi yhtiö, ja näin syntyi Albemarle Group General Partnership.

Tässä uskossa Kouri eli myös kauppojen jälkeen. Hän luotti Kulvikiin täysin, ja Kouri tarvitsi luotettavan miehen. Aikaisemmin luotettu mies oli ollut Juhani Lipsanen. Nyt Lipsanen oli jätety ulkopuolelle. Yhdysvalloissa hänen luotettu miehensä oli saksalaissyntyinen Peter Ruof. Lopulta vuonna 1990 hän luotti enää omaan veljeensä: Pekka Kouriin, joka siirtyi hoitamaan Kourin yhtiöiden asioita, kun taistelu Kansallispankkia vastaan alkoi.

Vuoteen 1990 saakka suomalaiset ajattelivat, että Kansallispankki oli mahdollisesti rahoittanut Kourin kaupat, mutta kauppojen voitot olivat menneet New Yorkiin tai Britannian Neitsytsaarille. Suomalaisille ei ollut kerrottu, että Kansallispankki oli tehnyt suuren osan voitoistaan 1989 juuri näillä Kouri-kaupoilla, joilla Kouri menetti kunniansa mutta sai rahaa. Suomalaisille ei ollut kerrottu sitä, että Kansallispankin yhteenlaskettu voitto kaikista Kouri-kaupoista saattoi olla 700 miljoonaa markkaa.

Suomalaiset lehdet eivät kertoneet näitä asioita, koska ne eivät olleet tiedossa. Kouri ilmoitti heti kauppojen jälkeen, että hän ei paljastaisi rahoittajiaan. Hän ei paljastanut rahoittajiaan, koska niin oli sovittu, ja koska Kouri ja Kansallispankki olivat sopineet uusista yhteisistä suunnitelmista. Juuri samat suunnitelmat myöhemmin aiheuttivat pankin ja Kourin taistelun. Kouria ei kiinnostanut kauppojen laillisuuden selvittely. Häntä ei kiinnostanut kysyä asioita verottajalta tai pankkitarkastusvirastolta. Toisaalta pankkitarkastusvirasto ei kysynyt mitään Kourilta, mutta se oli luonnollista: virasto valvoo pankkien toimintaa. Kouri Capital ei ollut pankki.

Kaiken piti olla hyvin. Näytelmässä oli roisto, joka oli paennut rahoineen toiselle mantereelle. Näytelmän sankaria oli vaikea osoittaa: mutta yksi sankareista oli varmasti Kansallispankki, joka oli pelastanut kaikki yhtiöt, jotka sille kuuluivat. Samalla pankki oli tehnyt voittoja vaikeutuvina taloudellisina aikoina.

Kaikki alkoi muuttua hitaasti keväällä 1991. Jäät lähtivät liikkeelle, raskaat laatat murenivat ja putoilivat kuin marmori Finlandia-talon seinistä. Kansallispankin ja Yhdyspankin nopeasti kyhätyt luomukset, Finanssilaitos ja Securus, näyttivät raskailta ja kaatuvilta monumenteilta, jotka oli pystytetty muistuttamaan Suuresta Epäluulosta, joita instituutiot olivat tunteneet toisiaan vastaan.

Hiljaisuus mureni, kun Helsingin Sanomat julkaisi huhtikuussa jutun, jossa kerrottiin Kourin ja Kansallispankin jakaneen voittoja. Samassa jutussa kerrottiin, että osa Kourin saamista voitoista oli mennyt salaiselle sveitsiläiselle tilille. Jutussa kerrottiin myös siitä ärtymyksestä, jota Kansallispankkia lähellä olevien yritysten johtajat tunsivat jouduttuaan ostamaan omia osakkeitaan kalliilla hinnalla, josta pankki sai voittoja. Pankki luonnollisesti perusteli näitä toimiaan uhalla ja pelolla.

Viikko Helsingin Sanomien jutun jälkeen Suomen Kuvalehti kertoi dokumenttien avulla, että Sveitsiin oli siirtynyt Kouri-kauppojen voitoista yli sata miljoonaa markkaa. Jutussa epäiltiin, että Kansallispankin tekemä sopimukset Kourin kanssa olivat ristiriidassa liikepankkilain kanssa.

Jutussa viitattiin myös siihen mahdollisuuteen, että jotkut Kansallispankin sisällä tai lähellä Kansallispankkia olisivat saaneet voittoja Kouri-kaupoista. Juttu näytti myös verotodistuksen, jossa Kansallispankki todisti voittoja saaneen sveitsiläisyhtiön kotipaikan Sveitsiksi, vaikka yhtiö näyttikin tehneen liiketoimintansa Suomessa. Päinvastoin kuin Kansallispankki on myöhemmin halunnut väittää, Suomen Kuvalehti ei sanonut Jaakko Lassilan saaneen henkilökohtaisia voittoja Kouri-kaupoista.

Suomen Kuvalehti huomautti myös, että niin kauan kuin Sveitsiin menneet rahat säilyvät salaisuutena, on aihetta epäillä myös Kansallispankkia ja pankin pääjohtaja Jaakko Lassilaa. Juttu synnytti raivoisan vastahyökkäyksen Kansallispankissa. Hyökkäys huipentui rikosilmoitukseen, jossa lehteä ja jutun kirjoittajaa syytettiin herjauksesta.

Kansallispankin kunnia oli joka tapauksessa murentunut. Pankki itse pahensi omaa tilannettaan vaikenemalla ylimielisesti ja vetoamalla pankkisalaisuuteen niissäkin asioissa, joissa suojeltiin pankin omaa etua.

Epäilyt ovat pysyneet hengissä tähän saakka, ja ne saattavat jäädä ikuisesti Kansallispankin historiaan. Kourinkaan kunnia ei kuitenkaan näistä jutuista palautunut; hän oli luultavasti sama peluri kuin kaksi vuotta sitten. Hänen väitettiin myös käyvän mediasotaa Kansallispankkia vastaan.

Monet lehdet ja monet toimittajat epäilivät Kouria, koska se oli tapana. Kourissa oli kautta vuosien paljon epäilyttävää, paljon huhuja, joista osa piti paikkansa ja osa ei. Hän oli ärsyttävä ja ylimielinen hahmo. Toisinaan häntä oli vaikea haastatella, koska hän ei ollut tavoitettavissa. Toisinaan hän musersi haastateltavansa ylimaallisilla lauseillaan. Hän rakasti julkisuutta, jos hän pääsi myönteiseen valoon. Nyt hän sanoi, että hän ei halua myönteisyyttä, vaan totuuden. Hän halusi tietää, kuka oli saanut noin 116

miljoonaa sveitsiläiselle tilille siirrettyjä rahoja. Hän halusi myöhemmin tietää, ketkä olivat saaneet Kansallispankin suojeluksessa mahdollisesti verovapaita voittoja Yhdyspankin osakkeilla. Häntä kiinnosti näiden asioiden selvittäminen; Kansallispankki ei halunnut näitä asioita selvittää. Siksi Kouri voitti oman mediasotansa ensimmäisen taistelun.

Kouria syytettiin siitä, ettei hän ollut kiinnostunut totuuden selvittämisestä 1989. Silloin häneltä ei kysytty totuutta. Toisaalta hänen puolestaan Suomen Pankkiin lähetettiin paperi, joka kertoi vain peiteyhtiöitä, mutta ei yhtiöiden todellisia omistajia. Häntä yhtiöiden todelliset omistajat eivät olisi ehkä kiinnostaneet niin paljon, jos rahojen jako olisi täsmännyt ja Kouri olisi saanut voittonsa, ja jos yhteistyö Kansallispankin kanssa olisi jatkunut.

Jos yhteistyö Kansallispankin kanssa olisi sujunut, kuten Kouri suunnitteli 1990, häntä tuskin olisivat kiinnostaneet vuoden 1989 voittojen hämärät kohtalot. Vain verottaja olisi voinut yhä kysyä Kouri Capitalilta, miksi Yhdyspankille myytiin 27,2 miljoonaa osaketta, kun Kouri Capitalin kauppakirja kertoi osakkeita myydyn kymmenen miljoonaa vähemmän. Kiistat verottajan kanssa olisi kuitenkin varmasti sovittu vähin äänin, jos Kansallispankki ja Kouri olisivat yhteistyössä ostaneet Nokian, Huhtamäen, Huurteen tai Sponsorin. Kansallispankin tuella olisi näin kehittynyt Kourin hallitsema teollisuusryhmä. Se oli hyvä suunnitelma. Se olisi voinut onnistua, jos Kansallispankki olisi halunnut niin, tai jos Kouri olisi ollut toinen henkilö.

Kansallispankin mielestä Kouri järjesti lehdistön pankkia vastaan keväällä 1991. Pääjohtaja Jaakko Lassila kirjoitti pankkinsa henkilökunnan lehteen »ennennäkemättömästä hyökkäyksestä» Kansallispankkia vastaan.

Televisiohaastattelussa toukokuun 31. päivänä 1991 Lassila toisti Kansallispankin käsityksen. Hänen mielestään

Pentti Kouri oli käyttänyt tiedotuskonsulttia, joka oli järjestänyt Kansallispankin ja Kourin suhteista kertovia juttuja lehtiin. Lassilan väite oli kohtuuton ja järjetön: lehdistö julkaisi juttunsa saatuaan materiaalia, joka oli uutta ja tärkeää. Lehdet eivät kysyneet sitä, palvelevatko niiden jutut Pentti Kouria tai Kansallispankkia. Lehdet eivät miettineet juttujen julkaisua taktisesti sopivana aikana. Sen sijaan monen lehden toimituksessa ihmeteltiin sitä, että kaupungilla alkoi kiertää huhuja Kouri-yhtiöiden lähestyvästä konkurssista. Nämä huhut eivät voineet lähteä muualta kuin Kansallispankista, jossa pankkisalaisuuden piti estää juuri asiakasta koskevan tiedon leviämisen. Kansallispankki oli valinnut taktiikkansa jo ennen Kourin kanssa käytävän sodan alkua. Pankin kannalta edullisinta olisi ollut se, että muut kuin Kansallispankki olisivat vetäneet Kourin konkurssiin.

Viides luku: OIKEUS; VALTA

18. Kuka valvoo?

Pankkitarkastusvirasto ilmoitti keväällä 1991, että se oli tutkinut Kouri-kaupat 1989, ja virastolla ei ollut huomauttamista kauppoihin. Suomen Kuvalehden toimittajan jättämään tutkimuspyyntöön virasto vastasti kertomalla, että Suomen Kuvalehden toimittaja ei ole asianosainen, joten viraston ei tarvitse käynnistää tutkimusta tämän pyynnöstä. Pankkitarkastusviraston ylijohtaja Jorma Aranko ilmoitti lehtihaastatteluissa, että Kouri-kaupoista kertovat lehtijutut olivat ajojahti Jaakko Lassilaa vastaan.

Pankkitarkastusviraston tehtävä on valvoa sitä, että pankit toimivat Suomessa lakien ja määräysten mukaan. Pankkitarkastusvirasto valvoo pankkeja hankkimalla pankeista tietoja. Tietoa virastolle tulee jatkuvasti, ja virasto voi myös käynnistää omia tutkimuksiaan. Virasto voi myös tehdä itse rikosilmoituksen, jos se epäilee rikoksia. Viime vuosina virasto on tehnyt rikosilmoituksia erityisesti arvopaperimarkkinalain rikkomuksista. Arvopaperimarkkinalaki tuli voimaan kesällä 1989.

Liikepankkilain rikkomuksista virasto ei ole tehnyt rikosilmoituksia. Virasto on vaatinut, että pankki muuttaa tapojaan, jos se on epäillyt lain rikkomisia. Liikepankkilaista puuttuvat myös rangaistussäännökset. Periaatteessa virasto voisi ehdottaa pankin toimiluvan peruuttamista, josa pankki on rikkonut lakia. Pankkitarkastusvirasto voi myös pankkitarkastuslain mukaan kieltää sellaisen päätöksen täytäntöönpanon, joka on ristiriidassa »lain, asetuksen tai niiden nojalla annettujen määräysten tai valvottavan yhtiöjärjes-

tyksen, vahvistetun ohjesääntöjen taikka sääntöjen kanssa».

Suomen Kuvalehden toimittajan tekemä tutkimuspyyntö koski liikepankkilakia. Lain 42. pykälä kieltää pankkia osallistumasta luototettavan asiakkaansa voittoon. Tutkimuspyynnössä haluttiin tietää, oliko Kansallispankki rikkonut tätä lakia vastaan. Tutkimuspyynnössä ei syytetty pankkia, vaan siinä yksinkertaisesti haluttiin tietää totuus tässä asiassa.

Kun keskustelu Kouri-kaupoista jatkui edelleen, virasto pyysi Suomen Kuvalehden hallussa olevaa materiaalia asian selvittämiseksi. Kuvalehti päätti antaa materiaalin virastolle kesäkuun alussa 1991. Samaan aikaan pankkitarkastusvirasto sai materiaalia Kouri Capitalista, joka puolestaan halusi asialle mahdollisimman paljon julkisuutta, jotta Kouria ei voitaisi syyttää asioiden pimittämisestä.

Kesäkuun alussa näytti siltä, että pankkitarkastusvirasto jatkoi asian tutkimista. Tutkimusta varten virastoon oli perustettu erityinen työryhmä. Viraston ylijohtaja Jorma Aranko sanoi, että viraston tehtävä oli valvoa pankkeja koko ajan. Näin mikään tapaus ei ole välillä pantu kiinni ja taas uudelleen avattu. Jos virasto saa uutta materiaalia, se jatkaa tutkimuksiaan.

Vuonna 1989 virasto oli saanut osan Kouri-kauppoja koskevasta materiaalista. Se ei kuitenkaan ollut saanut sellaisia dokumentteja, jotka olivat syntyneet heinäkuun jälkeen, koska se ajatteli jo selvittäneensä kaupat. Heinäkuun jälkeisissä kuiteissa Kansallispankki oli muuttanut saamansa voitto-osuudet »välityspalkkioiksi» ja »hallinnointipalkkioiksi». Pankkitarkastusvirastolta puuttuivt luultavasti myös selvityslaskelmat, joissa Kourin yhtiöt ja Kansallispankki kutsuvat rahojaan voitoksi ja voitonjaoksi, eivät välityspalkkioksi tai hallinnointipalkkioiksi.

Ylijohtaja Jorma Arangon aikana pankkitarkastusvirasto

on joutunut toimimaan taistelujen keskellä. Arvopaperimarkkinalain valvonta toi virastolle uuden jättiläismäisen tehtävän maassa, jossa sisäpiirin säännöksiä oli totuttu rikkomaan; maassa, jossa pörssikursseja manipuloitiin koko ajan; maassa, jossa piensijoittajan polkeminen maahan oli arkipäivää.

Virasto on saanut vain ne paperit, joista se on tiennyt. Jos pankki on halunnut peittää virastolta asioita, se on voinut onnistua siinä ainakin väliaikaisesti. Pankki on voinut olla antamatta joitakin papereistaan myös, jos virasto ei ole pystynyt yksilöimään tutkimuspyntöään.

Lehdet syyttivät pankkitarkastusvirastoa keväällä 1991 Kansallispankin tai sen pääjohtajan suojelusta. Syytökset saattoivat olla aiheettomia. Ehkä pankkitarkastusvirasto oli hoitanut oman tehtävänsä niin hyvin kuin se osasi ja pystyi. Esimerkiksi ylijohtaja Jorma Arangon rehellisyyttä ja pyrkimystä ei ole syytä epäillä.

Silti on kysyttävä, miksi hän keskeytti Kouri-kauppojen tutkimukset vuonna 1989. Tai miksi hän vielä keväällä 1991 puhui kauppojen välityspalkkioista, kun pian sen jälkeen Kansallispankin johtokunnan jäsen Pentti Rissanen myönsi, että pankki oli ollut jakamassa osakekauppojen voittoja Pentti Kourin kanssa.

Suomessa pankkitarkastusvirasto ei voi suoraan erottaa pankin pääjohtajaa. Se voi kuitenkin halutessaan asettaa selvitysmiehen pankkiin, jos pankin epäillään rikkoneen lakia, määräyksiä tai yhtiöjärjestystä. Käytännössä Kansallispankin asioista vastaa hallintoneuvosto, mutta hallintoneuvostonkin on valinnut pääjohtaja, vaikka muodollisesti valinnat tehdään pankin yhtiökokouksessa.

Näin suuren liikepankin pääjohtajaa valvoo käytännössä pääjohtaja itse. Ruotsissa pääjohtajat eivät ole erottamattomia: ruotsalainen pankkitarkastusvirasto on vaihtanut useita väärinkäytöksistä epäiltyjä pankinjohtajia. Epäily on riit-

tänyt, koska pankin ainoa todellinen omaisuus on lopulta asiakkaiden luottamus.

Kesäkuussa 1991 pankkitarkastusvirasto jatkoi Kouri-kauppojen tutkimuksia. Saatuaan uutta aineistoa virasto lähetti tiukan kysymyslistan Kansallispankin johtokunnalle. Myös pankin hallintoneuvosto sai kyselyn tiedoksi.

Monia asioita Kouri-kauppojen tutkimuksissa on epäiltävä. On epäiltävä, antoiko Kansallispankki kaikki Kouri-kauppojen paperit oikeassa järjestyksessä pankkitarkastusvirastolle? On epäiltävä, pystyykö virasto todella selvittämään kaikkien peiteyhtiöiden taustat? On epäiltävä, riittääkö viraston henkilökunta tekemään perusteellisia tutkimuksia Kouri-kauppojen kokoisista asioista?

Kouri-kauppoja on tutkinut myös Suomen Pankki. Suomen Pankkia on kiinnostanut tiettävästi se, rikottiinko kaupoissa valuuttasäännöksiä eli vietiinkö Suomesta valuuttaa ulkomaille raportoimatta siitä Suomen Pankille. Valuutantuonti Suomeen näkyi vuonna 1989: kun Kansallispankin tarvitsemat rahat lainattiin kansainvälisiltä markkinoilta maaliskuussa 1989, Suomen Pankki huomasi sen tilastoissaan, koska maan valuuttavaranto kasvoi miljardin.

Suomen Pankki halusi tietää kesällä 1989 Axion Groupin todellisen omistajapohjan. Silloin pankki sai vastauksena amerikkalaisen juristin kirjoittaman selvityksen, jonka mukaan Kourin lisäksi omistajana on yhtiöketju, joka kulkee Sveitsin ja Luxemburgin kautta Jerseyn saarelle. Suomen Pankilla ei ole mahdollisuuksia selvittää yhtiöiden todellisia omistajia, ellei yhtiöitä ole tuomittu Suomessa rikoksesta. Näin Suomen Pankki voi vain uskoa amerikkalaisen juristin selvitystä.

Sen lisäksi Suomen Pankki esitti kysymyksiä valuutan siirroista. Keskuspankki kysyi ainakin Sponsorilta, joka saattoi vastata, että se ei ole siirtänyt mitään valuuttoja ulkomaille liittyen Kouri-kauppoihin. Vastaus oli jälleen

rehellinen: sveitsiläis-luxemburgilaiset yhtiöt eivät liittyneet Sponsoriin, vaan Sponsorin toimitusjohtajaan. Jälleen Suomen Pankin saama tieto oli oikeaa, mutta valvonnan kannalta käyttökelvotonta.

Suomen Pankki ei aloittanut uusia tutkimuksia keväällä 1991. Keskuspankilla ei ollut uutta tietoa tutkimustensa tueksi. Virallisesti kaikki asiat olivat kunnossa: pankille oli ilmoitettu Khotsosta, ja Khotso oli saanut rahaa.

Myös veroviranomaiset alkoivat selvittää Kouri-kauppoja. Verottajaa kiinnostivat kaupat Yhdyspankin osakkeilla, joista Kouri Capitalin osuus oli 17,2 miljoonaa osaketta. Kaupoissa kuitenkin myytiin kaikkiaan 28 miljoonaa osaketta, joten kymmenen miljoonaa osaketta ja niistä saadut voitot olivat yhä kateissa ja luultavasti myös verottajan ulottumattomissa.

Verottajaa kiinnostaa luultavasti myös sveitsiläisten yhtiöiden todelliset omistajat. Jos yhtiöiden kaikki toiminta keskittyy Suomeen, yhtiöt tuskin saavat suojaa suomalaiselta verottajalta. Verottajalla on kuitenkin yhtä suuret vaikeudet hankkia todellista tietoa yhtiöistä kuin Suomen Pankillakin.

Kouri-kaupat osoittivat, että pankkien ja sijoittajien toimia ei voitu valvoa, varsinkaan ennen arvopaperimarkkinalain voimaantuloa. Kouri-kaupat kertovat myös suomalaisesta sinisilmäisyydestä: Suomessa on vaikea uskoa, että kukaan käyttäisi peiteyhtiöitä, piilottaisi rahaa veroparatiiseihin tai hankkisi voittoja pankkien suojeluksessa, kertomatta verottajalle tai muille valvojille.

Suomesta oli tulossa samaan aikaan myös piilopaikka maailman mustalle rahalle. Sama sinisilmäisyys auttoi rahan pesijöitä yrittämään talletuksia suomalaispankkeihin, jotka eivät olleet tottuneet selvittämään rahan alkuperää. Kevään 1990 tietojen mukaan suomalaisille rahamarkkinoille tarjottiin ulkomailta satoja miljoonia rahaa, jonka

alkuperä oli musta tai harmaa. Raha saattoi olla alunperin huumekaupan tuottamaa tai muuten rikollista. Suomessa mustalle rahalle oli kehittynyt oma välittäjien verkosto, joka käytti suomalaispankkeja ja vakuutusyhtiöitä hyväkseen.

Mustan rahan piilottaminen Suomeen oli helppoa myös siksi, että Suomessa rahan pesu ei ollut rikos. Samaan aikaan Euroopan Yhteisöihin kuuluvat maat muuttivat omat lakinsa entistä tiukemmaksi rahan pesua vastaan.

Suomeen tuotiin mustaa rahaa myös Neuvostoliitosta. Se olisi vaatinut vielä tiukempaa asennetta suomalaisilta rahamarkkinoilta, mutta siitä ei ollut merkkejä ainakaan vielä 1991. Suomen Pankkiyhdistys oli tosin antanut oman ohjekirjansa rahanpesusta ja mustasta rahasta.

Mustan rahan lisäksi Suomi oli paratiisillinen maa monille huijariyhtiöille, jotka toimivat Marbellasta, Gibraltarilta tai vaikka Hollannista. Nämä yhtiöt saattoivat myydä tuntemattomia amerikkalaisia osakkeita, muovikuoreen pakattuja safiireita tai sijoituksia olemattomiin kultakaivoksiin. Nämä yhtiöt saattoivat toimia vapaasti, ja monet suomalaiset menettivät niissä rahojaan. Vain julkisuus saattoi pysäyttää näiden yhtiöiden toiminnan. Sekin kertoi suomalaisesta elämästä, suljetuilla, hyväuskoisilla ja kehittymättömillä raha- ja sijoitusmarkkinoilla.

Julkisuus ei kuitenkaan täyttänyt omaa tehtäväänsä edes vuosina 1988-89. Toimittajat eivät jaksaneet tutkia loppuun saakka, mitä monimutkaisissa osakekaupoissa tapahtuu. Toimittajat saattoivat myös pelätä, että heidän lukijansa eivät ymmärtäisi juttuja. He saattoivat pelätä erehtyvänsä, ja he saattoivat pelätä loukkaavansa Pentti Kouria tai Kansallispankkia tai molempia yhtä aikaa. Samaan aikaan pankkien, ja tässä tapauksessa Kansallispankin, tiedotuskoneistot toimivat tehokkaasti. Niille oli edullisinta se, että kirjojen kannet pysyvät ikuisesti kiinni. Toimittajien lähdekritiikki keskittyi Pentti Kouriin, koska hän oli toisinaan ollut epäilyttävä, ärsyttävä ja hankala hahmo. Sen vuoksi Kouria oli syytä epäillä, mikä oli journalistisesti oikea asenne.

Kansallispankki oli lähteenä ylivoimainen. Se saattoi hallita tietoja, joita se syötti omien tarpeidensa mukaan omille luotettaville toimittajilleen. Toimittaja ei halunnut riitautua Kansallispankin kanssa, jos riita oli vältettävissä. Paras tapa välttää riitaa oli uskoa, että asiat olivat niin kuin ne oli kerran kerrottu.

Valvonta ei Suomessa toiminut. Julkisuus ei hoitanut omaa tehtäväänsä. Suomi oli yhä rahamarkkinoiden kehitysmaa, jonka luotettavuutta ulkomaiset sijoittajat epäilivät, kun 1990-luku alkoi. Siitä hinnan maksoi koko suomalainen kansantalous, kaikki suomalaiset ihmiset. Hintaa eivät maksaneet ne, jotka heikon valvonnan ja julkisuuden puutten takia olivat jo ehtineet tehdä omat voittonsa.

19. Kuka tarvitsi Kouria?

Suomi oli tullut keskelle taloudellisesta lamaa 1990-luvun alkaessa. Sitä kutsuttiin krapulaksi menneistä hyvistä vuosista: hyvillä vuosilla tarkoitettiin aikaa, jolloin lainarahalla oli sijoitettu, kasvatettu valtion menoja ja tuettu sellaista teollisuutta, joka ei tuonut maahan ulkomaanvaluuttaa. Kasinotalous oli 1990-luvun alun Suomessa kirottu vaihe, joka oli sokaissut ihmisten silmät. Ihmisille oli ollut mahdotonta kertoa, että maan talous on suistumassa väärään suuntaan, kun samaan aikaan yhteiskunnassa oli rahan ylitarjontaa.

Kirottu kasinotalous oli nostanut pörssin suomalaisen yhteiskunnan temppeliksi. Siellä palvottiin salattua jumalaa,

joka näytti hetken hallitsevan myös suomalaisten elämää. Tuon jumalan papit olivat pukeutuneet samaan loputtomaan liituraitaan. He esiintyivät lehdissä, radiossa ja televisiossa: he jakoivat evankeliumia, rahan evankeliumia. 1990-luvun alussa pörssi oli menettänyt paikkansa. Edellinen, pääministeri Harri Holkerin hallitus oli tehnyt päätöksen panna pankkitalletuksille kymmenen prosentin lähdeveron. Se takasi rahan siirtymisen pankkien talletuksiin, ja se takasi myös pörssin kuihtumisen. Kasinotaloudesta oli päästy, pörssi oli menettänyt, ainakin hetkellisesti voimansa. Talletusten lähdeveron lisäksi kukaan ei halunnut sijoittaa pörssiin, koska suomalaisten yritysten tulokset olivat niin huonoja, että yhtiöihin sijoittaminen näytti huonolta ajatukselta.

Kukaan ei tarvinnut lehdissä liituraitaisia kovakasvoja mainostamaan vaatteita tai kevytolutta, kuten vuonna 1988. Nyt mainosten aiheet olivat siirtyneet lähelle luontoa ja perhettä: Helsingin Sanomien kuukausiliitteessä mainostettiin mäntysaippua Tolua luontoa ajatteleville kuluttajille.

Kuka tarvitsi Pentti Kouria 1988, kuka tarvitsi Kouria 1991?

Monet tarvitsivat, mutta ne eivät olleet samoja ihmisiä tai instituutioita eri vuosina. Pentti Kouria tarvitsivat silloin omaa itsetuntoaan vahvistaneet yritysjohtajat. Älykkäitä keskusteluja haluavat vuorineuvokset. Korkealentoisia luentoja haluavat seminaarit. Taloudellista tietoa ja valtaa halunneet poliitikot. Pentti Kourin vakuuttavaa neuvottelutaitoa, hänen kirkasta älykkyyttään ja yhteyksiä kansainvälisiin rahamarkkinoihin tarvitsivat monet yritykset ja monet yritysjohtajat.

Hänen olemustaan tarvitsivat naistenlehdet ja iltapäivälehdet. Hänen henkilönsä oli liikkuva uutisaihe, ja hän piti julkisuudesta. Ja kansa tarvitsi hänen tarinaansa, joka oli alkanut kaukaa Lapista ja päätynyt maailman rikkauteen ja yltäkylläisyyteen.

1980-luvun Suomessa Kouri oli Mr Chance. Hän muutti asiat myönteiseksi, koska hän itse uskoi kaikkiin suunnitelmiinsa. Hänen suunnitelmansa olivat suuria, ja suomalaiset yritysjohtajat innostuivat helposti omia yrityksiään suuremmista asioista. Kouri rakensi yhteyksiä; hän neuvotteli yritysjohtajan kanssa, kuunteli tämän äänensävyjä, jotka hän mielellään tulkitsi tueksi omille hankkeilleen. Näin syntyi suunnitelmia, joissa ei ollut muuta pohjaa kuin Kourin kokoama rakenne: paljon uskoa ja myönteisiä ajatuksia, mutta vähän todelisia lupauksia tai todellista pohjaa.

Kourille riitti vastaukseksi se, että suomalainen yritysjohtaja sanoi ajatuksen olevan hyvän. Se tarkoitti Kourin suunnitelmissa, että yritysjohtaja oli sitoutunut ajatukseen tai, että hän kannatti Kourin ajatusta. Näin syntyi paljon hataria ajatuksia, suunnitelmia, jotka eivät toteutunueet ja joitakin suunnitelmia, jotka myös toteutuivat. Näin syntyi myöhemmin myös riitoja, kun suunnitelmien maksajia etsittiin.

1980-luvun Suomessa Kouria tarvitsivat myös taidegalleriat ja taiteilijat. Taiteilijoille Kouri näyttäytyi lopulta jonkinlaisena ylimaallisena mesenaattina, jota piti samaan aikaan kunnioittaa ja vihata. Suomessa Kourin ostot ja gallerioiden nousu saivat aikaan moraalisen keskustelun, jolta putosi pohja pois, kun Kourin avulla rikastuneet galleriat kaatuivat vuosikymmenen vaihteessa. Taiteen hinta kääntyi kohti terveitä lukuja, ja raha ei ollut enää tärkein taiteen laadun mittari. Kouri ei ollut syyllinen Suomen taidemarkkinoiden nousuun eikä romahdukseen. Hän osti taidetta, koska hän piti siitä. Ei ollut hänen vikansa, että hänen taideostonsa olivat liian suuria Suomeen. Markkinat eivät heiluttaneet Kouria, vaan Kouri heilutti markkinoita.

1980-luvun Suomessa Kouria tarvitsivat myös ne, jotka halusivat uusiksi koureiksi, uusiksi tuunasiksi. He katsoivat esimerkkiä, he ottivat riskejä, jotka paljastuivat riskeiksi

vasta paljon myöhemmin, sitten kun kaikki oli jo myöhäistä. Kouria tarvitsivat ne, jotka rikastuivat keksityillä yritysvaltauksilla ja ne jotka rikastuivat todellisilla yritysvaltauksilla. Kourissa henkilöityi valtauksen uhka, ja valtauksen uhkan pystyi joku aina muuttamaan rahaksi.

1980-luvun Suomessa Kouria tarvitsivat kaikki suomalaiset yritysjohtajat. He tarvitsivat Kouria opettamaan itsetuntoa: Kourin operaatioiden opetus oli se, että paniikki ei auta silloin, kun yrityksen osakkeita kerätään kiristystarkoituksissa. Kourin operaatioiden jälkeen suomalaiset yritysjohtajat eivät enää olleet lapsellisen hyväuskoisia. He eivät joutuneet paniikkiin, jos tuntematon ostaja oli ostanut yrityksen osakkeita.

Ja ehkä he tiesivät, että pelurit lähtivät heti liikkeelle, jos ajat muuttuisivat. 1990-luvun Suomessa yritysten painostaminen ostamaan omia osakkeitaan ei ollut mahdollista, koska useimmat pelurit nielivät tappioitaan jo ostettujen osakkeidensa kanssa. Painostus oli tuottoisinta vain, jos pörssikurssit nousivat. Nuoret pankkimiehet joutuivat ikävystyttävinä aikoina keskittymään vaihteeksi pankkien johtamiseen. He olivat kuitenkin valmiina heti, jos pelitilanne jälleen syntyisi.

Myös 1990-luvun Suomessa Kouria tarvittiin. Kansallispankki tarvitsi häntä peittääkseen omat toimensa. Juristit tarvitsivat häntä ajaakseen asioita hänen puolestaan ja häntä vastaan. Suomalaiset tarvitsivat häntä. Suomalaiset etsivät uusia rakenteita, suomalaiset vihasivat pankkien kivettyneitä rakenteita. Kouri ilmoitti haluavansa räjäyttää lian pois. Hän oli noussut yksinäiseen kapinaan. Hänestä oli kerran tehty roisto; nyt hän kelpasi sankariksi.

Jos Pentti Juha Kalervo Kouria ei olisi ollut olemassa, hänet olisi pitänyt keksiä.

Epilogi:
. . . ja kasvottomat miehet palasivat

Journalismi on taistelua unohdusta vastaan. Unohduksesta oli jo syntymässä kokonainen meri, jossa ajelehti tiedon kappaleita kuin yksinäisiä hylkyjä.

Monet meistä ajattelivat, että kaikki oli jo kerrottu. Että rahan kasvottomat miehet olivat tehneet kauppansa, että voitot oli jaettu, oikein ja kohtuullisesti. Oikeaa ja kohtullista näytti olevan se, että voittoja ei tullut niille, jotka maksoivat. Maksajia olivat ne, joilla ei ollut sisäpiirin tietoja. Maksajilla ei ollut nimeä kuten kourilla, tuunasella, mäkelällä, lassilalla tai asikaisella. Maksaja jäi nimettömänä ihmettelemään oman asuntolainansa koron nousua tai omien osakkeidensa kurssilaskua.

Tämä kirja on kirjoitettu maksajille. Kirjan tekeminen on ollut vaivalloista, ja pyydän anteeksi, jos sen lukeminen tuntui samalta. Olen kuitenkin onnistunut, jos monet kysymykset jäävät yhä ilmaan. Miksi vuosista 1988–89 tuli ahneuden, vallanhimon ja rahan omituinen ja kiihkeä aika? Miksi pankki keskittyy kokonaan muihin asioihin kuin niihin, mitä varten pankki on perustettu? Miksi Kouria tarvittiin niin monessa paikassa? Miksi hän onnistui omissa, ahneissa operaatioissaan? Miksi Kansallispankki haastaa oikeuteen lehden ja lehtimiehen, mutta vaikenee niistä asioista, joista lehti kirjoittaa?

En usko, että Kouri-kauppojen yksityiskohdat on nyt selvitetty. En tiedä tämän kirjan jälkeen totuutta kaikista niihin liittyvistä asioista. Olen pessimisti; en usko totuuden selviävän koskaan, mutta pahempaa kuin puutteellinen totuus voi olla vain täydellinen unohdus.

Olen tehnyt työtäni ankarassa paineessa. Paineesta osa on tullut sisältäni; se on painetta yrittää selvittää asiat totuudellisesti. Osa paineesta on tullut ulkopuolelta.

Suomalaisen yhteiskunnan, suomalaisen demokratian ja suomalaisten yritysten vuoksi Kouri-kaupat on käsiteltävä loppuun. Lyhyt, omituinen ajanjakso vuosina 1988–90 vaatii avointa käsittelyä. Muuten se jää törröttäväksi hylyksi historian mereen, ja näitä hylkyjä suomalaisten menneisyydessä on jo riittävästi.

. . . ja kasvottomat miehet palasivat entisille paikoilleen. Tutut kasvot katosivat. Raha, meidän rahamme katosi kuin ilmaan. Me unohdimme kaiken.

Niin oli tarkoitettu.

KRONOLOGIA 1986–1990

1986

7. marraskuuta: Kouri Capital ilmoittaa ostavansa Nokialta teollisuuselektroniikkaryhmän

13. marraskuuta: Nokia ilmoittaa, että kauppa Kourin kanssa peruuntuu

Marraskuu: Teollistamisrahasto siirtyy säästöpankkiryhmälle

Marraskuu: Sponsor päättää myydä omia osakkeitaan Kouri Capitalille suojautuakseen mahdolliselta hyökkäyseltä

1987

Maaliskuu: Yhdyspankkilainen ryhmä ilmoittaa valtaavansa Sponsorin Spontelin kautta

2. maaliskuuta: Sponsor julkaisee ilmoituksen Helsingin Sanomissa. Sponsor tarjoutuu ostamaan omia osakkeitaan ja ilmoittaa puolustautuvansa valtausta vastaan.

5. lokakuuta Seppo Lindblom aloittaa pääjohtajaharjoittelun Postipankissa

19. lokakuuta: Maailman pörssit romahtavat New Yorkin johdolla.

22. lokakuuta: Pentti Kourilla on selitys pörssiromahdukseen

Marraskuu: Kansallispankki ja Yhdyspankki sopivat kiistansa optiopörssistä

14. joulukuuta: Vakuutusyhtiö Sampo jakaa ensimmäiset osakkeet asiakkailleen.

1988

Tammikuu: Sampo listautuu pörssiin.

23.maaliskuuta: Kansallispankki ja Kouri Capital sopivat Yhdyspankin osakkeiden salaisista ostoista

31. maaliskuuta: Kansallispankin Luxemburgin tytäryhtiö os-

taa ensimmäiset Pohjolan osakkeet, jotka myöhemmin siirtyvät Albemarlelle
26. huhtikuuta: Oopperalaulaja Matti Salminen myy yhtiönsä Hannes Kulvikille. Hän allekirjoittaa paperit lontoolaisessa levytysstudiossa.
28. huhtikuuta Tapiolan toimitusjohtaja Asmo Kalpala tapaa sijoittaja Taito Tuunasen ensimmäistä kertaa keskustellakseen Sammon osakkeista
Maaliskuu: Suomen Optiomeklarit -optiopörssi avattiin Helsingissä.
14. kesäkuuta: Kouri Capitalin toimitusjohtaja Juhani Lipsanen neuvottelee Postipankissa osakekaupoista
5. heinäkuuta: Postipankki päättää rahoittaa Kouria Kansallispankin osakkeiden osto 487 miljoonalla markalla
8. syyskuuta: Asmo Kalpala aloittaa keskustelut Sammon johdon kanssa. Hän tarjoaa apua valtauksen torjunnassa.
12. syyskuuta: Postipankin toimitusjohtaja Ilpo Santala pyytää eroa tehtävästään
20. syyskuuta: Postipankin hallintoneuvosto myöntää eron toimitusjohtaja Ilpo Santallalle
30. syyskuuta: Tuunanen häviää äänestyksen Sammon yhtiökokouksessa. Hän vaati seuraavan osakeannin kasvattamista kahteen miljardiin markkaan.
27. lokakuuta: Postipankin toimitusjohtajaksi valitaan pankinjohtaja Matti Niemi
1. marraskuuta: Finnairin pääjohtaja Antti Potila täytti 50 vuotta. Kalpala ja Pihlava käyttivät juhlapäivää neuvotellakseen Tapiolan ja Sammon fuusiosta.
15. marraskuuta: Asmo Kalpala matkustaa Turkuun neuvotellakseen Sammon johdon kanssa. Ratkaisevat neuvottelut eivät pääty tulokseen, ja Kalpala palaa Helsinkiin.
16. marraskuuta: Sampo tekee tarjouksen Tuunaselle Sammon osakkeiden ostamisesta
Marraskuu: Kansallispankki tulee Tuunasen rahoittajaksi 45 miljoonan markan lainalla

18. ja 23. marraskuuta: Tuunanen ja Mäkelä neuvottelevat Tapiolan johdon kanssa
25. marraskuuta: Paavo Väyrynen tapaa Asmo Kalpalan eduskunnassa. Väyrynen haluaa tietää Tapiolan kuulumisista.
30. marraskuuta: Tapiola ja Taito Tuunasen sijoittajaryhmä solmivat esisopimuksen Sammon osakkeiden kaupasta. Tapiolalla on optio osakkeisiin 21. joulukuuta saakka.
1. joulukuuta: Kalpala ottaa yhteyttä kolmeen pankkiin, jotka eivät kuitenkaan innostu Sammon osakkeiden ostamisesta.
7. joulukuuta: Taito Tuunanen matkustaa Ruotsiin myydäkseen Sammon osakkeet Beijerille
8. joulukuuta: Pellervolaisten yritysten johto ja Jaakko Lassila neuvottelevat SOK:n tiloissa. Kalpalalle selviää, että Tapiola ja Pohjola halutaan yhdistää.
9. joulukuuta: neuvottelut jatkuvat, OKO:n tiloissa. Nyt mukana ovat Pohjolasta pääjohtaja Pentti Talonen ja johtaja Pentti Seppälä.
11. joulukuuta: vuorineuvos Kari Kairamo tekee itsemurhan
16. joulukuuta: Yhdyspankin osakeannin maksuaika päättyy. Peter Fryckmanin hallussa olevat osakkeet siirretään Kourille ja Kansallispankin hallitsemiin paikkoihin. Yhtä paikoista kutsutaan nimellä »J.Lassila Oy».
21. joulukuuta: Tapiolan ja Tuunasen esisopimus päättyy. Kauppaa Sampo-osakkeista ei synny.

1989
7. tammikuuta: Taito Tuunasen piti matkustaa Lontooseen, matka peruuntui
21. tammikuuta: Tuunanen ja Mäkelä menevät Kulosaareen neuvottelemaan
31. tammikuuta: Tuunanen matkustaa Turkuun Raimo Häyrisen autossa ja sopii matkalla osakkeiden myynnistä
1. helmikuuta: Sammon ylimääräinen yhtökokous Turussa
6. helmikuuta: Sampo ilmoittaa että »pitkäaikainen ja ystävällismielinen» Axion Group Genral Partnership on ostanut

Taito Tuunasen Sampo-osakkeet
7. helmikuuta: Hannes Kulvik nostaa Kansallispankista 950 miljoonaa markkaa ostaakseen Sammon osakkeita
7. maaliskuuta: Paavo Väyrynen tulee tapaamaan Asmo Kalpalaa Tapiola-yhtiön pääkonttoriin. Kalpala heittää Väyrysen ulos.
9. maaliskuuta: Pentti Kouri ja Henrik Kuningas neuvottelevat Lontoossa Sammon ja Yhdyspankin osakkeista
13. maaliskuuta: Kouri Capital kuljettaa rekkalastillinen SYP:n osakkeita Yhdyspankin Aleksanterinkadun konttoriin. Osakkeille vaaditaan äänioikeutta SYP:n yhtiökokouksessa.
13.–14. maaliskuuta: Pentti Kouri ja Henrik Kuningas neuvottelevat uudelleen osakekaupoista. Sopimus syntyy kello 04 aamuyöllä.
14. maaliskuuta: Suomen Yhdyspankin yhtiökokous
17. toukokuuta: Suomi-Salaman hallintoneuvosto yrittää erottaa Yrjö Niskasen Suomi-Salaman toimitusjohtajan paikalta
1. elokuuta: Pääjohtaja Pentti Talonen eroaa Pohjolan pääjohtajan paikalta
4. syyskuuta: Yrjö Niskanen aloittaa Pohjolan pääjohtajana
13.lokakuuta: Pohjola-ryhmään kuuluva henkivakuutusyhtiö Suomi ostaa Paavo Väyrysen Helsingin -asunnon 2,2 miljoonalla markalla

1990
Huhtikuu: Pääjohtaja Mika Tiivola ilmoittaa Pentti Kourille, että tällä ei ole enää paikkaa Nokian hallintoneuvossa
1. kesäkuuta: Kouri ja Kansallispankki allekirjoittavat rahoitussopimuksen ja August Groupin vastuut siirtyvät samala Kouri-yhtiöille.
Kesäkuu: Kouri keskustelee Jaakko Lassilan kanssa Nokian ostamisesta ja pilkkomisesta uusiksi yhtiöiksi

KOURI CAPITAL 1986–90

	1986	*1987*	*1988*	*1989*	*1990*
Liikevaihto		497,5	523,4	2153,0	
Voitto ennen veroja ja varauksia	7,0	47,0	78,1	55,3	–23,0

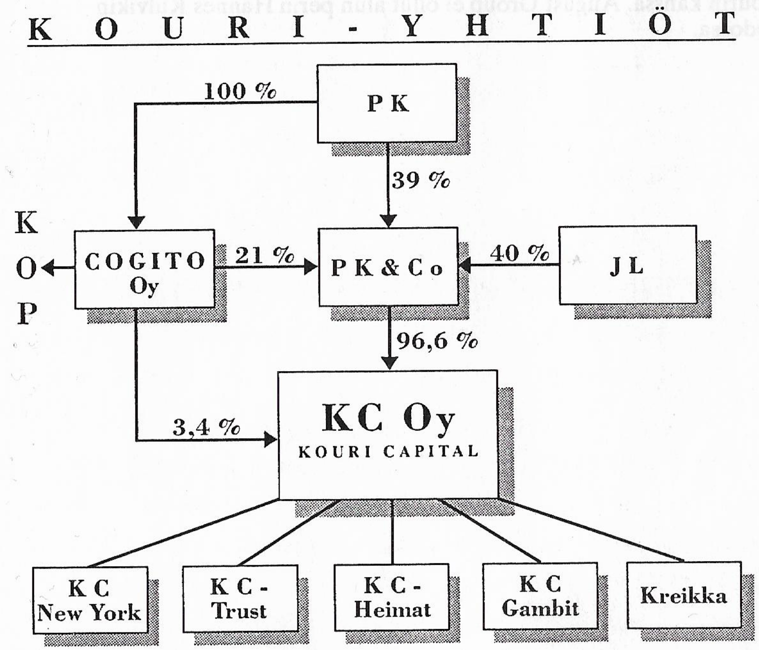
(luvut miljoonia markkoja)

KOURI YHDYSVALLOISSA

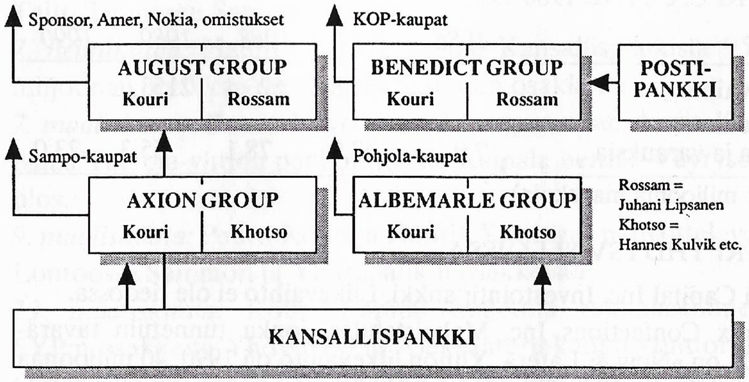
Kouri Capital Inc. Investointipankki. Liikevaihto ei ole tiedossa.

Phoenix Confections Inc. Makeistehdas, jonka tunnetuin tavaramerkki on »Now & Later». Yhtiön liikevaihto oli 1990 40 miljoonaa dollaria eli noin 170 miljoonaa markkaa.

Northwind Development, Inc. Rakennusyhtiö, joka on keskittynyt tuottamaan valmiita omakotitaloja. Liikevaihto ei ole tiedossa.

Kouri- yhtiöt vuoden 1991 alussa. Pentti Kouri lunasti Juhani Lipsasen osuuden itselleen keväällä 1991. Kaaviossa PK tarkoittaa Pentti Kouria, JL Juhani Lipsasta. Pentti Kourin Cogito OY:lla on laina Kansallipankista.

Pentti Kourin yhtiöt Britannian Neitsytsaarilla. Axion ja Albemarle tuottivat voittoja, August ja Benedict tappioita. Benedictiä rahoitti Postipankki, muita rahoitti ja hallitsi Kansallispankki yhdessä Pentti Kourin kanssa. August Group ei ollut alun perin Hannes Kulvikin tiedossa.

DOKUMENTIT

VOITONJAKO KOURIN JA KANSALLISPANKIN KESKEN

Selvityslaskelma salaisista Pohjolan osakkeiden ostoista.
Laskelma kertoo, kuinka Kansallispankki keräsi markkinoilta Pohjolan osakkeita. Osakkeet talletettiin aluksi Kansallispankin Luxemburgin tytärpankkiin, josta ne siirtyivät Albemarle Group General Partnershipille. Dokumentin lopussa Kansallispankin virkailija haluaa tietää Albemarlen osoitteen. Lopusta selviää myös osingonjako: puolet sveitsiläisyhtiö Khotsolle, puolet Albemarlelle eli Pentti Kourille.

KANSALLIS BANKING GROUP

Settlements and Custodian Services
Anne Kellari

Albemarle Group General Partnership / Pohjola A shs

Trades and payments 31st of March between 15th of August 1988

31.3. 350000 Pohjola A shs from Evli, Helsinki, to Kansallis Internation
Bank, Luxenburg
vsp fim 57.013.586,30 (56.840.000,00)

31.3. 30400 Pohjola A shs from Evli, Helsinki, to Kansallis International
Bank, Luxenburg
vsp fim 5.099.360,00 (4.936.960,00)

6.4. 19600 Pohjola A shs from Evli, Helsinki, to Kansallis International
Bank, Luxenburg
vsp fim 3.183.040,00 ✓

8.4. 75300 Pohjola A shs from Kuningas, Helsinki, to Kansallis Internati
Bank, Luxenburg 12.519.730,50

8.4. 36000 Pohjola A shs from Evli, Helsinki, to temporary safe custody
account, Helsinki
vsp fim 5.998.195,00 ✓

8.4. 33500 Pohjola A shs from Evli, Helsinki, to temporary safe custody
account, Helsinki
vsp fim 5.459.685,00 ✓

11.4. 225000 Pohjola A shs, purchase executed through Helsinki Stock Exch
to First Atlas Group
vsp fim 37.099.260,00 ✓

13.4. 11000 Pohjola A shs from Evli, Helsinki, to temporary safe custody
account, Helsinki
vsp fim 1.802.640,00 (1.914.750.00)

15.4 1500 Pohjola A shs from Evli, Helsinki, to temporary safe custody
account, Helsinki
vsp fim 249.690,00 ✓

18.4. 8000 Pohjola A shs from Evli, Helsinki, to temporary safe custody
account, Helsinki
vsp fim 1.311.950,00 (1.376.125.00)

6.5. 3500 Pohjola A from Evli, Helsinki, to temporary safe custody
account, Helsinki
vsp fim 389.760,00 (620.165,00)

9.5. We transfered 40500 and 53000 Pohjola A shs from temporary safe cu.
account to Kansallis International Bank, Luxenburg

KANSALLIS BANKING GROUP

18.5. We transfered 225000 Pohjola A shs from First Atlas Group to Albemarle

18.5 11400 Pohjola A shs from Evli, Helsinki, to Albemarle
vsp fim 2.080.242,50 (2.125.725,00)

9.5. 18400 Pohjola A shs from Evli, Helsinki, to Albemarle
vsp fim 3.239.469,00 (3.310.051,50)

12.5. 26000 Pohjola A shs from Evli, Helsinki, to Albemarle
vsp fim 4.840.187,50 (4.410.175,00)

13.5. 10000 Pohjola A shs from Evli, Helsinki, to Albemarle
vsp fim1.858.400,00

26.5. 20000 Pohjola A shs from Evli, Helsinki, to Albemarle
vsp fim 3.504.700,00

23.5. 18500 Pohjola A shs from Evli, Helsinki, to Albemarle
vsp fim 3.451.675,00 (3.423.595,00)

27.5. 31500 Pohjola A shs from Evli, Helsinki, to Albemarle
vsp fim 5.605.337,50

31.5. Instructions from Kansallis International Bank, Luxenburg to transfered 568.000,00 Pohjola A shs to Albemarle

1.6. 157000 pohjola A shs from Evli, Helsinki, to Albemarle
vsp fim 31.821.455,00

2.6. 12600 Pohjola A shs from Evli; Helsinki, to Albemarle
vsp fim 2.416.428,00

6.6. 10000 Pohjola A shs from Evli, helsinki, to Albemarle
vsp fim 1.885.075,00 (1.858.400,00)

9.6. 7000 Pohjola A shs from Evli, Helsinki, to Albemarle
vsp fim 1.383.343,50 (1.308.850,00)

14.6. 28000 Pohjola A shs from Evli, Helsinki, to Albemarle
vsp fim 5.612.700,00 (5.494.083,00)

15.6. 20000 Pohjola A shs from Evli, Helsinki, to Albemarle
vsp fim 3.999.100,00

20.6. 665939 Pohjola A shs from Evli, Helsinki, to Albemarle
vsp fim ~~145.119.834,75~~ 147.991.645,80

22.6. 9100 Pohjola A shs from Evli, Helsinki, to Albemarle
vsp fim 1.835.627,50 (1.836.058,00)

4.7. 8500 Pohjola A shs from Evli, helsinki, to Albemarle
vsp fim 1.669.517,50 (1.713.020,00)

6.7. 17750 Pohjola A shs from Evli, Helsinki, to Albemarle
vsp fim 3.615.882,00

11.7. 10500 Pohjola A shs from Evli, Helsinki, to Albemarle

KANSALLIS BANKING GROUP

26.7. 20000 Pohjola A shs from Kuningas, Helsinki, to Albemarle
vsp fim 4.403.600,00

4.8. 4800 Pohjola A shs from Kuningas, Helsinki, to Albemarle
vsp fim 1.052.016,00

10.8. 1500 Pohjola A shs from Evli, Helsinki, to Albemarle
vsp fim 304.500,00

TOTAL AMOUNT OF SHS AS PER 15.8.1988 : 1.902.289,00
+ 400.000
1.902.289,00

TOTAL AMOUNT AS PER 15.8.1988 : ~~364.600.658,55~~
364.533.653,60 FIM
+ 93.380,00 FIM
364.626.033,60

from Evli 1.9.88

DIVIDENDS PER 20.5.1988

17.6.1988 we credited Sarva S.A., Genève

- 469800 x	à 0,90	422.820,00
tax	5 %	21.141,00
		401.679,00

17.6.1988 we credited Albemarle, British Virgin Islands

- 469800 x	à 0,90	422.820,00
tax	5 %	21.141,00
		401.679,00

We would be very pleased to have the full adress of Albemarle Group General Partnership in British Virgin Islands.
If You have any further questions please feel free to contact us.

With best regards
Kansallis Helsinki
Settlements and Custodian Ser vices
Anne Kellari
call 358-1633888 fax 175117

My totals
Shares

Finally Confirmed by KOP

Sopimus Albemarlen ja Kansallispankin välillä.
Sopimuksen mukaan osakeostojen voitot jaetaan pankin ja Albemarlen välillä, kun korkokulut on vähennetty. Sopimuksen mukaan Kansallispankki sitoutuu ostamaan osakkeet niiden alkuperäisellä ostohinnalla, jos osakkeen kurssit laskevat. Se tarkoittaa, että riski kurssien laskusta oli kokonaan pankilla; voitot oli suunniteltu jaettaviksi puoliksi Albemarlen ja pankin kesken. Sopimuksen allekirjoittivat pankin puolesta Olli-Pekka Mikkola ja Albemarlen puolesta Pentti Kouri. Kopio sopimuksesta lähetettiin Zacharias Sundströmille, joka järjesti sveitsiläiset ja luxemburgilaiset yhtiöketjut.

AGREEMENT

By this Agreement Kansallis-Osake-Pankki (the "Bank") and the Albemarle Group General Partnership (the "Partnership") agree on the following terms governing the acquisition, financing, possession and further assignment of the shares of series A of the Pohjola Insurance Company Ltd ("Pohjola") to be acquired by the Partnership and financed by the Bank and of the new shares of Pohjola to be acquired by virtue thereof or otherwise.

The Bank is not directly or indirectly involved in the Partnership.

1. The purpose of this arrangement is to facilitate the Partnership's acquisition and holding of the Pohjola shares (the "Shares") by providing financing therefor and to regulate the terms and security provisions for such financing in order to get as high a yield as possible on the Partnership's investment.

2. The Partnership undertakes initially to purchase Pohjola A shares at current price, a maximum of 1,750,000 shares.

The Bank undertakes to finance the purchase price of the Shares, the direct expenses of the arrangement and the accrued interest on loan terms separately agreed upon. (Appendix 1).

The purchase price includes the purchase price agreed upon, the commission charged and the applicable stamp duty.

The direct expenses cover only the expenses arising from the establishment of the companies and the fees paid to specialists as agreed.

The Partnership shall be responsible for any and all other costs incurred during the term of this Agreement, including any taxes in Finland or other jurisdictions.

3. The Partnership shall be owner of the Shares. The Shares shall be held by the Bank in a safe deposit in Helsinki in compliance with the safe-keeping terms of the Bank effective at any given time. (Appendix 2).

The Partnership undertakes to subscribe for all such new shares in Pohjola's share issues which are available to the Partnership, provided that such shares are financed by the Bank, unless otherwise agreed in writing between the parties hereto.

4. The Shares to be purchased shall be pledged as security for the liabilities of the Partnership to the Bank in compliance with the Bank's general terms of pledge. (Appendix 3).

In case new Pohjola shares pass into the possession of the Partnership, either through a purchase or a share issue, they shall be pledged in compliance with the procedures stated above, unless otherwise agreed in writing.

5. The profit/loss shall be defined as follows:

Purchase price
+ direct expenses
+ interest
= acquisition cost

Sales price (net)
- acquistion cost
= profit/loss

The covering of a loss, if any, shall be carried out as stated in paragraph 6.

The Bank shall be entitled, as an interest bonus, to one half of the above profit.

The Partnership's liabilities to the Bank shall mature only in proportion to sales when the Shares or part thereof are sold and paid.

The funds from the sale of the Shares shall first be used for the purpose of amortizing in full the Partnership's liabilities to the Bank.

6. After three years from the date hereof the Bank or order shall have the right during one month to redeem the Shares at the weighted average price quoted for the Shares on the Helsinki Stock Exchange during five business da[illegible] prior to the date of redemption.

In case the price described above does not cover the acquisition cost, the Ba[illegible] shall buy the Shares at the price equivalent to the acquisition cost within the same time as stated above.

If the Partnership requires that the Shares or part thereof be sold before thr[illegible] years from the date hereof, the Bank or order shall have an option to buy the Shares for one month from the submission of a purchase offer by a third par[illegible] which is binding upon the party making the offer.

In case the Bank or order exercises its option, the purchase price shall be the price stated in the offer. The Partnership may not sell the Shares to a third party at a lower price than the price offered to the Bank.

The Bank or order shall have the same option on any new shares or subscript[illegible] rights given in connection with a share issue in Pohjola.

7. The parties have agreed that there shall be no changes in the legal structu[illegible] or the ownership of the Partnership during the term of this Agreement.

Should there, however, occur such structural or ownership changes, or should there occur other such fundamental changes in the prerequisites of this Agreement or the political or economical environment in relation to the Partnership, which in the Bank's sole opinion would endanger the successful completion of the purpose of this Agreement, the Bank may take steps to redeem the pledged Shares and settle the liabilities of the Partnership to the Bank. The Bank has the same right in case of a material breach of this Agreement by the Partnership. Before taking steps to redeem the Shares the Bank shall advise the Partnership five days in advance.

The redemption price shall be the best possible price that can be raised in the market, however, not less than the price defined in clauses 1 and 2 of paragraph 6. After the redemption has taken place, the Partnership shall have the possibility during three months to submit a binding purchase offer made by a third party, in which case the provisions in clauses 3 and 4 of paragraph 6 shall be observed.

8. This Agreement shall be valid until the Shares have been sold and paid.

9. Finnish law is applicable to all contractual relations under this Agreement. Disputes arising from this Agreement shall be finally settled in Helsinki in accordance with the law on arbitration. The arbitral award, if any, can be executed in any jurisdiction.

10. All notices required or permitted shall be given in writing addressed as follows:

If to Bank:	Kansallis-Osake-Pankki Helsinki-Aleksanterinkatu Corporate Banking Branch Box 10 SF-00101 Helsinki, Finland Attn: Dir. Olli-Pekka Mikkola Fax No. 358-0-163 3595
If to Partnership:	Albemarle Group General Partnership c/o Clary, Lawrence, Lickstein & Moore 6501 Loisdale Court, Suite 500 Springfield, VA 22150, USA Attn: Col. Matthew Clary Fax No. 358-0-605 043
With copy to:	Prof. Zacharias Sundström Mannerheimintie 12A SF-00100 Helsinki, Finland Fax No. 358-0-605 043

Helsinki, May 27, 1988

KANSALLIS-OSAKE-PANKKI	ALBEMARLE GROUP GENERAL PARTNERSHIP

Kansallispankin pankkisiirtokuitti.
Kuitissa oleva summa oli osa pankin ja Albemarlen voitonjaosta. Pankki on muuttanut myyntivoitot »välityspalkkioiksi» ja »hallinnointipalkkioiksi».

KANSALLIS-OSAKE-PA[illegible]

DEBIT ADV[illegible] - VELOITUSILMOITUS

International Banking Division
Box 10
SF-00101 HELSINKI 10, Finland

Date - Päiväys: HELSINKI 15.08.1989

Our ref. - Viitteemme

Your ref. - Viitteenne

By order of - Maksaja: Albemarle Group Genral Partnership

Beneficiary - Maksunsaaja: KOP/Strategiset sijoitukset

Account No. - Tilin n:o: 212-FIM-3010 GB

049303-520[illegible]

Details - Erittely	Amount - Määrä FIM
Välityspalkkio	71.768.755,99
Hallinnointipalkk[illegible]	59.985.829,90

RECEIVED AUG 24 1989

Value date - Arvopäivä	Total - Yhteensä
15.8.-89	131.754.585,89

WE HAVE DEBITED YOUR ACCOUNT AS ABOVE. - OLEMME VELOITTANEET TILIANNE ERITTELYN MUKAISESTI.

KANSALLIS-OSAKE-PANKKI

Loppuselvitys voitoista Kansallispankin ja Albemarlen kesken.
Selvityksessä viitataan summaan, joka on maksettu pankin oman kirjanpidon mukaan »välityspalkkioina» ja »hallinnointipalkkioina».

...NTURES' PROFIT-SHARING & ACCOUNTS ...CILIATION BASED ON CASH FLOWS 3.9.1990

...nt Ventures' Profit-Sharing

1 Shares of Profits

		FIM
Albemarle	142 642 888	
Axion	22 303 841	
		164 946 729

2 Adjustments to Profits from Axion

a) SYP fee (10 %) as agreed 8.5.1989	7 178 759
b) Partnership's exchange profit compensation as agreed 8.5.1989	5 403 191
	12 581 950

3 Adjustments to Profits from bank

Bank's profit from 263 000 Pohjola A shares		
Sales income on shares, (263 000 x 351,31)	92 394 530	
Purchase costs of shares	-75 104 910	
Gross profits	17 289 620	
Interest Expense 30.5.1989-31.1.1990 (13,5 % p.a.)	-6 900 264	
Safekeeping cost	- 48 657	
Net profits	10 340 699	
50 %		5 170 277

4 Adjusted Shares of Profits

a) Bank (1-2+3), (164 946 729 - 12 581 950 + 5 170 277)	157 535 056
b) Partnerships (1+2-3), (164 946 729 + 12 581 950 - 5 170 277)	172 358 402
c) Difference in favour of partnership (4b-4a), (172 358 402 - 157 535 056)	14 823 346

5 Distributions Charged

a) Bank		
8.5.1989 (Axion)	26 267 698	
15.8.1989 (Albe)	131 754 586	
		158 022 284
b) Partnerships		
8.5.1989 (Axion)	51 561 506	
15.8.1989 (Albe)	119 971 550	
		171 533 056

6 Interest Subsidies for Extra Financing

Extra financing by Albemarle & Axion Partnerships 15.8.1989-3.9.1990	487 228	
Interest subsidy at 13,5 % per annum		69 200

7 Reconsiliation of Bank's Position

a) Bank's adjusted profits (4a)		157 535 056
b) Bank's distributions charged (advances)		-158 022 284
Net profit cash position	-	487 228
c) Interest Subsidy		
Albemarle & Axion Joint Ventures 13,5 % 15.8.1989 - 3.9.1990		- 69 200
Sum Due Partnership from Bank	-	556 428

Selvityspöytäkirja Kansallispankin ja Axion Groupin kesken.
Selvityspöytäkirjan mukaan pankki päätti maksaa ylimääräisen välityspalkkion myydyistä Yhdyspankin osakkeista Axion Groupille. Sen lisäksi sopimuksen mukaan ulkomaisesta lainasta tullut revalvaatiohyöty päätettiin jakaa siten, että Axion saisi siitä kaksi kolmasosaa ja pankki kolmasosan. Sopimuksen mukaan molemmat asiat sovittiin erityisessä neuvottelussa pääjohtaja Jaakko Lassilan kanssa 6.4.1989. Sopimuksen allekirjoitti Axionin puolesta Hannes Kulvik.

SELVITYSPÖYTÄKIRJA

Asia — Axion Group General Partnershipin ja Kansallis-Osake-Pankin välillä 2.2.1989 solmitun sopimuksen tarkoittamien osakkeiden myyntihinnan tilitys.

Aika ja paikka — 8.5.1989 Kansallis-Osake-Pankki

Läsnä — Axion Group General Partnership/Hannes Kulvik ; Kansallis-Osake-Pankki/Tapio Niemi ja Jukka Saarnio

1 § Todettiin, että sopimuksen tarkoittamat osakkeet oli myyty 14.3.1989 Kansallis-Osake-Pankin osoittamalle taholle viidensadankuudenkymmenen (560) markan kappalehintaan.

2 § Suoritettiin sopimuksen 2 §:ssä mainittujen periaatteiden mukainen osakkeiden myyntihinnan tilityslaskelma seuraavasti:

Osakkeiden kpl-määrä	1.967.941	
Myyntihinta	1.102.046.960,00	
./. leimavero 0,8 %	8.816.375,68	1.093.230.584,32
Hankintahinta	1.042.225.413,65	1.042.225.413,65
Rahoituskulut		
- korkokulut per 8.5.89	22.411.090,45	
- säilytyskulut	2.385,50	22.413.475,95
Voitto ennen muita tuottoja ja kuluja		28.591.694,72
Muut tuotot ja kulut		
Muut tuotot		
- overnight-talletuskorko käyttämättömälle luotolle 8.2.-8.5.89	4.265.395,52	
- kauppahinnan korkotuotto 14.3.-31.3.1989	4.406.116,40	
- euromarkkatalletuksen korko 31.3.-5.5.1989	8.016.944,44	16.688.456,36
Jaettava nettomyyntivoitto		45.280.151,08

a) Nettomyyntivoiton jakaminen

1) Sopimuksen 2.2.1989 mukaan nettomyyntivoittojaetaan tasan osapuolten kesken..

2) Pääjohtaja Lassilan luona 6.4.1989 käydyssä neuvottelussa, jossa olivat läsnä pääjohtajan lisäksi Pentti Kouri, Hannes Kulvik, Peter Fagernäs ja Tapio Niemi, sovittiin, että Kouri Capital Oy:n myymien Suomen Yhdyspankki Oy:n osakkeiden nettomyyntivoitosta suoritetaan toimenpidepalkkiona 10 % Axion Group General Partnershipille. Kansallis-Osake-Pankin maksettava osuus toimenpidepalkkiosta suoritetaan siten, että se otetaan huomioon tämän pöytäkirjan tarkoittamasta kaupasta syntyvän nettomyyntivoiton tilityksessä Kansallis-Osake-Pankin osuuden vähennyksenä.

Todettiin, että Kansallis-Osake-Pankin saama osuus Kouri Capital Oy:n myymien Suomen Yhdyspankki Oy:n osakkeiden nettomyyntivoitosta oli 71.787.591,50 mk. Todettiin vielä, että10 % tästä on 7.178.759,15 mk.

3) Nettomyyntivoitto	45.280.151,08
josta puolet on Kansallis-Osake-Pankin osuudesta vähennettävä toimenpidepalkkio	22.640.075,54
	7.178.759,15
Axion Group General Partnershipin osuus	29.818.834,69
Kansallis-Osake-Pankin osuus	15.461.316,39

b) Valuuttamääräisen luoton kurssivoiton jakaminen

Edellä mainitussa pääjohtaja Lassilan luona käydyssä neuvottelussa sovittiin myös, että Suomen markan revalvaatiosta aiheutunut laskennallinen kurssivoitto jaetaan Axion Group General Partnershipin ja Kansallis-Osake-Pankin kesken suhteessa 2/3 ja 1/3.

Valuuttamääräisen luoton nosto	1.090.000.000,00
Valuuttamääräisen luoton takaisinmaksu	1.057.580.854,40
Jaettava kurssivoitto	32.419.145,60
Axion Group General Partnershipin osuus	21.612.763,74
Kansallis-Osake-Pankin osuus	10.806.381,86

c) Yhteenveto kohdista a ja b

Axion Group General Partnershipin osuus	51.431.598,43
Kansallis-Osake-Pankin välityspalkkio	26.267.698,25

3 § Todettiin, että rahoituskulujen ja jaettavan kurssivoiton laskemisen arvopäivänä on käytetty Suomen Pankin virallisten osto- ja myyntikurssien keskikurssia 8.5.1989.

4 § Todettiin vielä, että Axion Group General Partnershipin ottaman rahoituksen kustannus on laskettu luoton eräpäivään ja kohdistettu puheena olevaan Sampo-projektiin. Voimaan jäävän rahoituksen kustannus lasketaan uuden koronmaksukauden alusta ja kohdistetaan kuluksi seuraavaan projektiin.

Syntynyt valuuttakurssiero (revalvaatiohyöty) otetaan huomioon ja kohdistetaan kokonaan Sampo-projektiin koko Sampo-projektiin käytetyn luoton määrälle (1.090.000.000,00) laskettuna.

5 § Selvityksessä on huomioitu ne myydyt Sampon osakkeet (1.743 kpl), joita Suomen Yhdyspankki Oy ei ole suostunut kauppakirjan ehtoihin liittyvään

tulkintaan vedoten vastaanottamaan. Näistä osakkeista Suomen Yhdyspankki Oy ei myöskään ole suorittanut maksua. Näiden osakkeiden kauppahinta mahdollisine viivästyskorkoineen tilitetään riidan ratkettua suoraan myyjäyhtiölle. Todettiin, että osakkeiden myyjien ja ostajan välisen riidan ratkaisu ei miltään osin vaikuta tässä selvityspöytäkirjassa muutoin sovittuun lopputulokseen.

6 § Päätettiin, että Kansallis-Osake-Pankin välityspalkkio veloitetaan arvolla 8.5.1989.

7 § Todettiin, että 2.2.1989 solmitun sopimuksen tarkoittamien osakkeiden myyntihinnan laskenta on suoritettu sopimuksen ehtojen mukaisesti.

8 § Tämä pöytäkirja on laadittu kahtena samasanaisena kappaleena, yksi kummallekin osapuolelle.

Pöytäkirjan vakuudeksi

AXION GROUP GENERAL PARTNERSHIP KANSALLIS-OSAKE-PANKKI

MARISON, KHOTSO, SARVA, YHTEYS SVEITSIIN

Kauppakirja Matti Salmisen ja Hannes Kulvikin välillä.
Hannes Kulvik osti Matti Salmisen sveitsiläisen yhtiön Salminen & Cie:n ja todennäköisesti siihen liittyneen Sarva S.A.:n. Kauppakirja kirjoitettiin Lontoossa, kun Salminen oli levyttämässä Wagnerin Tannhäuseria.

2595A
26.4.1988

INDEMNITY AGREEMENT

between

MATTI SALMINEN of Küsnacht Switzerland as general partner of Salminen & Cie (prior to the 26th of April 1988) (hereinafter the "First Party") of the One Part

and

HANNES KULVIK and MARJA-LEENA KULVIK of Tiirasaarentie 8 C, 00200 Helsinki as general partners of Salminen & Cie (subsequent to the 26th of April 1988) (hereinafter jointly and generally the "Second Party") of the Other Part

WHEREAS the First Party is the General partner in "Salminen & Cie", a partnership established and existing under the laws of the Canton of Geneva, Switzerland (hereinafter "the Partnership"),

WHEREAS the Parties hereto have agreed that the First Party shall resign as general partner from the Partnership effective as of the date below written and that the Second Party shall become general partner effective as of the same date notwithstanding the day of notice to the Registrar of Companies,

WHEREAS the Parties hereto are desirous of agreeing upon the the rights and obligations of each of the Partners as of this day.

NOW, THEREFORE, the Parties are agreed as follows:

2

1. As from the Effective Date of the resignation of the First Party from, and the assumption by the Second Party of, the position of general partner in the Partnership, the Second Party shall save and hold harmless the First Party from all claims, cost or expense including those relating to tax liabilities, arising after the Effective Date of this Agreement which shall be the date below written.

2. The First Party shall remain liable for and hold the Second Party harmless from all claims in respect of all debts and liabilities, including tax liabilities, of the Partnership that have arisen prior to the Effective Date.

3. Any dispute in connection with this Agreement shall be finally settled by arbitration according to the rules of Arbitration of the Chamber of Commerce of the Canton of Geneva.

4. This Agreement shall be governed by the laws of the Canton of Geneva.

THUS DONE AND SIGNED on this the 26th day of April in the Year 1988.

Matti Salminen
("The First Party")

Hannes Kulvik

Marja-Leena Kulvik

("The Second Party")

Kauppakirjan liite.
Tällä todistuksella Salminen siirsi yhtiönsä osaksi Albemarlea. Yhtiön oli ostanut Hannes Kulvik. Kaupat hoiti asianajaja Zacharias Sundström.

ALBEMARLE GROUP GENERAL PARTNERSHIP

Signature Counterpart To
Partnership Agreement

By execution of this Signature Counterpart, the undersigned hereby agrees to the Albemarle Group General Partnership Agreement made as of March 1, 1988, to which this Signature Counterpart is to be attached and made a part thereof, intending to be bound thereby:

PARTNER(S):

SALMINEN & CIE
(A Swiss Limited Partnership)

By:
Matti Salminen
General Partner

SIGNED IN MY PRESENCE:

A.A. PRICE
180 FLEET STREET
LONDON EC4

SOLICITOR OF THE SUPREME COURT

Marison-yhtiön kaupat Sammon ja Yhdyspankin osakkeilla.
Hannes Kulvikin hallitsema Marison teki voittoja Sammon ja Yhdyspankin osakkeilla yhtensä 10 miljoonaa markkaa. Voitto piti palauttaa takaisin Axion Groupille kokonaisuudessaan. Summaa ei palautettu. Kansallispankki palautti laskelman mukaan välityspalkkionsa. Marison otti lainansa Kansallispankin notariaatista.

SYP OSAKKEET

Ostot

Pvä	määrä	mk	
17.3.89	1.000.000	57.584 000	(19)
	Leinaveru	881.907	(9028.) (250)
		52.465.907	

Osuus korkokuluista 39,3%

x 72.403,80 = 28.454,69

KULUT YHT 52.494.361,69

Myynit

20.3.89	1.000.000	54.432.000	(20)
6.4.89	Välityspalkkio palautus	1.120.000	(93)

TULOT YHT 55.552.000

Erotus = voitto 3.057.638,31

SAMPO OSAKKEET

Ostot

Pvä	määrä	mk	
21.3.89	159.000	79.659.000,-	(36)
15.5.89	Leimavero	46.220	(117)
30.10.89	– " –	1.350.995	(257)
		81.056.215	

Osuus korkokuluista 60,7%

x 72.403,80 = 43.949,11

KULUT YHT 81.100.164,11

Myynit

15.3.89	148.683	80.931.130,56	(14)
26.4.89	Välityspalkkiopalautus	1.665.249,60	(94)
5.7.90	10.317	5.925.220,47	

TULOT YHT 88.521.600,63

Erotus = voitto 7.421.436,52

Ilmoitus Suomen Pankkiin.
Suomen Pankin johtokunnan jäsen Pentti Uusivirta sai selvityksen Axion Groupin rakenteesta. Selvityksen mukaan Kouri omisti puolet Axionista, puolet omisti Khotso, joka osoittautui kuitenkin entiseksi Sarvaksi. Nimi oli luultavasti vaihdettu, jotta Sarvan jäljet peittyisivät. Jäljet peittyivät vielä paremmin, kun selvitys kertoi Sarvan omistuksen jatkuvan Sveitsistä Luxemburgin kautta Jerseyn saarelle, jossa lopulta on Alvala Settlement -säätiö.

A Professional Corporation

Attorneys and Counsellors at Law

June 19, 1989

Bank of Finland
Snellmaninaukio
Post Office Box 160
00101 Helsinki
FINLAND

Attn: Director Pentti Usivirta

Re: Axion Group General Partnership (BVI)

Dear Dir. Usivirta:

Pursuant to the request and authorization of Dr. Pentti J.K. Kouri, Managing General Partner in Axion Group General Partnership, a British Virgin Island general partnership, in our capacity as Secretary to the Partnership, we hereby advise you as follows:

The Partners and their interests in Axion Group General Partnership are as follows:

Pentti J.K. & Elly Odette Kouri, TENENT Individuals, Greenwich, Conn., USA,	49.75%
Khotso S.A. A Swiss Corporation, and	49.75%
Axion Company Limited A British Virgin Island Management Co.	0.50%
	100.00%

We have been further authorized by Me. Nico Schaeffer, Director of Engineering Research S.A., Luxembourg, to inform you that Khotso S.A., the Swiss corporate Partner in the Partnership, is owned entirely by:

Engineering Research S.A., a Luxembourgish corporation, and	98%
Intercorp S.A., a Luxembourgish corporation, in a fiduciary capacity only due to Luxembourg tax laws, ownership of the said company being by a Luxembourgish individual; and,	2%

Bank of Finland
June 19, 1989
Page Two

that Engineering Research S.A. is owned, in turn, by Alvala Settlement, a Bailiwick of Jersey Trust.

Sincerely yours,

AXION GROUP GENERAL PARTNERSHIP

By: [signature]
Matthew Clary
Secretary to the Partnership

cc: Dr. & Mrs. P.J.K. Kouri
Me. Nico Schaeffer
Axion Company Ltd.

Rahaa Sveitsiin.
Hannes Kulvikin & Cie yhtiö laskutti Albemarle Groupia Suomesta. Kansallispankki lähetti vajaat 90 000 markkaa konsultointipalkkioita Sarvalle. »Vahingossa» siirto menikin Kulvik & Cielle. Sarvan salainen sveitsiläinen tili oli Banque du Dèpôts -pankissa Genevessä.

1041 HELSINKI-ALEKSANTERINKATU | Pikamäärdys 02

MAKSU ULKOMAILLE (Payment order file copy) HELSINKI 10.01.89 | TRN 100189-36-0013

Sanomansaajapankki
BANQUE DE DEPOTS ET DE GESTION
AVENUE DU THEATRE 14
1000 LAUSANNE, SWITZERLAND
DEPOCHGL

Swift 11.1-56-18

Maksajan nimi ja osoite
ALBEMARLE GROUP GENERAL PARTNESHIP
GREENWICH
CT. 06830
USA

Hannes Kulvik
608133

Tilin n:o 212 FIM 3010GB | Asiakastunnus ALBEMARLE

Maksunsaaja
KULVIK ET CIE
1 CARREFOUR DE RIVE
1207 GENEVA

Maksun aihe (englanniksi)
FOR PROFESSIONAL SERVICES RENDERED
PERIOD ENDING 30.1.1989

Saajan tilipankki - Saajan tili
RUE DU RHONE 94
1211 GENEVA 3
877 994 30

Pankkien väliset tiedonannot

UK-oaiva	Valuuttalaji ja -määrä	
10.01.89	CHF	32.914.00

Katepankki
UNION BANK OF SWITZERLAND
ZUERICH
322-UBSWCHZH80A

Saajan tilipankki

Kurssi 116, kurssikoodi 114	mk
2.7341	89.990.15
Ulk.kuiut X saajalta Less charges	0.00
lähettäjältä In full	89.990.15

Term. n:o | Etuk. tunnus | Maksuaihekoodi, Riippuvuus
10-31 100159

5550 89.990 15
1010 89.990 15

PÄÄKONTTORI

132-071 10 88

KANSALLIS-OSAKE-PANKKI

KIRJANPITOLEHTI DEBET

Päiväys HELSINKI 9.1.89 | Maksutapatns. | Konttorin n:o 130/TH

ULKOMAANOSASTO

Viitteemme | Viitteenne

Maksaja
Albemarle Group General Partnership
Greenwich, CT 06830

Maksunsaaja
Kulvik et Cie

Tilin n:o 212-FIM-3010GB | DEBET

Erittely
Payment to Kulvik et Cie
CHF 32.914,- a 2,7341

Määrä FIM 89.990,15

Arvopäivä | Yhteensä 89.990,15

Suomen Pankin koodi 160 | Kassaleima

Vahv.

Tark.

132-122-2/V

360014

Albemarle Group General
Partnership
c/o Kouri Enterprises
19, Benedict Place
Greenwich, CT 06830
USA

Sarva SA.
1, Carrefour de Rive
CH-1207 Geneva
Switzerland

INVOICE

For professional services in the period of January 1 till January 30, 1989.

Our fee Sfr 32.914,-

Account No. 877 994.30
Banque de Dépôts
Rue du Rhône 94
CH-1211 Geneva 3
Switzerland

Todistus verottajalle.
Kansallispankki todisti, että Sarvan kotipaikka on Sveitsi.

DECLARATION CONCERNING RELIEF FROM FINNISH TAX AT SOURCE

Suomen/Finland/ SVEITSIN verosopimus tax convention — [X] osingosta dividend — [ ] korosta interest — [ ] rojaltista royalty

Tulon saajan täydellinen nimi Full name of the recipient of income
SARVA S.A. 212 · 3011 CH

Täydellinen osoite Full postal address
C/O DOMINIQUE DE WEC
CARREFOUR DE RIVE 1, GENEVE, SWITZERLAND

Tulon saajan kiinteän toimipaikan osoite Suomessa The address of permanent establishment in Finland
[X] Ei kiinteää toimipaikkaa Suomessa No permanent establishment in Finland

Asiamiehen nimi ja osoite Agent's name and address
KOP LASKENTA JA ARVOPAPERIHALLINTO -OSASTO H.Y.
ALEKSANTERINK. 42, HKI 10

Velallisen (osingon jakava yhtiö) täydellinen nimi Full name of the payer
VAKUUTUS OY POHJOLA

Lähiosoite Address — Postinumero ja -toimipaikka Postal number

Osakkeiden saantopäivä tai sopimuksen päiväys Date of purchase of shares or date of contract — Osakkeiden lukumäärä tai saamisen määrä Number of shares or amount of loan: 469 800

Lisätietoja (esim. hakijan osuus osingon jakavan yhtiön pääomasta, mikäli erityinen alempi lähdeverokanta tulee sovellettavaksi) Further details (e.g. applicant's holding of the capital of the company paying the dividend, if a special lower tax rate is applied)

Allekirjoittanut vakuuttaa, että tulon saaja maksupäivänä asuu SVEITSISSÄ ssa, kuten Suomen ja mainitun valtion välisessä verosopimuksessa tarkoitetaan ja että edellä olevaan ilmoitukseen sisältyvät tiedot ovat oikeat.

The undersigned declares that the recipient of income is on the day of payment of income resident in ______ as defined in the double taxation convention between Finland and that state and that the particulars given above are correct.

Paikka ja aika Place and date: HKI 17.6.88 — Tulon saajan tai asiamiehen allekirjoitus Signature of the recipient of income or his agent: [signature] JUKKA RÖNN

Todistus lähdeveron perimisestä (velallinen täyttää) Certificate of tax withheld at source (to be completed by the payer)

Tulon eräpäivä 1) Due date of payment of income		Maksupäivä 2) Date of payment of income	
Osinko- tai korkolipoujen lukumäärä Number of coupons	Osinko tai korkolipun määrä Amount of income per coupon	Tulon kokonaismäärä Total amount of income	Lähdeveron määrä Amount of tax at source
469 800	0,90 mk Fmk	422.820,- mk Fmk	5 % 21.141,- mk Fmk

Allekirjoittanut vakuuttaa tiedossaan olevien tosiseikkojen perusteella, että edellä olevat tiedot ovat oikeita ja ilmoittaa toimittaneensa lähdeveron pidättämisen
The undersigned declares to the best of his knowledge that the particulars given above are correct and that the tax at source has been withheld

Paikka ja aika Place and date: HKI 17.6.88 — Velallisen allekirjoitus Signature: [signature] Kansallis-Osake-Pankki Helsinki - Aleksanterinkatu Notariaattipalvelu

1) Päivä, josta alkaen osinko, korko tai rojalti on ollut asianomaisen nostettavana. Date, when dividend, interest or royalty is or was due.
2) Päivä, jona osinko, korko tai rojalti on maksettu asianomaiselle tai merkitty tilille hänen hyväkseen.

Maksu Khotsolle
Khotso S.A. sai viimeiset maksunsa OKO:sta syksyllä 1990. Silloin Khotson tili oli Barclays Bankissa Lontoossa.

OSUUSPANKKIEN KESKUSPANKKI OY — 51 MAKSUMÄÄRÄYS ULKOMAILLE — 03.09.90 TOS 280 626553 — MMP950 SIVU 54

SAAJAN PANKKI JA TILI
//SC204735
BARCLAYS BANK PLC
KNIGHTSBRIDGE INTERNATIONAL
/38433288

OKON VIITE
MV01130778

ARVOPVM 04.09.90 — TAP.PVM 31.08.90

ULKOMAINEN PANKKI
BARCLAYS BANK PLC
INTERNATIONAL BRANCH
LONDON, EC3P 3HP
BARCGB22 440260

MAKSAJA
ALBEMARLE GENERAL PARTNERSHIP

MAKSUN SAAJA
KHOTSO S.A.

KATTAVA PANKKI
SCHWEIZERISCHER BANKVEREIN
CH-8022 ZURICH

KATTAVA KONTTORI
SCHWEIZERISCHER BANKVEREIN
BASLE

MAA: GB

OSUUSPANKKI
OSUUSPANKKIEN KESKUSPANKKI OY

VAL	MÄÄRÄ	KURSSI
CHF	11490.00	02.851800

KIIREELLISYYS: 02
KULUT: BEN
LÄHETYSTAPA: S

POSITIOVIITE: AHOLA
TUONTILUOTTO:
TERMIINI:

KIRJOITTI: MT
TARKASTI: LL

TILI			DEBET MK	CREDI[illegible]
1651-9/18491420				3276[illegible]
7175-3/4710				3[illegible]
3841-4/08617114			30.00	
FIM	30.00	01.000000		
3841-4/08617114			32767.20	
FIM	32767.20	01.000000		
		YHT.	32797.20	3279[illegible]

SP-KOONTIRIVIT RIIP: 1 MAKSUAIHE: 160 SIIRTOKOODI: PUUTEDSOITIN:

Uusi Khotso

Tällä sopimuksella sveitsiläinen Sarva siirsi omistuksensa Axion Groupissa »uudelle» Khotsolle, joka perustettiin Britannian Neitsytsaarille. Sveitsiläis-luxenburgilainen yhtiöketju oli todennäköisesti Kulvikilla lainassa, ja nyt peiteyhtiöketjua ei enää tarvittu. Kansainvälisistä yhtiöistä Neitsytsaarilta ei ole saatavissa tietoja.

CONVEYANCE OF PARTNERSHIP INTEREST

THIS CONVEYANCE OF PARTNERSHIP INTEREST, made as of the 15th day of August 1989, by and between SARVA S.A., a Swiss Societé Anonyme hereinafter referred to as "Sarva," and KHOTSO S.A., a British Virgin Islands International Business Company hereinafter referred to as "Khotso."

WHEREAS, pursuant to a Conveyance of Right To Receive Capital-Gains Proceeds, Indemnification and Option Agreement made as of August 15, 1989 (hereinafter referred to as the "August 1989 Agreement"), the provisions of which are incorporated herein by this and other references thereto, for good and sufficient consideration Sarva conveyed to Khotso, subject to the consent of the other partners in such partnership, an option to acquire Sarva's partnership interest in Axion Group General Partnership, a British Virgin Islands general partnership, for an agreed-upon sum based upon the dividends or other income anticipated to become distributable thereafter by reason of such partnership interests, however nothing therein or herein was or is intended to convey or transfer to Khotso the right to receive and retain any such dividends or other income distributions, nor the liability for any taxes thereon, which right to receive or the obligation to pay was vested in or incurred by Sarva before the exercise of Khotso's option becomes effective; and,

WHEREAS, by Addendum Number 2 to Partnership Agreement, the other partners in Axion Group General Partnership gave their unanimous consent to the August 1989 Agreement, including Khotso's exercising its option to purchase Sarva's partnership interest and thereby becoming a substitute partner in Axion Group General Partnership in lieu of Sarva, conditioned only upon Khotso's executing, as a Partner and a party thereto, the Partnership Agreement of Axion Group General Partnership and agreeing to being substituted for Sarva as a Partner therein and to be bound thereby; and,

WHEREAS, although no dividends or other income are anticipated to be received on the basis of the said partnership interests in Axion Group General Partnership after the close of business on August 14, 1989, certain dividends that would have otherwise been received by the partnership during June 1989 were and remain impounded by the agent of the company paying the same, pending the official resolution of the amount of the Finnish withholding taxes due thereon and on other dividends distributed in 1988 to the partners in the partnership; and,

OPERAATIO YHDYSPANKKI

Muistio »J. Lassila Oy:n» hankkimista Yhdyspankin osakkeista. Kansallispankin työntekijän muistio, jossa on koottu pankin ja Kourin hallinnassa olevat Yhdyspankin osakkeet 12.3.1989, ennen SYP:n yhtiökokousta. Muistiossa osakkeita on sijoitettu »J. Lassila Oy:n» nimen taakse ja kolmen JL-yhtiön haltuun. Osakkeiden todelliset omistajat eivät ole vieläkään tiedossa. Noin kymmenen miljoonaa Yhdyspankin osaketta saattavat kätkeä noin 100 miljoonan markan voitot. Verottajalle voittoja ei ole luultavasti raportoitu.

Jukka Saarnio 12.03.1989

SUOMEN YHDYSPANKKI OY

Yhtiökokouksessa 14.03.1989 käytettävissä olevat äänet
Ystävien omistukset hajautettu

Osakas	Osakkeiden kpl-määrä	Äänimäärä	Leikatut äänet I	Leikatut äänet II
Kouri Capital Oy	2 007 102	20 071 000		
KC Gambit Oy	2 806 765	28 067 650		
KC Helmat Oy	2 809 676	28 096 760		
KC Trust Oy	2 808 500	28 085 000		
Catalyst Oy	2 800 132	28 001 320		
Exofact Oy	2 613 204	26 132 040		
KC Pikkuyhtiöt	101 750	1 017 500		
"J. Lassila Oy"	2 815 000	28 150 000		
JL 0	1 936 000	19 360 000		
JL I	2 500 000	25 000 000		
JL II	2 500 000	25 000 000		
"Kulvik"	1 000 000	10 000 000		
"YN"	506 000	5 000 000		
Ystävät yht	28 084 249	280 842 400		
SE Banken	10 088 880	100 888 800	40 396 679	50 208 729
Bergen Bank	2 304 000	23 040 000	23 040 000	23 040 000
Privatbanken	2 160 000	21 600 000	21 600 000	21 600 000
Eläke-Varma	7 146 383	71 463 830	40 396 679	50 208 729
Yrittäjäin Fennia	3 678 189	36 781 890	36 781 890	36 781 890
Konstsamfundet	3 023 035	30 230 350	30 230 350	30 230 350
Åbo Akademi	2 599 662	25 996 620	25 996 620	25 996 620
Suomi	9 339 852	93 398 520	40 396 679	50 208 729
Ilmarinen	4 045 350	40 453 500	40 396 679	40 453 500
Sampo	5 767 848	57 678 480	40 396 679	50 208 729
Eläke-Sampo	2 575 911	25 759 110	25 759 110	25 759 110
"SYP" I yht	52 729 108	527 291 080	365 391 363	404 696 366
"Eläkekassa"	7 144 101	71 441 010		71 441 010
Muut	12 480 000	124 800 000		124 800 000
"SYP" II yht		723 532 090		600 937 396

Selvityspöytäkirja Yhdyspankin osakkeista.
Pöytäkirjan mukaan Yhdyspankin osakkeiden voitot jaettiin tasan Kouri Capitalin ja Kansallispankin kesken. Kouri Capital myi yli 17 miljoonaa osaketta, mutta kaikkiaan kaupassa siirtyi yli 27 miljoonaa osaketta. Vajaat kymmenen miljoonaa osaketta ja niihin liittyvät voitot Kansallispankki piilotti.

SELVITYSPÖYTÄKIRJA

Asia — Kouri Capital Oy:n, KC Gambit Oy:n ja KC Heimat Oy:n, kunkin erikseen Kansallis-Osake-Pankin kanssa 31.12.1988 solmimien kirjallisten sopimusten sekä KC Trust Oy:n, Catalyst Oy:n ja Exefact Oy:n niinikään kunkin erikseen Kansallis-Osake-Pankin kanssa samassa tarkoituksessa solmimien sopimusten tarkoittamien osakkeiden myyntihinnan tilitys.

Aika ja paikka — 21.04.1989 Kansallis-Osake-Pankki

Läsnä — Kouri Capital Oy, KC Gambit Oy, KC Heimat Oy, KC Trust Oy, Catalyst Oy, Exefact Oy / Juhani Lipsanen, Harri Seppänen
Kansallis-Osake-Pankki / Tapio Niemi, Jukka Saarnio

1 § — Todettiin, että sopimuksen tarkoittamat osakkeet oli myyty 14.03.1989 Kansallis-Osake-Pankin osoittamalle taholle viidenkymmenenkuuden (56) markan kappalehintaan. Myytyjen osakkeiden kokonaiskappalemäärä oli 17 169 599.

2 § — Suoritettiin sopimuksen 4 ja 5 §:ssä mainittujen periaatteiden mukainen osakkeiden myyntihinnan tilityslaskelma. Laskenta suoritettiin 12.04.1989 päivätyn, Kouri Capital Oy:n toimesta laaditun loppuselvityksen pohjalta ottaen lisäksi huomioon
- Kansallis-Osake-Pankin 19.04.1989 päivätty lasku,
- erillinen selvitys talletusten korkotuotoista ajalta 15.03.-21.04.1989,
- erillinen selvitys mainitun korkotuoton jakamisesta, sekä
- selvitys 12.04.1989 päivätyssä muistiossa todettujen oikaisuerien korkosaatavasta/korkovelasta ajalta 19.21.04.1989.

Tilityslaskelma:

Jaettava nettomyyntivoitto (loppuselvitys 12.04.1989)	155.558.369,53
Oikaisuerät	
./. lasku 19.04.1989	28.221,00
./. korkokulut ajalta 19.04.-21.04.1989 (Kouri Capital Oy)	4.218,51
+ korkotulo ajalta 19.04.-21.04.1989 (KC Heimat Oy)	606,54
	155.526.536,55
josta	
Kouri-yhtiöiden osuus 50%	77.763.268,28
Kansallis-Osake-Pankin osuus 50%	77.763.268,27

Korkotuotot ajalta 15.03.-21.04.1989	3.677.176,00
Josta	
Kouri-yhtiöiden osuus (loppuselvityksen 12.04.1989 periaatteen mukaisesti)	2.820.036,94
Kansallis-Osake-Pankin osuus	857.139,06
Kouri-yhtiöiden osuus yhteensä	80.583.305,22
KOP:n välityspalkkio	78.620.407,33

Kouri-yhtiöiden osuudesta jää 21.04.1989 tilittämättä 524.100 osaketta vastaavaa kauppahinnan määrä 29.349.600,00 sekä lisäksi siihen kohdistuvan leimaveron pidätys 234.796,80.

Todettiin vielä, että selvityksessä on huomioitu ne myydyt osakkeet, joita Suomen Yhdyspankki Oy ei ole suostunut kauppakirjan ehtoihin liittyvään tulkintaan vedoten vastaanottamaan. Näistä osakkeista Suomen Yhdyspankki Oy ei myöskään ole suorittanut maksua. Puheena olevat osake-erät ovat KC Trust Oy 267.000 kpl ja Exefact Oy 257.100 kpl. Näiden osakkeiden kauppahinta mahdollisine viivästyskorkoineen tilitetään riidan ratkettua suoraan myyjäyhtiöille. Todettiin, että osakkeiden myyjien ja ostajan välisen riidan ratkaisu ei miltään osin vaikuta tässä selvityspöytäkirjassa muutoin sovittuun lopputulokseen.

4 § — Päätettiin, että tilitykset suoritetaan 21.04.1989.

5 § — Todettiin, että edellä mainittujen sopimusten tarkoittamien osakkeiden myyntihinnan tilitys on suoritettu sopimusten ehtojen mukaisesti.

6 § — Tämä pöytäkirja on laadittu seitsemänä samasanaisena kappaleena, yksi kullekin osapuolelle.

Pöytäkirjan vakuudeksi

KANSALLIS-OSAKE-PANKKI — KOURI CAPITAL OY

KC GAMBIT OY — KC HEIMAT OY

KC TRUST OY — CATALYST OY

EXEFACT OY

AUGUST GROUP: KANSALLISPANKIN JA KOURIN RIITA

August Groupin ja Kansallispankin välinen sopimus.
Sopimuksella August Group General Partnershipistä tuli käytännössä Kansallispankin osakevarasto. Pankki sitoutui ostamaan tai osoittamaan ostajan yhtiöön sijoitetuille osakkeille samalla hinnalla, jolla osakkeet oli ostettu. Osingot puolestaan kuuluivat arvopapereiden omistajalle eli August Groupille.

SOPIMUS

August Group General Partnership BVI (jäljempänä AGP), liiketoimintaansa kuuluvassa ansaintatarkoituksessa ja Kansallis-Osake-Pankki (jäljempänä KOP), varmistakseen asemaansa arvopaperi- ja pääomamarkkinoilla, ovat tänään tehneet seuraavan sopimuksen:

1 § Sopimus koskee niitä AGP:n omistamia osakkeita, jotka ovat KOP:n säilytyksessä n:o

Sopimuksen piiriin tulevat myös AGP:n omistamien 1 §:n 1 momentissa tarkoitettujen osakkeiden perusteella emissioissa merkityt uudet osakkeet ja osakeomistuksen perusteella saadut muut osakeomistukseen vaikuttavat vastaavat siirtokelpoiset oikeudet.

Mainitun säilytyksen hoitotilin n:o on

2 § Kaikki edellä 1 §:ssä mainitut arvopaperit ovat KOP:ssa yleispanttina AGP:n pankille antamista sitoumuksista ja niiden suhteen noudatetaan KOP:n yleispanttaukseen soveltamia yleisiä ehtoja.

3 § KOP:lla tai sen määräämällä taholla on etuosto-oikeus kaikkiin tämän sopimuksen tarkoittamiin arvopapereihin.

Kauppahinta on tällöin, ellei 4 §:stä muuta johdu, arvopapereiden viimeinen tiedossa oleva kaupantekokurssi Helsingin arvopaperipörssissä tai kolmannen vilpittömässä mielessä tarjoama edellä mainittua korkeampi kurssi.

Kaupasta menevän leimaveron maksavat ostaja ja myyjä puoliksi.

4 § KOP:lla on oikeus milloin tahansa esittää vaatimus ostaa puolet tämän sopimuksen tarkoittamista arvopapereista itselleen tai määräämälleen taholle.

Kauppahinta on tällöin seuraava:

Arvopapereiden ostohinta
+ leimaverot
+ ostokulut
+ rahoituskustannukset

= Kauppahinta

5 § Arvopapereiden kurssiriski on AGP:lla sellaisena kuin se ilmenee tästä sopimuksesta.

1

6 § Osakkaille maksettava osinko kuuluu arvopapereiden omistajalle.

7 § Tämän sopimuksen 1 §:ssä tarkoitettujen arvopapereiden hankintamenojen rahoittamiseksi otettujen luottojen korot maksetaan KOP:n tähän tarkoitukseen myöntämällä luotolla, 2 §:ssä mainituin vakuuksin, tai näiden arvopapereiden myynnistä syntyneellä voitolla.

8 § Mikäli sopijapuolet eivät noudata tämän sopimuksen ehtoja, sitoutuvat ne suorittamaan kertakaikkisena sopimussakkona toiselle sopijapuolelle summan, joka on kymmenen (10) % tämän sopimuksen tarkoittamien kaikkien arvopapereiden markkina-arvosta sopimuksen rikkomishetkellä, kuitenkin enintään kymmenen (10) miljoonaa markkaa.

9 § Tämä sopimus on voimassa toistaiseksi.

Sopimus voidaan molempien osapuolten toimesta kirjallisesti irtisanoa päättymään kolmen (3) kuukauden kuluttua irtisanomisesta. Sopimus voidaan kuitenkin ensimmäisen kerran irtisanoa päättymään aikaisintaan kolmen (3) vuoden kuluttua sopimuksen allekirjoittamisesta.

Edellä tässä pykälässä sanotusta riippumatta tämä sopimus ja siihen liittyvät järjestelyt ovat voimassa, kunnes AGP voi myydä vähintään 4 7 §:ssä määritellyllä hinnalla kaikki sopimuksen piirissä olevat arvopaperit joko KOP:lle, sen määräämälle tai arvopaperimarkkinoilla.

10 § Sopijapuolet sitoutuvat pitämään tämän sopimuksen ehdot salaisina myös arvopapereiden luovutuksen jälkeen.

11 § Tästä sopimuksesta mahdollisesti johtuvat erimielisyydet ratkaistaan välimiesmenettelystä annetun lain määräämässä järjestyksessä.

12 § Tämä sopimus on laadittu kahtena samasanaisena kappaleena yksi kummallekin sopijapuolelle.

Helsingissä . päivänä elokuuta 1988

KANSALLIS-OSAKE-PANKKI

AUGUST GROUP GENERAL PARTNERSHIP BVI

2

August Groupin ja Kansallispankin rahoitussopimus.
Kansallispankki lupasi muuttaa August Groupin 381 miljoonan markan velan pitkäaikaiseksi. Pankki lupasi myös 600 miljoonaa Kouri-yhtiöiden uusiin hankkeisiin. Pentti Kouri ja Kouri Capital Inc. ovat nostaneet oikeusjutun Kansallispankkia vastaan tämän sopimuksen rikkomisesta.

KANSALLIS-OSAKE-PANKKI SATA VUOTTA
Helsinki-Aleksanterinkadun
yrityskonttori
Olli-Pekka Mikkola/mlb 1.6.1990 1 (2)

SOPIMUS

August Group General Partnershipin kehittämistä koskien on tehty seuraava sopimus:

1) August Group maksaa KOP:lle 12.6.1990 erääntyvän velan 9.260.000 mk korkoineen.

2) KOP luotottaa 19.6.1990 August Groupin erääntyviä korkoja 15.240.000 mk.

3) Augus Groupin KOP:lle oleva velka per 19.6.1990 381.261.456 mk muutetaan ehdoiltaan seuraavasti:
- laina-aika 10 vuotta
- takaisinmaksu yhdessä erässä laina-ajan päätyttyä
- korko on markkinakorko + 1,15 %,
- korko maksetaan kerran vuodessa
- lainavaluutta on August Groupin valittavissa luottoehtojen mukaisesti

Lainasta tehdään erillinen lainasopimus.

4) Oy Pentti Kouri & Co ja Kouri Capital Oy tytäryhtiöineen antavat omavelkaisen takauksen August Groupin vastuista.

5) August Groupin omistamat osakkeet, jotka ovat vakuutena KOP:ssa, realisoidaan yhteisesti sovittavalla tavalla. KOP:lla on ensisijainen vastuu järjestää ostaja Sponsor Oy:n osakkeille hinnalla, joka perustuu niiden osakekohtaiseen nettoarvoon. Sponsor Oy:n osakkeiden myynnistä saatava kauppahinta käytetään kokonaisuudessa August Groupin lainojen takaisinmaksuun.
KOP:lla on osto-optio seuraaviin Kouri-yhtiöiden välittämiin osake-eriin:
- Sponsor Oy vapaat 750.000 kpl à 45 mk
- Sponsor Oy sidotut 503.000 kpl à 40 mk

6) Kouri-yhtiöiden liiketoiminnan kehittämiseksi KOP sitoutuu rahoittamaan yhtiötä noudattaen luotonantonsa yleisiä periaatteita markkinaehtoisella luotolla tapauskohtaisesti määräytyvin ehdoin. Osapuolet toteavat yhteisesti, että luotonannon vähimmäismääräksi on sovittu 600 mmk ja että nykyisessä markkinatilanteessa markkinaehtoisen luotonannon marginaali on 1,15 % kertalyhentäisissä lainoissa, joissa laina-aika on vähintään 5 vuotta ja korkojakso 12 kuukautta.

KANSALLIS-OSAKE-PANKKI SATA VUOTTA
Helsinki-Aleksanterinkadun
yrityskonttori
Olli-Pekka Mikkola/mlb 1.6.1990 2 (2)

7) KOP vapauttaa Kouri-yhtiöiden käytettäväksi August Groupin vastuista pantatut muut kuin August Groupin omistamat osakkeet.

Tällä sopimuksella kumotaan kaikki KOP:n ja August Group General Partnershipin väliset aiemmat sopimukset.

Sopijapuolet toteavat, että sopimuksen kohdissa 5 ja 6 yhteisesti todetut pyrkimykset toteutetaan 31.12.1990 mennessä tai niiden toteuttamisen aikataulusta sovitaan muutoin.

Helsingissä 1 päivänä kesäkuuta 1990

Kansallis-Osake-Pankki

Oy Pentti Kouri & Co

Kouri Capital Oy

KC Heimat Oy

KC Trust Oy

August Group General Partnership

Kouri-yhtiöiden takaussitoumus.
Kansallispankin rahoitussopimuksen ehtona oli se, että Kouri-yhtiöt menevät takuuseen August Groupin veloista. Ilman tätä paperia Sponsor-osakkeista syntyvä tappio olisi tullut Kansallispankin maksettavaksi.

KANSALLIS-OSAKE-PANKKI

TAKAUSSITOUMUS

Me allekirjoittaneet sitoudumme täten omavelkaiseen ja yhteisvastuulliseen takaukseen KANSALLIS-OSAKE-PANKILLE kaikista niistä sitoumuksista olkootpa ne minkä laatuisia tahansa, joista AUGUST GROUP GENERAL PARTNERSHIP nykyään tai vastedes tulee olemaan vastuussa Kansallis-Osake-Pankille. Takauksemme käsittää myös sitoumuksiin liittyvät korot, lisäkorot, mahdolliset indeksikorotukset tai -lisät sekä perimis- ym. kulut.

Helsingissä 1.päivänä kesäkuuta 1990

OY PENTTI KOURI & CO

KOURI CAPITAL OY

KC HEIMAT OY

KC TRUST OY

Todistavat:

JUHANI LIPSANEN JA ROSSAM

Sveitsiläisen yhtiön perustamispyyntö.
Juhani Lipsanen perusti amerikkalaisen yhtiön kautta todennäköisesti omaan köyttöönsä sveitsiläisen Rossam-yhtiön, joka meni osakkaaksi August ja Benedict Group -yhtiöihin. Toinen osakas oli Pentti Kouri, joka osti Lipsasen pois yhtiöistä keväällä 1991.

KOURI CAPITAL, INC.

November 15, 1988

Mr. Ross Petrie
Chairman of the Board
Rossam Industries, Inc.
811 Northwest 57 Place
Fort Lauderdale, Florida 33309

Dear Mr. Petrie:

Please type the attached letter on your letterhead, sign it and then send the original to Dr. Sundstrom at the indicated address.

Please also deposit my enclosed check to your Rossam Industries account and then issue a Rossam Industries check equal to 20,000 Swiss Francs to the order of the company.

Please send that check to the attention of Mr. Philip Rieser at the Bank Du Depot, Rue Du Rhone, P.O. Box 242, 1211 Geneva, Switzerland. The letter which accompanies that check should read "these funds are for Rossam SA company under formation."

Thank you for your attention to this matter.

Yours Sincerely,

Juhani Lipsanen

JL:amf

Enclosures

600 STEAMBOAT ROAD
GREENWICH, CONNECTICUT 06830

TELEPHONE: (203) 6
TELEFAX: (203) 6

Kansallispankin rikosilmoitus.
Kansallispankki jätti 30. huhtikuuta 1991 rikosilmoituksen Espoon nimismiehelle Suomen Kuvalehden artikkelista.

KANSALLIS-OSAKE-PANKKI

1 (2)

Espoon piirin nimismies

Suomen Kuvalehden numerossa 16, joka ilmestyi 19.4.1991, on julkaistu toimittaja Harri Saukkomaan kirjoitus "Salattu sijoittajaryhmä". Siinä käsitellään professori Pentti Kourin ja hänen yhtiöittensä v. 1989 muun muassa Suomen Yhdyspankki Oy:n osakkeilla tekemiä kauppoja ja Kansallis-Osake-Pankin osuutta niissä.

Kirjoituksessa annetaan lukijalle sellainen käsitys,

että allekirjoittaneet pääjohtaja Jaakko Lassila ja Kansallis-Osake-Pankki olisivat kyseessä olevien osakekauppojen yhteydessä menetelleet liikepankkilain 42 §:n vastaisesti;

että "kansallispankkilainen salainen sijoittajaryhmä" olisi pääjohtaja Lassilan "tuella ja suojeluksessa" siirtänyt yli 100 milj. markkaa voittoja ulkomaiselle salaiselle tilille käyttäen hyväksi peiteyhtiöitä ja menettelytapoja, joita verrataan huumekaupassa käytettyihin;

että edellä tarkoitetuissa liiketoimissa pankin sopimuksiin perustuvista eduista ja oikeuksista olisi tingitty toimittaja Saukkomaan esityksestä päätellen edellä mainitun sijoittajaryhmän hyväksi.

Suomen Kuvalehden väitteet, joita sittemmin on toisteltu muissa sanomalehdissä ja tiedotusvälineissä, ovat perättömiä. Tämän vuoksi ja kun toimintamme leimaaminen lainvastaiseksi, jopa rikolliseksi, on omiaan saattamaan meidät halveksimisen alaiseksi ja haittaamaan elinkeinoamme ja menestystämme, katsomme artikkelin täyttävän

2 (2)

rikoslain 27 luvun 1 §:n 2 momentissa säännellyn painotuotteen välityksellä tehdyn herjauksen tunnusmerkistön. Pyydämme kunnioittavasti, että toimestanne suoritettaisiin asianmukainen esitutkinta ja siinä syyllisiksi havaitut saatettaisiin lailliseen edesvastuuseen.

Helsingissä huhtikuun 30. päivänä 1991

KANSALLIS-OSAKE-PANKKI

Jaakko Lassila
pääjohtaja

liikepankki Helsinki

Tutkimuspyyntö pankkitarkastusvirastolle.
Suomen Kuvalehden toimittaja Harri Saukkomaa jätti tutkimuspyynnön pankkitarkastusvirastolle.

Pankkitarkastusvirasto

Helsinki

TUTKIMUSPYYNTÖ

Pyydän kunnioittavasti, että pankkitarkastusvirasto tutkii, onko Kansallispankki rikkonut liikepankkilain 42 §:ää tehdessään sopimuksen Kouri Capitalin kanssa. Liitän tutkimuspyyntöni liitteeksi kopion Kansallispankin ja Kouri Capitalin sopimuksesta.

Helsingissä 18. huhtikuuta 1991

Harri Saukkomaa

toimittaja

Haagan urheilutie 18 A 5

00320 Helsinki

Pankkitarkastusviraston vastaus.

P A N K K I T A R K A S T U S
B A N K I N S P E K T I O N E N
BANKING SUPERVISION

Helsinki 26.4.1991

Dnro 54/262/91
Viite Kirjeenne 18.4.1991

Harri Saukkomaa
Haagan urheilutie 18 A 5
00320 Helsinki

Pankkitarkastusvirastolle toimittamassanne kirjeessä pyydätte virastoa tutkimaan sitä, onko Kansallis-Osake-Pankki rikkonut liikepankkilain 42 §:ää tehdessään sopimuksen Kouri Capital Oy:n kanssa. Olette liittänyt tutkimuspyyntönne liitteeksi jäljennöksen pankin ja Kouri Capital Oy:n sekä eräiden muiden yhtiöiden välisestä sopimuksesta.

Pankkitarkastusvirasto toteaa, että sille toimitettujen tutkimus- ja selvityspyyntöjen vireillepanon osalta noudatetaan hallintomenettelyn vireillepanoa koskevia yleisiä periaatteita. Tällaisia yleisiä hallintomenettelyn vireillepanoon liittyviä edellytyksiä ovat, että asia on esitetty toimivaltaiselle viranomaiselle, että hakija on asianosainen ja että esilletuotu asia samoin kuin vireillepanotapa täyttävät tietyt vaatimukset.

Pankkitarkastusvirasto toteaa esittämänne asian kuuluvan viraston toimivaltaan. Teitä ei ole kuitenkaan pidettävä asianosaisena, vaan näitä ovat kirjeessä mainitut sopimusosapuolet. Vireillepanolta puuttuu siten sitä koskeva edellytys, eikä virasto voi enemmälti ottaa kantaa kirjeeseenne. Virasto toteaa kuitenkin, että se ottaa kirjeessänne tarkoitetun asian huomioon valvontatyössään. Tämän selvityksen tuloksia se ei voi Teille ilmoittaa.

Ylijohtaja Jorma Aranko

Vs.pankkiylitarkastaja Raimo Husu

ROH/MHG

PANKKITARKASTUSVIRASTO
RATAPIHANTIE 9 00520 HELSINKI
PL 44 00521 HELSINKI
VAIHDE (90) 15 931
TELEFAX (90) 159 3681
TELEX 123241 FIMIN SF

BANKINSPEKTIONEN
BANGÅRDSVÄGEN 9 00520 HELSINGFORS
PB 44 00521 HELSINGFORS
VÄXEL (90) 15 931
TELEFAX (90) 159 3681
TELEX 123241 FIMIN SF

BANKING SUPERVISION
RATAPIHANTIE 9 00520 HELSINKI
P.O.BOX 44 SF-00521 HELSINKI
FINLAND
TELEPHONE +358 0 15 931
TELEFAX +358 0 159 3681
TELEX 123241 FIMIN SF

Pankkitarkastusviraston pyyntö.
Pankkitarkastusvirasto pyysi Suomen Kuvalehteä luovuttamaan aineistonsa viraston käytettäväksi.

PANKKITARKASTUS
BANKINSPEKTIONEN
BANKING SUPERVISION

Helsinki 3.5.1991

Dnro 4/225/91

Suomen Kuvalehti
Päätoimittaja Pekka Hyvärinen
PL 150
00101 HELSINKI

Julkisuudessa on viime päivinä ollut näkyvästi esillä "Kouri-kaupat" nimen saanut tapahtumasarja. Lehtikirjoittelu asiasta alkoi Suomen Kuvalehden 19.4.1991 ilmestyneessä numerossa olleesta artikkelista. Yksi eri kirjoituksille yhteinen seikka on, että katsotaan yleisen edun edellyttävän tapahtumien kaikin puolista selvittämistä.

Julkisuudessa esitetystä virastolle on jäänyt sellainen kuva, että Suomen Kuvalehdellä on hallussaan materiaalia, jolla lehden mielestä on merkitystä asian selvittämisessä ja jota ei vielä ole asiaa selviteltäessä esitetty.

Pankkitarkastusviraston velvollisuus on valvoa, että sen valvottavat toimivat lakien, viranomaisohjeiden ja yhtiöjärjestystensä mukaisesti. Sen selvittämiseksi, onko näin tapahtunut Kouri-kaupoissa, virasto pyytää, että Suomen Kuvalehti toimittaa virastolle kaiken sen materiaalin, mikä lehdellä kaupoista ja niihin liittyvistä tapahtumista on.

Ylijohtaja Jorma Aranko

Vs.osastopäällikkö Markku Lounatvuori

PANKKITARKASTUSVIRASTO
RATAPIHANTIE 9 00520 HELSINKI
PL 44 00521 HELSINKI
VAIHDE (90) 15 931
TELEFAX (90) 159 3681
TELEX 123241 FIMIN SF

BANKINSPEKTIONEN
BANGÅRDSVÄGEN 9 00520 HELSINGFORS
PB 44 00521 HELSINGFORS
VÄXEL (90) 15 931
TELEFAX (90) 159 3681
TELEX 123241 FIMIN SF

BANKING SUPERVISION
RATAPIHANTIE 9 00520 HELSINKI
P.O.BOX 44 SF-00521 HELSINKI
FINLAND
TELEPHONE +358 0 15 931
TELEFAX +358 0 159 3681
TELEX 123241 FIMIN SF

Vastaus pankkitarkastusvirastolle.
Suomen Kuvalehti luovutti aineistonsa kesäkuun alussa 1991.

Ylijohtaja Jorma Aranko
Pankkitarkastusvirasto
Ratapihantie 9

00520 HELSINKI

Viitaten kirjeeseenne ilmoitamme kohteliaimmin, että olemme puolestamme valmiita yhteistyöhön asian kaikinpuoliseksi selvittämiseksi. Aineisto on toimittaja Harri Saukkomaalla, joka on tarvittaessa valmis keskustelemaan aineiston ja siihen liittyvän tiedossaan olevan materiaalin yksityiskohdista ja antamaan niistä tietoja.

Helsingissä 14. päivänä toukokuuta 1991

Pekka Hyvärinen
päätoimittaja
Suomen Kuvalehti

JAAKO LASSILAN LAUSUNTO

Kansallispankin pääjohtaja kiisti pankkinsa suhteet Pentti Kouriin päivää ennen Suomen Kuvalehden juttua. Helsingin Sanomat oli juuri julkaissut oman juttunsa.

KANSALLIS-OSAKE-PANKKI SATA VUOTTA

Tiedotusvälineille
16.4.1991

Pääjohtaja Jaakko Lassila:

Mitään palkkiokiistaa ei ole olemassa

Julkisuudessa esitetyt itsepintaiset väitteet Kansallispankin ja sijoittaja Pentti Kourin välisestä osakekauppojen palkkiokiistasta eivät pidä paikkaansa. Kouri ei ole myöskään toiminut Kansallispankin bulvaanina eikä saanut pankilta minkäänlaisia toimeksiantoja.

Pankin kannalta syytökset ovat olleet erittäin vakavia. Mistä ne ovat peräisin ja saaneet alkunsa, ei selviä lehtijutuista. Nimettömät ihmiset ovat antaneet erilaisia lausuntoja, jotka sitten on painettu lehtiin totuuksina.

Pankki ei voi ryhtyä julkisuudessa keskustelemaan pankin ja asiakkaan välisistä asioista. Tämän kieltää pankkisalaisuus. Siksi on mahdotonta myöskään kohta kohdalta käydä lävitse esitettyjä väitteitä.

Pankkisektori on kaikkein valvotuin elinkeinoelämän lohko Suomessa. Pankkeja valvoo sekä Pankkitarkastusvirasto että Suomen Pankki ja näiden lisäksi tietenkin tilintarkastajat. Jo vuosina 1988-1989 Pankkitarkastusvirasto ja Suomen Pankki tutkivat Kourin ja hänen yhtiöidensä sekä pankin väliset asiat. Viranomaisilla tai pankin omilla tilintarkastajilla ei ole ollut Kansallispankin toimintaan näissä asioissa huomautettavaa.

Minulla ja pankin muulla johdolla ei ole myöskään mitään tietoa väitetystä sveitsiläisestä tilistä, joka sekä Helsingin Sanomien että Kauppalehden sivuilla on elänyt merkillistä irrallista elämäänsä. Mihin asiaan väitetty tili liittyy, on jäänyt lukijalle täysin epäselväksi. Pankki on välittömästi valmis selvittämään tähän ja väitettyyn valuutan salakuljetukseen liittyvät seikat viranomaisen kanssa saatuaan väitteiden esittäjiltä täsmällistä tutkimuksen mahdollistavaa tietoa. Ellei näin tapahdu ja perusteettomat väitteet edelleen jatkuvat, pankin on harkittava oikeudellisiin toimenpiteisiin ryhtymistä.

HENKILÖITÄ

Tämä kirja kertoo kuinka Suomen pörssihistorian suurimmat osakekaupat tehtiin.

Se kuvaa monimutkaista peliä, häikäilemätöntä painostusta, loputonta rahan ja vallan halua.

Se paljastaa yhtiöketjun, joka kulkee Neitsytsaarilta Sveitsiin, Luxemburgiin ja sieltä pankin ja pankkia lähellä olevien yritysten ytimeen.

Se kertoo 1980-luvun lopun kasinotalouden tarinan, johon sekaantuivat sellaisetkin yritysjohtajat ja poliitikot, joista aikaisemmin ei ole puhuttu.

Se kertoo myös kuka lopulta sai satojen miljoonien markkojen voitot Pentti Kourin kaupoista ja mihin Kouri omat rahansa sijoitti.

Kirja perustuu luottamuksellisiin haastatteluihin ja asiapapereihin ja sisältää Kouri-kauppojen salaiset dokumentit, joita ei ole aikaisemmin julkaistu. Lisäksi kirja luo lähikuvan Pentti Kourin urasta, kertoo kuinka lahjakkaasta taloustieteilijästä tulee suursijoittaja ja kansainvälinen liikemies.

36
Tilno J221

ISBN 951-1-11591-X